Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

Ltn
476

ԸՆՏԻՐ
ՄԱՏԵՆԱԳԻՐՔ

ԳՐԻԳՈՐ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՏՂԱՅ ՆԵՐՍԷՍ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻ

ԳՐԻԳՈՐԻ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ՏՂՄՑ ԿՈՉԵՑԵԼՈՅ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

1388

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ

1865

7 476-60
28.477

ՏԵԱՌՆ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ
ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ

Թղթոյն վարդապետին Գրիգորի Տարսէորդւոյն կոչեցելոյ 'ի Մայրավանան Հաղբատայ, գրեալ 'ի Տէր Գրիգոր կաթողիկոսէ Հայոց, յեղբօրորդւոյ սրբոյ կաթողիկոսացն Գրիգորիսի և Ներսէսի, որ մահանուանուելեամբ Տղայ անուանի։

Սրգոց և պատուական յամենայն մասունս բարեաց, որ ըստ առաքելական նախախնամող մատակարարութեան բաշխեցաւ 'ի բոլոր սեռս խմանալի և զգալի բնութեանց,

առաջին և նախամեծարն յընտրեալեացն՝ վերագոյն և գերաշխարհիկ, և պայծառագունացն զլխաւոր տեսանելի խրատս։ Սա որ անկեալցն ընդ ինքեսմբ ախորժակաց մակացու, և բարձրայօնակ գահերկցութեամբ ընդ անհամեմատն սատիճանեալ դասու, և զօրութեամբ յառաջ խաղալով պաշտի յառանձնականսն։ Զկամ և՝ ի նիւթեղէնսն, ուստի առին զարգանալ բազմատեսակն հանճարոյն տեսակք՝ ի բանականսն և՝ ի գործնականսն արհեստս զընդհանուրս շարժելով, ոչ միայն զկեալցն պատճառանս, այլ և առ գիտութիւնս էիցն, և անհուն հմտութեանց հատու գոլ բաւականացեալք խբրև պատշէն ինն և ճանճանչ անեղին զօրութեանն կալթեցեալ յարարածս։

Ըստ առաջնոյն՝ յատուածոյին խմատակացն ընկալեալ՝ ՝ի տրեչութենէ Հոգւոյն, որպէս յորդորէ զգեռաբոյս մանկունսն ընդունել ՝ի ծերպունից հարցն զայս ատուածոյին և գերա-

հրաշ պարգևս։ Լսելի որդեակ, ա-
սէ, խրատու հօրդ, և առ ընկալ
զնա պահէ շնորհաց 'ի գլուխ քո։
և ամբարշտութիւն մեծ ծանոյց
զայն անգոսնողացն զնրատ։ Զնոյն
և նախամեծար մարգարէն՝ հայր
սրբին՝ խնդրէր, խրատիլ յարդա-
րոյն ողորմութեամբ, և մի բարկու-
թեամբ։ Եւ Պաւղոս յետ դառ-
նագոյն արբմանն 'ի տհաս տիոց և
յանգիտութենէ, յետոյ պտուղ
խաղաղութեան պարգևեալ ասէ՝
ոչ նովաս կրթեցան անձամբ 'ի
ճշմարտագունեցն առեալ։ Յաղագս
որոյ բնաւորեալ եմ 'ի խրատուէ
ոչ խուսափել, և յանդիմանչէ ոչ
հրաժարել։ և հաստատեալ եմ
թէ առանց սոցա ոչ ինչ գոյ ինձ
լինել կարողութիւն հասանելոյ
արժանեացն։ մանաւանդ զթագա-
ւորաւորանն և զարքունի, զի մի իբրև
զջամբելոցն 'ի հնազանդութիւն՝
կրկնեմ պատիժս այլ արտաքոյ մա-
հու և կորստեան գտանիցիմ։ Վասն
զի ուստաք կրկին ստանալ ծնօղս,
զմինն կենոյ, և զմիւսն բարուք կե-

լայ։ և ծանեալք զառանձնական յատկութիւն խրատուց յիմաստնոց ոմանց արտայայտեալ և ծանուցեալ, ասէ։ Խրատ է բան բացատրութեամբ գլխաւորեալ, յորդորելով յինչ, և կամ հրաժարեցուցանելով։ Եւ խրատուս ոմն է բացատրական, որպէս՝ Պէտք են ընչից։ և ոմն հրաժարական, որպէս՝ Ոչ է պարտ զամենայն գիշերն քուն նել։ և ոմն յորդորական, որպէս՝ Պարտ է յաղքատութենէ փախչել։ և ոմն պարզ, Մի հաւ քաջ։ և ոմն շարադրական, Ոչ է բարեբաղդութիւն, մի խնդան եղկի։ և ոմն առաւելահրաշ, Ոչ ինչ տկարագոյն երկիր ունուցանէ քան ընդմարդ։ Արդ զանազանութիւն խրատուց զայս խակ ծանեալք, և զշահ օգտութեանն որ'ի տցանէ՝ ոչ անդիտացաք։ ըստ նմին և զանդուանողայն պատիժս։

Խակ զառ 'ի ձէնչ այժմու դրեալքս ոչ այսպէս խնացաք բան խրատական իբրև 'ի ծերագոյն հօրէ, և 'ի Ճշմարիտ սիրոյէ հեզ

մոքք և հանդարտ հոգւով, որովք
Հանաչի տեղի բնակութեան, և
հանդարտեան տեսան և Հօր և Հոգ-
ւոյ։ Այլ զքոյս ծանեալք հա-
ւատոյ, զի յաղագիեալ մտաց էր, և
ամբոխեալ հոգւոյ, որ և այսոքիկ
ջարին Հանաչին մտաւնք և կիրՃք
դադարման։ Զայն զի ոչ խրատա-
կան էր, այլ հրամայողական. ոչ
խաղաղարար, այլ խռովարար. ոչ
ուղղարար, այլ թշնամանաբեր.
ոչ կրաւացի, այլ սուտակապաս
մոքք. ոչ ըստ կանոնական դատ-
ղութեանն, այլ ըստ հայկական-
կայնքանից փաղաքշելով կերև զան-
դէս ոմանս զտուն դաւանու-
թեան յոգւոնց՝ հանդերձ խմա-
տուն բնակչօք. յոտից մինչև գլ-
ղուխ երևելով 'ի միջի դոցա այլ
փառացի, և շքեղ կերև զպարսկա-
կանն զայն հաւ սիգալով՝ և զբանս
անպէտս և անուղղայս կարկատե-
լով զրչաւորութեամբ կերև զալ-
դէտ և տատից դպրութեան։
Կարծեա և զմեզ այսպիսս ոմանս
դոլ. և ջանդիտեա յերկնահան-

գէտ աթոռոյս և աթոռակալէս, և ոչք զդովաւ լցեն պարահայ-
էացք ոմանք, անգիտացեալ զանձնդ և որ 'ի քեզ լցեն հոգեառեր պար-
գևք : Եւ գտանիս պատժապարտ ընդ անարգողացն զծնօղս իւրեանց.
որ թէ 'ի կամակար մոռաց, և 'ի ճշմարիտ գիտութենէ ածար յայս,
հայեաց յանձն քո, 'ի քեզ ինքն հայեաց. զքեզ ծանիր. ուստի ոչ
գոյ այլ ինչ մեծութիւն քան զծա-
նօթութիւն անձին, որպէս ուսաք
յիմաստնոց: Իսկ եթէ յոչգիտու-
թենէ անձին, և 'ի զբաղեալ մոռաց,
հաւանիմ և ես. զի որոյ աչք և
ականջ թիւն 'ի գլխոյն լցէ, և առ
դրուին, ընդ խաւարս ոչ գնայ՝ գոյ-
թակղելով և բախելով 'ի կոշտից
ճանապարհին. և առ այս գարձեալ
պարտիս նայել 'ի քեզ ինքն: Իսկ
եթէ այսքիկ ոչ լցեն պատճառք
էղելոց իրաց, ապա յայտնի տա-
ցայցս տայք, եթէ հեռի էք յամե-
նայն գիտութէ հին և նոր կտակա-
ցանաց. մանաւանդ թէ և ստոյգ
ծագիր սուրբ հաւատոյս կանո-

նական սահմանքն ոչ գտանին՝ ի միջի
ձեր. և ոչ նեղգործեն սահմանեալ
դեղոքն իբրև զճարտարս՝ ի բժըշ-
կաց՝ զոմանս խարեալով, և զոմանս
կարեալով, և զայլս ոմանս կակղա-
գոյն սպեղանեօք բժշկեալով. զոր ե-
թէ լուեալ էիր ասուածաւանդ
տառիցն, եթէ Զ.ինչման ժողովը-
դեան քո մի հայհոյեսցես, ապա
թէ յանդգնիս՝ մահու վախճանեա-
ցիս, կարծեմ թէ ոչ հրամայէիր
մեզ անկանել, ուստի Տէր եւ զվե-
րատեսն. և այն առաջի ասմկաց,
և անքնին մոքք, և առանց կանո-
նական հրամանաց և դատաւճռի.
կամ յափշտակեալով քեզ ինքեան
զայս վիճակ տիրապետ, և կամ մնալ
առանց գլխոց և առաջնորդի, և ե-
րևեալ վատթարագոյնքան զքարս,
և զխորդս, և զաքարաղս, առանց
դիտի և ձայնառուն ենջել և արա-
ծել. մնալով զոր առանց զօրավա-
րի, և քարաք առանց քարաքա-
պետի և օրէնադրի. զոր և ոչ յար-
տաքնոցն ոք պատշաճ վարկաւ՝
զայս իր յանդգնութեան հանս-

ընելով։ Որպէս և առ ամենեսեան կարձառս խնամատարեց Սոլոն ունի օրէնսդիր, հաւատարապէս և Լիկուրգոս օրէնսդիր լակեդեմոնեսեան աշխարհին։ Եւ ոչ՝ ի հնագունեցն միայն, այլ արդէն և՝ ի նորահերաս ինքն հանդէս պարտիսք ունել՝ ի յաւէժ գովելեացն առաուածոյնոյ. քաղաքս այս քաղաքապետս, որ բաւական լինի ընուլ զայս քաղաք բնութարատեսիկ պայծառութեանցն հանդիսիւք, հատարակեան կարգադրութեամբ բանական և գործնական արուեստիւ առաուածահաճոյ և անարատ կրօնիւք զբոլորից ընթացս անարատ պահելով ուղիղ և անցեալ վարչութեանն եբրայանակօք. որով ծաղկի արդարութիւն՝ առատնեալ զմոլաբոյս ախտն անիրաւութեան. աւգտանին կուրացուցեալ կաշառք. փայլեն անաչառ ճառագայթք. ընկրկի սուութեանն յաւակնութիւն. յաղաջին ահք ճշմարտութեան. և այս ահա քաջայայտ է, զի իր որ առանց խնամոցն է՝ ապարտի։

Պարտ է ունել զառաջին գոյացուցիչն, որով կատարեալ ամբողջ պահին ամենայն մասունք բարոյ. որպէս տուն ունի պատճառ զշինօղն, նաւատերածութիւնն՝ զնաւաստին, անդրի՝ զքաջահմուտ արուեստաւորն։ Ուստի և 'ի սկզբանն ասէս այսորիկ նախապատիւ Թուի կենդանասերել զմարդն՝ ապրի գաղտուԹեամբ յաղԹահարել զբարգաւանելեացն խրոխտ. որ ԹԷպէտ և բազմահոգակ ինն Թուի առ կարծիս, այլ յուսալի է յընտրաւոր գէմն սկզբամբ ընաշարժեալ 'ի կարգս ասուածային պատուիրանապահուԹեան համնրուելք մինչև 'ի յանկուածն՝ զհամապատասուց վարկ անմոլար և ճշմարտադոյն ասանալով 'ի գլուխ, և չունել յանձն զկոնջականս քան զզհեշտալիս պատրաստ առ 'ի բազմաց որդւոց օգտուԹիւն, ոչ զարտաքուստ պատիւս, և ոչ զիներանոնաց դիւրուԹիւնս։

Արդ եԹէ զառ 'ի մէնջն այսպէս լուար, և հաստատեցեր 'ի

ՀՇմարտագունից ոմանց, որով և վկայեցեր մեզանաւ 'ի գրութենէ ձեռին քո, այժմ ընդէ՞ր հրամայես մեզ անկանել և լռել։ Զպա թէ այլապէս խորհիս առ կարծիս մը-տացդ, և առ փոփոխ բնաւորակա-նիդ, ոչ լինել մեզ ըստ նմանու-թեան առաջնոցն, յորոց ընկա-լաքն և տեսաք. կամ թէ փոխե-ցաք ինչ անտես առնելով զոր 'ի նոցանէն և յայլոց խակ սրբոցն ընկալաք, լուաք և առաք նորաձև ինչ առնելով անձնահաճ կամօք, այդ մի՛ ինչ անկցի 'ի սիրտ քո։

Զանի՞ կարծեցեալ սիրելի, զի յառաջ ընդհանուր բարեփառու-թեան պարունակող ճանաչիւր սուրբ և երկնահանդէս ամենուս. և այժմ առաւել ևս հրաշափառ առ-տուածային և մարդկային. անըստ-գտանելի արդարաւորութեամբն յօրացեալ յերկակայս կենցաղոյս խնդամիտ փառիկութեամբ։ Զայս ոչ կամաւ յաւիշտակեալ ցաւալից մտաց ծնունդ. մի՛ կարծեցի ա-նուղղայ երևել ինչ իբր թէ երկուց

ընդակցութիւն սուղառէից կարօ-
տելի գոլ։ Ա յլ թէ առցի կանգնել
դերապարծս իշխանութիւն 'ի վե-
րայ .քո աստուածայնովքն, ապա
ունիս տեսանել բառացի շրջաբե-
րութեամբ հարատացեալս զմեզ առ
.քոյդ ազքատ մոածութիւն. որովք
լեցի .քեզ ազաւաղել իբրև զաւա-
զաբեր սուրհանդակ հակակայիւք
բարեոյն ընկճեալ՝ անձեռնհաս կան-
գնել զ.քումն .քո, միայն մեօգտակ
զրջմամբ 'ի չալիտելի ապաշաւա-
նացն գնեցիս մասին. և գտանիցիս
պարտեալ առ թշնամանատէր կամն
.քո նեղհակացն հանդիպմամբ։
Ա՛ման զի գտանես զաս ուրեմն բու-
ժօղ առաջնորդ ունել զոյսր աս-
տուածային .քաղաքի շինութիւն
յարաղուարձ բերկրանօք. և եթէ
դու ըստ առաջին հաւանականացն
կամիս գտանել պատճառ անկման
և գլորման, ասա պատկ պայծառու-
թեան և յաղթութեան պարծանք։
Եւ եթէ այդր խրոխտումն մա-
հաթոյն և ամօթալի դատաքու-
թիւն կարծես, ասա յոյս խնդա-

ցուցանել, անհոգ փառաբանու-
թիւն և բարձրայօտակ ամրու-
թիւն։ Ապա թէ ընդդիմակքն ըզ-
բոլոր զախարժելեացն քոց բերին
հանդամանք, ուրեմն բարեհամբաւ
Հոխութիւն հաւասար նմին ունել
զհեշտալին. զոր ոչ արհամարհա-
նաց անկ վարկանելի է զցնծաւէ-
ութիւնս համբարակ, և զդերա-
պանծ շնորհս առ ամենայն բարե-
փառութեանն հանդիսիւք. զի է-
թէ 'ի զուտ ասն՝ ոչէոք էն հնա-
մաձոգն, քանի ևս յոգնախուռմբ
հօտոյս. և եթէ 'ի ասկաւ ժողովս
ռամկաց պիտոյանան տեսուչք և
վերատեսուչք, օրշամի ևս առաւել
սատուածայնոց մոյրաքաղաքին. և
թէ ոմն շահի ևս առ Ճշմարիտ
խրատու, քանի ևս հաշակաւոր
հրահանգաւէտութիւն յոգուոց,
յորում զեռան յընդհանուր տիւ-
զերս բոլոր տեսակք բարեաց և
չարեաց. զոր զիարդ հրամայես
մեզ այժմ անկանել և լռել։ Զոր
եթէ անխուռլատէր մոռք ըստ սա-
տուածայնոյն յուզմանց նայիցիս

յայս երկնահանդէս ամենուց դի-
տաւորութիւն, և յորոց քաղա-
քաւարի, գտանիցես զսա անխորհ
'ի բանից, և 'ի չարագոյն յուզմանց՝
պարփակեալ ոչնչին անեղին ան-
դրդուելի ամրութեամբ. և ան-
ընդդատանելի ընդդէմ նախանձու
կամաց, զիտելի Տեառն յառաջ
քան զլինելն յաստղանդ արքեալ, և
նախ քան զծնանելն մարդարէ,
ուչ անարդ, այլ ընդունելի և յիւ-
րում տան, և 'ի բոլոր սեռս. որ
և 'ի բացայայտեալ բարեփառու-
թեանս պատուոյ, փախստական
եղեն ծանրատաղտուկ հնազան-
դութեանն լկանք. և ազատու-
թեանն բերկրանք զհատարակացն
փարատեցին տխրութիւն՝ յաւե-
լուածով և յաղմամբ ըղձակերտե-
լանել 'ի յապառնիսն անդատա-
նելի հրճուանացն խնդութեամբ
անպայթ և յարազուարճ յառա-
ջելով զկենցաղին հոլովս. որով ե-
րեւելապէս խոստովանեալ ճանա-
չի բարեհամբաւ գուարան ըստ
հաւատարութեան հնագունացն,

յանդգնիմ ասել թէ եւ առաւել, ըստ մակեդոնականին Աղէքսան-դրի, և ըստ մերումն հռչակելոյն Սողոմոնի. որք յերկոքանչիւր մա-սին առատացեալք. միոյն զԱղէք-սանդրայն ունել եռանդնոտ խել-նամտութիւն, և միւսոյն յԵրու-սաղէմ չերմագոյն շինողութեան ըղ-հանդէս. ըստ առակաւոր խրատա-կան ձայնին ընդհանուր հնչմամբ՝ զյարդականն բացատրելով բան հանձարելին՝ խելագէս և առու-գաբար սահմանալ զբազմութեան ա-ռաչնորդութիւն։ Եւ այս առ 'ի ձէնչ ոչ է ծածկեալ իւիք, թէ ոչ անձնահաճ կամօք և ոչ զօշարարու-թեամբ բանաղբօսեալ ձեռնամուխ եղաք և ածաք յայս ապատաւորու-թիւն և սարսափելի պատիւ։ Զոր եթէ կարծեսցէ որ մոխամարդակ և չարակիրտ մտաք, և ոչ ճշմարիտ, այլ 'ի կամելոյն Տեառն, և 'ի տու-չութենէ Հոգւոյն, և 'ի բոլոր խակ սեռիս յօժարամիտ կամաց, մանա-ւանդ թէ և 'ի ձեր խակ. հատատ-սեալ 'ի վերայ ամենայն վիմին հան-

տամնոյ, և պատրաստեալ կամ դէմ յանդիման, զի ամենայն որ ոք հարցի ընդ վիմիս ընդ այս, խորտակիցի և փշրեսցի, և յորոյ անկցի, հոսեսցէ զնա խիստ զփոշի։

Եւ արդ՝ իր, որ այսքանեօք տոհմակատուութեամբ տալցէ՝ երևելեօք և աներևութիւք առանձինն էր հատարակաց երկնի և երկրի համանգամայն ուրախարար, զանբաղդատելի երջանկութեան երթեալ տարուս անուն, ոչ ոք սմա զընդդէմն ինչ՝ և ոչ զհաւատականն յերեսս բերիցէ խոտորանութիւն. և դուք զառաջինն հրամայեցիք մեզ, եթէ գիշեր է և երեկոյ, և 'ի վերջինս նկատել և լուել։

Արդ զի՞նչ առ այս. ոչ հերկեսցուք և ոչ սերմանեսցուք. ոչ զնաւելոյն առաջ կացցուք զգործ. լուեսցէ՞ և իրավնար պատերազմելն յօժարութիւն։ Այլ ծն անդր, մինթէ ոչ ունիցիմք վստահութիւն 'ի միոյն ամենարել զբազմաբեղուն արմուխս. նա զի և 'նուազեն հերոսատանեայ և անդնդային բեռ-

բովքն ոչ ընդ զբաղմաժողով խրն
ձոյին վիպիպ։ Գուպարայալթ
նահատակք ընդ նիզակաձօճ խրա-
խուսանացն զօրաւորագոյն բար-
գաւաճանացն՝ ոչ ժառանգեն մեծ
ապարանս։ Ապա յայս խակ է եթէ
'ի զուր վատակեցաւ Պաւղոս, և
'ի զուր և ունայն նաւակոծեցաւ,
և մնալատակ եղև 'ի յարբմանէ
հնդից քառանկցն՝ 'ի հարկանո-
ղացն ընկալեալ. մնոսի էր յոյս
նորա 'ի ձաղանս կատականացն և
'ի քարկոծմանն։ Ի զուր աշխա-
տեցաւ և Պետրոս, և ոչ ուղղեցան
ոտք նորա 'ի գնացս՝ ընդ որ խորհե-
ցաւ և արար։ Ընդունայն էն քա-
րոզութիւնք նոցա. ընդունայն ա-
պա և խաչն, և որ 'ի վերայ նորա,
զի ոչ եղև խաղաղութիւն վարդա-
պետաց, այլ խռովութիւն և աղ-
մուկ։ Եւ սուտ էին խոստմունք
նորա առ Պետրոս, թէ և 'ի վերայ
այդր վիմի շինեցից զեկեղեցի իմ՝,
և դրունք դժոխոց ոչնա մի յաղ-
թահարեսցեն։ Արդ յաղթահա-
րեցաւ և կորեաւ. զի ոչ է եկեղե-

ցն, այլ այր աւազակաց. ոչ է միայն-
ութիւն 'ի թողութիւն մեղաց,
այլ միայն 'ի լուացումն ջրոյ։ Արդ-
ուրախ լեր Պիղատոս, ցնծացէք
և դուք դաստք քահանայապետակց՝
Անան և Կայիափա, վասն զի ոչ
սպանիք տէր, այլ մոլորեցուցիչ. ոչ
խաչեցիք Աստուած, այլ գող և ա-
ւազակ և խռովարար. ոչ հովիւ քաջ,
այլ վարձու ոչխարաց։ Սուտ է
որդին որոտման, և խրատ է որդին
Տուտեայ։ Եթէ այն այր աւազա-
կաց, աւազակապետ Քրիստոս.
Եթէ այն մոլորութեան տեղ, մո-
լորեցուցիչ Քրիստոս. Եթէ այն
տեղի կորստեան՝ կորուսիչ Քրիս-
տոս. զինա հանապազ քարոզի ան-
դադար. և նորայն ծագիէ ծննդա-
կանութիւն, և հաւատ և յիշա-
տակ անուան նորա. կատարի յա-
ղագաւ անարիւն զենումն 'ի թո-
ղութիւն մեղաց հաւատով մերձե-
ցելոցն և ընդունողացն։ Եւ Եթէ
ոք ըմբռնի գիմաք և մոլեգնեալ
ախտիւ յանդգնի կոչել զնա այր
աւազակաց, 'ի յաստուածախօս

տառեցն յանդիմանեալ կշռամ-
բեմք զայնպիսին, և՝ ի բաց վարեմք
իբրև զԹշնամի Աստուծոյ և եկե-
ղեցւոյ նորա. և փոխանակ այնո-
րիկ անուանեմք զնա լեառն սուրբ,
և քաղաքԱստուծոյ կենդանւոյ հա-
ւատարն վերնոյնԵրուսաղէմի, հարս-
նարան անմահ փեսային Քրիստո-
սի, շինեալ խնամատուԹեանն Հօր և
Հշմարիտ պատկերինՅիսուսի. մայր
ծննդական որդւոց արքայուԹեան.
կերակրիչ և դարմանիչ առատա-
գոյն կերակրովք արժանաւորաց և
անարժանից, որպէս և բնուԹեամբ
քաղցր՝ շնորհաց և ապաշնորհաց.
և զարեգակն ցօղախառն հեզու՝ ի
վերայ արդարոց և մեղաւորաց՝
լուսաւորելով և զովացուցանելով
՝ի տապախառն միդէ չարին:

Այլ զի գրեցէք, Թէ անիծեալ
տումարն երկաբնակինՀռոմի. հար-
ցանեմ՝ ասասցուք Թէ զինչ է տու-
մարդ, և զինչ է երկաբնակդ ա-
նուն. հայերէն, Թէ յուսարէն, և-
Թէ պարսկական զենիւ և ուսմամբ,
ըստ գաւառիդ բերման: Լեռն ուր

անդանօր բնակեցաւ յերկուս. և կամ զի՞նչ այն երկուքն էին, կենդանիք եթէ անկենդանիք. հոգիք՞ եթէ մարմնեղիք։

Լեռն հռոմայեցի էր ազգաւ և պահերեցուԹեամբ. և՝ ի Հռոմ երկուքք լուսաւորքն են աշխարհի՝ Պետրոս և Պաւղոս, ՝ի նոսա զնա՞ր բնակէր Լեռն, կամ որո՞ւ օրինակաւ։ Իսկ եԹէ նոքա՝ ի նա բնակեցան աստուածային զօրուԹեամբն և Հոգւովն՝ կարելի է. այլ ոչ ապարանելի։ Եւ եԹէ յայն սակս է անկիծեալ, կարծեմ ԹէՀ և նոցայն դամբարան՝ է այր աւազակաց. և որ՝ ի նմայն են հանդուցեալ՝ գողք և աւազակք. և այս ըստ առ՝ ի ձէնջ բանի։

Իսկ տումարին անուն՝ ի մերասեր ազին լեզու, Թուի ԹէՀ զՀամանրոպակեանն գնէ Թիւ, և զԺամանակագրականն, և զնորա առ այս ջանիմք կրք. Թուի ԹէՀ և ոչ և որ՝ նոցայն են։ Իսկ առ այս Անանիա և Անդրէաս՝ բազմակիպ գրուԹեամբ ճառեցին. յաւելմ՞ք և զնոսա յա-

նէծս։ Թուի թէ այս 'ի վաղնջուց հետէ, որպէս պատմէ նոյն ինքն Ամանիա յաղագս անբարեսէր աղ-գին՝ տրտնջմամբ, առ որս ոչ պա-տուի գիտութիւն, այլ անձնահաճ կամք։

Այլ զի ընդ բազում բանս ձեր կարկատուն և տայօդս անցի, և նայեցայ ուշիմ մտօք, և ոչ տեսի 'ի նոսա ծանկելի և անուշահամ պտուղ, ոչ արդիւնաւորեցաւ առ մեզ։ քանզի յեռանդնոտ և 'ի փայ-լակիտացեալ սրտէ յառաջ բերի վկ ճաքանութիւն և կռիւ, որպէս և վկայէ Ճշմարիտ բանն տէրունի, ե-թէ Յաւելուածոյ սրտի խօսի բե-բանն։ Եւ այն՝ եթէ ոչ գոյ հրա-ման գլխոյն և առաջնորդին ժողով առնել եպիսկոպոսաց և վարդապե-տաց, և պարտել տառուածոյնոց բանից քննութեանց, շահել և շա-հեցուցանել զնոսա, և ոչ սահմա-նեն զայն կանոնադիր հրամանքն, այլ 'ի հեռատեսանէ հաւատալ ըստ առ որ Թուումոյի բանին։ վաշ ծերու-նի ծնողիդ, ոչ իմ, այլ որ հարազա-

սուլթանամբ բերէ զնմանութիւն հօրդ։

Դարձեալ այլ ինչ անպիտան դատաք շարադրեալ՝ ի բանս ձեր, սեպհականելով զձեզ ինքն Ճշմարիտ անառես տանն Աստուծոյ։ և հաւատարեցիք զնոսա այլոց ոմանց խոտելոց, որ կոչեցաւ գայլ։ վասն զի գայլաբար օձառեաց զհօտն Քրիստոսի, և այսուհետեւ Պետրոսի վիմին հաւատոց։ վասն զի և նա գայլ գոլով օձաւոր հօտին Քրիստոսի, յաւելեալք զնա և կրկին քաղաքաց քաղաքացի անտիոքացի ապէքսանդրացի։ և զԴէոսկորոս հաւատարս Քրիստոսի փրկիչ ժողովրդեան Հայոց արեամբ և խաչիւ։ և առ այս՝ վա՜շ, և առաւել վա՜շ։ Թուի ինձ սատանօր եթէ վերահասու լցես ամենայն ժամանակագրաց և պատմութեանց։

Իսկ ես ոչ եմ փրկեալ արեամբ Դէոսկորոսի, այլ միոյն Քրիստոսի։ և ոչ եմ օձառեալ՝ ի գայլէն Պետրոսէ, այլ՝ ի Ճշմարիտ հովուէն փրկեալ՝ ի գայլէն, և ժողովեալ՝ ի

խոստովանութիւնս քաջ հովուին։
զի այսպիսի հրաժեշտ սիրոյ վար
ուրեմն 'ի սէրունական ճշմարիտ
տուաւ բանէն մարդկային բնու-
թեանս, եթէ Ա. յսպիսի սէր ոչ ոք
կալցի, զի զանձն իւր դիցէ 'ի վե-
րայ բարեկամաց՝ ըստ անպարտա-
կանին յանցանաց՝ զայլոց ուրուք
պարտս հատուցանել։ զի ոչ գոյ
մարդ արդար առաջի Աստուծոյ։

Դարձեալ շարունակեալ 'ի բան
ձեր, զի անուանեցէք զնոսա Նեռ-
տորիոսք, և հաւանեալ Եւտիքի
դիւաբերանի, և օտարացեալք 'ի
արքոյն, և յաստուածազգեստից
արանց։ որով պարսաքարել զնո-
սա պարս վարկայք։ և թէ էր,
և լինէր հնար՝ նոցին արով հատա-
նել զգլուխս նոցա։ և այս բռնա-
բար թշնամութիւն 'ի վաղուց հետէ
գտանիւր 'ի նոսա, եթէ այժմ 'ի
սկզբան գրոյս մերոյ բուսաւ առ-
քոյդ միտս։ Կարծեմ թէ այսու
ոչ աշակերտիս Պաւղոսի, որ ասէ
թէ, Խնդրեմք զի ամենայն մարդիկ
իւեցցեն, և 'ի գիտութիւն ճշմար-

տուլթեան եկեցեն։ Եւ դարձեալ՝ եթէ Կամիմ զի լինիցի ամենայն որ եսիրեալ զիս։ և դարձեալ՝ թէ Խնդրեմ նզով լինել 'ի Քրիստոսէ վասն ըստ մարմնոյ ազգատոհմին իմոյ։ Արդ ապա դու զի՞ խնդրես ապաշնել։ մարդ է՝ արարած Աստուծոյ, և թէ մոլորեալ է, դարձո։ եթէ վիրաւորեալ է, սպեղանեաց պատեա։ Քրիստոսի՝ եր աշակերտ, և մի՝ Սաւուղն։ Դաւիթ՝ թէ և աստուածահայր, բայց օրինաց՝ և ոչ Քրիստոսիս, որ ծանր գրեաց և զհայեցն 'ի Բերսաբէ։ Մի 'ի կարծ դատեսցին, և մի ըստ մտաց.քոց յանդիմանեսցին։ չենն եստորիանոսք, և ոչ եւտիքեանք՝ հակառակաց բերեալ առանձինս։ Ապա եթէ որ յանդգնի և անձնահաճկամաց ըստ մտաց դատի զնոսա յայս, անէծքն որ 'ի նոցանէ ընդդէմ ապծոցն այնոցիկ՝ 'ի գլուխ նորա կուտեսցին։

Գոսաք դարձեալ 'ի գիրս, զի բաղում անգամ պարծանս գրեր անձին .քում, և խոստացար ճառել յաղագս անձառ միաւորութեան

Բանին և մարմնոյն. և թէ որպէս
էին առ միմեանս անշփոթելի
բնութեամբ և կրիւք. և յետ բա-
զում խոստմանց յանդ և յաւարտ
հաներ միով բանիւ՝ արկանելով
զանձնդ 'ի խորս կորստեան ոգի-
ացն և անհաւատիցն, ուրանա-
լով բովանդակ զմարդկայինս բնու-
թիւն, և յոչնչութիւն փոխելով։ Որ
թէ և կամիս ձեռնարկել՝ զքոյդ
կարկառելով հերձուած և ակա-
բաբանութիւն, անկարելի մնաս.
առնելով ասասնօր սուութեանդ.քո
վկայ զմեծն Մովսէս։ Մնասի այլա-
բանութիւն՝ օտար եղբիչ յամենայն
գիտնոց. կարծելով եթէ մեք էր-
բայեցերէն ոչ գիտեմք, և կամ թէ
ոչ խմանամք եթէ զո՞ւմ արդեօք
բան 'ի բանասաեղծաց պատրուա-
կեա ընդ Մովսեսիւ։ Եթէ մերը-
բեալ ես՝ առ յինէն ընկալ. վասն զի
խմաստասէր ոմն յունական՝ Արիս-
տոտէլ անուն ասագիրացի ազգաւ
'ի Քաղքիդ գաւառէ, յորժամ
էառ՝ խպատմել զբնութիւն արարա-
ծոցս ստրոգին փաղաւութեամբ

բաժանելով տան տարբերութեանցն
բայիւք, յաղագս գոյացութեան,
յաղագս կենդանութեան, յա-
ղագս քանակի, որակի և որակու-
թեանց և այլն, յանձն, 'ի ձև,
'ի տեսակ, 'ի քանակ, և յորակ,
յընթակայ, և 'ի նեղթակայում,
բայց ոչ զմարդկայինս ուրացաւ
բնութիւն. այլ զաստուածայինն
Ջանաց փոխարկել յանձն՝ յաղա-
գըս անօրութեանն. և զի թափան-
ցանց ունի ընդ ամենայն էքս. որ-
պէս ասի Արիստոտէլ, և Դեմոկ-
քոս՝ անդր ասացին զանձն. զոր և
ոմանք յեկեղեցականաց այժմ ջա-
նանկարկատել՝ ոչ բնութեամբ վա-
նալ բանին Աստուծոյ ընդ մար-
մին, այլ անձնաւորութեամբ. և
վկայ զայն խակ զԱրիստոտէլ ու-
նելով, զի թերևս այսու կարացեն
'ի մի բնութեանն բան ածել զնա
հարկաւորաբար. որպէս և դու
այժմ ջանաս զմարմնոյն ուրանալ
և կորուսանել բնութիւն, և նոքա
զաստուածութեանն. որովք կար-
ծեմ թէ և երկոքեանդ սխալեք 'ի

ճշմարտութեանն պղծողայէ։ Զա-
որ յանդիմանել զքեզ էրկանիկ և
սուրբ վարդապետն Յովհաննէս ի-
մաստասէր և ուղղաբեր՝ ասէ. Փախ-
չիս 'ի բնութեանդ անուանէ, ընդ-
նմին և յերկուցդ ասելոյ, և ոչ զի-
տես եթէ մարմին ասելով՝ յերկ-
սոսին 'ի նեղբս ընկնիս, յորոց
փախչիսդ։ Արդ զնոյնս՝ որոյ քա-
րեպաշտելդ կարծես, հակառակ
ընդդէմ քեզ եղից։ Զմարմինն՝
մարմին բանին ասելով, և զբանն
ասացեալ մարմին ունել, զի՞նչ
այլ ինչ թուիցիս ասել՝ եթէ ոչ
կրկին։ Եւ դարձեալ զբանն 'ի հօ-
րէ ասելով զհօրն ասացես նոմա ըզ-
բնութիւն. իսկ զմարմինն 'ի մարդ-
կանէ ասելով, զոր ունել ասես նոմա
բնութիւն, եթէ ոչ զմարդկան։
Բայց կարծեմ թէ կամիս և ոչ մար-
մին Քրիստոսի ասել, զի թէ զմար-
մինն ճշմարտութեամբ խոստովա-
նելիր ունել Քրիստոսի, և զայն 'ի
մարդկանէ և մարդկային, զնոյն և
բնութիւն մարդկային ոչ արդեօք
խոստովանելիր ասել։ Բանզի նոյն է մարդ-

կայնն մարմին ունել Քրիստոսի, և
բնութիւն մարդկայնն. և զի Քրիս-
տոս առանց միաւորութեանն ոչ
ասի Քրիստոս Յիսուս, այլ Աս-
տուած բան, որպէս և սուրբն Բասի-
լիոս ասէ. Զի թէ ասիցէ ոք զմար-
մինն բնութիւն Բանին, և զԲանն
բնութիւն մարմնոյն, ամբարշտու-
թեամբ լինի այսպէս ասացեալքն։
Իսկ եթէ զմի և զնոյն Քրիստոս
յերկուց խոստովանեացիս ասել
բնութեանց, այսինքն աստուածայ-
ին և մարդկայնն, ընդէր արդեօք
ընդհարիս, և զայրանաս, և այլան-
դակ և հայհոյիչ շարադրութեամբ
ընարեալաշատաց զրպարտես զսրբոյն։
Բանզի ասես, որ 'ի Հօրէ գոյացեալ
անձնն էր, նոյն անձնաւորեալ 'ի
սուրբ կուսէն. և որ 'ի Հօրէ բնու-
թիւնն էր, նոյն բնաւորեալ եղև
յարգանդի կուսին. և սակայն գո-
հութիւն Աստուծոյ, որ յայտնէ
զնորս խաւարի, և հանէ 'ի լոյս
ճշմարտութեան։ Արդ զիարդ անձ-
նաւորեցաւ 'ի կուսին՝ անձն Որ-
դւոյ. Թողեալ զիւր գոյութիւնն՝

յայլմամ գոտաւ գոյութեան, որպէս Պանդարոսն ասէ, եթէ յիւրումն նմանելով զերկութակսն միայն զձեն զինքեամբ արկաւ, առաջք և ձեռք և եթ ցուցեալ զմերն՝ի կուսէ. որպէս Նեսթէրն երկրորդ յիմաստասէր բարբառի ասելով. Խոստովանիմ զքանն Ստուած յարդանդի կուսին կերպացեալ, ապաւորեալ՝ի պատկեր և՝ի ձև մարդոյ եղեալ. այլ ոչ եթէ յաստուածականութենէն ինչ ինքն խառնեաց. քանզի անխառն է աստուածութիւնն և անյօդ։

Տեսանե՞ս, որպէս հանձայնք առ միմեանս գոտանիք յամբարշտելդ. զոր ասես, ՝ի Հօրէ անձն որդւոյ անձնաւորեցաւ՝ի կուսին. և նա ասէ, ոչ ինչ խառնեաց՝ի կուսէն յանխառն աստուածութիւնն։ Եւ եթէ ոչ գոյութիւն ինչ անձնաւոր զմերս՝ի կուսէ ընդ ինքեան միաւորեաց բանն, զի՞արդ ինքն զինքն մարդ և որդի մարդոյ անուանեաց. զի՞արդ և տղայ երևեալ խանձարրատաստեցաւ, և կաթնաբոյծ եղանիւր. և

ու կատարելութիւն՝ի վեր ընթա-
նայր աճմամբ հասակի՝ ըստ մեծին
Աթանասի ուղղափառ դաւանու-
թեան։ Որքան ինքն, ասէ, հրամայ-
եաց՝ զբնութիւնն յինքն կատա-
րելով ընկալաւ որքան կամեցաւն.
այս է ծննդեանն՝ի կնոջէ, աճման
հասակի, ամոյ թուոյ, աշխատու-
թեան, ծարաւոյ, և քաղցոյ, և
քնոյ, և տրտմութեան, և մահու,
և յարութեան։ Ա յոգեկ ամենե-
քեան՝ նմանութիւնք և երևոյթք
թուեցին քեզ եղեալքն՝ի Քրիս-
տոսէ, թէ ճշմարտութիւն։ Ապա
եթէ է ճշմարտութիւն, որպէս և
է իսկ, քանզի անհնար է անսուտն
Աստուծոյ ստութեամբ իւիք կեղ-
ծաւորել՝ի գործս իւր, զիարդ ինչ-
խեաս ասել զանեղեւոյթ և զանմար-
մին անձն որդւոյ մարմնաձևապէս
անձնանալ յարդանդի կուսին, եթէ
ոչ զկատարեալ մեր բնութիւնս՝ի
կնոջէ յինքն ընկալեալ, ընդ ին-
քեան միաւորեաց բանն Աստուած
տուաքեալ՝ի Հօրէ։

Եթէ այդպէս ասեմք, ասեն, եր-

կուս լինելոյն ասացեալ զէմն, և երկուս բնութիւնս։ Դարձեալ փախչելով 'ի անոսի երկիւղէ՝ 'ի մեծագոյնն անկանիս չարս։ Եթէ յերկուց ըստ բնութեան ոչ կամիս ասել զմին, կարի յոյժ չարաչար ըստ բնութեան զմին գտանիս ասացեալ բնութիւն։ Այլ անմարմին բնութիւն աստուածային Բանին՝ զմարմնական բնութիւն 'ի կուսէն ընկալեալ ընդ ինքեան միաւորեաց. որ է ըստ բնութեան յերկուց՝ աստուածային և մարդկային. իսկ ըստ միաւորութեան՝ մի։ Զի եթէ այս երկուք գերեցկագոյն հաւատոյ ոսկեք առ Ճշմարտութիւնն 'ի վերայ կանգնեալ ոչ հաստատիս, առ որ և յենուցուս առ մինն 'ի նոցանէ՝ կայ գտանիս առ խոստովանութիւն Ճշմարտութեան։ Այլ կատարեալ՝ ըստ իւրաքանչիւրոցն գիտելով զերկուսան, ըստ միաւորութեան՝ մի կատարեալ, մի դէմ, և մի որդի Աստուծոյ խոստովանելով որպէս սուրբն Բասիղիոս ասէ. Երկուց գոյացութեանց կատարելոց միաւորութիւն։

Արդ յայտնապէս հրաւարա-
կեցար յառաջագոյնց բանից
դիտաւորութեանց՝ արտաքոյ զոլ
քեզ ճշմարտութեան ճանապար-
հին, յԵւաղքին և 'ի Պանդորա-
սին անկեալ ախտ, հիւանդ և հեր-
ձուած չար։ Յաղագս որոյ խորհեր-
գակից լինիմ քեզ իբրև ճշմարիտ
բարեկամ՝ զգուշանալ անձին, և
խրատեալ առաջաւանդ տա-
ւեցն արբախօսութեամբ՝ սթափել
յայդպիսի մոլորութեանց։ Եթէ
զԱթանաս սուրբ քեզ սեփհական-
նեցեր, առ ընկալ 'ի ձեռս զգիր
նորա, և ուշիմ մտաք ընթերցիր 'ի
սկզբանէ մինչև ցկատարումն։ Մա-
նաւանդ զբանն՝ որ յաղագս Որ-
դւոյ յայտնութեան և մարմնաւո-
րութեանն գրեալ է այսպէս։ Որք
զամէր մեր Յիսուս Քրիստոս ոչ
յԱստուծոյ և 'ի մարդոյ մի խոս-
տովանին, որպէս և գրեալ է յաւե-
տարանին՝ յԱդամայ և յԱստուծոյ,
ասացեն, զիարդ որ'ի կերպարանս
Աստուծոյ է Աստուած՝ առեալ
զկերպարանս ծառայի կարծեցին,

կամ զբանն՝ մարմնեղև բնակեաց
'ի մեզ՝ խմացան. քանզի որ ասաց
թէ Բանն մարմին եղև, ասաց թէ
ինքն զանձն իւր եմ վասն մեր.
արդեօք որպէս բանին փոխանումն
կրեալ'ի մարմնոյ փոխադրութիւն.
կամ որպէս ցուցումն ինչ արա-
րեալ մարդկայնոյս կերպի, որպէս
այլք 'ի հերձուածողացն մոլո-
րեալք ասեն։

Դարձեալ քանզի ամենեցուն
յառաջագոյն ասացելոց հերձուա-
ծողացդ հաղորդք եղէք, անհաւատ
եղեալք միաւորութեանն, և ընդ-
դիմաբանեալք լսմանն, 'ի բաց բար-
ձումն ասրեալ եղէք զանջատման
մտածութիւն պատճառելով. քան-
զի որպէս անջատողքն մոլեգնեցան,
և շփոթողքն մոլորեցան, այսպէս
և 'ի բաց բարձողքն կորուան. Ճշմա-
րիտ եղեալ տնօրէնութիւնն, և
Ճշմարտութիւնն երևեալ, և շնոր-
հին վկայեալ։ Դարձեալ ըստ ա-
ռաքելական հրամանին վկայու-
թեան՝ այսպէս յաւելու. որպէս
գոլ 'ի հեթանոսաց ժառանգակի-

ցըս և մարմնակիցս Քրիստոսի, զի
և մարդ լցէ՝ Աստուած ճշմարիտ, և
Աստուած լցէ՝ մարդ ճշմարիտ. ոչ
մարդոյ առ Աստուած գոլով, որ-
պէս և դուք զսպարտեալ ասէք,
հեղինելով զքրիստոնէիցն զնոր-
հուրդս։ Աստուծոյ միածնի հաճե-
ցեալ զլրումն աստուածութեան
ի-ոյզակիզենաստլին մարդոյ զատեղ-
ծուած և արարած նոր յարուցա-
նել ինքեամբ, և անլոյծ միաւորու-
թեամբն. զի յաղագս մարդկան
իրակութիւն շարչարանաց և մա-
հուամբ և յարութեամբ զփրկու-
թիւն մարդկան գործեալ։

Դարձեալ՝ արդ զի՞արդ Քրիստոս
ոչ ապրեցուցանէ զաշխարհ՝ եղեալ
մարդ, որ և քաջայայտ է ելթէ որով
բնութեամբ գործեցան մեզքն, նա-
ւին բնութեամբ եղեն յաւելուած
շնորհին. զի Աստուած եղեալ
մարդ՝ մնալով Աստուած. զի և
մարդ եղեալ Աստուած հաւատաս-
ցի, որպէս մարդ գոլով Քրիստոս
Աստուած է. զի Աստուած գոլով
եղև մարդ՝ և ապրեցուցանէ զհա-

ատացեալն՝ մարդոյ կերպիւ։
Դարձեալ՝ խակ եթէ զայս այսպէս
խորհել ախորժէք, զի՞նչ է՝ի ձեռն
մարգարէից խոստումն, կամ աւե-
տարանչացն աղդաբանութիւն,
կամ առաքելոյն վկայութիւն,
կամ մօրն Մարիամայ տեսիլն, կամ
հրաշակին ահռելիոն, կամ ըստ ամե-
նայնի ախտակցութեանցն ցուցու-
մքն, կամ անուանն յառաջ ա-
ծումն. կամ թէ Որդին Աստուծոյ
որդի մարդոյ եղև, և կամ Մարդն
Յիսուս Քրիստոս, որ էր զանձն
վասն մեր, կամ թէ Պարտ է որ-
դւոյ մարդոյ բազում չարչարանս
կրել և սպանանել և յերիր ա-
ւուր յառնել՝ի մեռելոց։

Դարձեալ՝ զիա՞րդ ասէք եթէ
Աստուած՝ի ձեռն մարմնոյ չարչ-
չարեցաւ և յարեաւ. քանզի թէ
Աստուած բանն չարչարի, չարչա-
րելի ասէք զՀայր և զմխիթարիչն՝
միոյ գոլով անուան և միոյ աստ-
ուածային բնութեան։ Եւ յասա-
ցելոցս յայսցանէ է տեսանել զձերդ
մտածութիւն՝ որպէս ոչ երկիւղա-

ծից Աստուծոյ, և ոչ հաւանելոյ աստուածայնոց գրոց։ Մովսէս ասէ, եթէ Աստուած մեր հուր ծախիչ է. իսկ վասն մարմնով գաղտնեան նորա, մարդարէ յեղբարց յարուցցէ ձեզ ասէ զսէրն, և զկենդանութիւնն զիայտէ կախեալ, որպէս զի լցէ մարմնոյն տեառն 'ի կեանս մեր եղելոյ։

Դարձեալ և տէրն զարշարանս 'ի վերայ որդւոյ մարդոյ կացուցանէ՝ ցուցանելով զբան մարմնոյն։ Իսկ յաղագս աստուածութեանն ասելոյ՝ Ես և Հայր մի եմք, և ոչ ոք գիտէ զՈրդի թէ ո՛ է՝ բայց միայն Հայր։ Եւ ոչ ուրեք արիւն Աստուծոյ դաւանեցին դիրք, կամ Աստուած 'ի ձեռն մարմնոյ չարչարեալ և յարուցեալ։ Արիանոսացն է այսպիսի իմն յանդգնութիւն. վասն զի ոչ Աստուած Ճշմարիտ զՈրդին Աստուծոյ խոստովանին։ Իսկ դիրք սուրբք 'ի մարմնի Աստուծոյ, և մարմնոյ Աստուծոյ մարդ եղեալ, արիւն և չարչարանս և յարութիւն քարոզեն՝ մարմնոյ Աս-

առեծոյ յարութիւն'ի մեռելոց և
ղեալ։

Դարձեալ այլ ասեցէք, զինչդ
զաէրն փառաց'ի խաչ հանին։ Այլ
ոչ զԲանն խաչեցին, մի՛ լեցի։ այլ
զԲանն արհամարհեցին, զմարմին
բանին 'ի խաչին բեւեռեալ։ քան-
զի Աստուած էր որ արհամարհե-
ցաւ։ մարմնոյ Աստուծոյ և հոգւոյ
չարչարանքն և յարութիւնն եղև։
վասն այսորիկ ասէր ցՀրէայսն
տէրն։ Լուծէք զտաճարս զայս, և
զերիս աւուրս յարուցից զսա։ որ-
պէս ասէ մարգարէն։ Փոխանակ
զի 'ի մահ վարեցաւ անձն նորա, և
ոչ ինքն Բանն։ Եւ Յոհաննէս ասէ,
Եւ նա զանձն իւր էդ վասն մեր։

Դարձեալ ասեն նեղհակքն։ և
եղիցի խոցումն մարմնոյն, իսկ չար-
չարանքն Բանին։ վասն այսորիկ Աս-
տուած չարչարելի ասէք, և հե-
տեւաբար ինքեան բարբառեք յա-
ւէտ համաձայնաբար արիանոսացն։
քանզի զայս նոքա օրինադրեն։ Եղե-
ցի և 'ի մեռելոց Բանն յարուցեալ
ըստ ձեզ։ քանզի հարկ է ուրեմն 'ի

դժոխոց զսկիզբն յարուցեանն առ-
նուլ, զի կատարեալ լցէ յարու-
թիւնն և մահու լուծումն, և որոց
անդն հոգւոց՝ արձակումն։ Իսկ է-
թէ զայսոսիկ բանն կրեաց, ո՞ւր է
անփոփոխութիւնն և անայլայլու-
թիւն բանին։ Ո՞ւր են և այնոքիկ
որ զամենայն կիրս չարչարանացն՝
Աստուծոյ բանին վերադնեն։
Կարծեմ թէ այսու բանիւս հաւա-
տարապատիւք դատանին Արիոսի
չարափառութեանն և Պանդորա-
սի այլայլութեանն։

Եւ ապա դարձեալ հարցանեն.
ո՞վ է որ չարչարեցաւն, ո՞վ է որ
խաչեցաւն, Աստուա՞ծ՝ եթէ մարդ.
զի եթէ ասիցէ Աստուած, հայհոյ-
ութեան յառաջ բերի բանս՝ ըստ
ամբարիշտ հերձուածողացն. իսկ
եթէ ասիցէ մարդ՝ հրէական դարձ-
եալ կարծեօք վարեցի. վասն այ-
սորիկ զինքս ասուածա-
պատմաբար՝ 'ի հօրէ քարոզեն ըզ-
բանն, և զնոյն 'ի յետին ժամանակս
մարդ ծնեալ 'ի կուսէն։ Եւ կամ
մարմնոյն նորա չափաւորութիւն

առնուլ ձեռնարկեն։ Երչափ, կամ զինարդ արտաքոյ գրոց ասել յանդգնին։ քանզի այսոքիւք մոռածութեամբք՝ լցրծեցան 'ի հերձուածողացն մոռածութիւնս։

Արդ՝ առ ընկալ զբանս սրբոյն Աթանասի առանց երկբայութեան, ընկալ և հաւատա, եթէ զնա քեզ համարիս։ զի որչափ վարատաբանեալ յայանի ոչ զաւրացոյց այսր ասուածային լրի։ զոր եթէ անդիտացար երբեմն, և կամ թէ ոչ եղեր ճշմարիտ վերահատուս, զքնալ ունիս ապաշաւանօք։ զի ոչ բաւ քոյն ընտրելոյ ճշմարիտ ասուածաբանեցեր, այլ կարի օտար և հեռագոյն։ Ապա թէ առ այս ոչ զինչանիս հաւանական մոքք, կարծեմ թէ բանիւ միայն բերիս առ հաղորդութիւն սրբոյս ասուածագիտաի։

Իսկ յայլոգս մարմնոյս բնութեան յատուկ զոր ասացէք ոչ ունել մարդոյս բնութիւն, պարտիք յատուածախօս ասելոյս վկայութենէ հաւատարմանալ, զոր յայտ

նի առնեմք սատանօր։ Սուրբ աստուածաբանն Գրիգոր գրէ՝ի գամբանական Ճառին Բարսղի սրբոյն ասելով. Յաղագս սուրբ բնութեան յաստուածայինս ոչ էր կարօտ քաջալերել յուսէքէ։ Դարձեալ՝ի Ճառին որ յաղագս Կեսարիոսի եպիսկոպոսն է ասացեալ, գրէ՝ թէ յաղագս սուրբ բնութեան իւրոյ առ ուսմունս աստուածայինս՝ յաղթահարեաց զամենայն հատակիկս իւր։ Դարձեալ այլուր ասէ. Բնութիւնք մեծամեծք և սուրբք՝ են պատճառք արամութեան։ Դարձեալ՝ի Կեսարիոսի Ճառին, Զարմանայի, ասէ, զնմեծ բնութեամբն իւրով զինչանէր առ խոնարհս։ Սուրբն Գրիգոր նիւսացին գրէ՝ի Ճառս ներբողականս, որ առնախաւկայն Սուրբն նոս. Եթէ սատանօր և հոգին սուրբ՝ի մեծաբանութիւնն Սուրբանեան տանիլ եղև։ Գրէ և սուրբն Կիւրեղ աղեքսանդրացի՝ի Ճառին, որ թէ մի է Քրիստոս. Անշփոթ մնացին բնութիւնքն, որ են առանձինք, որպէս՝ի միաւորութեան հոգւոյ և

մարմնոյ մերոյ՝ առանձնական բնու-
թիւնքն միաւորին։ Դարձեալ Յով-
հան ասկեբերան գրէ՝ ի հինգերորդ
Ճառն, որ յառաջին թուղթն Կո-
րնթացւոց. Մինթէ սոքա ամենե-
քեանք ոչ համարին աշակերտք.
քանզի բնութիւնք երկիւղածք ա-
ռաւել գիտեն յիմարել։

Դարձեալ՝ ի բոլանդակ երգս
մեր և՝ ի պաշտամունս, և՝ ի կար-
գաւորութիւնս տօնթից, որպէս
ասէ. Արարեր զգիշերն՝ ի հանգիստ
քնոյ տկարացեալ բնութեանս մե-
րոյ. և թէ Մերոյ բնութեամբ բար-
ձար՝ ի վերայ խաչին. և այլն ամե-
նայն հին և նոր կտակարանքս ոչ
ուրացան զմերս բնութիւն, և ասն
ուրեք տարացոյց ծածկութեան.
դուզիաՀրդ այսոցիկ ամենեցունցնդ-
դէմ կռուիս փաստաբան վկայու-
թեամբ, յորմէ պարտիս հրաժա-
րել և՝ ի բաց կալ՝ ի կեղտակարծ
մտածութենէդ՝ ասասուածայնովքս
յանդիմանեալ։ Ապա թէ ոչ՝ հա-
ստանիս սոքօք յորոշումն շնչոյ, որ-
պէս և այլ մոլորեալքն. վասն զի

պատքիկ ամենեքեան մարմնաւորք
էին, և մարմնով շրջեցան և երևե-
ցան, և ոչ առաջք. և գոյր սոցա
բնութիւն որպէս և այլոցս։

Ծանեաք և որ ինչ յաղագս
հարցմանն մեր էր առ'ի ձէնջ բանք
դիմադրականք և խրատականք. զի
զրեցեք եթէ այս հարցմունք առ-
անին պարտին լինել ծածուկք և
անյայտք, մանկանց առ ծերս խոր-
հրդաբար և ծերոց առ իրեարս,
և ոչ համաշխարհական թղթովք։
Եւ զայս որդին որոտման ոչ արար
և կամ պատուիրեաց մեզ. այլ մե-
ծապարքառ հնչմամբ 'ի վերուստ
որոտաց զոր 'ի հոգւոյն Աստու-
ծոյ ընկալաւ և ասաց, թէ Բանն
մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ։ Եւ
այլուր եթէ՝ Զեռք մեր շօշափեցին
'ի վերայ բանին կենաց։ Եւ այլուր,
եթէ Հայր իմ մեծ է քան զիս։
Եւ այլուր, թէ Ես և Հայր իմ մի
եմք։ Եւ այլուր թէ Հայր իմ և
ձեր. և Աստուած իմ, և Աս-
տուած ձեր։ Եւ այլուր, եթէ Որ
էառեան զիս՝ էառեա զՀայր։ Եւ այլ-

ուր՝ թէ գոհանամ զքէն զի լուար
ինձ։ Եւ այլուր՝ թէ Ամենայն
ինչ որ 'ի հօրէ, այն իմ է. և
զգործսն՝ զոր հայր գործէ և ես
գործեմ։ Արդ մի՛թէ այսոքիկ
ամենեքեան հակառա՞կք և այլև-
այլք և անմիաբանք էրեր ասացան
և գրեցան։ Եւ այս հերձուած
չար մտածութեանց, և կարծիք
'ի հոգին Աստուծոյ ասել զհայհոյ-
ութիւն, թշնամութեան հոգի՝ և
ոչ խաղաղութեան զնա կարդալով
քա՛ւ և մի լիցի։ Եւ յաղագս ծած-
կելոյ անյայտութեամբ զաստուա-
ծախօս պատգամն, և զգուանու-
թիւն ճշմարիտ հաւատոյս քրիս-
տոնէից՝ յայլ ուսմէք ոչ լուաք 'ի
սրբոցն. բայց միայն 'ի շանց և 'ի
խոզից հրաժարեցոյց աստուածայ-
ին բանն։ Իսկ զայս մեծաբարբառ
ընթեռնուլ և ձայնել ուսաք յամե-
նայն եկեղեցիս քրիստոնէից, և 'ի
նոսին 'ի տան, և 'ի գնալ 'ի ճանա-
պարհի, ելիր և զաւեսաւորս պատ-
գամն։ Այդ հեթանոսայն է մտան
առասպելաց և աղճատանաց՝ որ-

պէս ալեւթագրացին այն կին զգոր-
ծիս իւրոյ բանին ճաշակեալ առ
յայտնութիւն առաքանացն ծածկե-
ցոյց, երեւեցաւ ընդ հաւանականն նա-
հատակս։ Իսկ մերս ճշմարտութեամբ
նահատակք ոչ այսպէս այլ յայտ-
նի և բարձր քարոզութեամբ՝ ի ժո-
ղովս և՝ ի գուբհս և՝ ի քաղաքս։ Որ
և առ այս ըստ օրինի ճշմարիտ բա-
նեկամի խորհրդակցեմ քեզ՝ ընդ-
թեռնուլ և ընթնել զգիրս, և հաւա-
սար գոլ արբոցն և աստուածազգեա-
ցոցն յամենայն ձայնս գրոց, ՝ի
բանն, ՝ի տեսութիւնն, ՝ի տեղին,
ՅԸնդդիմանալն, և առ որս ասեն. զի
մի հատակոտոր ընդդիմակք և ան-
միաբանք երեւեցին քեզ. և զբկեալ
գտանիցիս ՝ի ճշմարտութեան ճա-
նապարհէն, և պատժապարտ յար-
դարադատ ասենին՝ զբարիոք գը-
ուեալն չարաչար մեկնելովն։ Վասն
զի ունին նկատել և հայել գեղա-
պանծքն և շքեղքն ՝ի ճշմարտա-
խօս բանս իւրեանց. և թէ ոչ այն-
պէս՝ գատաստանք լինին քեզ իբրև
ՀԻոգին Աստուծոյ թշնամանողի։

Ունիս քեզ վարդապետս զբանս
սրբոյն, զորս յիշատակեցեր 'ի
վկայութիւն միութեան բնու-
թեանցն. ընդունելիք են և ա-
ստուածահաճոյք, և առ'ի յինէն եր-
կրպագեալք և խոստովանեալք:
Եւ զոր այժմ յայտ արարեալ
առաջի եղաք ձեզ 'ի նոցայոցն բա-
նից, ոչ ընդդէմ նոցա և հակա-
ռակ խօսեցաք. այլ առ քոյդ սկար
մտածութիւն եղաք, զի զգուշաս-
ցիս, և յամենայն լրութիւնս ա-
ստուածաշունչ գրոց, զորս վկայս
քեզ կարդեցեր. և 'ի մի միաբա-
նութիւն ածեալ կացուցցես ան-
հակառակս և անկռիւս. արտիւ հա-
ւատալ, և բերանով խոստովանել.
որպէս և ես հաւատամ և խոստո-
վանիմ ըստ սրբոյն Աթանասի. Ա-
ստուած և որդի Աստուծոյ, և որդի
մարդոյ,'ի մի բնութիւնքանին մար-
մնացելոյ: Եւ ըստ սրբոյն Երինոսի,
Եկն որդին Աստուծոյ և զգեցաւ
մարմին անմեկնելի և անորոշ ըստ
կրից և նեղրդրծութեանց միութե-
ոչ որոշ և ոչ այլ և այլ, այլ նոյն մի-

Դարձեալ ըստ Ալթանասի. Իսկ և-
թէ Բանին մարմին, քանզի Բանն
մարմին եղև և բնակեաց 'ի մեզ,
հարկ է և զմարմնոյն չարչարանս
ասել նմա, որոյ մարմին է: Դար-
ձեալ և զոր առ Յուլիոս ասէ.
Ընդունիմք և հաւատամք, ոչ մարդ-
էր զոր ծնաւ Մարիամ, և ոչ զոր
Հրեայքն խաչեցին. Աստուած ծը-
նեալն 'ի կնոջէ, և Աստուած խա-
չեալն 'ի Հրէից: Նոյնպէս և զԳրի-
գորի աքանչելագործին, և զՊրոկղի
երանելւոյն, և զԵփրեմիերանելւոյն
և Ճգնաւորին. զմերոյ սրբոյ Լու-
սաւորչին, զԳրիգորի աստուածա-
բանի, և զայլոց սուրբ և աստուած-
ընկալ հարցս, զորս յինչատակեցեր
գրչութեամբ, և որ այլք համանմանք
սոցա և հաւատարք, ընդունիմք և
հաւատամք սրտիւ, և վերնոցն գա-
սակից և աթոռակից գոչեմք, և 'ի
բանս նոցա կապեալ եմք անխզելի
առաստանաւք հաւատոյ. Աստուածն
և 'ի մարդն, 'ի միութիւնն, յերկուութ-
իւնն, 'ի կամքն, 'ի ներգործութ-
իւնն, 'ի կիրքն, մինչև ցյոտա մի

նշանախեցիոչ պակառեցուցանեմք, և ոչ առաւելումք՝ ի շարէ շինմանն։ Զորս ընդունին սոքա՝ ի դաւանողացն ընդունիմ և ես, և զորս որոշենն՝ որոշեմ և նզովեմ։ Զ Գաղիլեգոն ոչ գիտեմ, և ոչ զՀան Ճանաչեմ. իսկ եթէ բարիք են՝ անձանց և ժողովրդեանն, և եթէ չարք՝ անձանց և ժողովրդեանն։ Զօրէնան նորա ոչ գիտեմ, և դատող մեղաց նորա ոչ լինիմ՝ ի վկայութենէ այլոց։ Յայս միայն եմ հաստատեալ, զի որ առ մեզ այժմ խօսակցին, եթէ գացեն յայսց սրբոց դաւանութիւն և հաւատ յաստուածաշունչ գրոց վերկայութենէ, ընդունիմք իբրև զեղբարս իւրաքանչիւր կարգօք և կրօնիւք. և թէ սխալեալք են՝ ընդունիմք զզղջումն. սակայն թէ ոչ՝ տրօթեմք վասն դարձին իբրև զկարեկից անձն, որպէս ուսաք և՝ ի վերայ թշնամեացն աղօթել։ Հաւատոփոխք ոչ լինիմք ըստ քոյդ տարակարծ մտաց, զախտս իւրաքանչիւր անձանց առ ընկերն տեսանելով։

Իսկ որ յաղագս Հաղբատայ և

Անեցուցն առ 'ի ձէնջ բան մեզա-
դրական, և անմտութեան խնդիրք
ջոշաքաղ մոք՝ արկանել զմեզ ընդ-
լծոյ ծառայութեան ձէր առանց
մտաւնադրի, ոչ ինչ հոգալ յարև-
էլս, ոչ լսել զբան 'ի մերոց, ոչ տալ
միւռան և ձեռնադրութիւն: Եւ
զայս մինչևցայս վայր կամեցաք յօ-
ժարամիտ կամօք, և յառաջեցու-
ցաք 'ի գործ. վասն զի ծանեաք եթէ
Աստուածք ելցէք, կամ որդիք
Բարձրելոյն: Եա ոչ այսպէս. այլ
երևելմարդիկ մեռանիք, և երևելմի
մինչևանաց անկանիք:

Արդ յայսմհետէ լռեալ գաղա-
ռեսցէ քոյն առ 'ի մէնջ զիր և բան,
մինչև լռեալ գաղարեսցես 'ի հպար-
տութեան ախտէդ: Քեզ զինչ գոյ
հաղորդութիւն առ Հաղբատ. այն
մեր է սեփհական, և տեղի յինչա-
տակի. եթէ կայ՝ մեզ կեայ. և եթէ
մեռանի, մեզ մեռանի. եթէ զայն
տամք, ոչ վասն ուսոյ, և եթէ յայ-
լոց են՝ խափանեմք, ոչ յուսոյէ
նեղիմք:

Իսկ ընդ այս կարի յոյժ զար-

մանամբ, զի մեր դէր և բան՝ի դէմն ամենեցուն գրեցան, որպէս և՝ ի քոյդ. և դու յայլոց ընկերակցաց քոց՝ի բաց կացեր իբրև զքաջ մեն-մարտիկ ոք, և զայս պատուական և պիտանի նամակ՝ի քո անուն ձայնեցեր: Այս գոհութիւն Աստուծոյ մեծապէս, զի դոքա ոչ դուն համախոհ այսմ պատուասուն հերձուածոյս, այլ կան մնան՝ի Ճշմարտութեանն աւանդ, խոստովանութեամբ սրբոց և աստուածազգեստից հարցն. որոց փառացն արժանացին՝ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ, որում փառք յաւիտեան. Ամէն:

ՆՈՐԻՆ
ԳՐԻԳՈՐԻ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Պապասխանի վերադարձեալ Հայոց հիւսիսային կողմանց։

ԶՄԱԿԱԳՐԵԱԼ բանս քրիստոսազգեցիկ արանց սպասաւորաց բանի՝ ընթերցաք աշխատասէր մըտօք. և ծանեաք զոր 'ի սմա բան և իր, և խորհուրդ բանի, մեք և որ ընդ մեզս են որբոց ժողովք. առ որս պատասխանեցաք փոքր ինչ ընդ որս առ մեզս են ազգմունք յարտաքուստ, և խորհուրդք 'ի սրտից։

Յայտնապէս հրատարակեաց յաստուածախօս պատգամն իւր 'ի ժամանակս զգեցմանն մարմնոյ Աստուածային սիրոյն Յիսուս, որոց շնորհեցաւ ընունել, եթէ Պատուիրանն նոր տամ ձեզ, զի սիրեսջիք զմիմեանս, զի այսուր ծանիցեն զձեզ ինձ աշակերտս

լինել։ Որպէս և առ օրինակեանն ա-
սաց՝ եթէ յոյս երկուս 'ի մի շա-
բայաբեալ պատուիրանս՝ ամենայն
օրէնք և մարգարէք կապեալ են և
կախեալ անխզելի։ Եւ եթէ՝ որ-
պէս ես ձեզ արարի, և դուք մի-
մեանց պարտիք առնել, և զանձինդ
ևս դնել 'ի վերայ միմեանց։

Զայն Աշխարհս պատուիրան
հաստատեցին հեռուոքն Տեառն
և խաղաղարարքն ամենեքեանց՝ բա-
ղմոց պարգևելոյ նոցա 'ի վերուստ-
որպէս և յաւել ոմն 'ի նոցանէ և
ասաց, եթէ Աստուած սէր է, և
որ կայ 'ի սէրն՝ բնակեալ է յԱ-
ստուած, և Աստուած 'ի նմա բնա-
կէ։ Եւ թէ՝ Սիրելիք սիրեսցուք զմի-
մեանս, զի սէր յԱստուծոյ է։ Դնել
և անօթն ընտրութեան Պաւղոս՝
դքուխ և լրումն օրինացն զսէրն։ սի-
րել ոչ միայն զսիրելիս, այլ և զթըշ-
նամիս։ տալ քաղցելոյ հաց, և ծա-
րաւելոյն ջուր։ լուծանել զԱմն
ընդ ակամն, և զատումն ընդ ատա-
ման։ դնալ ընդ վարողն, և տալ
ընդ շապկին և զխաղեղն 'ի պէտս

խնդրողին, թերևս զեղբարս շահեաց-
ցուք. և գացուք Ճշմարիտ անուանք
և մատակարարելք բանին՝ ասել 'ի ժա-
մու զկերակուրն, և արկանել զտա-
ղանդն 'ի սեղանաւորան, ըստ կա-
մաց պահանջողին առկոսեօք։

Զոր մեր լուեալ զայսոսիկ և որ
ասցին նմանն, և աշակերտեալ ըստ
չափոյ կարողութեան մերոյ, Ճշմա-
րիտ սիրով ջանամք նկրտիմք ոչ
միայն անձին հաճոյ լինել, այլ և
ընկերին 'ի պէտս շինութեան բազ-
մաց, եթէ ասցէ մեր սերմն և հաց՝
ըստ նախատեսս բնութեանն վկայե-
ցեալ. և սակս այսորիկ աշխիմք և
հոգամք, ըստ նմին և աղօթեմք՝ ոչ
միայն 'ի վերայ եղբարց անդամոց
Ճշմարիտ դլխոյն, այլ և 'ի վերայ
թշնամեաց և հակառակաց դլխոյն
և անդամոցս. և առ Հայր կարդամք
եթէ թող ասցա, զի ոչ գիտեն զինչ
գործեն։ Դնեմք ծունր և աղաչա-
կեմք 'ի ձայն բարձր առ յայտնեալ
մեզ Ճշմարիտ ատուածութիւնն,
եթէ Տէր մի համարիր ասցա զայս
մեղս. և ջանամք ածել զգոյն դար-

ձեալ 'ի դրախտն, ուստի արտաք-
սեցաւ վասն պատճառին. և 'ի զբր-
կողացն կացուցանել Ճշմարիտ վը-
կայս որդիութեանն Աստուծոյ առ-
նել և զզլացողսն՝ զդօն, և զնաղմա-
բար կռուողն՝ 'ի պէտս տեառն ա-
նօթընտրութեան. լինել ընդ Հրեայսն՝
Հրեայ և խաչեցող, և ընդ անօ-
րէնսն՝ հռոմայեցի անօրէն և կռա-
պարիշտ. ոչ անձին հաճութեամբ,
այլ 'ի պէտս բազմաց զի ապրեցին:

Յորմէ և մեք զայս աւանդ պա-
տուիրանի առաք, եթէ Ի Քրիստոս
Յիսուս չիք խտիր, ոչ Հրեայ, ոչ
հեթանոս, ոչ ծառայ, և ոչ ազատ,
զի ոչ թլփատութիւն և ոչ անթլ-
փատութիւն, այլ նոր արարած. և
որ միանգամ այսմ կանոնի միտքսն
լինին, խաղաղութիւնն Աստուծոյ
'ի վերայ նոցա և ողորմութիւն. մի
Քրիստոս, մի մկրտութիւն, և մի ե-
կեղեցի, զոր ոչ Պաւղոս, այլ որ ին-
քեամբ ընդ մեզ խօսէր յայտնեաց
մեզ: Զայս և ոչ ուստէք լուաք ե-
թէ պատուիրեաց մեզ ոք 'ի սըր-
բոցն եթէ այլ Քրիստոս էր որ յա-

պոգս Հայոց էին, և այլ որ յա-
պոգս Հոռոմոց, և այլ որ յա-
պոգս Ֆռանկաց, հակառակք մի-
մեանց, այլևայլ պատուիրանք, ա-
տել զմիմեանս և նախատել. անի-
ծանել և հայհոյել և խոտան հա-
մարել։ Եւ այսու ապագաւ համար-
ձակեցաք գրել առ նոսա խաղա-
ղական գիր՝ ի խնդիր սիրոյ՝ սկսեալ
ոչ առ՝ ի մէնջ, այլ՝ ի մերոց սրբոց
նախնեաց. զոր թէ այլ ումեք առ
՝ի ձէնջ ոչ է գիտելի այդ, ՝ի Վար-
դանայ չէ անտեղեակ թէ ո՞րքան՝ ի
վաղուց հետէ էր սկսեալ, և ո՞րչափ
և քանի՞ էր՝ ինոցանէ առ այս խընդ-
դիրք յայտարարութեանց յայտնել
և կատարել։ Նախ Երկուց բնու-
թեանցդ բան, և կամաց և նեբդոր-
ծութեանց. Երկրորդ, ընդունելոյ
զժողովն Քաղկեդոնի, և զնորայն
առումարս. Երրորդ, ՝ի սուրբ խոր-
հուրդն ջուր խառնել և խմոր՝ ի կիր
արկանել. չորրորդ, առնել զմիւռոն
սուրբ՝ ի պտղոյ ձիթենւոյ. հինգե-
րորդ, բառնալ զնաչեցարն՝ ի սրբ-
բատացութենէն. վեցերորդ, լու-

ծանել զպահս առաջաւորին. եօթ-
նեքսրդ, առնուլ զՀրաման կամ-
զիկոսութեանն 'ի թագաւորէն.
ութերորդ, հաւատարիլ ընդ նոսա
ոճնիւ ծննդեանն: Եւ այսմ ամե-
նայնի հակառակ և դիմամարտ էս
էի յառաջն. և իմն գրով և բանիւ
հազիւ ուրեմն ածի յայդ, զի ա-
նուանեցին զմեզ եղբարս զրպարտ-
ութեալս 'ի միմեանց. և վիպեցին ե-
թէ ծանեաք յերդս ձեր և յօրհ-
նութիւնս՝որ է շարականքդ, որ առ
Աստուած զՃշմարիտս հաւատոյ ձե-
րոյ ուղղափառ դաւանութիւն. և
զամենայն խնդիրս լուծին և զՀայ-
ցուածս իւրեանց: Բազում և այլ
բանս խարդարութեան և սիրոյ գրե-
ցին և խօսեցան:

Վասն որոյ գրեցէքն եթէ այս
շարամանեալ ունի ընդ ինքեան զա-
զանգն՝ նեստորի, և զչարութիւնն նո-
ցա. առ որս ասելի է, եթէ մեք
ուսմի ծանեալք զՆեստոր և զա-
զանդ իւր չար: Ի Սանահնեն խօ-
սեցաւ, եթէ 'ի Հաղբատ հրատա-
րակեցաւ. եթէ 'ի մոյրոնքարդքն

մեր Անի առաջնորդ կարգեցաւ և այնու խոտեցաւ։ Նոցա էր և՛ի նոցանէն էլ և՛ի նոցանէ խոտեցաւ և նզովեցաւ և նզովի մինչև՛ի վախճան։ և յայլ ումեքէ ոչ բռնադատին խոտել զնա, բայց եթէ յանձանց և՛ի գիտութենէ իւրեանց։ Մեք յանուն Եւաղքի, Տիմոթէոսի և Դէոսկորոսի զիա՛րդ կոչիմք, և ա՛նուանեմք զնոսա սուրբս, և՛ի բանս նոցա կապիմք իբրև յերկաթ։ Ազգակից եմք նոցա բանիւ, եթէ գաւառակից քաղաքաւ։ Հարազատ ըստ մարմնոյ, եթէ ծնունդք ըստ հոգւոյ։

Աւ մեզ մի լցին խոտելիք մերն սուրբ լուսաւորիչք և հրաբ-այլապատուելիք և պաշտելիք, սուրբն Գրիգորիոս և զարմն իւր սուրբ։ սուրբն Ներսէս և Սահակ, և որ ըստ նոցայն յաստակեն և Հշմարտախոհքն, և նոցայն քարոզեցի քաջութիւն յեկեղեցիս մեր, և յաղագս նոցա բանակռուեցուք եթէ գոցին հակառակք։ Որ նոցայն են՝ իւրեանց է գիտելի ըաւութիւն և վատութիւն նոցա։

Ածցուք 'ի մէջ և զայնոսիկ՝ որք նոցա էն, և մեզ քաջ տեղեակք և յայտնիք, զսուրբ և զաստուածա-զգեաց հարսն, և զսուրբ բանս նո-ցա. զսուրբն Ամանաս, և զսուրբն Գրիգոր Նիւսեայ, և զմիւս Գրիգոր աստուածաբանն, և զսուրբն Բա-սիլիոս, և զբերան ոսկի սուրբն Յով-հան: Մինթէ այսոքիկ 'ի նոցանէ խոտեցան, և առ 'ի մէնջ պատուե-ցան. մինթէ ոչ ընթեռնուն յա-րաժամ 'ի սրբոյն Ամանասէ ըզ-գրեալսն, զոր յաղագս անշփոթ խառնմանն յաստուծ և կատարեալ բնութեանցն գրէ ասելով. Ի նմա-նութենէ Տեառն որ առ մեզ՝ մեծ է օգուտն, զի և մեք նմանեացուք առ նա. քանզի թէ ոչ ինքն էր նը-մանեալ առ մարդիկ, պարտ էր 'ի նմանութիւնս մեր լինելոյն՝ ըստ այսմ մանաւանդ նմանիլ, ըստ ո-րում փոխադրութեան էաք կարօտ ըստ ախտից, զի զայսոսիկ յանախ-տութիւն փոխեալ կացուցէ: Եւ մի՛ ոք անհաւատ լեցի յաղագս ախ-տից ասելոյն համարեալ փոխոխել

աստուածութեանն. այլ առեալ
'ի նմա ախտք'ի մարմնական և յանձ-
նական շարժութենէ ածցէ զմտաւ
և առեալ և պարտեալ. քանզի
վասն այսորիկ առեալ եղև, զի յաղ-
թեսցի. և վասն այսորիկ յաղթե-
ցաւ, զի ամենայն մարդկային բնու-
թիւն ըստ ազգակցութեան բարե-
դրծեսցի. քանզի անտի սկսեալք
փոխակերպիմք ամենեքեան, յախ-
տացելոց անախտք, և 'ի մեռելոց
կենդանիք կազմեալք: Արդ մի ոք
ամբոխեսցի յանհաւատութիւն, ե-
թէ ասէ Աստուած զոլով Տէրն
միանգամայն և մարդ՝ Ա յժմ անձն
իմ խռովեալ է: Քանզի այս լինէր
աստուածութեանն թողացուցեալ
մարմնոյն ամբոխել, կարող զոլ
աստուածութեամբն 'ի բաց մեր-
ժել զխռովութիւնն, այլ ոչ կա-
մեցեալ, զի մի զնմանութիւնն որ
առ մեզ՝ լուծցէ: Ա յասիսի ինչ է
նմանեալ և յորոց առ մեզս էրաց,
որպէս զի խառնեալ մեզս առ Ջուր՝
ոչ միայն փոխադրի, այլ Ջուրն յա-
ւելաւ, և որ 'ի կարգին է:

Ասեմք, եթէ անպիտանան և ըն-
հարցմունս Արիանոսին և Քաղ-
կեդոնին, և զպատասխանին սրբ-
բոյս. և թէ ոչպէս և քանի գեղեց-
կայարմար բանիւք բաժանէ և միա-
ւորէ 'ի կիրս մարդկայնոյն և աս-
տուածայնոյն՝ խոնարհագոյն և
բարձրագոյն։ Հաւատալի լեցի մեզ
և այս՝ եթէ բանք սուրբ հօրն Գրի-
գորի Նիւսացւոյ զանխուսալ են 'ի նո-
ցանէ և ոչ են ընթերցեալ, և յարդ-
կեզս գրոց ամբարեալ զսուրբ բանս
նորա, և ընթեռնուն՝ առանց միջ-
նորդի և միաբարբառ խօսիւք զմիա-
ւորութիւն անձին առ մարմին. և
զյաւելումն և զպակասութիւնն ե-
թեանն յեռութենէ՝ Պէրֆէռոսի
խմաստոյ վկայութեամբ. և կամ
այլ բոլանդակ բանք նորա անյայտք
են 'ի նոցանէ, և ոչ ընթեռնուն
զդերեզմանական ասացեալ Հաւս
որ 'ի վերայ Տեառն, թէ զմի խլն-
դրեաց Յովսէփ 'ի Պիղատոսէ, և
կամ վասն ոյր ապաչէր և աղերսա-
նօք խնդրէր, և կամ զմի պատեաց
անշնչացեալ և եդ 'ի դերեզմանի։

Եւ կամ՞ որպէս դարձեալ՝ ի գիմաց հրեշտակին աւետարանէ կանանցն՝ առեալ զբանն նորա, թէ Յարեաւ որպէս ասացն, առուգեաց ըստ սովորութեան իւրոյ զՀնչմարտութիւնն. և զոր բանիւ յառաջ ասաց, զայս եգործովք կատարեաց, և անմահ աստուածութիւն նորա անմահ մնաց. և՝ ի ժամանակի մահկանացու մարմինն որա մարմնական աչօք զքուն մահու յանձն էառ, և անկեալ որպէս զառիւծ՝ ննջեաց թագաւորապէս, և զարթուցեալ յարեաւ, և էլեալ անդուստ որպէս Աստուծոյ խակ վայել էր, և որ՝ ի կարգին։

Ածեմք զմտաւ ոհաւասիկ, է՞թէ անլուր են նոքա՝ ի բանից սրբոյն Գրիգորի աստուածաբանի. ՝Ի ընթեռնուն իւրակաւ բանիւն յաւուրս ոմանի ծննդեանն Քրիստոսի զառ՝ ի նմանէ խօսեցեալ զաստուածաբանական Ճառն, էթէ Քրիստոս ծնեալ լինի, և Քրիստոս յերկնից և՝ ի մարմնի և՝ ի կուսէ և՝ ի վերայ երկրի. և զի՝ ի ցնծութիւն

կոչէ զարարածս յաղագս երկնաւո-
րին, և ապա երկրաւորիս։ անմոյր
յառաջնումն, անհայր յերկրոր-
դումն, լուծանելով զօրէնս բնու-
թեանն, որով ծնաւ մեզ մանուկ, և
տուաւ մեզ որդի։ անմարմին մար-
մնացեալ, և բանն թանձրացեալ,
և անտեսանելին երևեալ և եկեալ
'ի շօշափումն, և անժամանակն ըն-
կալեալ առեալ ժամանակի։ և որ
յառաջն որդի էր ծոցածին, այժմ
որդի եղև կուսածին։ օծեալ և փրկ-
կիչ, և 'ի հօրէ անբաժանելի, որ-
պէս երէկ՝ նոյն և այսօր և յաւի-
տեանս յաւիտենից։ Որք ոչ հա-
ւատացին զգէցման մարմնոյն՝ գայ-
թակղեցին։ և որք 'ի մարմնոյն տե-
սարացան՝ ծիծաղեցին։ իսկ որք
թերակատար մտօք ջատագովք լի-
նին՝ ոչ ինչ գործոյն՝ լեզուագա-
ղեցին, յանհուն անդունդս լիս-
զալով։ Վասն զի եղև նոր զարմանք։
և երևեցաւ Աստուած մարդ ծնեալ
դեամբ, որ էրն և միշտ էն, և որում
դէր 'ի վերոյ էր մարդկայնոյս բա-
նի և պատճառի գոլն, յաղագս մեր

եղև, և՝ ի վերջին ժամանակի. որ է
ինքն Աստուծոյ Բանն նախ քան
զյաւիտեանան, անեղեալն, ան-
հասանելին, անմարմինն, ի սկզբանն
սկիզբն, ի լուսոյն լոյս, ապրիւր կե-
նաց և անմահութեան, կերպարան
սկզբնատալին, այսինքն նման ծնո-
ղին՝ շարժեցեալ ծննդեամբ ի հօ-
րէ, և կնքեալ ի բազմորդութենէ.
ոչ փոխեալ ի նմանութենէ հօր,
և ոչ արտատահման եղեալ բան,
յիւր առեղծեալ կերպարանն գայ,
զգենլով մարմին և հոգի, զի սրբեա-
ցէ և մաքրեսցէ զնմանակիցն իւր
կերպարան՝ աստուածային խառ-
նմամբն:

Յոր հայեցեալ երանելիս զար-
մանոյ հիացմամբ և ասէ. Ո՛վ նոր
խառնմանս, ո՛վ սքանչելի խառ-
նուածոյս: Իսկ զրարարողքն և
դառնիքն համարս առնուն յաս-
տուածութենէն, և լինին ասիք
դովելի խորհրդոյս այսորիկ, և խա-
ւարին առ ճշմարիտ լոյսն, և յինա-
ւրանան յինատաս աստուածային,
ապդատանելով զբարի և զաստուա-

ծավայելուչ գործս Աստուծոյ, համարելով փոքր զյաղագս մեր նուաստացեալն, զի ասցէ զառողջութիւն ախտացելոյ բնութեանս, և հանցէ 'ի վերջ զկամաւ անասնացեալս մեղաւք։ Քանզի առաքեցաւ այլ իբրև զմարդ, զի կրկին էր. որով և վաստակեցաւ, և երկեաւ, և արտասուեաց, քաղցեաւ և ծարաւեցաւ օրինաւք մարմնոյն. և եթէ իբրև զԱստուած, զի՞նչ այս, զի ամենայնիւ զկամն Հօր պարտ էր կատարել. յաղագս որոյ և մատնեաւ ասի, զի մի թուեսցի ընդդէմ Աստուծոյ. յորս ոմանք դոյժանկին 'ի բարձրագոյնսն և 'ի խոնարհագոյնսն. միացուցանեն և ժողովին չարաչար, և կամ բաժանեն հատանեն անասուածաբար։ Սոցա բաժանել պարտ էր, և նոցա միաւորել։

Եւ զիա՞րդ բազումս յերկարեցից զբանս. միթէ չարեքեան գիրք ասրա որ առ մեզ, ո՞չ բովանդակին առնոսա, և այլ ևս յոլովագոյն ճառք։ միթէ զանխլացա՞ւ 'ի նոցանէ առա-

ցեալ բանն՝ եթէ Աստուած խա-
չեալ, արեգակն խաւարեալ։ Եւ
կամ ապաւաղեցի՞ն զմիւս բանն, է-
թէ Արիւն Աստուծոյ, և չարչա-
րանք և մահ Աստուծոյ։ Զոր մեր
'ի ձեռն առեալ զինիմք ընդդէմ
նոցա 'ի պատերազմ, հարկանելով
յաջ և յահեակ. զոր խնամանոց և
բարեպաշտից անձանց՝ ոչ վայել է
յաստուածաշունչ գիրս զմիոյ բա-
նէ բուռն հարկանել, և զայլոքն
զանց առնել. և կամ հայհոյել 'ի
ասելս բանին, և զմիսս ոչ քննել.
այլ ապրմանել հոգւով և մտօք, և
քննել զգիրս աշխատասէր մտօք
ուսաք. զի առանց սիրոյ՝ հնչումն է
պղնձոյ, և ընչումն սրնգի։ Հաւա-
տալի՞ է մեզ եթէ բարձին 'ի միջոյ
խաչեանց զբանս սրբոյն Բարսղի, և
զաստուածաբանական Ճառս նո-
սա, ընդ նմին և զանկնութիւնս սրբ-
ոյն Յովհաննու ոսկեբերանին հին
և նոր կտակարանացն. և կամ թէ
հաւատաբանութիւնն Կիւրղի ա-
ղէքսանդրացւոյ, և գիրք պարապ-
մանցն. և կամ հաւատոյ խոստա-

վանութիւն սուրբ ժողովոյն Նի-
կիոյ՝ կորուսեաք էին յինքեանց. և
կամ թէ մեզ աւանդեցին, և ին-
քեանք թաքուստ մնացին։ Եւ կամ
թէ քանի ամբարեալ ունին առ ին-
քեանս բանս գիտութեան գրով և
անգիր, որով և մոլորս անուանեցան
գիտութեան, և յոմանց ներհա-
կաց՝ Ճարտարք Յունաց։ Եւ կամ
թէ քանի հերձուածոց հրատա-
րակեցին՝ և բարձին 'ի միջոյ ըն-
դաղձն և զորումն, հատանելով և 'ի
բաց խլելով ասուածային սրուն։

Արդ էթէ զայսպիսի մեծ և զոլ-
ջոյն ազգ, յորոց միջի Ճոխանոյ գի-
տութիւն և պայծառանոյ եկեղե-
ցի Աստուծոյ՝ պարտիմք մոլորս և
ազէտս կոչել, և սնոտի զոյս նոցա
'ի բանս և 'ի գործս, հաւանիմ և
ես. վասն զի Հայ եմ Ճշմարիտ և
անեղկբոյ սրտիւ։ Ապա էթէ եղ-
բարք եմք համոշունչք, և միոյ ո-
րովայնի ծնունդք, և միոյ ստեանց
գիեցիկք, և միոյ Ճշմարիտ գլխոյ
անդամք, և այսու աղագաւ եղբայ-
րական սիրով կոչեն զմեզ 'ի խա-

ղապուեթիւն, պարտիմք զհետ գնալ
սիրատէս և յօժարամիտ կամօք։
Վասն զի զայս պատուէր առաք. և
զայն ոչ իբրև զդատեալք 'ի կորստե-
նէ, և կամ իբրև զդարձեալք 'ի մե-
ղանաց և 'ի սխալմանէ, այլ իբրև
զհեռացեալ եղբարք գաւառաւ և
ժամանակաւ. որ և զայս թշնամու-
թիւն գործեաց բնութիւն հնա-
ցեալ սովորութեամբ՝ ոխակալու-
թիւնն. զմիջնորմն ցանկոյն քակել,
և զկրճին 'ի բաց բառնալ՝ եթէ
գոյ հնար, և մի՛ անիծանել յեղ-
բարց, այլ օրհնել, շահել և շահե-
ցուցանել զնոսա. քննել զվնասն,
և հայիլ յօգուտն. զի խնամանցն
աչք 'ի գլուխ իւրեանց է, ասաց ի-
մաստունն, և ոչք կամաւ կուրա-
նան, անձանց բերեն զմեղադրանս։

Արդ յառակ մտաք և անեբիկեան
պրանս հայիլ արժան է մեզ 'ի բանս
յայս. զի եթէ ինչ էր երկուց ոմանց
ընթանալ ընդ մի ճանապարհ, լինի
հնար միոյն մոլար լինել, և միւսոյն
ուղղորդ. եթէ ոչ արդ ուղեկիցս
զմեզ արժան է խնդալ, և ճանա-

պարհ՝ զբանս աստուածաշունչ գրոց, և առաջնորդ զբանս սուրբս, զոր վերոյ գրեցաք։ Զոր այսմ թշնամանքս՝ որով վարեցաք, հարկ լինի մեզ զմի ոք 'ի սոցանէ սուտ կացուցանել, կամ զբանս, կամ զաստուծոյ բանիցն, և կամ զընդունողսն՝ եթէ ոչ են համաշունչք. և կամ թէ զիարդ ոչ խօսեցան, և կամ թէ մի ոք առ 'ի մէնջ զբարուոք գրեալսն չարաչար ընթեռնու։

Եւ արդ հաւատարմացաք 'ի սրբոց արանց, եթէ 'ի բանս աստուածաշունչ գրոց անմիաբանութիւն ամենևին ոչ գտանի, և ոչ հաստակոտոր լինչ և գար և կոճատ, այլ միաբան և միախորհուրդ 'ի հոգւոյն Աստուծոյ խօսեցեալ և շարադրեալ, և հիւսեալ առ միմեանս գեղեցիկ յարմարութեամբ. երբեմն ըստ ժամու պիտոյիցն ընդդէմ ներհակացն բաժանելով, և երբեմն ժողովելով. այլ երբեմն տալով զնուաստագոյնսն մարմնոյն, և զբարձրագոյնսն Աստուծոյ։ Ոչ զթեցան 'ի բաժանելն յատկա-

թեամբ և կրկնեալ, և ոչ խոտեցան 'ի միացուցանելն և 'ի ժողովելն։ Եւ յաղագս ասողացն չունիմք ինչ ասել, վասն զի սուրբք են և սրբոց համարատուք, և ընդունակք հոգւոյն։ Իսկ յաղագս նոցա՝ վասն որոյ բանս է, յայտնի է սուրբ պէս, զի ակն են աղբեր, և ամենայնին առ 'ի նոցանէ տեսանի բղխեալ ջուր գիտութեան։ Արդ եթէ գոյ հնար՝ յայն դառնագոյն լինել ջրոյն, և 'ի հեռանալն միջոցաւ և լեզուաւք՝ քաղցրագոյն և անուշահամ լինել, ապա պարտիմք զգուշացուցանել զնոսա իբրև զմոլորեալ եղբարս, և յիւրեանց ջրոյ քաղցրահամութենէ զովացուցանել. զի ընտիր մշակք երևեցուք բանին՝ զեղբարն շահելով։

Այլ զի գրեցէքն, եթէ յաղագս անչափոթ միաւորութեանն այլ ինչ կայէ բան՝ Աստուծոյ է գիտելի, հաւատամ և ես. զի որում լի են երկինք և երկիր փառաւքն, և քննիչ է խորհրդոց և երկամանց, զիւրն բնութիւն ոչ անգիտանայ։ Իսկ

զայս այլ ոք 'ի սրբոց և յառաքելական ասացին ոչ պարտ վարկան գիտել թողուլ. այլ զԱստուած գիտել և ճանաչել ճշմարիտ վարկան, և սակս այսորիկ զմարմին իւրեանց 'ի խաչ հանին կարեօք կենցաղոյս. օտարացան 'ի տանց և 'ի տաճարաց կարևորաց՝ հաստատելով զհիմունս իւրեանց 'ի վերայ հաստատուն և անշարժ վիմի. և գտանելով երկիր բարեաւք և պարարտ՝ Աստուծոյ տալով զպտուղ երեսնաւոր, վեցնաւոր և հարիւրաւոր: Եւ զայս ոչ միայն մերովքս և Քրիստոսի ծառայիցս հաւատարմացաք, այլ և առ արտաքնովքն, և այնոցիկ ոչք բնութեանց եղեն քննիչք, թէ որչափ և քանի աշխատեցին զանձն և զմարմին 'ի գիւտ անծանօթ բնութեան: Արդ եթէ մեզ զլուսն պարտ վարկանիք, ոչ ընդդիմանամք. զի գրեալ է թէ զերտաս ամբարիշտք անդամանեն:

Այլ զի գրեցէքն բաւական ունել զհարցն աւանդ, և այնր աւան-

դապահ զնս ասացէք լինել. և շնորհ ունիմ բարեաք վկայութեան ձեր։ Այլ հարցանեմք եղբայրասէր սիրով, եթէ զո՞րս 'ի սրբոց հարցն գնէք ասասնօր, զի զայս պատուիրան աւանդեցին մեզ՝ հակառակասէր լինել և կռուող, մինչ զկնոջ անդամք երով՝ առել ձեռաց ցոան, թէ չեն ինձ պէտք, և չեն ասէն մինոյն մարմնոյ։ Եւ կամ մինչ մեր ոդիք՝ հակառակ դասանել իրերաց և անիծանել զմիմեանս. և առել ցծնողն՝ թէ ընդէր երկնեցէք և ծնայք զնս։ Եւ կամ մինչ հովուի հօտ՝ բաժանիլ յերիսուս և յառնել 'ի վերայ միմեանց, և խածտառել զիրեարս, և կոչել մինչն զմիւսն գայլս և յափշտակող. մինչ յայլ Քրիստոս՝ հակառակ միմեանց և օտարք համարել 'ի հաղորդութենէ, որով Ճանաչի ժամանակս այս երկրորդ կուսակցութիւն։

Արդ եթէ առաջին հայր սուրբ կոչելի է մեզ զմերն սուրբ լուսաւորիչ և խոստովանող քահանայապետն Գրիգորիոս, պարտիմք ըզ-

մուտս ածել եթէ նա վճարեցաւ այսու օրինօք, թէ ոչ. արժանաւոր անձն արքունեաւքն և ճգնութիւն գոսանի յաղագս երկրածնաց իբրև զնա, թէ ոչ: Մինթէ բաւական համարեցաւ զայս անձին իւրում՝ կամ զերկան, կամ զչարչարանն բազմապատիկ, կամ զբանտարկութիւնն բազմօրեայ՝ ի խոր վիրապին և՝ ի մէջ թուեաւորացն, կամ զհրեշտակին արքայ բնակչութիւնն, կամ զբազմապատիկ շնորհսն արարեալ նմա՝ ի վերայ ասնս Հայոց: Մինթէ ամբարտաւանեաց այսու ամենայնիւ, և կամ բաւական համարեցաւ անձին իւրում զայս՝ ի պատիւ ասոնցանի, և կամ թէ ոչ խոնարհ արտիւ և անելիքայ մըտօք էառ յանձն գնալ՝ ի Կեսարիա, և գարձեալ՝ ի Հռոմ, և առնուլ ձեռնադրութիւն՝ ի արքոյն Սեղբեստրոսէ. և կամ թէ իւրքն ամենայն ոչ կացին՝ ինոյն միաբանութեան սէր: Եւ ոչ հոգաւ Արիստակէս՝ ի սուրբ ժողովն Նիկիոյ. և կամ թէ մեր սուրբն Ներսէս ոչ վարեցաւ այսու

օրինակաւ, և ոչ գաւառաւ մեծիւն Թէոդոսիւ 'ի Կոստանդինուպօլիս՝ 'ի վանու�մն Հոգեմարտին Մակեդոնի, հաղորդ սոցա և համախորհուրդ։ Եւ կամ մերն Յահակ սուրբ հայրապետաւ՝ ոչ եղև գրով ձեռին իւրոյ հաղորդ սուրբ Ժողովոյն Եփեսոսի. և կամ թէ խոտաճն համարեցաւ զսոսա և մինչև 'ի ժողովն՝ որ 'ի Քաղկեդոն եղև առ Մարկիանոսիւ և Վղենտիանոսիւ։ Արդ քննելի է, եթէ ո՞ւր 'ի մերոց սրբոց հարցն հանդիպեցաւ անդ. և կամ յուսմէ՞ արդեօք տեղեկացեալք զնոցայն աղանդ, և զմերս ճշմարտութիւն. և կամ որո՞վ լեզուաւ ուսցց և եմ մեզ Դէոսկորոս սուրբ, և Տիմոթէոս կուզն, և Պետրոս գայլն։ Մինթէ Ընեցի՞ք էին սոքա և Զորոյգեասցի՞ք, կամ Վաղարշապատեցի՞ք և Դըւնեցի՞ք, կամ հայադաւա՞նք լեզուաւ և ազգաւ։ Խնդրեմք, եթէ զիարդ այնչափ կապեցաք 'ի բանս սոցա, և վասն որոյ կրկնք ուղղութեան՝ ապաչեմ զձեզ՝ եթէ 'ի մէնջ զանխլացաւ, խնայեսուս առնել զմեզ սիրով։

Դարձեալ թէ այսոքիկ վերագրեալ սուրբ հայրքս այսպէս՝ և զոք զՀեռա սոցա, խնդրելի է եթէ յեռ այսորիկ ոչ զոք 'ի հարցն սրբոց յայսոսիկ գրոգուեցաւ։ Եթէ զՅովհաննէս ասեմք զԽմաստասէրն՝ որ և աթոռակալ սրբոյ աթոռոյս, և նա այսոցիկ հեռեւեցաւ շաւղաց և ուղղափառութեան. և մերն այլ սուրբ նախնիք զնորոյն ընկալան խոստովանութիւն, և ձեռնադրեցին անխախտելի մնալ գիրս, Գրիգոր Վկայասէր և Բարսեղ հեռեալ նորին, և միւս Գրիգորիս և Ներսէս մերս հայրք. և է յարկեալս գրոց մերոց ընկալեալ 'ի նոցանէ։ Ի մի երեսս և 'ի մի բան զաղջ մի ոգեոյն անմարթ է գտանել։

Եւ մեք յայն սակս խնդիր արարաք ձերոց խմաստախոհ անձանց, զի 'ի միասին նստեալ, և բերան առ բերան խօսեցեալ, լուծցուք զնոր դիրս սոցա. կամ շահեցուք և կամ շահեցուցուք զեղբարս, և կամ զմշնամին՝ թէ ասելի է։ Այլ 'ի բանս նոցա ոչ կարեցաք փառաս-

սէր և անձնիշխան կամք, որպէս կարծեցեալք. ապա զոր առժամայն պարտ վարեալք, գրեցաք նոցա առ կաւուք՝ զոր 'ի մերոյն ընկալաք և դուռ առ մեզ. և զայն առ 'ի ձէնջ ընկալաք համարձակութիւն, զհետ մերոյն Յոհաննոսի գրով և բանիւ հաւանել մերումն: Վասն որոյ վերջին գրեալքս՝ կարծիս եռուն մեզ եթէ 'ի պատրանս գրեցան առաջինքն, և ոչ 'ի բոլոր սրտէ. և վասն այսորիկ հարկ եղև մեզ յայտնել ձեզ 'ի ձեռն գրոյ և զայժմուս գրեալքս, և ոչ առաքեալ. զի թերևս լուծցէ զկարծիս մոաց ձերոց, և զմերս հաստատեսցէ Ճշմարիտ հայութիւն, և զհամաձայնութիւն ձեզ:

Այլ զի գրեցէքն՝ եթէ յերեկոյացեալն էիք ժամու, թողումք գնալ առ խրատանչիւր դատաւոր. և այս բան ոչ թուեցաւ մեզ երեկ կատարելոց մոաց առացեալ: Երեկոյացեալ ժամ՝ առ Աստուած և առ արարածս գնել, և դադարումն առնուլ յատուածաշունչ

զրոց քննութենէ, և որ՝ի նոսա բա-
բերացն են մասունք, և լուծումն
առնել սիրոյ և խաղաղութեան, և
այլ և այլ գաղտուրս կոչել խ-
րատանչելս։ կարծեմ եթէ տերու-
նեան առաքաւոր բան յանդիմանել
զձեզ առ այս, որ առ մշակս այ-
դեոյն, և վարձառուութիւն առա-
ստուղարդև տուողին, որ հաւատա-
բաղարդև առին առաւօտեանքն
և հասարակօրեայքն և երեկոյինքն։
Զի եթէ զձերդ կոչէք ժամանակ
երեկոյ յաղագս ծերութեան և հա-
սարակելոյ զաւուրդ, նա կատա-
րեալ մատոյ յայս՝ ոչ այսպէս յեր-
կարաձգէ զակար բնութիւն։ զեայս
մինչև՝ի նմին փոքրուն օդոյ է
համարելի։ Ապա պարտի ծերոյն ել-
նել ծերութեանն՝ի ձէթ պարար-
ութեան, ըստ Դաւթայ և Սղո-
մոնի, և գլխաւորին առաքելոյ,
զգաստութեամբ և պարկեշտու-
թեամբ ըստատու լինել բազմոյ։
և մի ասել եթէ Լաւ է մանուկ իմաս-
տուն՝ քան զծեր անմիտ։ Իսկ եթէ
զլթիւ աւուրց կատարածի աշխարհ-

հիս սասցէք Երեկոյ, անմարթ է յայս նախաձեռնել. զի զոր ոչ հրեշտակք երկնից իմացան և ոչ Որդի, 'ի մարդկանէ անհետազօտելի է։ Իսկ եթէ զաւուրցս չարութիւն կոչէք Երեկոյ և զաէրութիւն բռնակալաց, անտեղի է և այս. զի ամենայն արքոց և բարեպաշտից անձինք գառնագոյն ժամանակօք փորձեցան և մաքրեցան որպէս զոսկի հրով, և արդարացան։ Եւ այս առ հնովքն և նորովքս. որպէս մարգարէն Եսայի, զի երբեմն ազօթէր ասելով. Ի գիշերաց կանխէ հոգի իմ առաւօտ առնել առ քեզ Աստուած, զի լոյս են հրամանք քո. և չէք 'ի նմա Երեկոյ, և ոչ խաւար։ Նոյնպէս և Դաւիթ ասէ յաղօթիսն. Եւ առ Աստուած կարդացի ընդ Երեկոյս, 'ի վաղորդեան, և 'ի հասարակ աւուր։ Եւ գարձեալ թէ Ի խորոց կարդացի առ քեզ։ Նոյնպէս և այլք 'ի արքոց մարգարէիցն, Ամբակում, Երեմիա և Դանիէլ. ումն 'ի գերոյ առիւծուցն, և այլ ումն 'ի գերոյ կապանացն աղօ-

թէին արտասուօք և յոգւոց հա-
նէին վասն խաղաղութեան ժողովրդեանս, եթէ Մինչև յե՞րբ տէր անտես առնես և ոչ լսես ինձ. և թէ՝ Որովայն իմ ցաւի, և զգայարանք իմ ճմլին. և թէ Ո՛տայր զլեռս ի-մոյ ջուր, և աչաց իմոց աղբիւրս արտասուաց, լայ զբեկումն ժողովրդեան իմոյ։ Կարծեմ թէ առ այս ասէր տարակուսի՝ զնեղութիւնս անձանց իւրեանց ոչ ինչ համարէին։ Պարտիմք ձայնակից լինել և երից մանկանցն, և՝ ի բոցոյ տապոյս աղաղակել առ տէր և ասել, եթէ Օրհնեալ ես տէր Աստուած, զի արդարութեամբ և յիրաւի ածեր՝ ի վերայ մեր զայս ամենայն. զի մեղաք, անօրինեցաք և ապստամբ եղաք՝ ի քէն. և առաւել մեղաք, և յամօթ և նախատինք եղաք ամենայն ծառայից քոց։ Խնդրել իշխան մարգարէ մեզ և առաջնորդ. նուիրել զաղօթս արբոց՝ ի բուրվառս խնկոց անուշից, և տալ զանձն ողջակէզ ընդունելի Աստուծոյ։

Եւ՝ ի նորոց չունիմ ոչինչ յեր-

կարելոյ. զի որ 'ի Տեառնէն էն
բանք՝ ոչ զանխլանոյ առ 'ի ձէնջ,
թէ ուրեմն պարտ է լինել հովուաց
և ապաստաւորաց բանին։ Հովիւ
քաջ, ասէ, զանձն իւր դնէ 'ի վերայ
ոչխարաց. և խնամուն անտեսս 'ի
ժամու ասոյ զկերակուրն։ Եւ ան-
միտն լսէ՝ թէ Ծառայ չար և վատ,
պարտ էիր արկանել զարծաթն 'ի
սեղանաւորս, լինել լոյս և աղ և
Ճրագ 'ի վերայ բարձր աշտանակի,
և ոչ ընդ գրուանաւ։ Գրէ և առաք-
առաքեալն Պաւղոս 'ի զգուշութի
մեզ, թէ Ուսցի եղբարք սուրբք,
երկնաւոր կոչմանն ժառանգորդք,
նայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ
քահանայապետս խոստովանութի
մերոյ ընդ Յիսուս Քրիստոս, որ
հաւատարիմ է արարչին իւրոյ։
Հարցանեմ առաւեօր թէ ովքե՞ր
թեան է արարիչ Աստուած, որ հա-
ւատարիմ է որպէս Մովսէս ամե-
նայն տան նորա։ Դարձեալ թէ Ու-
նիմք քահանայապետ անցեալ ընդ
երկինս զՅն զՈրդին Աստուծոյ. և
այնպիսի ունիմք քահանայապետ՝

որ նստաւ ընդ աջմէ մեծութեան 'ի բարձունս, սրբութեանցն պաշտօնեայ և խորանին ճշմարտութեան, զոր Աստուած հաստատեաց, և ոչ մարդ։ Զի ամենայն քահանայապետ վասն մատուցանելոյ զոհս և զպատարագս կայ։ ուստի և հարկ է նմա ունել ինչ՝ զոր մատուցանիցէ։ Գրէ դարձեալ և առ Տիմոթէոս, թէ Որոյէս աղաչեցի զքեզ մինչ էր թագին 'ի Մակեդոնիա, զի պատուիր տացես ոմանց չլինել օտարուսմունս և տոհմաթիւս ոչ այլոց զի գլուխ պատուիրանին սէր է 'ի սրտէ և 'ի մաց բարեաց և յանկեղծաւոր հաւատոց։ Եւ այլ՝ թէ Ոչ զք զինուորեալ ընդ կեանս աշխարհիս պատուոյն՝ եթէ զօրավարին հաճոյ լինիցի։ Եւ թէ մարտիկ զք կոչեսցի, ոչ պսակի, եթէ ոչ ըստ օրինին մարտիցէ։ ինդէ հեղինեալքն եթէ խմացիք զոր ասեմ։ Գրէ համանիւռ և Գեորգ զլինուորն առաքելոյ՝ թէ Զերիցուն աղաչեմ՝ իբրև զերիցակից և վկայ չարչարանացն Քրիստոսի, ապածել

զհաւատացեալ 'ի մեզ զհօտն Աստուծոյ, վերակացու լինել բարեաւք օրինակօք և անձնիշխան տէրութեամբ ձգել 'ի մեզ կերև առատանօք բազմադիմի ախտիւք մերոզի երևումն կցէ հովուապետին, և փոխարէնս եմք ընդունելոց բարեաց և չարին։

Ունիմք 'ի մեզ և զբանս արբոյն Բարսղի, և հարցմանն պատասխանի լուեալ՝ թէ ուրեմն պարտ է լինել առաջնորդաց և մատուռաւոր բանին։ Եւ զի՞նչ ասացից զի յանբաւս և յանհունս հատանեն այսց բանից ձգմունք, և որք նմանք սոցա։ Եւ մեր զայս ամենայն գիտելով՝ անգիտանամք զանձինս՝ երեկոյ կոչելով զժամանակս, և 'ի հարցն աւանդապահութիւն վստահանալով։ Եւ զայս ոչ ածեմք զմտաւ, թէ կարող է Աստուած 'ի քարանցս յայսցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու։ և թէ հատանելոց է տապարաւ ազգօղ բանին զամենայն ծառ որ ոչ առնէ պտուղ բարեաւք, և հաճոյ անկողին։ Զոր ապաշխեմք

մերովք սուրբ ժողովովքս՝ զարթ-
նալ պրպէս 'ի քնոյ 'ի թմրութե-
նէ ծուլութեանդ և յանցու�
թենէդ։ Իշխանք էք և հաղարա-
պետք խորոյն Աստուծոյ, և այժմ
խնդիր է 'ի մէջ հաղարապետացդ՝
եթէ ոք հաւատարիմ գտցի։ Աչք
էք՝ զվնասս լուսատուս, և ձեռք մարմ-
նոյս կերակրիչք, բան և ձայն լեզուի
շարժողքս։ Արդ այսր պարտիք
ժամանել, զի թերեւս թիւրեալ ի-
ցէ զվնասս 'ի լուսոյ պակասեալ, և
կամ տկարացեալ կցէ մարմնոս յոչ
ունելոյն կերակրիչ և գործանիչ
ձեռս, և կամ դատարկանալ լեզուիս
շարժուն՝ առանց ձայնի և ան-
բան մնացեալ։ Գրեալ են անուանք
ձեր 'ի գիրս գիտնականաց՝ առաջաց
և յանդգնմանոզաց։ պարտիք զդիրն
գործով արդարացուցանել։ Սիրեք
էք աստուածային տաճարին շինե-
լոյ արեամբ Որդւոյ նորա։ գիտելի
է, զի 'ի բացեայ լինելով սեանցն
քակուն տաճարն։ Մշակք էք աս-
տուածային այգւոյն, արդ վրա-
թապէս այսր հասէք։ եթէ յոտն-

ոյ է՝ կարեցէք, եթէ արբեալ՝ մաք-
րեցէք. զվառուսկան մի համարիք
յաշխատանս անձանց, զի քաղցրա-
համ բաժակ բերցէ Ճարտարապե-
տին, և մի քացախուտ։ Եղինք
էք առուծոյն անդրոյս. աշխա-
տասէր մտաց և հնազանդ սրտիւ
պարտիք վառուսկիալ, զի բերցէ հաց
սուրբ և կենդանական։ Ամոլք էք
պատուական ասլիս, որ դատարկ-
իացեալ մնայ 'ի շրջեցուցանելոյ
զկատարեալն Աստուծոյ. արդ
այր ժամանեցէք, զի յառաջ է-
լեալ հանդիցէ 'ի տունս Աբրահամ-
ոյ 'ի բլուրս հաճելիս Աստուծոյ։

Զայնէ առաքեալն Պաւղոս, թէ
Զայսդիտասցիք վանժամանակիս,
զի ժամ խակ է 'ի քնոյ զարթնուլ.
զի այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն,
քան յորժամ հաւատացաք։ Լցաւ
երկիր ամենայն գիտութիւն Տեառն
իբրև զբազում ջուրս որ ծածկեն
զծով. և դիշեր ազիտութեանն մեր-
ժեցաւ և էանց. արարիմք շրջել
զդատս և արթուն, և զգենուլ
զզէնս լուսոյ։ Զի չէն և պայծառ

էն եկեղեցիք Տեառն, օր ըստ օրէ աճէն և Հոխանան 'ի Քրիստոս. և ոգիտութիւն հեռի է յամենայն ազգաց քրիստոնէից. և վաղ ուրեմն ուսին զլոյս մեծ գիտութեան ժողովուրդն որ նստէին 'ի խաւարի և 'ի սոուերս մահու. և ամենայն որ ծարաւի է խաղաղութեան և սիրոյ աստուածայնոց, Գրանիկք, Յոյնք, Սուրիացիք, Նեստորականք, և Խամայելացիք որ և Հաշիշիք: Յարաժամ գիր և բանն նոցա ոչ գտագրէաս 'ի մէջ վասն խնդրոյ մեր, և բազումք կան յարիւրս գրոց մեր:

Բայց մեր է անկարութիւնն առաբարի գործս յայս, զի հատ մնեանխոյ անգործ մնայ 'ի մեզ. ոչ եռայցուցանէ զսիրտս ջերմութեամբ, և ոչ ասայ հեղուլ զսիրոյն արտասուս յաչաց: Մանաւանդ ասելի է, թէ և ինքն խակ ոչ գտանի 'ի միջի մերում. ապա թէ ոչ, զլեռնացեալ անհաւատութիւնն փոխոխէաք և հալթէաք, զյաւալից թթենին խլէաք և 'ի ծով ընկենուաք. որչափ և նուաստ թուխք յաչս՝ բուսանէաք

յաստուածային պարտէզն և լինէ-
աք ծառ մեծ, մինչ գալ վայրենի
թռչնոց և հանդչել յոտոս մեր։
Ստացեալ եմք զանզաւակութիւն
կամօք և յօժարութեամբ, և ան-
կեալ կամք կենդանւոյն մեռեալ.
կէս ենչէմք, կէս յօրանչեմք, և ա-
սեմք յանձինս մեր թէ ընդ երեկս
է. և ոչ լսեմք Պաւղոսի ձայնին,
որ ասէ թէ Ահա ժամանակ ընդու-
նելի, ահա օր փրկութեան. մի և
մի խելք տայցէք պատճառս, զի մի
արատեսցի պաշտօնն։ Այլ զի ըն-
ծայեցայք 'ի պաշտօնն Աստուծոյ,
պարտիք ընդդէմ կալ ամենայն յօ-
ժարութեամբ, և ոչ 'ի հարկէ։

Յամենայն Հայոց ազգաց էկե-
ղեցիքս որ յայդ կողմանքդ են, մա-
նաւանդ թէ 'ի բոլոր սեռս՝ խաղա-
ղութիւն, անդորրութիւն ձեզ է
պարգևեալ 'ի վերուստ։ Թագաւոր
քրիստոսասէր, և իշխանք բարե-
պաշտօնք, պարգևք գաւառաց և
անդաց՝ հոգևոր և մարմնաւոր հան-
դերձ ազատութեամբ. և դուք կա-
մաւ անգիտանայք և անտես առնէք

զբեկու�մն ազգիս, և սայօդ պատ-
Ճառօք հրաժարէք՝ ի գլխոյս կոչմա-
նէ և ասէք՝ թէ գիշեր է և ոչ տիւ.
ակար եմք մարմնով և ծերք ժամա-
նակաւ. և վերնադիր նամակի ձե-
ռոյ ընթերցցի առ՝ ի մէնջ, եթէ՝ ի
մայրաքաղաք և՝ ի նշանաւոր ուխ-
տիս Հաղբատայ։ Մայրաքաղաքա-
ղին Պաւղոս զայս ոչ ասաց. այլ
թէպէտ և յԵրուսաղէմէ մինչև՝ ի
Լիւրիկիա եղեալ զաւետարանն Աս-
տուծոյ, բայց յետոյ արով գլխա-
տեցաւ, և ասաց թէ ծառայ ան-
պիտան եմ։ Պետրոս թէ ուրացաւ՝
տապաշխարեաց, և թէ փոխեաւ՝
դարձեալ խոշեցաւ։ Փիլիպպոս
թէ անիծեաց և խորոց մատնեաց,
անձամբն եղեալ զպարտան, և անա-
բարին արեան կարօտացաւ։ Վարդ-
դապետ և տեսուչ՝ գործոյն է ա-
նուն և ոչ մարմնոյն. երբ դուք
հրաժարիք, յառաջ զմիմ կոչեմք,
զԱյրարատեանդ եթէ զԿարնե-
ցիք, եթէ զՏարօնեցիքն՝ որ նե-
ղեալ և զզուեալ են՝ ի հարկա-
պահանջ բռնակալացն, և կարօ-
տին միոյն աւուրն պարենի։

Հրաւէր կոչման մերոյ այսու ա-
ղագաւ ծանուցի ձեզ, զի՝ ի միա-
սին եկեալ խորհեսցուք զարժանն
ամենայն՝ ի պէտս լրութեան եկե-
ղեցւոյ նեղքոյ և արտաքոյ, յան-
ձինս և յօտարս լեզուաւ։ Յառաջ
կոչէն զմեզ Յոյնք մի անգամ և եր-
կիցս. արդ ոչ է պարտ արիապէս
ընդդէմ կալ նոցա, կամ հաւանել
կամ հաւանեցուցանել։ Եթէ եր-
կու բնութիւն ասեն չարաչար, ըմ-
բերանեսցուք և յանդիմանեսցուք.
եթէ դարձցին՝ ընկալցուք և շահեա-
ցուք զեղբարսն. եթէ լուծան՝ ի
պէսպէս աղտեղի գործս մարմնոյ,
լեցուք պատճառս զքնման նոցա.
եթէ նեղքինեօք և նեղքինապէսօք
վարին, խրատեսցուք զաղտեղի
գործս նոցա, թերևս զկծեսցին
սրտիւք և հայեսցին յանձինս։ Թէ
և ոչ այլ ինչ՝ գոնեայ զմերս լաւու-
թիւնն ասասղջութիւն ծանուցցուք
նոցա։ Գոն և յոլովք ընդ իշխա-
նութեամբ նոցա՝ ի մերոյսինս ապդէ-
քրիստոնեայք, և էին՝ ի մեծի տա-
րակուսանս՝ յայս հարցասիրձու-

թիւն և ապմուկ։ և թէ և փոքր ինչ թեւթեւացաւ այժմ, բայց կատարեալն ոչ է բարձեալ։ Թէ և նոցա օգնեմք, չգտանիմք անբաժին ինչ 'ի ճշմարիտ վարձատուէն Քրիստոսէ, որում փառք, իշխանութիւն և պատիւ այժմ՝ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից։ Ամէն։

ՏՆ· ՆԵՐՍԵՍԻ

ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՑ

ՏԱՐՍՈՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ

ԹՈՒՂԹ ԵՒ ՃԱՌՔ

ՅԱՍՏՈՒԱԾԱԼՈՒՄԲ

եւ

Ի ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆ

ՏԱՐՍՈՆԻ

ՈՐ ԵՂԵՒ Ի ՀԱՄԱՀՐԵՇՏԱԿ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԷՆ ՀԱՅՈՑ ԳՐԻԳՈՐԷ
ՅԵՂԲՕՐՈՐԴԻՈՅ
ՍՐԲՈՅՆ ՆԵՐՍԵՍԻ ԿԼԱՅԵՑԻՈՅ,
ԵՒ Ի ՓՐԻՍՏՈՍԱՊՍԱԿ ԱՐՔԱՅԷՆ
ՀԱՅՈՑ ԼԵՒՈՆԷ
ՍԱԿՍ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՏԵՆԱԿԱՆ ԽՕՍՔ

Մեծի եւ Սրբոյն Ներսեսի

ԱՅՆՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱՊԱՀ ՓԱՂԱՔԻ
ԱԹՈՌԱԿԱԼԻ
եւ
ԱՍՏՈՒԱԾԱԽՕՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ՏԵՍՈՒՆ
ՆԵՐՍԵՍԻ ԼՍԱԲՐՈՆԱՑԻՈՑ
ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ո՛վ հալոք սուրբք և վարդապետք ճշմարտութեան. ով Քրիստոսի ժողովրդեանն գլուխք և հովիւք. ով տանն Աստուծոյ վերակացուք և մատակարարք, զոր տեսանեմ այսօր գումարեալ 'ի մի ջուն և 'ի մի մարմին, և առ գլուխս հանուրց պատկանեալ։ Ո՞վ զձեզ ած 'ի մի՝՝ 'ի խաղաղանուագահանգիստ, խաղաղարարքն տիեզերաց. բայց թէ որ յերկնից առաւ մեզ խաղաղութիւն հոգին սուրբ։ Եւ ոչ որ աղաղաւ, բայց թէ առ սկիզբն առնել չինութեան քակեալ և կործանեալ տաճարին Աստուծոյ, զոր սկզբնա-

ջարն Ներուգոդոնոսոր ասպա-
լեաց։ Այն որ երբեմն 'ի վաղ ժա-
մանակս յաւար էառ զսորա որբու-
թեանն մաքուր և սուրբ ապա-
պաշտամանն, զոսկեղէնն ասեմ և
զարծաթեղէնն, և էա որդւոց իս-
րայ և հարճից՝ անմաքուր խրախ-
ճանութեանցն ըմպելիս։ Անդ էաք
և մեք դերեալք որդարև, 'ի մէջ
ուռեացն անպտղութեամբ կախեալք
զկապարանս Աստուծոյ մերոյ,
որդիքս Սիոնի, և հառաչէաք ար-
տասուօք 'ի յանողորմ ասուա-
պանն։ Լռեցեալ էին և լեզուք մեր
'ի հաճոյական Աստուծոյ փառա-
բանութենէն. քանզի ոչ ախորժե-
լի վերին խաղաղութեանն Երու-
սաղեմի որդւոց՝ յօտար երկիր
խառնակութեան երգել զԱստու-
ծոյ մերոյ օրհնութիւնն։

Բայց արդ ցաւ ժամանակ բար-
կութեանն, և չափ մեղանացն՝ որոյ
փոխանակ պանդխտեաք 'ի ծառայ-
ութեանն՝ անդի էա։ Կատարե-
ցան ամքն եօթանասնեղորդ, զոր
խօսեցաւ Աստուած բերանով Երե-

միայն մարդարէի։ Հնչեցին նախ քանզայս հոգեւոյն Աստուծոյ Անդէաս և Զաքարիաս։ եղեն աւետարանիչք մեզ դարձին և վերատին փրկութեանն։ զիտաւս վերջին ատ ձարին՝ որոյ հանդերձեալ էք լինել նորոգիչք, առաւել քան զառաջնոյն գուշակեցին արտաքոյ լեալ։ Նորս այս Յեսու Յովսեդեկեայ սուռ 'ի գլուխ զչքեղազարդն պսակ։ զարթոյց հոգին Աստուծոյ զՁրոբաբէլն Սաղաթիէլի։ և ահա եղեն մեզ գերեդարձք և առաջնորդք յԵրուսաղէմ։ Ուստի և տեսանեմ պայծառ զամենեցուն ձեր զդէմս։ քանզի ահա հատեալ են ոտք մեր առ դրունս Սիոնի։ ապէյն չև ևս զկատարեալն ունիմք ուրախութեն սեպհական։ Զի որպէս այս, մինչդեռ տուն Աստուծոյ մերոյ քակեալ և կործանեալ տեսանի։ զնոցուն ցնծութիւն անվթար, յորժամ փոխանակ զարդուցն շքեղից տաճարին՝ միայն ըզխանձողան տեսանեմք 'ի ճարակմանէ հրոյն մնացեալ 'ի Նաբուզարդ-

դանայ։ Սակայն մի վհատիք, քաջ
լերուք, Ճարտարապետք խնամ-
տուն, բուռն հարէք նորոգել ըզ-
բնակութիւն Աստուծոյ ձերոյ։
ինքն զձեզ ած, և ինքն զայս գործ
հրամայէ բերանովք սրբոցն մար-
գարէից կատարել։ Ըստ որում և
կեալ Զաքարիայ խօսի առ մեզ
բանիւն Աստուծոյ։

Աստ, ով երանելի մարգարէ, ի
մեզ կարելի սակաւաւորացս և նո-
րոգ զերծելոցս՝ զՃշմարիտ Սող-
մոնի զտաճարս դարձեալ ըստ ա-
ռաջին փառացն իւրոյ նորոգել։
Պատասխանէ մարգարէս։ Այս-
պէս ասէ տէր ամենակալ։ զօրաց-
ցին ձեռք ձեր, որ լսէք զբանս զայ-
սոսիկ յաւուրս յայսմիկ՝ 'ի բերա-
նոյ իմոյ։ և եղիցի որպէս էիք յա-
նէծս 'ի մէջ ազգաց տունդ Յակով-
բայ և տունդ Իսրայելի, նոյնպէս
ապրեցուցից զձեզ, և եղիջիք յօրհ-
նութիւն։ Քաջալերեցարուք, և
զօրացցին ձեռք ձեր։ զի այսպէս ա-
սէ տէր ամենակալ։ Որպէս 'ի բար-
կացուցանել զիս հարցն ձերոյց չար-

ջարեցի զձեզ, այսպէս և այժմ
ղղջացայ. և նոյնպէս պատրաս-
տեալ եմ և խորհեալ եմ բարի
առնել յաւուրս յայսմիկ՝ Երուսա-
ղէմի և տանդ Յուդայ. քաջալերե-
ցարուք: Եւ այս բանք են զոր առ-
նիցէք. խօսեցարուք զճշմարտութ-
թիւն իւրաքանչիւր ընդ ընկերի իւ-
րում, և դատաստան արդարու-
թեան և խաղաղութեան դատեցէք
'ի դրունս ձեր: Եւ իւրաքանչիւր
ընդ ընկերի իւրում զառաջին չա-
րիսն մի խորհիք դուք 'ի սիրտս ձեր.
և զերդումն սուտ մի սիրէք. զի զայս
ամենայն ատեցի, ասէ տէր ամենա-
կալ: Այլ դիք զսիրտս ձեր 'ի ճա-
նապարհս ձեր, ելէք 'ի լեառն, հա-
րէք փայտս և շինեցէք զտունդ. և
հաճեցայց դովաւ և փառաւորե-
ցայց, ասէ Տէր:

Արդ ահա լուայք դուք ամենե-
քեան ձայնի տեառն Աստուծոյ
ձերոյ. այնմ՝ որ ժողովեաց զձեզ
'ի չորից հողմոց երկնից: Սիոնի
դառերք, ոչք մնայք 'ի Բաբելոն
խառնակութեան և խռովութեանն

Քաղաքն, և զարթեալք ահա՛ի կամն սրբոյ մեր քահանայապետին, մինա-ցորդք ամենայն ժողովրդեանդ։ սկսեալք գործել զգործ տան Աստուծոյ մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։ Եւ թէ բարուք թուի յաչս ձեր։ նախ քան զայս ընկալարուք զնորհրդակցութիւն ուրուսն Եղբի օրէնդիսի։ զմանկունս ծնեալ մեզ 'ի Քաղդէացւոց սերմանէն՝ զվիմի հարցուք։ զկնձս երանութեան հարցն մերոց՝ մեք սեպհականեացուք, զի մի բարկացի Աստուածն մեր, դեռ ևս տեսեալ զմեզ յօրինաց նորին խոտորեալս։ Մանաւանդ զի մի ասասն լիցին մեզ 'ի բարուք գործառնութեան սրբոյ տաճարին շինութեան՝ ծնունդք օտարացն։ Եւ ապա լինիցի մեզ վայելչապէս զշինուածոյ տաճարին բուռն հարկանել։ Յետ այսորիկ առաւ գացուք զպաշտպանութիւն ամենաբաւական ձեռինն՝ 'ի տան Իւրոյ նորոգութիւն։

Այլ թերևս ոք ընդարձակութիւ ապացուցիս բամբասէ զմեզ

պրոտաքոյ արշաւել խորհրդոյս զօ-
ւրութեան։ Մեծ ոչ բնաւ այս կար-
ծիք, որ հաւանեալս եմ Ճշմար-
տութեանն՝ որ 'ի Պաւղոսէ վերա-
ձայնի. Այն ամենայն օրինակաւ,
ասէ, լինիցի առնուս, և գրեցաւ 'ի
մեր վարդապետութիւն։ Քանզի
թէ հաւատամք զերծանել արեամբ
Ճշմարիտ գառինն յանեղեւոյթ Փա-
րաւոնէ՝ որպէս և նոքա 'ի զգալոյն,
և անցանել ընդ ծով մեղացն՝ որպէս
և նոքա ընդ Կարմիրն, և ունել ա-
ռաջնորդ զհոգեւոր վէմն՝ որպէս և
նոքա զմարմնաւորն, և մտանել
Քրիստոսիւ Յիսուսիւ յերկինս՝
որպէս և նոքա Յեսուաւ Նաւեայ
յերկիրն աւետեաց. և եղև այս
ամենայն ընդ մեզ սիրով և հաւա-
տով, որպէս եղև Ճշմարտապէս. և
աղաղակեն ամենայն գինքաստուա-
ծաշունչք, թէ զատուեր հանդեր-
ձելոց բարեացս նկարագրեցին օ-
րէնքն. տպա և տաճար շինեցաւ 'ի
մէջ մեր Աստուծոյ՝ որպէս և առ
նոքօք. և զնորան վկայութեանցդ
ընդունեցուցանեաք ընդ մեզ յառաջ

քան զնոցն՝ մինչդեռ յանապատն պանդխտէաք։

Եւ ընդէր է ինձ պատրուակաւ զընթացս բանիս 'ի յառաջ ձգել, և ոչ մաքուր հաւատոյ ձեր առաջի զոյն մերկացուցանել։ Կանգնեցին մեզ առաքեալքն սուրբք հրամանաւն Քրիստոսի, մինչդեռ յանապատ հեթանոսացն հալածանաց շրջէաք, խորան վկայութեան մաքուր հաւատոյ. ըստ որում առէ առաքեալ. Ես հիմն եդի զՅիսուս Քրիստոս. արդ իւրաքանչիւր որ զդոյշ լինիցի 'ի շինելոյ զնա դուք էք տաճար Աստուծոյ կենդանւոյ, և հոգի Աստուծոյ բնակէաք է 'ի ձեզ։ Եւ Քրիստոս իբրև զարդի ինչպէ 'ի վերայ տան իւրոյ. որոյ տունն մեք իսկ եմք, և տանս քահանայապետ՝ Քրիստոս։ Զայս տունն հաւատոյ, զոր 'ի վերայ Քրիստոսի շինեցին նոքա, և Քրիստոս 'ի վերայ իւրեանց. Ի վերայ այդր, ասէ, վիմի շինեցեալ զեկեղեցի իմ, շրջէցուցին հարքն մեր բազում ժամանակս յանապատ կռապաշտու-

թեանն հալածանաց փառօք և պատուով։ Եւ ասա և 'ի նեղքոյ այսր հաւատոյ իմանալիս ասն, յո-
ւրում էր տախտակ ատուածագիծ մարմնոյն Քրիստոսի, և գաւազան նորին ծաղկեալ, վկայքն պատա-
ղագեցան, մարտիրոսքն նահատա-
կեցան, քահանայապետքն սուրբք
ղառաքինութիւն նոցա Աստուծոյ
նուիրեցին, մինչև կամքն Աստուծոյ
քաղցրացաւ. և որպէս զնոսա յեր-
կիրն պարգևաց՝ ած զմեզ 'ի խա-
ղաղութիւն եկեղեցւոյ առ բարե-
պաշտ թագաւորքն։ Վասն այսո-
րիկ որպէս Սողոմոն զդիւրաշրջելի
տաճար խորանին կանգնեաց, և
յարձանաց տուն Աստուծոյ հաս-
տատեաց, այսպէս և բարեպաշտարք-
քայն Կոստանդիանոս զայսր անդր
տարբերեալ տուն հաւատոյ եկե-
ղեցւոյ Քրիստոսի՝ 'ի ձեռն տիեզե-
րական ժողովոյն Նիկիոյ՝ անխախ-
տելի ամրութեամբ անդեալ հաս-
տատեաց. և գրե՝ թէ նոր ձևացեալ
պայծառացոյց զաղաւաղեալն 'ի
պանդխտութեան հալածանացն ա-

նապատակ, առաջին գերութիւն շքեղա-
զարդեալ։ Եւ շինեցաւ այս տաճար
մեր Ճշմարիտ հոգևոր առ Կոստան-
դիանոսիւ 'ի ձեռն սուրբ երէքհա-
րիւր ութեասան հարցն, որպէսնու-
ցայն զգալի առ Սողոմոնիւ. և գիրն
եղծաւ, իսկ Ճշմարտութիւնս 'ի նոցն
ձեռերանդոյ անվնաս զերեցկացաւ։
Եւ խորանն վկայութեան շնորհացն
Քրիստոսի՝ զոր առաքեալքն կանգ-
նեցին և հետևողքն շրջեցուցին,
առ սովաւ անխախտելի սնդու-
թեամբ 'ի ձեռն սրբոյ ժողովոյն
Նիկիոյ հիմնեցաւ։ Եւ արկաւ ա-
պա յայս տաճար գահոյք Աստու-
ծոյ. ոչ սեղան ոսկեղէն քառու-
թեան, զոր Մովսէս հրամայեաց և
Բեսելիել շինեաց, այլ հեզութիւն
խոնարհութեան և սէրն նորա, զոր
Քրիստոս հրամայեաց, և առա-
քեալքն նորին գործեցին և մեզ
աւանդեցին։ Հանդէպ 'ի սա նա՝
որ երբեմն չունէր տեղի ուր ըղ-
դլուխն դնէր. հաճեցաւ 'ի սմա
բնակել, քան 'ի կաւս քերովբէա-
կան։ Իսկ յորժամ տեսին մարդիկ

թէ տաճար Աստուծոյ եղեալք, և հոգի նորա սուրբ բնակեաց 'ի մեզ, փոխանակ անշունչ տարերաց և մատնացեալք խորհրդով, որպէս յայնժամ ցեղքն Իսրայէլի, տային նիւթ խորանին Աստուծոյ, ոչ ոսկի, կապուտակ, կամ ծիրանի զգալի, այլ զանձինս իւրեանց. ոմն մաքրութեամբ, ոմն խոնարհութեամբ, ոմն վկայական արեամբ: Առնուին Հարտարապետքն խմաստուն և դարձէին տաքօք զառապատս և զկտրան վկայուն տատուածութեանն Քրիստոսի: Ոչ զոք 'ի նոցանէ խլտրեալ մերժէին, թէ և յանպատկան նիւթոյ, թէ պղինձ, թէ մաղ այծեաց, ըստ իւրում չափոյ և շնորհացն պատկանէին ինոսա 'ի նիւթ խորանին հաստատոցն. այսինքն, զի և պռունիկք զոչնացեալք՝ եղեն 'ի տուն Քրիստոսի զարդք, և մարդասէրք՝ ողորմութիւն զբաշխեալք, և ուրացութեամբ սեպացեալքն՝ և դարձեալ զոչնացեալքն: Քանզի պիտոյ է ամենայնն 'ի զարդ խորանին հաստատեալոց, թէ խուժ,

թէ գուժ, թէ սկիւթացի. և ամենայն 'ի Քրիստոս, և յամենայն Քրիստոս յարմարէր։ Ոչ թէ յԵգիպտոսէ միայն խաբէցին և ասին զայս նիւթս, այլ յԵրուսաղեմէ մինչև 'ի Լիւբիկիա, և 'ի հարաւոյ մինչև յԸռնիկաւրա. և 'ի ժառանգութենէն Սեմայ՝ մինչև 'ի ծագս հիւսիսայ ասին Յաբեթի հեռիոտս ընթացեալ, զամենեսեան աշակերտեցին հոգւով զօրացեալքն և մարմնով տառապեալքն։ Զհաւատոյ խորհուրդս յերկրի կանգնեցին. որպէս զի ներգործութիւն գործոյն Աստուծոյ՝ ասացի Աստուծոյ, և մի մարդկայն մարմնոյ։ Եւ զինքդ մարդկան կարելի, որ 'ի հոգեւոր ելոյն սրբոց կատարեցաւ հրաշալի. նոքա, որ զջրոս անգիւն աշխարհի մարդ մի և անձն մի և շունչ մի և մարմին մի և տաճար մի Աստուծոյ իւրեանց արարին։ Ո՛վ սքանչելեաց. գործ՝ առ որ տկարանայ բանութիւն թագաւորաց և ուժգնութիւն իշխանաց, վշտացեալքն և չարչարեալքն զօրեցին առատրել

նոքա՝ որք մեռեալ էին աշխարհի և
կենդանիք Աստուծոյ, նոքա՝ յայս
զարմանալի միակրօնութիւն ածեալ
զամենեսեան փակեցին. նոքա՝ որք
խաղաղարարքք եղեն սիրելեաց և
յօդակապք՝ի քաղաքաւորութենէն:

Եւ զի վասն այսպէս զօրացեալք.
յայտ է, վասն զի անսպիտ հաւա-
տով՝ի գործն Աստուծոյ կանխե-
ցին, զի առ հանդերձեալ փառսն
միշտ արթնութեամբ հայէին: Ուս-
տի և առհաւատչեայ փրկեցելոցն
զանձինս յօժարութեամբ դնէին.
ըստ այնմ զոր գրէ առաքեալ. Նուի-
րեսցիս՝ի վերայ պատարագի և պաշ-
տամանն ձերոյ, ուստի և խնդամ և
ուրախանայ եմ ամենեցուն ձեր: Եւ
որպէս հիմն եկեղեցւոյ Պետրոս ա-
սէր. Զանցս չարչարանաց եղբայ-
րութեանդ ձերոյ յանձինս կատարեալ:
Այսպէս եղեալ պատկեր Քրիստո-
սի երկնաւոր խաղաղարարին ա-
րեան և խաչի, ապա կարացին հաս-
տատեալ զնոցն՝ի յերկրի, աշակերտք
սիրոյն սիրելի: Եւ խնդրեմք, զի՞նչ
պատուղ խաղաղութեն յայնժամ՝

զոր եառեն աշխարհի. զի՞նչ այլ, բայց եթէ երկիրս երկին եղև, և փառքն որ՝ ի բարձունս էր Աստուծոյ՝ և յերկիրս տարածեցաւ, և սրբութեանութիւնն արովքէից՝ ի բերանոյ հաստատակաց մարդկութեան էլից զայս տաճար հաւատոց հոգևոր՝ անհանգիստ աղաղակաւ։ Վկայքն զինեին և զօրագլուխքն մարդէին, առաքեալքն սնդէին և վարժիչքն քաջալերէին. Ճգնութիւնքն ժուժկալ լինէին և զողորմութիւնն առատացուցանէին. զսէրն տարածանէին և զծնեալն՝ ի նմանէ որդիս յարգեալ պատուէին. միշտ երկնային մանանայիւն պարարեալք կերակրէին, և յաւետարանական վիմէն առատաքաղ ծաղկէին։

Եռեալ բարձրեալն Աստուած և հաճեցաւ. հայեցաւ՝ ի նոսն Հաբէլ՝ ՝ի միածինն իւր որդի և՝ ի պատարագ մարմնոյ իւրոյ յերկեղեցի, և հոտոտեցաւ՝ ի հոտ անուշից։ Եհան զնոսա այնուհետև յանապատ կուսապաշտ իշխանացն հալածանաց, և աճ՝ ի Սաղիմ հոգևոր և

մարմնաւոր խաղաղութեան 'ի ձեռն բարեպաշտ թագաւորաց։ Ա՛ռ 'ի ձեռս զդաւազանն երկաթի, և սկսաւ նովաւ հովուել զեկեղեցի նոր, ոչ սասակութեամբ որպէս Ներսէհ, այլ քաղցրութիւն և ողորմութեամբ։ զի որ սասակն փշրեաց զնոսա, քաղցրութեամբն սնդեալ միացոյց զսոսա։ և զի խրատն վարժեաց զորդիսն 'ի հնազանդութիւն, յետ այնորիկ և զսէրն նոցա սկսաւ Աստուած ցուցանել։ Ամիսոփեաց զսուր բարկութեանն և զբաժակն պղտոր՝ զոր արբոյց դատեր Սիոնի, և փոխեաց և ետ նոցա ընդ հոգեւոր խաղաղութեանն և զմարմնոյ անդորրութիւնն։ Նկուն արար զանուրն կռապաշտից տէրութեն 'ի պարանոցէ նոցա, և արդար լուսաւորութեամբն յարոյց զթագաւորս արդարս և աստուածապաշտս։ Եւ 'ի ձեռս նոցա զվրան ժամու հաստատոց խրոյ, զի անտաշ 'ի մարդկային հնարից արձանաւքն հոգեւոր վանաց զնոյն շինեսցեն։ Ած 'ի ձեռն բարեպաշտն Կոստանդիանոսի, նոր

մեր Սողոմոնի, 'ի չորից եղբարց
աշխարհի զճարտարարուեստս խնա-
տուեսն, և շինեաց նոքօք զսաճար
հաւատոյ եկեղեցւոյ իւրոյ վայե-
լուչ. որ զրուագրեցին զսա անա-
պական խնասակցն ոսկւով, և նը-
կարեցին զսովաւ զքրովբէս երկ-
նայինս յերկրի, և արարին զամե-
նայն սիւզերս մի ուսն միոյն
Քրիստոսի, և եկեղեցի։ Ոչ ոք էր
ողբաս յայնժամ 'ի բարեգործու-
թենէ. այլ իբրև զքարինս էր ոսկի
և արծաթ յերկրի մերում, զմաք-
րութիւնն խնս և զարբութին։ Նը-
ման ապա համարձակ քահանայա-
պետք յաջորդք Քրիստոսի 'ի վերոյ
ասեն իւրոյ. հովիւք խնասուեալք
սկսան զհօտսն արածել. ժիր ելք ել-
նել, և զփոխակ անդամն յապա-
ւել. քահանայքն արթուեալք՝ զիսուսկ
ժողովրդեանն նուիրել։ Եւ յայն-
ժամ իբրև զփոխակ շքեղազար-
դեալ էր սեռանել զՁեմեալն յա-
ռաջասս իւր Քրիստոս։ Զայն ար-
ձակէր քաղցր առ կոյսն ողջախոհ.
Ընդարձակեա զտեղի խորանի քո և

ղարահից քոց, կանգնեա, մի խնա-
յեր. երկայնեա զառաւանդակս
քո, հաստատեա զկնոցս քո. յաջ և
յահեակ թռուցջիր, և զաւակ քո
ղհեթանոս ժառանգեսցէ, և զքա-
ղաքս աւերեալս 'ի կռապաշտից
շինեսցես։ Մի, ասէ, երկնչիր, թէ
մինչև ցայժմ նոքօք յամօթ արարի
զքեզ. զի երդուայ, և ոչ ևս զղջա-
ցայց 'ի քեզ բնակել հաճութեամբ,
որ ես հանդիսաց իմ յաւիտեանս
յաւիտենից։

Յայնժամ որ վարանէրն գաղանի
սկզբնաչարն թշնամին, ծանու-
ցեալ թէ մեքենայքն իւր խայ-
տառակեցան, ոխերելք աստուած-
պաշտութեամբ ծաղկեցան, պատ-
ուեալքն դարձեալ փրկեցան, ժա-
ռանգորդք դրախտին 'ի հայրենիսն
փութացան. երկրաքարշ հեշտու-
թիւնն տեղի էտ, և երկնային սրբ-
բութիւնն պայծառացաւ. գործն
առելութեանն խորտակեցաւ, և
պտուղ սիրոյն սկսաւ բաղմանալ.
յոյս ամենեցուն 'ի ստորնայնոցս
վերացաւ, և յերկնային կայանն

հանդէսաւ, արտաքս սոքէր յորջէն
չարութեան. իբրև զաւուծ գոչէ-
լով շրջէր բացեալ զկոկորդ չարու-
թեանն, ջանացեալ առ 'ի կլանել
զեկեղեցին փրկեալ Քրիստոսիս։
Սակայն ակարն նկուն լինէր 'ի
սիրբանն. և մի շունչն և մի մարմինն
'ի գլխոյն զօրացեալք՝ անդործ զմե-
քենայս թշնամւոյն առնէին։ Թէ
ձգէր 'ի սովորական նեռոյն 'ի վե-
րայ ոմանց՝ պռունկուութեամբ կամ՝
սպանութեամբ կամ՝ այլով ախտիւ
հարեալ զնոսա, երդէին բժիշկքն
խնամառնք և յառաջին առողջու-
թիւնն հաստատէին։ Ապա տե-
սեալ թէ որով սովոր էր պատրել՝
ձախակողմեան մարտն խոյտուա-
լի, զաջակողմեան զինուցն բուռն
հարկանէր։ Եւ զի՞նչ այս. այս ինքն
զի որպէս 'ի սիրբանն հերձուածո-
զական մարտիւ, ամենապատիրն
խաբէութեամբ, նենգողն կարթիւ
հատուածեալ՝ 'ի բաց հեռեալ
զմարդիկ 'ի դրախտէն, այսպէս և
այժմ ընդ ամրակուռ ապառաղէնս
մեր՝ սովաւ 'ի հանդէս մնանէր.

Զինչ է ինձ, ասէ, մանաւոր նե-
տիւք զձեզ խոցոտել և՝ ի յաղթու-
թենէ՝ ի գերեւս եւանել. համակոր-
ծան կարօտանամ մեքենայից. ալի-
ոոյ է ինձ գործի առ ամուր ար-
ձանս ձեր ազդող։ Արդ՝ սէր առեք
օրէնս, և զմիմեանց վէրս այնու
բժշկէք. յաստեղութեի զայն փոխա-
նակեմ և խոպառ կործանեմ։ Խա-
ղաղութեան առեք պատուիրան, և
՝ի մի մարմին զօդեցայք. ՝ի թըշ-
նամութիւն զայն դարձուցանեմ, և
զմիութիւնդ՝ ի բաղուսն հերձեմ։

Տես զամենաչարն թէ զինչ ասէր
անզէրջ մախանօքն. գործի, ասէ,
պատ մարտիս և անհնար՝ ոչ յի-
մոցս ասել զոր խմաստնացայք ձա-
նաչել՝ պատրաստեմ. ոչ զմեզս՝ զոր
ապաշխարութեամբ ջնջէք, և ոչ
զաստեղութիւնն՝ զոր սիրով նուա-
ճէք, ոչ զառաքարհակ վարքն՝
զոր յօժարութեաց լինելոյն կոխե-
ցէք, և ոչ զնախատելն կամ զապա-
նանելն՝ զոր յուսով խոստմանցն
արհամարհեցէք։ Ա՛յլ զինչ. ամե-
նեցուն ձեր աչք՝ ի յոյսն և՝ ի զլու-

խրն ձեր Քրիստոս հայի. ինձ չկ՚ այլ հնար զձեզ քակտելոյ, բայց թէ այլ և այլ զառնա հայելն ուսուցից առնել։ Եւ որպէս զուղիղ բանն Աստուծոյ՝ նախահօրն ձեր թիւր մեկնեալ գթեցուցի, այսպէս կարելի է և այժմ զբառս գրոց ոմանց՝ ի ձէնջ այլ և այլ ցուցանել։ և նոքօք զամենեսեան խուսկեցուցանել. թերևս կարացից զմիջնորդն խաղաղութեան՝ խաւարեցուցանելոյ զմիտս ձեր, առելութեան տալ պատճառ տեսանել։ Մինթէ կարացից զկենաց ծառն որպէս նախահօրն ձեր, և ձեզ մոլորութեամբ մատց՝ չարի գիտութիւն ուսուցանել։ Արդարև այս է ինձ հաճոյական մեղք, հակառակութիւնն, առ որ՝ ոչ զղջումն տեղի գտանէ. ամբարտաւանութիւնն է ինձ խաւար ըղձալի, զոր ոչ լոյս գիտութեանն փոխանակէ։

Զայս ոչ միայն խորհեցաւ, եղբարք, այլ և արար. ոչ միայն կամեցաւ, այլ և կատարեաց։ Արձակեաց զամբարքարն, և զտաճարն

Քրիստոսի խախտեաց, լարեաց
զաղեղն, և զընտիրսն վիրաւորեաց։
Ո՛վ աղէտից. 'ի տանէն զբարան
բուսուցանէր, և զվերակացուս խը-
ղանին՝ քակտիչս և քայքայիչս ա-
ռաղրէր. զմատակարարսն 'ի տա-
պաստէն կցորդ իւր ընդունէր, և
զհովիւսն հօտին օձառոյս զինէր.
զՄակեդոն՝ Հոգւոյն պարգևաց
թշնամի յարուցանէր, և աստուա-
ծուքեամբ նորին զժխտելն խրատէր.
զԵւսեբիոս՝ Միածնին փառաց և ան-
ճառ խորհրդոյ անօրէնութեանն
ղբաց ղեղ լինել յորդորէր. զԵւսե-
քէս՝ զնաւար խաւարու բժշկել
վարդապետէր, և զնեղմարդութին
ունայն ցուցանել յորդորէր։

Եւ ապա զի՞նչ. ոչ բոց է այսու-
հետև ճառ բանիս պատմութեան.
զի տապալէր այնուհետև զմիու-
թիւն եկեղեցւոյ 'ի մասունս բա-
ղումս։ Քակէր տաճարն Աստու-
ծոյ, զոր շինեաց Ճշմարիտն Սող-
մոն՝ 'ի ձեռն խնամատուն Հարտարա-
պետացն. եղծանէր գործ էրջա-
նիկին առաքելոց։ Արբուցանէր մեղ

զբաժակ բարկութեանն Աստուծոյ անեղեալին Նաբուզրզոնոսորայ։ մինչև խաղաս՝ ի գերութիւն վարէր զքարին առաջարին Աստուծոյ՝ ի խառնակութեան և՝ ի հակառակութեանն Բաբելոն։ Եւ ոչ միայն զքարինան, այլ և զապաս արբութեամբ առաջարին յաւիշտակեալ տարաւ՝ ի տուն իւր յերկիրն Սենաիր։ Մի կարծէք վայրապար զասացեալս, այլ հայեցարուք յընթացս մեր հոգևոր՝ ըստ նոցա մարմնոցն յարացուցի։ Զունին զապան մեր մանկունքն Բաբելոնի, և հարձքն Նաբուզրզոնոսորայ անեղեւութի։ Ընդ բաժակ սիրոյն, որով մեքն պաշտէաք միմեանց՝ թերևս ոչ տեսանէք այժմ՝ ի ձեռս նոցա։ Զխնկանոցն ոսկի, այս ինքն զաղօթիցն ասեմ միոյթ, մի թէ ոչ առին նոքա և ունին։ Զարդարութիւն իրաւանց և դատաստանի, որով զարդարէր առաջարս Աստուծոյ, տեսէք, և տեսեալ էք, զի որդիք օտարացն առին՝ ի մէջ և ունին։ Ա յնոքիկ մեր էր երբեմն, եղբարք, սեպհական։

այնոքիկ՝ մինչև էաք խառնութիւն գերեալք, մերոյ տաճարին էին գործեալք պաշտաման. զայս ապա մերն հալեալք եռուն մեզ 'ի պատիւ սրբութեանցն։ Նոքա ուսան 'ի Քրիստոսէ պէտութիւն, և մեզ աւանդեցին. նոքա առին 'ի նմանէ վնոր օրէնս սիրոյ բաժակին, և մեզ ընձեռեցին։ Աղօթք և նորայն բանական պատուոյ՝ մեր էր, զոր այժմ տեսանեմք 'ի ձեռս անիմաստիցն։ Արդարութիւնն եկեղեցւոյ քրիստոնէից էր հաց, որով նոքա լցեալ են, և մեք սովամահ մեռանիմք։

Ա յսպէս զմի տաճարս խմնալի՝ խմնալին թշնամի կործանեաց ըստ յարացուցի զգալոյն, և զապտս տարս գերեաց, բայց 'ի տապանակէն Աստուծոյ, 'ի հաւատոցն ասեմ. և բայց յաստուածային հրոյն՝ 'ի սրբութենէն ասեմ, զորս թագոյց խմնատութիւնն Աստուծոյ 'ի ջրհորս խորս գրոց սրբոց վարդապետութեան, աստուածեղէնս խմն գոլով և հրեշտակական, զորս ոչ գտաւ թշնամին արժանի՝ ակնդ

ձեռաքն շոշափել. այս միայն թա-
գեաւ 'ի նոցանէ՝ վերնականն խնա-
մաք։ Ապա թէ ոչ՝ տաճարն, այս-
ինքն միութիւն ազգաց քրիստո-
նէից, և խաղաղութիւնն որ առ
երեսս՝ տապալեցաւ 'ի թշնա-
մեացն արուեստից. և շինեալքս 'ի
վերայ միոյ հիմանն՝ կործանեցաք,
միայն անձանց գոլ զհիմն Քրիս-
տոս, և ոչ եղբարցն. ուստի և
քակտեցաւ յառ միմեանս մար-
տէն աներևոյթ թշնամւոյն ներ-
գործութեամբ. պարիսպք գտեր
Սիոնի խախտեցան, և ոչ դադա-
րեցին. միոյ տաճարին քարինք 'ի
զանազան ազգաց՝ առ իւրաքան-
չիւր յօգ անուաշ դարձան, և ըզ-
միտաս տանն կործանեցին։ Մաշե-
ցան 'ի սրոյ բարկութեանն, և 'ի
սովոյ տգիտութեան. և առ գեաս
Բաբելացւոց սովեալ նաւէաք սր-
դարև 'ի լայ և 'ի յոլբս նոցա, որք
զհայրենին աշխարհի պայծառու-
թիւն զմոտաւ ածէին։ Իսկ անմը-
տիցն և երկրաքաղաքացիցն, որպէս Ե-
գիպտոս նախ՝ նոյնպէս և այժմ

Բաբելոն էգև ըղձալի. նոքա ոչք
խառուԹեամբ արան որպէս խառ-
ոով ցանգան զիմանալին իւրեանց
մարդ անուցանել։ Այլ խառառունք
լացին և լային և լան միշտ կենդա-
նի բանիւքն իւրեանց, և զայս ԹԸ-
ՀուառուԹիւնս աշխարեն. որպէս
քարինք տանս Աստուծոյ ցրուեալ
են որպէս ապք զՀանապարհաւ՝ 'ի
ցեղ ընտրուԹեան, և 'ի միմեանց
դարձեալ յարհամարհուԹիւն. ոչ-
սին զի զանազանուԹենէ կախեցան
այնուհետև մերն կատարանք։
Քանզի ԹէպԷտ և ունէաք 'ի գե-
ղուԹեանն ընդ մեզ զօրէնս Ա-
ստուծոյ մերոյ իւրաքանչիւր ոք,
ոակայն գանգալէաք զ'ի նմանէ
յանձինս մեր արիւեալ զանբան-
նիսն բուսուցանել։ Զի զինարդ
կարելի՝ ոչ ունելով զառաՀարն Ա-
ստուծոյ, զկատարուԹիւնն առեմ,
զերդ Տեառն երդել։ Սակայն ծա-
նիք, զի այս յետ գերուԹեանն է-
ղև, և քակելոյ Թշնամուոյն զառա-
ՀարՀ խաղաղուԹեան մերոյ։ Ապա
ԹԷ ոչ՝ զպատուղն, որ նախ քան

զայս 'ի միաշնչութեան անդ, և մինչ դեռ 'ի տաճարին խաղաղութեան էաք՝ տայր ամենայն աշխարհ, ձեզ թոյլ ուղիք խմաստասիրել, քան թէ բանիւ զանձառն ճառել. զի մի յոլովութեամբ ճառիս 'նախընթացութեան'' 'ի տարև մնացուք խորհրդոյս զօրութեան։

Յերիս բաժանեալ աշխարհ, այսինքն, Ասիա, Եւրոպիա և Լիբիա, յորժամ 'ի վերայ միոյ վիմի հաւատոյ խաղաղութեամբ էին ամենեքեան, զիարդ ոչ է ամենեցուն յայտնի, թէ անտանելի սատանայութիւն առաքինութեանցն առատանոյին։ Յեգիպտոս քաղաք Սեղեկ, ըստ կանխադուշակ մարգարէութեանն էր Աստուծոյ յայնժամ. և Հռոմայեցւոցն տէրութիւն իբրև զգաւազան երկաթի՝ նեցուկ ամենեքեան և ամրութեան հանուրցս լինէր։ Աքայիա, Եղլադա, Մակեդոնիա՝ թեւակոխեալ առ Ասիաս, առաքելոյն վարժեալք, 'ի Պաւղոսէ առաքեալք և արմատացեալք, և ընդ նոսա սերմանան շնորհին Աստու-

ծոյ ամենեցուցանէին։ Մանաւանդ տայր և Հայաստանեայցս աշխարհ, մինչ դեռ 'ի միութեան եկեղեցւոյ էին ինդեալ էր՝ պատուլ Աստուծոյ առատ և բազում. և յերկիր մեր իբրև զաստեղս երկնից բազմացան սեղանքն Աստուծոյ ըստ տեսլեան սրբոյն Գրիգորի. հօտքն լուսակիզն, արօտքն դալարի, հովիւքն արթունք, և սուլիչքն քաղցրաբարբք. զի էլ հիւսի խստութեանն, և շնչեաց հարաւ սիրոյ հոգւոյն Քրիստոսի։

Բայց յորժամ միութիւն ամենեքեանց պառակտեցաւ, պատահումն ոչիսկս. յորժամ 'ի վերայ զանազան վիմի կարծեցաք զհաւատս մեր շինել, և ընդ միմեանս սկսաք մարտնչել, կործանումն ոչքան։ Յորժամ մարմինն Քրիստոսի քակտեցաւ 'ի միմեանց, վերն անտանելի. յորժամ անդամքն՝ միմեանց թշնամիք դարձան, վերաբերեալքն անչափ. յորժամ զմիջնորդն խաղաղութեան զտէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ թշնամութեան

առաք նիւթ, պատուղ նորին փո-
խանակ սիրոյն՝ առելութիւնն։ Յոր-
ժամ փոխանակ յերկնից մեզ բե-
րեալ նոր օրինաց վարդապետին՝
զաշխարհակալս առաք զօրէնն,
վաղթարացեալք բնութեամբ յամե-
նայն առաքինութեանց։ Ինձ թուի
այնքան զօրեալք, մինչ զօրհնու-
թիւն Տեառն՝ գերբացն չերդել՝
այսինքն զհաւատս և զխոստովա-
նութիւնս, զոր 'ի գերեալսն իւրա-
քանչիւրքն ամբողջ պահեցին։

Ապա թէ ոչ՝ թշուառութիւնք
բազումք փոխանակեցին զբարե-
րութիւն մեր։ և ոչ միայն ըստ
նեղքին, այլ և ըստ արտաքին
կրից՝ այնուհետև վանդեցաւ աղ-
քերխաւանէից։ Այն զի զոր ըստ նա-
խայաժար կամաց առեցաք զհո-
գևորն խաղաղութի, զրկեաց Ա-
ստուած և 'ի մարմնով զնոյն ունե-
լոյն։ Զի այս է սովորութիւն նո-
ցա։ յորժամ հոգևոր կործանիմք
զբօսեալ, անտես առնէ և զմար-
մնոց վրդովմունս։ Էր վասն, զի
թերևս 'ի խիթելոյ մարմնականն նե-

ղութեանցն զարթուցեալք՝ ընդ
թմբրութիւն ոչուց զղջացուք։
Զոր օրինակ է տեսանել բազում
անգամ յԽրայելի եղեալ. ըստ ո-
ւսում և նախագիծ յարացուցիւդ
պատուհասեցան։ Ոչ անիայեալ
Աստուծոյ 'ի տաճարն և ոչ 'ի ժո-
ղովուրդն, այլ մատնեաց զնոսա 'ի
Բաբելոն 'ի ծառայութիւն. մինչև
զարթուցեալ պատուհասիւ մար-
մնոցն՝ անձամբ զանձինս 'ի ծառա-
յութենէ մեղացն զերծուցին. և
վրկեալք այնուհետև Աստուծով
'ի մարմնոց վտանգից, զառաջինն
ժառանգեցին հայրենիս։ Այսպէս
տեսանի և մերս յայտնապէս ճշ-
մարիտ քննողաց. և ոչք ընդ ամե-
նայն ախտ ապացուցի նոցա ճանա-
պարհ արարաք, հարկաւորապէս
և ընդ այս շաւիղ հոլովեցաք։ Ուս-
տի և յետ կամաց մեր գերեալ 'ի
հակառակութեանն խորհրդոտ՝
գերեցաք անտգան ուրեմն և ըստ
մարմնոյ. զի զայրացաւ վերն, և ոչ
կամեցաւ բժշկել. քաղցրութեամբ
Յոսկց, ասէ, մինչև ցգլուխս չիք ա-

ռաջութիւն. վասն այնորիկ երկիր ձեր աւերակ, քաղաքք ձեր հրդ-ձիգք. զաշխարհն ձեր առաջի ձեր օտարք կերիցեն, որպէս զի ակամայ առողջասցիք։

Եւ զի՞նչ էր յանցանքն այսքան սասակիկ պատուհասիս արժանի։ Յայտ է անաչառ մտաց խնամանոյ՝ զի ոչ էր մեղք ըստ մարմնոյ՝ որ ներելի էր տկարութեանն, այլ ըստ հոգւոյ՝ որ տկարանայ առնուլ ապաշաւանայ ժամանակ. զոր սակաւուք թուել՝ ոչ է անպատշաճ։ Այսինքն, զի դարձաք միմեանց թշնամիք, ոչ ըստ մարմնոյ՝ այլ ըստ հոգւոյ։ Առեցաք զկրեարս, ոչ վասն առ միմեանս դրժելոյն, այլ վասն զԱստուած կարծել սկրելոյ. շրջեցաք զառիթ խաղաղութեանն զՔրիստոս՝ հակառակութեան մերոյ պատճառ։ Ծանուցաք աշակերտք նորա, ոչ զմիմեանս սիրելոյն, այլ ատելութիւն։ Եղաք հիմն խնամատից մեր՝ ոչ զհաշտութեանն հօր պատարագ, այլ զնոխանձն՝ որ 'ի Կայենէ սերմա-

նեալ։ Դարձեալ հոգէկիրքս 'ի լի-
նելոյ հոգևորս, և ախտացեալք ըստ
մարմնոյ՝ գոսալք շնչաւորս։ Յաղագս
ոգոյ և զօրէն կենաց լքեալ՝ որ 'ի
հոգւոյն, հպատակեմք օրինաց
մարմնոյ վրիպանակ նորա։ Եւ
զնոսին ոչ այսպէս. Զի ամենե-
քեան, ասէ Պաւղոս, եթէ հրեայք
և եթէ հեթանոսք, մի հոգի ար-
ասք, և 'ի մի հոգևոր էութիւն փո-
խեցեալք, և 'ի մի գլուխն զանազան
անդամք՝ և 'ի մի մարմին պատկա-
նեցեալք։ Իսկ մեք այժմ ազգըս մար-
մնով բաժանեալք, և հոգւով միա-
ցեալք՝ հակառակ սահմանի և օրի-
նացն առաքելոյ ընթացեալք։ Պահեմք
ընտանութիւն մարմնոյ և զգուշ-
ասք իրեարս, և 'ի կցորդութենէ
հոգւոյ հրաժարեմք. 'ի Ճաշս մար-
մնոյ և յըմպելիս հաղորդիմք մի-
մեանց, և 'ի Քրիստոսի սեղանոյն
խորշիմք. 'ի տունս բարեկամաց մի-
ասով ընթանամք այլասեռքս քրիս-
տոնեայք, և 'ի տունս Աստուծոյ՝
ժողովարանս այլ և այլ ազգաց մի
Քրիստոնէից՝ դժուարաւ. 'ի հա-

ռաստ բանից և 'ի պատմութիւնս խօսից հաւատարիմք երերայ, և 'ի հաւատն որ առ Աստուած՝ մի-մեանց անհաւանք։ Մի քրիստոնեայք անուանիմք, և 'ի մի շաւղայ վերայ հեռևիմք, և յիրերայ ճանապարհակցութենէ խելագարեալ ղարհուրիմք։ Զորոյ ան-սեալ Աստուծոյ զանմտութիւնս մեր՝ լինք եթող զմեզ 'ի խնամելոյ ըստ մարմնոյ, որպէս և երբեմն ղդուստրն Սիոնի, մանաւանդ թէ և առաւել։ Զի որում շատ տը-ւաւ, շատ՝ ասէ, խնդրեսցի 'ի նը-մանէ, և որ մեծամեծաց շնորհացն յանցեաւ, և մեծամեծ գանիւք պատժեցաւ. զի ոչ երբէք զրկէ ողորմութիւն զարդարութենն Աստուծոյ, յորժամ՝ ոչ ունիցի նիւթ ղղջումն մարդոյ։

Արդ. քանզի մեղաք օրինաց սիրոյն և յանցեաք ընդ խաղաղութեանն պատուէր և ոչ ղջացաք, յաղթեցաւ ողորմութիւնն յարդարութենէն, և եբարձ 'ի խառնելոցս հոգւոյ իրաւունքն և զմարմնոյ խա-

ղաղութիւն։ Եւ զի այս այսպէս է, ա-
հաւասիկ առձեռն պատրաստ առ-
սանելիք զգործն բանից վկայ։ Թէ-
բեւ ոչ գարձաւ գրեալն Աստու-
ծոյ յառաջինն իւր բնութիւն՝ է-
զեալ հնոց էրիսթի. ոչ նկուն է-
զեալ պարտեցաւ բազում անգամ
անպարտելի զօրութիւնն Հռո-
մոց։ Այլ զՀայաստանեայցս զի-
պուածք յեռ այսորիկ՝ 'ի ձերդ ա-
պատան առնելիք. քնութիւն, թէ
ուր պարտ էր մեզ զայս հանդէս
դումարել, և յորմէ վայրի վաս-
ընկցաք՝ միայն ածել զմտաւ։ Եւ
այս էր վասն, եղբարք. ապաչեմ
անաչառ կամօք զիտեցէք. զի քակ-
տեցաք զմի մարմինն Քրիստոսի 'ի
բազում մարմին. զի բաժանեցաք
զմի եկեղեցի նորա 'ի բազում մա-
սունս. զի քրիստոնեայք ոչ պաշտ-
սեան կամ կենդանեան անուամբքն
պանծամք, այլ ևս վատթարայն և
դաղանաբարոյնցն։ Թողեալ զա-
նուն Քրիստոսի՝ Հայկին և Ա-
բրամոյ, Հռոմոյ և Եղենացւոց ա-
նուամբքն մեծարանեմք 'ի վերայ

իրերաց. և առ կշռամբանն Պաւ-
ղոսի ընդդէմ մեր առ այս՝ հեղգա-
լուր լինիմք։

Ո՛վ անմիտք, ասէ, Հա՞յկն՝ի խաչ
ելեալ է վասն ձեր, կամ յԱրամա՞յ
անուն մկրտեցարուք. ապա թէ
ոչ՝ զի՞նչդ երկրորդ համարեալ
զանուն Քրիստոսի, որ՝ի վերայ
ձեր մեռաւ, նախնեաքն հեթանո-
սաքն պարծիք։ Թերևս ո՞չ է այս-
պէս. քանզի յորժամ հարցմունն
պատասխանեմք իրերաց՝ զդաւա-
նութիւն անուան յուսոյն մերոյ
Քրիստոսի՝ի վերայ մեր, ոչ բաւա-
կանանայ այնու լսողն շինել, այլ
կարօտիմք զհեթանոսական ա-
նուանն՝ի վերայ յաւելուլ։

Զմեզս առ՝ի մահ մեղաք անա-
պաշաւս թշնամութեամբ. զի ժրի-
տեցաք պատուիրանին որ աւանդէ
մեզ՝ թողլոյէ զթողութիւն գտա-
նել. զի ոչ զմի հոգի տուրբ, այլ
բազմանգամ ազգ՝ զազգ, և եկեղ-
ցի՝ զեկեղեցի, և օրէնք՝ զօրէնսնա-
խատեն։ Յանցանք՝ որում՝ չկա՞ն նե-
ղութիւն թողութեան, ասաց ան-

սուան բերան, այն զի անզեղջ է 'ի
չարիսն։ Զի թողաք զսէրն՝ որ է
ղուխ պատուիրանին և աղբեւր
բարեաց, և բուռն հարաք զթշնա-
մութենէն՝ գոտակք եղեալ ամե-
նայն չարեաց։ Եւ ահա զի սէր ոչ
նախանձի, առելութեան օրինաք
վարժեալքս նախանձեցաք։ Սէրն
ոչ գրգռի, մեք զօրհանապազ երկ-
նեցաք և երկնեմք առ միմեանս
զչարութիւն։ Սէր ոչ նախանձի,
մեք նախանձելով յաչալեմք զոր-
սա առ միմեանս ուղղութիւն։ Սէր ոչ
խնդրէ զիւրն, իսկ մեք ոչ թէ միայն
խնդրեմք, այլ անիրաւութեամբ
զընկերսումք զիրաւունս իրերաց և
զմերն կացուցանեմք՝ վերջացեալք
'ի խաղաղութենէ։ Ոչ ջանամք
զյանցանս միմեանց բժշկել, այլ
վերս 'ի վերայ վիրաց կուտել և իւ-
ղաքանչիւրոցս յաղթող և արդար
երևել։ Այս է խոտորնակ ճանա-
պարհ և մոլար, ընդ որ այսօր հե-
տևիմք, և զգործով ասասուածա-
տեցութիւնս՝ պիտակ բանիւ աս-
տուածախրութիւն առդնեմք։ Ըղ-

ՀՀմարտութեամբ մարտնչէլս ընդ
Քրիստոս՝ ստայօդ խօսիւք խաղա-
ղութիւն առնս համարիմք։ Այս
է մոլորումն չարաչար՝ որ ընդ զըզ-
ջումն պատերազմի. և ամբարտա-
ւանութիւն կործանող՝ որ հեզու-
թիւն զրկողացս թուի։ Այս է խա-
ւար՝ ոչխարութեան աղջամուղջ,
որ լոյս 'ի մէնջ մեծարի. և մեռե-
լութիւն անկենդան՝ որ զկենդա-
նութիւն խնդրել հրաժարի։ Յայս-
մանէ եկն մեզ լոյն Քրիստոս և
լուսաւորեաց. և յայսմանէ մա-
հուանէս կեանքն՝ և կենդանացոյց.
քանզի կենդանացոյց յառանց զըզ-
ջանալոյ 'ի մեղն վարակելոյ, և
լուսաւորեաց Հառագայթիւք սո-
պատուիրանին, որում մեղաք մեք
և հալքն մեր, անօրինեցաք և յան-
ցեաք. և խոստովանիմք՝ արդարու-
թեամբ և յիրաւի ածեալ զայսո-
սիկ Աստուծոյ 'ի վերայ մեր վասն
մեղաց մերոց։ Զի ոչ պահեցաք և
ոչ արարաք՝ որպէս և պատուի-
րան ընկալաք. վասն այսորիկ և
մատնեաց զմատնողս զանձինս ա-

ներկայթ նեղջաց՝ մարմնով, ան-
րանց խառատրուաց, ոչ ամն եւ թա-
նանեցորդ, այլ մանաւանդ հա-
ղիւրեակս եւ թենեցորդ, յորս տա-
ռապեցաւ 'ի Բաբելոն խառնակու-
կուլթեան եւ թշնամուլթեան՝ զե-
ղեալ եկեղեցի Քրիստոսի. անդր՝
ուր ծերքն գառաւորք ոչ զարդար
գառուսուանն, այլ զանօրէնուլթի
ելանէին։ Քանզի եւ զայս գուանեմք
եղեալ առ մեզ ըստ մարդարէու-
լթեանն. Եւ եկ անօրէնուլթիւն 'ի
Բաբելոն 'ի ծերոցն գառաւորաց։
Եւ զի՞ ետ յայտնեցից զբանս՝ բուռն
հարեալ զանաչառուլթեան գաւա-
զանէ. ոչ տեսանէք զիւրաքանչիւր
ազգի առաջնորդս եւ գառաւորս՝
գլուխս եւ կանոնս հաստատեալ՝ ոչ
խաղաղուլթեան այլ թշնամուլթե.
եւ օրէնք զի՞նչ. բարեացն որ առ մի-
մեանս ներհակս, եւ միոյ հաստատ-
կաց ճշմարիտ հաւատոյ ընդդիմա-
բանս։ Զան՝ ոչ այլ ինչ 'ի բանեն,
քան զմի եկեղեցի Քրիստոսի 'ի մի-
մեանց պառակտել. եւ որ արդ-
եամբք հերձուածող լինի, պի-

տակ զանուն նախատանօք 'ի վերայ եղբօրն առնու։

Ո՛վ ծեր և դատաւոր, եթէ չար է հերձել զՔրիստոսի անդամն և վասն այսորիկ եղբայրն 'ի քէն նախատի, դու ընդէ՞ր դուն գործեալ առ 'ի նոյնդ չանաս տառիցդ գրութեամբ. թերևս ոչ ուսար, թէ Մի յաղթիր 'ի չարէն, այլ յաղթեա բարեաւն չարին. թերևս ոչ լուար, մի՛ լինել բանակռիւ յոչ ինչ ոչէաս և 'ի կործանումն լաղացն։ Զսրտնութիւնդ դարձուցեալ 'ի սատանայէ՝ ընդդէմ եղբօրն կագիս. և զայս ոչ բանիւ լոկով, այլ արձանագրութեամբ. և հիմն ունիս քեզ ոչ զսէրն՝ որ 'ի Քրիստոսէ, այլ զմախանան որ 'ի բանաբկուէն։ Ո՞չ երկնչիս՝ դուցէ և քեզ տացէ վայ՝ Տէրն, որ վասկեա զփականս խաղաղութեան. դու ոչ մտանես, և զորս մտանեն՝ ընդդէմ կացեալ արգելուս։ Գովիս, և 'ի քեզ զգովութեան բանդ սահմանես. և թերևս առատանաս յաղգ քո և 'ի ցեղ. և զայլ ամե-

նայն սիեզերս բռնադատեա բա-
ժանել 'ի Քրիստոսէ, և ծանր
թուի քեզ լուր նոցա բարեպաշ-
տութեանն։ Նախատել քրքրիս,
և զբարիսք լուրն ոչ կարես տա-
նել։ Այդպէս ուստր 'ի տեառնէն
քումմէ. այդպէս վարդապետաց
որ տացն. Եթէ սիրէք զսիրելիս
ձեր, ո՞ր շնորհ է ձեր. զի և մաք-
սաւորք զնոյն գործեն։ Այլ դու
մանաւանդ և զսիրելին տես, թէ
ընդէ՞ր յայլմէ ազգէ և ոչ յիմմէ
ես։ Աստուծոյ մեզադրեա որ բա-
ժանեաց զլեզուս։ Ո՛վ թշուառու-
թեան, ո՞ր բան կարէ զայսր կեղծ
չարի ընդարձակութիւն պարու-
նակել։ Նախատինք եղաք Քրիս-
տոսի քրիստոնեայքս, և ամօթ նո-
րա առաջի հօր և հրեշտակաց սրբ-
բոց. զի թէ Աստուած փառաւո-
րեալ է 'ի խորհուրդս սրբոց ի-
ւրոց, որպէս և է, ապա և նախա-
տեալ է 'ի չարութիւն մտաց մե-
րոց, և հայհոյեալ է անուն նորա
'ի մէջ այսոցն չարաց։

Եւ արդ զի՞նչ. խապառ մնացաք

'ի նոյնն, և մինչև ցյաւխտեան ան-
ուն եղեալք 'ի տեառնէ, և դեռ ևս
մինչ պահէ մեզ բարձրեալն։ Ոչ էր-
բէք. եւ 'ի դլուխ ամացն թիւ, զոր
խօսեցաւ Աստուած 'ի ձեռն Երե-
միայ մարգարէի, ծառայութեան
մերոյ ժամանակ և սահման։ Յայտ-
նեցաւ սէրն Քրիստոս 'ի վախճան
յաւխտեանցս՝ յանարգութիւն ա-
ռաջին մեղացն ատելութեան։ Ե-
տես զի ոչ կարաց ձեռն մարդոյ
կատարել զօրութիւն, արար աջ
տեառն զփրկութիւն անբաւ զօրու-
թեամբն։ Աւետարանեն այսու-
հետև մարգարէքն զդարձ փրկու-
թեան. քանզի ոչ անձանց՝ այլ
մեզ մատակարարք լինէին, ասէ
երջանիկն առաքելոց Պետրոս։

Խօսեաց Զաքարիաս. ուստ դար-
ձելոցս վհատեալ սրտիւք՝ յոյս.
ասէ. «Այսուէս ասէ տէր ամենա-
կալ, եթէ տկարանայցէ ինչ առա-
ջի մեացորդաց ժողովրդեանդ այ-
դորիկ յաւուրս յայսմիկ, միթէ և
աջ իմ տկարանայցէ, ասէ տէր ա-
մենակալ։ Այսուէս ասէ տէր ա-

մենակալ. ահաւասիկ ես փրկեմ զժողովուրդ իմ յերկրէ արևելից, և յերկրէ արևմտից. ածից զնոսա և բնակեցուցից 'ի մէջ Երուսաղեմի. և եղիցին ինձ ժողովուրդ, և ես եղէց նոցա Աստուած՝ Ճշմարտութեամբ և արդարութիւն: Եւ արդ զօրացիր դու Զօրաբաբէլ, ասէ Տէր. և զօրացիր Յեսու Յովսեդեկեայ քահանայ մեծ, և զօրացի ամենայն ժողովուրդ երկրիդ, ասէ Տէր. գործեցէք, զի ես ընդ ձեզ եմ, ասէ Տէր ամենակալ: Եւ բանն զոր ուխտեցի ընդ ձեզ յելանելն յերկրէն Եգիպտացւոց, և հոգին իմ որ կայր 'ի միջի ձերում. քաջալերեցարուք, զի այսպէս ասէ Տէր ամենակալ. դարձեալ միւսանգամ շարժեցից զերկինս և զերկիր, զծով և զցամաք, և միանգամայն շարժեցից զամենայն ազգս, և եկեսցեն 'ի միասին 'ի փառս անուան իմոյ, ասէ Տէր ամենակալ »:

Լուայք, եղբարք, զնախաձառ մատակարարութիւն մարգարէիս:

Զա ձեզ է ասացեալս, ցեղապետք նորա Իսրայէլի։ Քեզ տայ զքաջալերութիւնս, ով Յիսուսի փոխան 'ի մէջ մեր՝ նորա պատուոյն բաղմեալ։ և նորոյ Զօրաբաբէլի՝ որ յարևմտից յարևելս ձգեաց զընդարձակութիւն ձեռին առ 'ի շինուած տաճարիս։ և դուք համապատիւ եղբարքդ՝ հաւատացէք մարգարէիս, թէ ոչ յանձանց, այլ յԱստուծոյ ասատանօր գումարեալ ածայք։ Ապա մի՝ զոր վարկցի զայս սիւնհոդոս մեծ՝ մարդկային խորհրդոյ։ մի զաստուածայինսն խորհրդածութիւն՝ մարմնաւոր յաջողուած, այլ բարձրայեալ աջոյ կարողին։ առ որ քաջութեամբ խրախուսելն արժան է ամենեցուն, որպէս և հրամայեաց մարգարէս։ Քանզի անհնարինքն 'ի մէնջ կարծեցեալք՝ նմա դիւրահնարք, և կամքն գործ կատարեալ, և խմբասն գլխաւորեալ։ ուստի և զաւակաւանն նորա այս խորհուրդ սեւանեալք։ Նա որ 'ի վերջանալ մարդկային հնարից՝ ապա զառա-

ութեան շնորհն զերծու։ Տկարա-
ցաւ մինչև ցայսօր խնասա մարդկե-
ղէն՝ զհաստատեալն վաղուց խառ-
վութիւն նուաճել 'ի խաղաղու-
թիւն. խնասուութիւնն Աստուծոյ
Քրիստոս զօրութեամբ կատա-
րեաց. մի ոք ընդդէմ դարձցի, զի
մի ստոյգ ծանիցի։
Դարձոյց տէր զքերութիւն Սիոնի
'ի խառվութեանն ծառայութենէ
'ի հայրենին իւր 'ի խաղաղութիւն.
մի ոք 'ի Բաբելոն հեշտութեամբն՝
փոխանակ մխիթարութեանն 'ի
սուգ փոխեսցի։ Եհաս ժամանակ՝
զի լցցին բերանք մեր խնդութեամբ
և լեզուք մեր ցնծութեամբ. մի ոք
ծառայելով մախանաց յեռնեալ
դոցի յուրախութենէ։ Մարգա-
րէացան զայս հարքն մեր երանե-
լիք. մի ոք բարբառոյ նոցա ապա-
ռուսն պատասխանեսցէ։ Մի այ-
պանեսցի մարդարէութիւն 'ի վը-
տանգելոցն անհաւատութեամբ,
մի ընդ խաղ արկցի առնոսա Հոգ-
ւոյն Աստուծոյ ազդումն. մի անա-
չառ վարդապետութիւնն այլ կա

լեցի աչառանօք մարդկան պատ-
րուակեալ։ Մի այլ լոյն ընդ գը-
րուանաւ լեցի թագուցեալ. մի
կարծեցի տկար Աստուածն զо-
րութեանց կատարիչ խորհրդոյս։
Ոչ եմք անարժան քրիստոնեայքս
քան զհարս մեր զհեթանոս, որք
զզեղուն նորին պարգևացն այն-
չափ առատութեամբ ընկալան։
Որ երբեմն օտարացն էտ զայս շը-
նորհ սկզբոյ և խաղաղութեան, յիւ-
րոյս ոչ արգելու, յորժամ զգաս-
տացաք առ 'ի զնոյնն խնդրել։
Այնչափ էր վիակեալ դուռնն,
մինչ ոչ բախէաք. յորժամ սկսաք
'ի բախել՝ և մատանելն է համար-
ձակելի։

Ո՞չարժեաց զայս խորհուրդ, ոչ
եղբարք, որ մարդկեղէն խնամատու-
թիւն եղև ատատր առաջադրեալ
ատուածայինս գործոյ։ Ոչ զոք
ունիք ասել, բայց թէ զԱստուածն
և զՏէր մեր Յիսուս Քրիստոս՝ զաղ-
քեւրն խաղաղութեան. որ էտ մեզ
զնոյն, և միշտ ծաղկեցուցանէ յե-
կեղեցւոյ իւրոյ անդադարն։ Եր-

դարեւհաւատացուք, զի որ եհարն՝ նոյնն եւ բժշկել է կարող. որ փոր-
ձեացն՝ նոյն այսուհետեւ եւ զելքն կամեցաւ առնել. եւ որ կործա-
նեացն՝ կամի զի կանգնեցէ. եւ կանգնէ ոչ պէս. մեզ անհասանելի
է խոր խորհրդոցն ընդարձակու-
թիւն, այլ միայն զայժմուս տեսա-
նելիք առաջարկութիւն։ Իսկ թէ
յոչքան բարիս հանդերձեալ է ա-
ւարտել, տեսչէն եւ ուղղիչն ըզ-
ջանին գիտէ։ Յուսացուք թէ որ-
պէս՝ ի խառնելն՝ զբաժակ բարկու-
թեանն ցեալ մրրով՝ ի ձեռաց նո-
ցա արբեալ գերեցաք, այսպէս եւ
՝ի խնդրելն զխաղաղութիւն, զքաղ-
ցրութեան ողորմութեան ուխտն
ճաշակեմք։

« Բայց լուր դու Յեսու քահա-
նայ մեծ, լուր դու և ամենայն մեր-
ձաւորք քո, որ նստիք առաջի քո։ Այսպէս
ասէ տէր ամենակալ. յաւուր
յայնմիկ կոչեսջիք իւրաքանչիւր
զընկեր իւր ընդ որթով և ընդ թզե-
նեաւ։ Լուր, զի ձեռք քո՝ ասաց

Տէր՝ հիմն արկցեն սանս այսմիկ, և ձեռք քո կատարեսցեն զսա։ Ո՞վ է այն այր կիւսահմայ և Թերահաւատ, որ անդոսնէ առաջի քո զաւուրս փոքրիկուն և զժամանակս յեռինս. և խանդայ ընդ փերիկուԹիւն ժողովրդեանս Տեառն։ Ահաւասիկ զարԹուցեալ է Տէր յամպոց սրբոց իւրոց 'ի սրսկել 'ի վերայ քո զցօղն շնորհաց, զդեցուցանել քեզ զպճնաւորս, և դնել 'ի դլուխս քո խոյր սուրբ, դնել ընդ քեզ վկայուԹիւն։ Զի եԹէ 'ի ճանապարհս իմ դնացեա, և 'ի խաղաղուԹիւն առաջնորդեսցես ժողովրդեան իմոյ, դու դատեսցես զնոսա մինչև 'ի սպառ։

Լուարուք և դուք նահապետք ազգաց մերոց 'ի ծագաց երկրէ, որ հասէք ընդ դմա 'ի Սիոն քաղաք փրկուԹեան մերոյ, ահա հասեալ են ոգք մեր առ դրունս երկնաւորին Երուսաղեմի. և հանդերձեալ եմք շինել զիմանալի տաճարն Աստուծոյ, որ հիմնեցաւ 'ի վերայ Պետրոսի, և քակտեցաւ 'ի բաղում մա-

սունս 'ի Աբուգոդոնոսորայ։ Առ-
ցուք թէ ախորժէք, նախ զօրէնս
Աստուծոյ 'ի ձեռս մեր և ընթերց-
ցուք. վայելուչ է առ 'ի նմանէ
խրատով զաստուածային գործոյս
բուռն հարկանել. քանզի յԵրու-
սաղէմ եմք, և ոչ թէ յերկիրն Բա-
բելացւոց. ուր անմարթ էր զսբ-
բութիւնն շանց առաջի արկանել։
Ի Սիոն եմք, ճաշակեսցուք յաղ-
բեւրացն Իսրայէլի. զերծաք 'ի մա-
խանացն զերութենէ, ապրեցաք 'ի
ծառայեցուցչին ոխակալութենէ,
զինչուցաք զհպարտութիւնն. այ-
սուհետև ոչ յօտարաց, այլ 'ի սի-
ոյն Քրիստոսի մեք գերեալ լի-
նիմք։ Մաշեցաք զամենայն բարձ-
րութիւն մոլորութեան մտաց 'ի
վերայ գիտութեան օրինացն նորա,
և քաղցեալ տեսանեմք զձեզ կե-
նացն մանանայի։ Առցուք զօրէնս
նորա, ընթերցցուք, և նովաւ հան-
դերձ 'ի շինուած հաւատոյ ասնս
բուռն հարցուք։ Տուք ինձ հրաման
գեղեցիկ յանդգնութեամբս, և օ-
րինացն Աստուծոյ վրէժխնդրու-

թեամբ՝ լինել Եղբ'ի միջի ձերում։ ունկն դիք քաղցրութեամբ, և լուարուք զընթերցուածս օրինացս։ Յերկիրն ասէ՝ յոր մտանես 'ի մէջ այլազգեացն օտարաց, այսինքն գիւաց փորձանաց, զուարթ խորհրդոց քոց մի՛ տացես դառեր նորա։ Յայտ է թէ զբանն և զարութիւնն՝ չար խոհեմութեանն և թիւր բարկութեանն։ և զդուարթ նորա մի՛ առնուցուս ուստեր քում։ այսինքն զանիրաւ ցանկութիւն՝ բնաւորականիս բարւոյ առաքինութեան։ Զայս ես, եղբարք, որպէս երբեմն Եղբ, տեսանեմ զբրեալ յօրէնս Աստուծոյ մերոյ։ ուստի և փղձկիմ արտասուօք, բուռն հարեալ զօձիս սրտի պատառեմ, որպէս և նա զգեստուցն։

Ո՞ զք դատանի 'ի մէջ մեր ոչ այս օրինացս զրժոյ։ քանզի արդարև ամենեքեան արարաք խաղաղութիւն ընդ գերիչս մեր։ կոխեցաք զօրէնս Աստուծոյ մերոյ, և ամուսնացուցաք զսրտնութիւն մեր ընդ գեն բարկութեան, և զիմաստս մեր

ընդ երկրային յիմարութիւն։ Ուսա-
ոլ և ծնաք 'ի նոցանէ՝ այս ընդ եր-
կար ժամանակ՝ զոխակալութիւն
առ երբարս, զյաչաղանս բարեաց
նոցա, զառելութիւն առ նոսին,
զանուանն Աստուծոյ մերոյ հակա-
ռակութեամբ 'ի մէջ մեր զհայհոյ-
ութիւն։ Արդ զինչ. մնացէ՞ն կենդ-
դանի, կամ լեցին այլոց համանման-
նից հալք և սերմանիք։ Ո՛չ, երբ-
բալք. առէք զբարուք խորհրդա-
կցութիւնս. զսերմն Քաղդէացւոց
զքարի հարցուք, և զաղայս Բաբե-
լացւոց վիմաք փշրեացուք։ Սատա-
կեացին ապանցին, որպէս զի մի
սերմն օտարոտի ապականեսցէ ըզ-
մերս բարեսահմանութիւն։ Մի և մի
ոք պահեսցէ կենդանի զմախանս
'ի նախնեացն 'ի մեզ սերմանեալ։
Մի ոք առլցեալ զգիրս նոցա թշնա-
մութեամբ՝ Աշխարհութեան վարկ-
ցի ջատագով, որ ոչ է Աշխարհու-
թիւն, այլ հակաՏառութիւն. և
ամենայն ոք որ հակառակամարտն
է, զյաղթողն լինել՝ որքան կարէ՝
ախորժէ։ Արկցուք զնոսա 'ի բոլոր

Քրիստոսի, և նոքաւ փորձեսցուք զընտրութիւնն. Ծառ բարի, ասէ, պտուղ բարի առնէ. և ծառն 'ի պտղոյն ճանաչի. և մարդ բարի զբարին բղխէ, և ոչ զչարն. զսէրն, և ոչ զատելութիւնն. զխաղաղութիւնն, և ոչ զթշնամութիւնն. ըզյաղթիչն սիրէ՝ որով և նուաճէ, և ոչ զյաղթեալն՝ որով զմարտն գլդեալ է: Քանզի որպէս սիրոյն բընութիւն է պարտիչն, և ոչ խրնդրել զնուրն, զի մի 'ի հակառակութենէն բարեսոհմութիւնն ապաւաղեսցի, ընդդէմ ասրա զէն թշնամութեանն միշտ 'ի մղել զընկերն առելութեամբ՝ ներգործէ: Սա թէ գիտէ զանձին սուութիւն, ըզփուք հպարտութեանն յանդուցանել խուսափէ: Բազում անգամ և ակարանայ առ ճշմարտութեանն ընտրութիւն 'ի նախանձուն խաւարէ կուրացեալ:

Յայտանէ յառաջ բերին ոմանք բանս, և թշուառական մոռք առ թշնամութիւնն զմեզ մարդէին, որ թէպէտ 'ի գիտոց՝ ակայն սի-

ոյն քաղցրութեան ոգէտ էղէ-
ցոց։ Զի այսչափ ասել բաւական
է, և ոչ յայտնել զառաքանս ծնող-
ացս, որպէս և խրատս ընկալաք։
Բայց զայս միայն յաւելումք, թէ
Երկրորդին յայտնեցաւ՝ առաջինն
ըռնացէ. և ոգիք մարգարէից՝ մար-
գարէից հնազանդին։ Մանաւանդ
զի և Աստուած ոչ է խառնութիւն,
այլ խաղաղութեան, զորոյ մէջ
բուռն հարաք, և ոչ նոքա։ Պատուլ
հոգւոյն զմերս ասէ առաքեալ, որ
է սէր, խնդութիւն, խաղաղու-
թիւն. և ոչ թէ զնոցայն, որ էր
հեռ, նախանձ, բարկութիւն և հա-
կառակութիւն։ Քանզի ո՞ ոչ է կա-
տուլ ճանաչել, թէ և 'ի տղայաբա-
տոյնցն նցէ, զայս կուրացուցիչ պը-
տուլ նախանձու, որ գրէ մեզ
Հրաժարէլն 'ի բազմութենէ ազ-
գաց քրիստոնէից 'ի սիրոյ, և որ-
չէլ յօրինաց նոցա, յեկեղեցւոյ և
'ի միաբանութենէ, և 'ի հաղոր-
դութենէ։ Ո՛վ յանդգնութեան
օրինադրին, զի մի՛ այլ յաւելից՝
յաղթել 'ի թշնամանաց. և զինչ

այնքան ժպրհութեան ունիս նիւթ, ո՛վ դու տիեզերաց բամբասող, և ոչ զքոյ անձին ճանաչող, եթէ զՔրիստոս Աստուած համանգամայն և մարդ դաւանեն։

Դարձեալ և նոքա առ իւրեանցն այսու ախտիւ զդաժեալք՝ 'ի մէջ հրաժարեն, եթէ զՔրիստոս Աստուած և մարդ խոստովանիմք։ Ո՛վ թշուառութեան, ո՛չ բաւականութիւն որսալն, թէ ուրեմն պատրեալ զմեզ անոսիւք 'ի ցանց առելութեանն պաշարեաց. և 'ի միոյ Քրիստոսի վերայ միով խորհրդով օրինաց նորա ներհակս զինեաց։ Բաւս ինն և քննութիւնս ընդդէմ միմեանց ուսոյց բաղբաղել, և ըզանէրն անոսի ասառուածախրութիւն կոխել։ Ողբացէ զմեզ Երեմիա, կամ թէ այլ ոք իբրև զնա ցաւակից մարգարէ։ Մարգարէքն քո, ասէ, ո՛վ Իսրայէլ, տեսանէին քեզ զուր տեսիլս, և առեղծուածս մարգարէանային։ Զմիջնորդ խաղաղութեանն զՔրիստոս՝ հին առելութեան և հակառակութեան ա-

ռաք, և զիա՞րդ ոչ եմք արտասուաց
արժանի։ Զգլուխ անգեան զումոյն
միութեան՝ բաժանման խաղոց ար-
կին 'ի մէջ մեր մարդարէքն յիսու-
ցեալք. և զիա՞րդ ոչ լացցեն զմեղ
ճշմարտութեանն աշակերտք։ Զի
ո՞ ոք 'ի ծագս աշխարհի եկեղեցի
Քրիստոսի, որ ոչ զՔրիստոս Ա-
ստուած և մարդ դաւանէ. և թէ
այս այսպէս է, ապա ընդէ՞ր այս-
քան հակառակութիւնք 'ի մէջ մեր
բռնացեալ։ Ո՞ր ազգ զլացաւ զե-
ղանախս տեառն իւրոյ մարդկու-
թեանն, կամ ժխտեաց փրառաց նո-
ին և աստուածութեն 'ի քրիս-
տոնեայս անուանելոց. և ոչ ոք։
Քանզի ոչ եթէ լեզուօք միայն ըզ-
սոյն դաւանեն, այլ և զանշուն
տարերս առնուն բազկակից և ջա-
տագով հաւատոցն. և զգանազան
անօրէնութիւնս աստուածացեալն
Յիսուսի գծագրութեամբ կերպա-
ցանեն, և գունով երանգոց ճըշ-
մարտեն։ Ճգնին և աշխատին 'ի վե-
րոյ սրին յուսոյ. յիշեն զխոնար-
հութիւնն 'ի սիրոյն. և պանչա-

ցեալ շնորհ ունին պարգևացն. նային՝ի փառս աստուածութեանն և բարձրանան յերկրէ յերկինս։ Եւ այսպէս շնորհքն Աստուծոյ՝ սիրելիք յուսային առ Քրիստոս աստուղին, ամենեցուն յուղիղն կալ ըստ պողատայ՝ յիւրաքանչիւր ազգս և աշխարհս։ Եւ մի գլխոյն է անդամ՝ Սպանիա և Արևելք, Յոյնք և Բարբարոսք, Հայք և Վիրք, Աղուանք և Եգիպտացիք. ՝ի նա են յառեալ ամենեքեան հոգւով, և զնա զգեցեալք հաւատովք։ Եւ զայս մանաւորապէս յայտնէ ներ. գործութիւն շնորհաց Հոգւոյն յիւրաքանչիւրսն արդեամբք զօրացեալ. յորոց ոմք զանձինս տա. ճարս Աստուծոյ արարին, վայելեցին ՝ի շնորհս նորա, պաշտպանելով ձեռին նոցա ՝ի նշանս և ՝ի բժշկութիւնս և ՝ի գործս զարմանալիս, քննողացն յայտնի։ Նա և ոչ թէ միայն մարդիկն, այլ և անշունչ տաճարքն, և նշանքն՝ ի նոցանէ յանուն Քրիստոսի արարեալք. զորս անկար է անկատար հաւա.

տոց կատարել։ Քանզի ուր ոչ հաւատ՝ զինչ՞րդ հոգի, և ուր ոչ հոգի՝ զինչ՞րդ զօրութիւն։

Բայց որ թշնամին է սիրոյ և օրինագրին նորին Քրիստոսի, քընութիւնս բայից ուստից, զնոսա առնուլ նիւթ հակառակութեան, զոր և ես բազում անգամ քննեցի՝ զհակաճառութիւն երկուց կողմանցս գրով և անգիր, և դարձ ոչ ընդ միմեանս, այլ ընդ հերձուածողս որ ոչ են այժմ 'ի միջի՝ մարտուցեալս. և կեղակարծութեամբ առ իրեարս՝ զթշնամութիւնն միջնորդ 'ի միջի անմատչելի հատատեալ, հարկանեն զօտարս, և միմեանց 'ի վեր համարին։ Զոր օրինակ թէ ոք զօդ վիրաւորելով, ընկերին կարծիցէ ազդել զնոցուածն, և նա որ ոչ հարկանի, ընդ վայրապար հարուն օդոյն գժուարի, և այսպիսի անտեսք 'ի թշնամութիւն յարուցեալ, ոճիրս մեծամեծս գործեացեն։ Ա յայտ է տեսանել այսօր՝ զազգաց քրիստոնէից առ իրեարս կիրս։ Քանզի մերս է հակա-

Հառութիւն ընդդէմ այլ աղգաց
'ի կարծիս, թէ զՔրիստոս յերկուց
բնութեանց անձառաբար
միացեալս 'ի խոստովանել՝ զյատ-
կութիւն անուանց բնութեանցն
և զգոյութիւնսն որոշեն, և զէութ-
թիւնսն ոչ թէ միացեալ՝ այլ բա-
ժանեալս խոստովանին։ Եւ բո-
վանդակին թէ Դիւնի ժողովն, թէ
Մանազկերտի, թէ որ Սիւնեցւոյն
Թուղթ, թէ Շիրակացւոյն, թէ
Տարօնացւոյն, կամ թէ այլ ու-
մեք, առ այսպիսի գաւանութիւն
մարտնչին ընդ բաժանմամբ Աս-
տուած և մարդ գաւանողսն։ Եւ
այս Նեստորի է կարծիք, և ոչ թէ
մեծի Աստուծոյ եկեղեցւոյն, և
տիեզերաց աղքատական աթոռոյն։
Քանզի նոքա անարդիչք բաժան-
մանն եղեն և լինին. և ասան զեր-
կուց բնութեանցն կոչումն Քրիս-
տոսի՝ ոչ այլ ինչ խորհրդով, բայց
զի Աստուած զնոյն և մարդ խոս-
տովանեացին, և զՆեստորիոսի չար
սխալն տապաստ արկեալ տապա-
լեացեն։ Զմի Քրիստոս յերկուց

ՀԱՅՈՑԼԷՆ բնութեանց, վասն զի Աստուած է և մարդ. և ոչ թէ 'ի Հայոցլէն՝ զանձառ խառնու�մն բաժանեն։ Մոսց աչք տեսանեն զԲանն մարմին եղեալ՝ և 'ի մարմնի բնակեալ. և ոչ թէ մարմնոյ աչք քակտելով զնոյն զնեն։ Եւ այսմ ամենայն ասասուածաշունչ գիրք և մեք վկայեմք, զմին Քրիստոս՝ Աստուած և մարդ դաւանել։ Արդ մինչ Քրիստոսի՝ որում մեք աստուածութիւն տամք, նոքա բնութիւն 'ի վերայ յաւելեալ զէութեանն հաստատութիւն յայտ առնեն. և որում մեք մարդկութիւն՝ նոքա դարձեալ յաւելուածով բընութեանն անուան, զէութիւն մարդոյն ասուգեն. և զմիութիւնն 'ի վերայ սոցին՝ հաւասար մեզ ամբողջ հաւատան, չունելով անաչառ քընութեամբ՝ առ այս ինչ մեզ նիւթ հակառակութեան։ Զի նոյն է Աստուած և մարդ ասել զՔրիստոս, և երկու բնութիւն. մանաւանդ առաջինդ ոչ միայն զէութիւնն, այլ և զատհման էութեանն

յայտնապէս մակադրէ. իսկ էր-
կրորդս՝ լոկ զէութիւնն առանց
սահմանի։ Ապա յայտ է, թէ որ
Աստուած և մարդ դաւանեաց,
զայլ և այլ բնութիւնսն 'ի վերայ
միոյ անձինն ասուգեաց։ Իսկ չար
առ այս՝ ընդ սոյգ տեսութեանն
և յանձնաւորութիւն բաժանել,
յորմէ հեռի ամենեին գտանիմք և
մեք և նոքա. Ցեսարի գոլով այս
չարափառութիւն, որ նղովեալ է
յեկեղեցւոյ։

Դարձեալ հակաճառեն և նոքա
ընդդէմ մեր ևս առաւելապէս,
սակայն 'ի կարծիս անտիս վարա-
նեալ, իբր թէ զմիութիւնն խոստո-
վանելով 'ի վերայ փրկչին Քրիստո-
սի, ընդ նմին և զյատկութիւն աս-
տուածային և մարդկային բնու-
թեանցն շփոթեմք. և յետ միու-
թեանն համարեալ՝ թէ ոչ խոստո-
վանիմք զնա Աստուած և մարդ,
այլ 'ի յատուկ բնութիւն Աստու-
ծոյ փոխեալ ասեմք զմարդոյն։
Յորմէ ախտէ չարէ շնորհաքն Ա-
ստուծոյ հեռի գտան եկեղեցիք

հայաստանեայց 'ի սկզբանէ և այսր. և յայտնի ամենայն գրու-
թիւնք հարցն մերոց՝ Աստուած և մարդ զնա գաւանեն։ Եւ ոչ ու-
նայն ցուցանի առ մեզ խնամաու-
թիւն խորհրդոցն Քրիստոսի, որ
պահեալ էր առ Աստուծոյ 'ի սկզբ-
բանէ, և յայտնեցաւ 'ի յեռին ժա-
մանակս 'ի փառս մեր։ Այլ զի-
տեմք ստոյգ, և հաւատամք ճըշ-
մարիտ, զի թէ էր ծանուցեալ զե-
ւրեւելն մարմնով Աստուած՝ իշ-
խան աշխարհիս, ոչ արդեօք զտէրն
փառաց 'ի խաչ հանէին՝ ըստ առա-
քելոյ։ Այլ լոյսն 'ի խաւարի անդ
մարմնոյն լուսաւորէր անճառա-
բար, աստուածութիւնն. և խա-
ւար բանտարկուն որ հալածէր ըզ-
մարմինն 'ի ժամանակի անդ անօ-
րէնութեան՝ ոչ եղև նմա հաստա-
նախ քան զյարութիւնն։ Գիտեմք
ընդ ամին և զխորհրդոյս զօրու-
թիւն, թէ էր եղև այս՝ 'ի յայտ-
նութենէ հոգւոյն Աստուծոյ. և
համեմատեմք ընդ հոգևորս՝ զհո-
գևոր ճառս։ Այսինքն զի մարդումն

Աստուծոյ մարդն փրկեացի. զի միոյ
մարդոյն արդարութեամբ լցի յա-
մենայն մարդիկ արդարութիւն,
որպէս միոյն յանցանօքն՝ դատա-
պարտութիւն։ Զայս գիտեմք և
դաւանեմք, և ոչ զշնորհ լինելոյ
Բանին մարմին՝ զլանամք։ Սակայն
առնումք զՄի բնութիւն ասել բա-
նին մարմնացելոյ՝ անճառ խառնը-
մանն հոչակ՝ ընդդէմ Նեստորի. և
Բան ասելով և մարմնացեալ, ըզ-
յատկութիւն այլ և այլ բնու-
թեանցն հաստատեմք՝ ըստ սրբոյն
Կիւրղի։ Եւ ոչ ասեմք 'ի վերայ
Բանին մարմնացելոյ զմի բնութիւն,
զյատկութիւն էութեանցն շփո-
թելով, որպէս Նոքայն կարծեն.
այլ ըստ անճառ միաւորութեանն
երկուքն 'ի մի անձնաւորութիւն,
և յաստուածութեան և մարդկու-
թեանն յատկութիւն։ Եւ մի ըն-
նութիւն՝ է բացատացութիւն 'ի
վերայ Նորին ըստ միութեանն, և
ոչ թէ էութեանցն սահման. զի
այսմ՝ անկար է լինել։ Այլ որպէս
և ինքն երբեմն զանձն միոյն որդի

մարդոյ ասէր, երբեմն հաց յերկ-
նից իջեալ, երբեմն մարմին ան-
սեալ, և 'ի Փիլիպպոսէ Աստուած
ծանուցեալ։ Արդ յորժամ զայս
ասեմք, ոչ թէ յորդի մարդոյ ա-
սելն՝ մոռանամք գիտել զնա որդի
Աստուծոյ. կամ 'ի յերկնից խոս-
տովանելն Աստուած՝ զլանամք զ'ի
յերկրէ լինելն, այլ միոյն զմիւսն
հեռանեցուցանեմք. այսպէս և զայս
է տեսանել. զի ասելն մի բնութիւն
բանին մարմնացելոյ՝ ըստ անճաս-
տութեան անճառ միաւորու-
թեանն է հրատարակիչ, և ոչ թէ
բնութեանցն կորուստ. բացատա-
ցութիւն անուան, և ոչ էութեանն
սահման։ Զոր օրինակ ասելորու-
թիւն է զԱստուած վասն մոքրու-
թեանն հուր անուանել, և վասն
պարզութեանն լոյս. նա և բա-
զումն առնումք'ի վերայ նորա այս-
պիսի անուանք։ Սակայն ոչ թէ մի
ոք 'ի ացանէ զէութիւն նորա ըս-
տուգէ, որ անհասն է, այլ միայն
զնեղգործութիւն կամաց նորա մեզ
յայտնի ցուցանէ։ Արդ մեղան-

չէմք զանհան հասանելի անուամբ պարագրել, ոչ երբէք. այլ յաւելն զայս՝ և այնպէս զանհասութիւնն հաւատամք և գիտեմք։ Այսպէս և մի բնութիւն ասացեալն 'ի վերայ Քրիստոսի՝ ոչ թէ զէութիւն նորա հաստատէ, որ յերկուցն էր անշփոթ և յայտնի, այլ ընդարձութիւն անձառ միաւորութեանն բացատայնէ։ Իսկ յորժամ 'ի քննութիւն մտեմք սահմանել զասացեալ անունն 'ի վերայ Լրին, որպէս զԱստուած՝ որ հուր անուանեցաք, ոչ ասուգեմք հուր լինել, այլ այլ անհասէութիւն. սակայն վասն մաքրողական ներգործութեանն այսպէս կոչեցաւ։ Ըստ այսմ և զՔրիստոս զոր մի բնութիւն ասացաք, ոչ կարեմք 'ի քննելն այսպէս ասուգել, մանաւանդ և ոչ կամիմք. այլ անձառ միութեանն քարոզ՝ զայս բացատայնեցաք։ Եւ 'ի սահմանելն գտանեմք զմիացեալսն, և յետ միութենն զանշփոթ գոյացութիւնս՝ մարդկութեանն և աստուածու-

թեանն։ Եւ զիարդ խելագարի մարդ, և կամեցի զԱստուծոյ որ առ մարդկութիւնս շնորհն՝ ունայն ցուցանել, և ամենայն աստուածաշունչ գրոց ընդդէմ կքրել։ Մի լեցի զայս զմտաւ ածել որ առ մեզս Աստուծոյ եկեղեցւոյ։ Այլ որպէս է սովորութիւն գրոց, երբեմն ասել զնա Աստուած միայն, և երբեմն մարդ միայն. սակայն յասելն պարզ բանիւ զմին՝ զօրութեամբ և զմիւսն ընդ նմին՝ ինքեանքս փակէ. ըստ այսմ և յասել մի բնութիւն Բանին մարմնացելոյ, մի ասելովն զանձառ միաւորութիւնն ճշդիւրէ. իսկ Բան մարմնացեալ ասելով, զայլ և այլ բնութիւնսն հաստատէ։ Ահաւասիկ յայտ եղև, հայրք սուրբ, թէ չիք ինչ 'ի մէջ մեր վասն առ Քրիստոս խոստովանութեանս հակառակութիւն, որք 'ի մի շաւղաց վերայ ընթացաք և ընթանամք։

Այլ ընդէր, ասեն, ոչ ոք զայս մինչև ցայսօր յայտնեաց, այլ մանաւանդ և զնորին հակառակն։ Ա-

առեծոյ է այս քննելի. մանաւանդ թէ և բաղումք ասացին 'ի մերոցս՝ առաջնոյ սրբոցն եղեալ հեռանոյք։ Սակայն բարք մարդկան հակառակաբերք է. զայնս որ ճշմարտութեան էր ջատագով և խաղաղութեանն՝ անպատեցին, և զառ թշնամութիւն մարդկէջ բանան՝ սիրեցին և գրեցին։ Ապա թէ ոչ՝ ո՞ւր գիցուք զբանս Յովհաննու խմաստասիրին և հայրապետին, որ զայս առ մեզ վկայութեամբ հարցն սրբոց ասուզէ. զՆզովի հայրապետին, և զիւրոյ ժողովոյն զհաւանութիւնն. զՎահանայ հայրապետին զհամաձայնութիւնն առ մեծ եկեղեցին Հռոմոյ, և զնորին հեռանոյց թագաւորացն և վարդապետաց։ Յորոյ մի էր և իմն ասուածաշնորհ և յոգոնոյ գերազանց՝ հրեշտակին 'ի մարմնի Գրիգոր Նարեկացի։ Ո՞ւր և զորոյ աչօք տեսէք, և բանիցն աշակերտ էք, և հիմանն արիկելոյ շինիչք, զորոյ հօրն մերոյ Ներսիսի՝ զայսմ հեռանութիւն։ Սոքա ամենեքեան զայս երկնեցին

զնորհուրդ. և ծնան, զոր դուք հանդերձեալ էք կատարել, և առ-
վաւ զեկեղեցի Աստուծոյ կերա-
կրել. և այլ բազում ընդ սոքօք,
որ ուսումնասիրացն է յայտնի, և
աշխատելոցն առ 'ի բանից նոցին
աշակերտութիւն. մեր հարք և մե-
ծոյ առհմիս նահապետք: Քանզի
ոչ ներիէ ինձ ոմանց տկարութիւն՝
մերոյս արտաքոյ եկանել. ուստի
և զօրացեալ շնորհօքն Աստուծոյ,
սոքօք զասացեալս հատատեցաք:

Ապա թէ էին ոմանք դարձեալ
որ ասցա ընդդէմ զինեցան, գիտեմ
և ես զնոսա. Ճանաչեմ և զբանիցն
զօրութիւն, և չեմ ամաչեալ: Ուստի և գտանեմ զնոսա՝ թէպէտ
սուրբս և խնամատուն, սակայն ոչ
'ի սիրոյն օրէնս Ճշմարտութեամբ
վայելողս. որք ոչ վարիցանէին իւ-
րեանց յանցանս՝ զմիութեան եկե-
ղեցւոյ Քրիստոսի անուսի խորհրդ-
դոյ քակտումն. ուստի և յանդգնե-
նաբար 'ի նոյն մխեցան: Որոց նե-
րեցէ Աստուած ապօթիւք ձեր,
ըստ մեծի այս մասին յանցանաց

սխալման, և մի յիշեցէ զանձեցու-
ցանելն զայսր չար ախտի ճարա-
կումն։ Որոյ պատուղ ոչ այլ ինչ
տեսանեմք, բայց միայն զանարգու-
թիւն անուանն Քրիստոսի։ Որով
տեսանեմք այժմ զբաղումս վարչ-
ժեալ, և ողբամ արտասուօք, զի
յառաւել սովորութենէն բնութի-
լեալ է իւրեանց առ ազգս քրիս-
տոնէից և յեկեղեցի նոցա ատե-
լութիւն. և զախտս չար թշնամու-
թեանն՝ հայհոյութեան չար յա-
չաղանօքն յոգեցուցանելով, Քրիս-
տոսի համարին լինել վերժինգիր։
Ո՛վ թշուառութեանս. նա թէ և
առ հաւատոյ բան ասեն հաւանա-
կան խոստովանութիւն յայլ ազ-
գաց, ոչ կամին 'ի սէրն խոնարհել.
այլ բուռն հարկանեն զայլ կար-
ծեաց, թէ նոքա զմերս ատեն ազգ,
վասն այսորիկ և 'ի մէնջ ատեցին.
կուիեն և կեղէքեն և հայհոյեն ըզ-
մեզ, յաղագս այսորիկ և 'ի մէնջ
հայհոյեացին։

Ո՛վ մոացի դու, և ո՞ր ուսար
վերօք զվէր բժշկել։ Պաւղոս բամ-

բասելոյն ընդդէմ օրհնեաց, զհա-
լածիչն յանձն առ, 'ի հայհոյելն
աղաչեաց, և այնպիսի մաղթանօք
զոխերգելոյս աշակերտեաց. զքեզ
հեռուստ նորին՝ ո՞ւստոյց չարի չար
հատուցանել: Ո՞չ գիտես թէ ըզ-
հուրն՝ ջուր շինչուցանէ, և ոչ
հուրն. զբիրոտանաւն՝ խոնարհ-
հուութիւնն նուաստէ, և ոչ ընդդի-
մահարութիւն. չարն՝ բարեաւն
յաղթի, և ոչ չարաւն: Ապա թէ
դու առ այս հեղգաս, հեզ լինել
ոչխարանաս, սիրել վերջանաս, զև
մրդ 'ի հակառակամարտէն զնոյն
պահանջես. թերևս զնմանէ զանց
արար բանարկուն, և առ քեզ
վնասն ներգործէ: Նոյն մարմին է՝
որում դուդ ես վիճակեալ. և նոյն
մախանացն ծառայ, որով դուդ
վարակիս. մանաւանդ թէ ըստ
այսմ խորհելով, ևս առաւել. զի
դու 'ի նմանէ, և ոչ թէ նա 'ի քէն
հատաւ. դու զնա, և ոչ թէ նա
զքեզ անդամնեաց 'ի սկզբանէ:
Դու ձիթենի վայրենի՝ պատուաս-
տեցար յանկուն քո 'ի բարի ձի-

թենեւոջն, զի զՊաւղոսին յիշատակեցեալ։ ոչ թէ գոյ զնա, այլ նա արմատ գոլով երբեմն՝ զքեզ կրէր 'ի վերս ունելով։ Եւ զի այժմ ոչ էիք այսպէս, տիպրացաւ և նա առ օրէնս սիրոյն։ առեալ զայսպիսի նիւթ՝ մախացաւ, առաւել ըստ պատուոյն պարսն պահանջելով։ Եւ ոչ բարեաւն ջանացեալ զչարն յաղթահարել՝ ժխտեաց հայրենի գթոյն։ և սատակուեթե որդւոցս՝ թշնամի ընդդէմ կեցուցաւ։ և երկոքին կողմանքս յայսմ վիրէ վերստացաք։

Արդ մնացուք 'ի սպառ։ պրաղաբերեցուք առ յապա զհայհոյութեանն պտուղ։ թողցուք զորոմնս չարին 'ի մէջ մերս, մինչև հնձեն և յայրել պատրաստեն հրեշտակք։ Գիտելով զուղիղ դաւանութեն, միայն սովորութեամբ՝ սիրոյն վերջացուք։ Մի, եղբարք իմ, տղաչեմ մի զայս խորհել։ բարի է խոնարհելն։ մեք ջանացուք նախ յափշտակել զինորհն։ կամիմք զի սիրեսցուք, մեք նախ ըզ-

սէրն առատացուցուք։ մերոյն
լուսոյցուք վարդապետին Քրիստո-
սի՝ որ ասէ։ Որպէս կամիք թէ ա-
ստացին ձեզ մարդիկ, այնպէս ա-
ստարէք և դուք նոցա։ Նախ դուք
արարէք և այնու զնոցայն կամն
սատար և հաւատար ձերոյն ժա-
ռանգէք։ Յառաջէացուք ապա մեք
լինել ազբեւր խաղաղութեան։
կանխեացուք մեք զդրախտ միա-
բանութեան առոգել։ Ո՞չ որ ըզ-
բեռն ընկերին բառնայ՝ կատարէ
զօրէնն Քրիստոսի։ ո՞չ որ նախ
խոնարհի՝ նախապատիւ բարձրաց-
ցի։ ո՞չ որ զկատարեալն ունի սէր՝
ոչ խնդրէ զիւրն։ Զհայրենեացն
օրէնս պահեացուք ամբողջ։ մի ջա-
նացուք լուծանել զօրէնն Աս-
տուծոյ, և զմերս հաստատել զա-
ռանդութիւն։ Բարձցուք զդայ-
թակղութիւն եղբարցն յանձանց,
և լիցուք նոցա բժիշկք։ տացուք
յանձինս կամաց նոցա տեղի, և տի-
րեացուք նոցա։ Լինի բազում ան-
դամ պատահումն հիւանդի՝ առ-
'ի յոչ ճանաչել զվէրն։ եթէ ճա-

նաչէն՝ խոնարհեցուք զի բժշկեա-
ցեն. ապա թէ անձամբ յանձինս
բռատգաանիմք, ընդէր յայտնել զբ-
ժուարիմք: Համառայր եմք ոչիք,
մի կարծեցուք հրապոյրս զլառոր
մեզ արբուցանել. եղբարք են և
ոչ 'ի թշնամեաց. ծանիցուք զթըշ-
նամոյն զբանարկութիւն 'ի մէջ
եղբարցս արկեալ՝ զոխակալութիւն
հատուցող: Պատուիրան ընկա-
լաք, արեգականն ոչ մտանել 'ի
վերայ բարկութեանն. յիշեցուք
զոլքանութիւն յանցուածոյ օրի-
նացս՝ և զղջացուք: Հրապարա-
կեացուք զնեղոգործութիւն չարա-
խօսին, և խայտառակեցուք զնա:
Զկանոդ թողութիւն կարող եմք
խնդրել յԱստուծոյ, որ նախ զմեր
թողուլն ուսաք առաջի նորա ցու-
ցանել. և առ այս յապաղեմք: Ե-
այն զի հրամանն ընկալաք, ոչ քրիս-
տոնէից եղբարց, այլ և հեթանո-
սաց ցուցանել զայս:

Մի երբէք կացցես յարդարու-
թեան քում, վարդապետեսէ մեզ
ումն 'ի հարցն, որ Ճշդրիտ գիտէր

զմեքենայս չարին. մինչև ցերբ յա-
ջակոզմեանն գթեմք անզգջակա-
նապէս։ Միանգամ նշաւակեալն
վերամին խոյտառակեցի. հաղք
բազմահնար վարմին 'ի լոյս եկեալ՝
մի ատուերացի։ Ի պատուիրանս
Աստուծոյ մերոյ, քան զթշնամին՝
մեք յառաջեսցուք խմաստնանալ։
Քան զթշնամին իմ, աղօթէր մարդ-
դարէն, զիս արա 'ի պատուիրանս
քո խմաստուն։ Յոյժ կարևոր ան-
սանեմ այսօր զայս աղօթս մեղ-
զի մի ատուածսիրութեան կար-
ծեօք՝ յատուածատեցութեան
հաղբս լեցնիք կործանեալ։ Բա-
ւական լեցի մինչև ցայժմ ըստ պա-
տուիրանին մոլորեցուցանելն, և
ընդ խաւար՝ որպէս 'ի լոյս ընթա-
ցուցանելն։ Դատապարտեցի այ-
սուհետև զրպարտիչն մեր, որպէս
'ի սկզբանն. իշխան աշխարհիս դա-
տապարտեալ է, եղբարք, և սէրն
և խաղաղութիւնն 'ի փրկչէն մեր-
մէ նորոգեալ. սէրն ոչ ազգի առ-
նուն ազգ, այլ ամենեցուն քրիս-
տոնեից լինել 'ի Քրիստոս մի ազգ։

Այսպէս յօդէ խաղաղութիւնս, որ զշնորհսն 'ի գլխոյն յանդամսն ի-ջուցանէ։ Մի գլուխ ունիմք զՔրիս-տոս. միոյ գլխոյ անդամոց զիարդ հնար է 'ի միմեանց պառակտել. վէրս ունիմք, 'ի միմեանց բժշկեա-ցուք. առողջութիւն, 'ի փառս ի-լերեալց զուարճացուք. մի անհա-ւասք լիցուք առ 'ի վշտակցելն մի-մեանց. մանաւանդ թէ մի և զան-դամոց նախատպատուութիւն արհա-մարհեսցուք։ Թէ ախորժէք՝ և այսմ լիցուք անաչառ ընտրութիւն որոշիչք. բաղդատութեան աչաց զեղբարսն համեմատեսցուք. ունկն գոլով մեր, մի՝ զի չեմք ակն, ա-սասցուք, եթէ չեմք 'ի մարմնոյ անտի. քանզի ոչ եթէ զնեբդոր-ծութիւն իրին վայրապար բանս լուծանէ։ Ընդ ա՛ռեսին, և մեք լը-ւաք. զոր տեսին՝ զնոյն և մեզ ու-սուցին. յառաջ եղեն 'ի Քրիս-տոս, և ընդ նմա իշխանութեամբն յաջողեցան։ Քանզի և զայս ոչ կարծեմ ասել վայրապար. Պաւ-ղոս անկեաց զորթն, և հոգւով

նորա լցեալ հալքն՝ յիւրաքանչիւր ժամանակս զՋուրն արբուցին, և Աստուած աճեցոյց։ Մի 'ի բաղուանակացն և մեք՝ 'ի նոցա որթոյն սաղարթ ծաղկեցաք. կարդս և օրէնս նախ անձանց հաստատեցին, և ապա մեզ առաքեցին. գրովք սրբովք նախ զինքեանս կրթեցին, և ապա զմեզ վարժեցին. նա և շնորհքն Աստուծոյ՝ զնոյն քաղաքաւ և աշխարհաւ անշարժ զնոսա պահեաց։

Արդ, եղբարք, աղաչեմ, առ որս մեք կարծիմք ունել թերութիւն, և նոքա չանան յուղղութիւն, մի՛ իբրև զանզգամս 'ի մանկանց՝ ընդդէմ պատասխանեացուք։ Իսկ յորս ըստգտանեմք զնոսա թշնամութեամբ, և գրոց սրբոցն խորհրդակցութեամբ, լցցուք սիրով վերացն բժիշկս։ Բազումս գիտէ փափկութիւն գործել դանդաղութիւնս, որով յօրանան. գիւրաւ որսայ գոռոզութիւնն 'ի մոռացութիւն պատուիրանին, որով պանծանան։ Գիտէ վանել արծաթն ծառայե-

ցուցիչ, որով խրոխտանան։ Հը-
պարտս առադրէ գիտութիւնն,
զոր մայր ունելոյ 'ի նոյն ապաս-
տան եղեալ Ճոխանան։ Արդ կրկին
լեցուք մի աղՀատիչք, այլ ցաւա-
կիցք. մի եղերիչք, այլ առողջա-
ցուցիչք. մի կսկծեցուցիչք, այլ
դարմանիչք. մի երգիծանիչք, այլ
մխիթարիչք։ Քանզի զայս գիտեմ
անգամոց սովորութիւն, որով և
մեք անուանիմք և պանծանամք 'ի
գլուխն մեր Քրիստոս։ Խոնարհեա-
ցի ակն առ ունկն, և ունկն՝ աչացն
լեցի ուսուցիչ. եթէ ախալեացն՝
յորմէ ուանդեացն՝ վերատին ուս-
ցի. և եթէ ամբողջ պահեաց զՀա-
յեցուածն՝ զկապակարծութիւնն
հատատուեցէ։ Մի դանդաղեա-
ցուք՝ մանաւանդ և փութացուք
բժշկել և բժշկիլ։ Առ Քրիստոս
ամբառնայ շնորհ բժշկութեանն.
նորա գոլով մարմին երկուցս կոլ-
մանց, զՔրիստոս բժշկել մի գը-
ժուարութեացուք։ Եթէ մեղ և եթէ
նոցա լեցի առողջութիւն՝ փրկչին
մերոյ է անուանն սրբութիւն, ըստ

որում և հիւանդութեամբն հայ-
հոյութիւն։

Ո՛վ մեծի շնորհի խաղաղարա-
բացդ, Աստուծոյ տիրապէս որ-
դիութիւն. «Երանի, ասէ, խա-
ղաղարարաց, զի նոքա որդիք Ա-
ստուծոյ կոչեսցին»։ Լուա՞յք ըզ-
Տեառն անսուտ ձեզ խոստմունս.
խրախուսեցէք առ այս բարբառոյ
յոյս՝ փողք տիեզերաց։ Ելէք 'ի
վերայ աւետարանական բարձր
լերինն՝ աւետարանիչքդ Սիոնի։
Բարձրացուցէք զբարբառս ձեր ա-
ւետարանիչքդ Երուսաղեմի. բարձ-
րացուցէք, մի երկնչիք յաւան-
դութեանցն երկեղէ։ Խաղաղու-
թեան էք աւետարանիչք, ընդէր
ամաչէք. Քրիստոսի բերէք զնման-
նութիւնն և զվկայութիւնն, մի
պատկառէք. Պաւղոս զայս ձեզ
հրամայէ. Ո՛վ Տիմոթէէ, մի ամօթ
համարիր զվկայութիւն տեառն
Յիսուսի։ Եւ զի՞նչ այլ Քրիստոսի
Հնմարիա վկայութիւն, քան եկե-
ղեցւոյ նորա լինել յօդ միաբանու-
թեան։ Զի՞նչ այլ մեծ առաքինու-

թիւն, քան նմանել Քրիստոսի, և զխաղաղութիւնն՝ զոր նա արեամբ հաստատեաց, բերանոց բարբառով վերատին ուղղել։ Աշակերտք առաքելոցն, առաքելական հեռոցն զկնի փութացէք։ Ի բաց փոխեցուք 'ի սրտից մերոց զբար դանձն՝ որ բղխեաց մեզ զանազան չարչարանս։ և ոչ՝ նոքա, ոչ կարէ թուել։

Ասի սկսաք լինել առանց թաղաւորի և իշխանութեան։ յայսմ հետէ եղաք ստրուկք հեթանոսաց տէրութեանն։ կարդ մեր 'ի բաց հատեալ հաղբիւք չարին յարմատոյն՝ սկսաւ սին սաղարթիւքն լինել։ ժողովուրդք անիմաստք և առաջնորդք տգէտք, և մանկունք իշխանք՝ գողակիցք գողոց, և եկեղեցիք պանդոկք և մաքսատունք օտարաց։ և այլ բազումն՝ զորս դըժուարի բանս թուել, և ընդ անձին ոգորել։ Սակայն առաջի բժշկացդ է վերացս խոյտառակելն։ ոչ թէ վայրապար մերկանամ ըզվերս, այլ որպէս զի հնարիւք ձեր

առողջ 'ի նմանէ լինիցիմ։ Ո՛վ թըշուառութեան. այնքան յաչաղանքն գրաւեալ զառաջնորդական զմիտս, որպէս զի զայնքան իմ ըզվէրս թողեալ առանց ջանի բժշկութեան, զայլս անդուռն բերանոյ նոյ նախատեմ. մուացեալ ըզՏեառն երգիծանել զայնոսիկ՝ ոյք զերանոյք ջանացին զշիղս դառել։ Ո՛վ չարաչար կուրութեան այսմիկ, զոր ոգէոքն և անիմաստքն՝ բուռն և կատարեալ տեսութիւն առդնեն, և զջարն որպէս բարի ողջունեն, և զթիւրն որպէս զուղիղ։

Եւ զի՞նչ է այս. մոադիւրութեամբ լուարուք, և յայտնեցից ձեզ զծածուկ ախտս՝ որով տառապի եկեղեցի քրիստոնէից։ Հաց արար Աստուած առ 'ի կերակուր մարմնոյ, և զինի առ 'ի յարբուն նորին. զայն հացն և զգինին՝ առ Քրիստոս յոյժ մեր օրհնեաց և սրբեաց, և իւր մարմին և արիւն անուանեաց, և մեզ փրկութեան յիշատակ աւանդեաց։ Արդ սակ-

ըստ թիւն ունիմք զայն հաց միշտ
'ի փառս և 'ի յիշատակ Քրիստոսի
օրհնել. և մի օրհնութիւն է, և մի
անուն Քրիստոսի, զոր խրատաքան-
չիւր ազգս զանազան լեզուօք 'ի վե-
րայ նորին անուանեմք: Եւ 'ի ներս
անկեալ թշնամութիւս, զնոյն հացն
մինչև եմք օրհնեալ անուամբն
Քրիստոսի, առնումք յիրերաց և
ուտեմք համարձակ: Իսկ յորժամ
զՔրիստոսի անունն 'ի վերայ յի-
շատակեմք, և նորա մարմին զնոյն
կատարեմք միով օրհնութեամբ,
հայն 'ի հռոմին խորշի հաղորդեալ
յօրհնեալ պատարագն, և հռ-
ոմն 'ի հայոյն: Եւ զհաց՝ զոր մի
աղօթիւք, միով օրհնութեամբ,
մի Քրիստոս անուամբ անուա-
նեմք, միոյ հոգւոյ շնորհիւ խրա-
քանչիւրքս կատարեցաք, յետ այ-
նորիկ անգոմնեմք զիրերաց. նախ
քան զօրհնելն առանց դարշելոյ
ուտէաք, և յետ Քրիստոսի ա-
նուամբն օրհնելոյն՝ դարշիմք: Եւ
լեռնացեալ չարեացս նիւթ արա-
րաք զառուերս անհաստատս. և

զոր միութեան քրիստոնէից խրատեցուք՝ հեթանոսաց ընդդէմ ցանգ արկանել, զայն միմեանց անջրպետ ձգեմք։ Եւ փակեցին գիրք սուրբ հարցն ոչ զօտարս, այլ զմեզ ընդ մեղաք. զի նոքա յանհաւատից հրաժարեցուցին զայս խորհուրդ. իսկ մեր մի հաւատ ունելով առ նոյն, և մի աղօթս տակս նորին խորհրդոյ, զնոյնն առ իրեարս նախատեմք յանդգնութեամբ, անդիտացեալք թէ յանձինս դառնայ վէրն և թշնամութիւնն. մանաւանդ թէ զՀնամարիան ասել, առ Քրիստոս՝ առ որ և դիտաւորութիւնն է երկուցս խորհրդոց։ Այս է ատելութեան պատուղ՝ և սրին հետևողքն. սոքա մանկունք դրսուերն Բաբելացւոց, զորս զքարի հարկանել թախանձեմ։ Արդ ըստպանցուք զվարուցն ծնեալս, և սկսցուք այսօր երկնել՝ զոր Քրիստոս արկ սերմն յարգանդ մտաց մերոց, զմեծ սէրն, զանչափ գութն, զդնելն զանձինս 'ի վերայ իրեարոց։

Արդ եթէ ոչ զանձն՝ դէթ ըղ-
կամն. չկք քան զխաղաղութիւնն
բարի 'ի կեանս մեր, թէ ախոր-
ժեմք. ոչ այն զոր աշխարհս տայ,
այլ այն զոր Քրիստոս եբեր յերկ-
նից. վասն այսորիկ և առանդեցաւ
յեկեղեցի հանապազ զնոյն աղեր-
սել: Բողբոջ է առ Աստուած խա-
ղաղութեանն առ եղբարսն խաղա-
ղութիւն. չկք հնար ոմեք ընդ
Աստուած առնել խաղաղութիւն՝
մինչև առ մարդիկ զնոյն ուղղեսցէ:
Արդ զի կարօտ եմք ամենեքեան
առ Աստուած խաղաղութեանն,
հիմն արկցուք նմին զառ եղբարսն
միաբանութիւն. աղաչեցաք վասն
խաղաղութեան զԱստուած, և ա-
ղաչեմք. արդ պարդևէ, ամիսոիեա-
ցուք: Հաստատել զեկեղեցի իւր
սուրբ 'ի առաւնէ խնդրեցաք. այ-
սուհետև կամեցաւ կատարել ըղ-
նոյնն. եղցուք 'ի լեառն աւետա-
բանական հաւատոց, հարցուք
վայրս անվուրս, և նեցուկս ամն
կառուցուք: Այսպէս ասէ Տէր
ամենակալ, հաճեցայց դովաւ և
փառաւորեցայց 'ի ձեզ:

Մի ոք ասիցէ, թէ ոչ է ժամանակ ամենիմաստ զքահանայ քարոզնս Տեառն տանն, և դարձեալ զնոյն շինել. մի եթէ ձեզ միայն ասցէ բանակել 'ի տունս գմբեթեայս, և տունս իմ աւերակ կայ, ասէ Տէր։ Տեսանեա, թէ ոչպէս մարդարէս տրանջէ 'ի դիմաց Աստուծոյ։ Եւ արդ զի՞նչ. պարզ տեսանես զասացեալս, և ոչ խորհրդաբար և հոգեպէս։ Ո՞ւր ապա յայնժամ դնցուք զԵսայեայ ասելն. Երկինք աթոռ իմ են, և երկիրս պատուանդան ոտից իմոց. և ես յո՞ հանդէայց, բայց թէ 'ի հոգիս մարդկան հոգեպէս։ Արդ զաւերեալ զայս տունս իւր 'ի խառնուածենէ՝ շինել թախանձէ մարդարէիւս։ Այսպէս ասէ Տէր. Կարդեցէք զսիրտս ձեր 'ի ճանապարհս իմ, զի մինչև յայժմ վարէք բազում, և ժողովէք սակաւ. ուտէք և ոչ յագէք. ըմպէք և ոչ լինիք յագուրդ. զգենուք և ոչ ջերմուք նոքօք. և որ զվարձս իւր ժողովէր՝ 'ի ծրարս ծակոտեալս ժողովէր։

Իսկ այսուհետև ողորմութեամբ և գթութեամբ խօսեցայց ընդ ձեզ, ասէ Տէր։ և եղիցի յայսմ հետէ՝ լուայց ես երկնից, և երկինք լուիցեն երկրի, և երկիր լուիցէ ցորենոյ և գինոյ և ձիթոյ, և նոքա լուիցեն Ժողովրդեանդ իմոյ։

Ահա հնչեցին ձայնք աւետեաց յառկանչս ձեր։ այսուհետև զարթիք, և սկիզբն արարէք շինել զեկեղեցի Աստուծոյ կենդանւոյ։ Տուք 'ի ձեռս ճարտարապետիդ այդորիկ իմաստնոյ, ումն զոսկեղէն զարտի հնազանդութիւն, ումն զարծաթեղէն համակամութիւն, այլք բազմերանդ քարինս սիրոյ, համաշունչ լինել՝ միախորհուրդ։ Մի՛ լինջ լաւ գրգռութեան, մի՛ լինջ լաւ սնապարծութեան։ այլ զմիմեանս լաւ համարել առաւել քան զանձինս։ յաղթիլ, և ոչ յաղթել։ զրկիլ և ոչ զրկել։ զի ընդ սիրելեացն է միաբանութիւնս և ոչ ընդ թշնամեաց հակառակութիւն։ Ո՞ւրոյ ապաքաւ դրէ առաքեալ։ Ընդդէմ ոչ դուք զրկիք, և ոչ դուք ա-

ռաւել նեղեալք։ Արդ Պաւղոսի հա-
ւանիմք՝ զսկիզբսն և խոնարհեալս
զսէրն հաստատել, և ոչ ումեքէա
մարդոյ։ Մարտ մեր հաստատակաց՝
լիցի առ հաստատակաց մեր թշնա-
մին սատանայ. խակ առ եղբարս՝
հանդարտութիւն ուսաք լինել հանա-
պազ. մնասուանդ զի և նա բա-
զում անգամ 'ի խոնարհութենէն
պատկառէ. եթէ զարմատ չարին
սա յաղթահարէ, քանի առաւել
զմբռնեալսն 'ի նմանէ զմիտս մեր
նուաճէ։ Մի ինչ մարմնական 'ի
հոգևոր գործս խառնեացուք, մի
յաչալանք, մի ընդուք զուր գա-
տաւորք, որք անաչառն եմք մատ-
նեալ առենի։ Նովին չափովն որով
մեք սատ չափեմք՝ չափելոց է մեզ
անդանօր անուա դատաւորն։ Ե-
թէ սիրեմք և զայն չափեմք, 'ի
սէր վայելեմք. եթէ ոխս և առե-
լութիւն, զկշիռն ընդունիմք։ Ար-
կեցուցանէ և զիս առակաւոր
բանն՝ որ յաղագս ծառայիցն. ինքն
'ի տեառնէն բազում ընկալաւ, և
առ ծառայակցին տկարութիւն

ներել ոչ կամէր. էլեալ, ասէ, խեղդէր զնա. և նա զերկայնմտութիւն ապերասէր. իսկ զի ոչ կամեցաւ՝ պատժեցաւ։ Կոյնպէս, ասէ, արասցէ և ձեզ հայրն իմ երկնաւոր, եթէ ոչ թողուցուք իւրաքանչիւր եղբարց ձերոց 'ի սրտից ձերոց զյանցանս նոցա։ Ո՛վ զարհուրելի վճիռս. քանիսն եմք 'ի նեղութեան այսմ դատապարտութեան, որք յանցանս ոչ ունիմք առ մեզ զեղբարցն 'ի ձեռս, և 'ի կարծիս զնոսա դատապարտեմք։ Զեմք մեք Ասուծոյ նախանձարկու կամ վրէժխնդիր. Մի է դատաւոր, ասէ Յակոբոս առաքեալ. նորայն ամենեքեան ակն կալցուք առենի։

Տօնք և աւանդութիւնք 'ի սկզբոյ յառաջ եկեալ հաստատեցան, և ոչ թէ սէրն 'ի ծննից. անհայրելուչ է ապա զվան որոյ եղեն ոչք՝ եղծանել, առ զսոսին հաստատուն պահելոյն պատճառաւ։ Քանզի զեղման 'ի վերայ մեր փրկչին շնորհաց՝ առաւն նշանակք զոհութիւնն սուրբ, և մեռանն արբարար,

ասնք սէրուն՝ականք, և որ 'ի սուտ
յարմարին։ Արդ զի՞նչ կարծէք
վայելուչ. 'ի նիւթոյ նիւթ և 'ի
ժամանակէ ժամանակ զուսա՞ փո-
խել, եթէ զնոյն յամառութեամբ
պահելով զխաղաղութեամբ միա-
ւորութիւն եկեղեցւոյ Քրիստոսի
լուծանել։ Թերևս ո՞չ զսէրունա-
կան կամս ախորժէք առնուլ օրի-
նակ, որ զշաբաթ՝ սահմանեալ
վասն մարդոյն հանգստեան՝ իրա-
ւունս վարկաւ լուծանել 'ի պէտս
նոցին առողջութեան. ուրեմն 'ի
հրէականն եմք առասպելաբանու-
թիւն կործանեալք։ Զդոյշ լերուք,
եղբարք. մի գուցէ և զմեզ Բանն
կոչեցէ կեղծաւորս և քակտիչս օ-
րինացն Աստուծոյ, 'ի պէտս զմերն
հաստատելոյ աւանդութիս։ Գու-
ցէ և առ մեօք Տէրն 'ի մէջ ածցէ
զԵսայեայ յանդիմանութին. Կեղ-
ծաւորք, ասէ, բարիոք մարգա-
րէացաւ 'ի վերայ ձեր Եսայի և
ասէ. Ժողովուրդս այս շրթամբք
պատուէ զիս, և սիրտք իւրեանց
հեռացեալ մեկուսի են յինէն. ու-

տուցանեն վարդապետութիւնս ըստ
մարդկան պատուիրեալս։ Թողեալ
ասէ, զպատուիրանն Աստուծոյ՝
զձերդ կամիք հաստատել զաւան-
դութիւնս։ Եւ զի՞նչ է պատուի-
րանն Աստուծոյ, ասիցէ ոք, զը-
րով զանց առնեմք մերով աւան-
դութեամբս։ Սէրն, եղբայրք, որ
առ միմեանս. զի զայս ասաց Քրիս-
տոս, թէ Պատուիրան նոր տամ
ձեզ. և այսու զմեզ իւր աշակերտս
ճանաչել՝ եթէ տարացայց. զոր թո-
ղումք 'ի սէտս աւանդութեանց
ածնից յօրէ 'ի յօր փոխելոյ, զորս
ոչ ընկալաք 'ի Քրիստոսէ օրէնք.
այլ մեք վասն զնա սիրելոյն սահ-
մանեցաք. որ թէպէտ է գեղեցիկ,
բայց և ոչ յոյնժամ՝ յորժամ ըստ
մեծ օրէնս՝ փոքրս տապալէալ քակ-
ասէ. զի 'ի Քրիստոս Յիսուս, ասէ
առաքեալն Պաւղոս, ոչ այլ ինչ՝
բայց միայն հաւատք սիրով յաջո-
ղեալք։ Զի՞նչ ասես, ո՛վ աստուա-
ծայինդ Պաւղոս. ապա ուրեմն ոչ
ժամանակք ածնից, և ոչ նիւթք
խորհրդոց, ոչ խորութիւնք կերպա-

կրոց։ Եւ ոչ երբէք, ասէ. վասն զի թէ հաւատով և սիրով իւրա-քանչիւրքդ կատարին, որպէս և լինիցին՝ և յորոց նիւթոց և իցեն, հաճոյ են Աստուծոյ։ Իսկ ապա է-թէ յայսցանէ կատարողքն վրի-պին, զինչ և գործեն 'ի նանիր դանդաչեն. զի նա ոչ թէ 'ի տարին հայի կամ 'ի նիւթն՝ անանիւթն բը-նութիւն, այլ 'ի հոգին և 'ի սէրն՝ որով տարին ընծայի։

Ահա յայտ է ապա, թէ ոչ ըստ որում մեքս խորհիմք՝ խմորուն հայն ապականութիւն է 'ի Քրիս-տոս, և ոչ որպէս նոքա՝ բաղարջն մեռելութիւն. ոչ ջուրն ևս՝ խոր-հրդոյ առաւելութիւն, և ոչ ան-ջուրն՝ նուազութիւն։ Գինին՝ նոր ուխտին արեան նշանակ։ Ոչ 'ի միւս ամին ոմանքն միայն հաճոյ, և ոչ 'ի միւսն այլ՝ անարգեալ։ Ապա թէ ոչ՝ թողեալ զամենայն ինչ, և զոր վասն այսր 'ի գրոց բազ-մապատիկ զվկայութիւնս, Էկ և զբնութիւն իրին քննեսցուք։ Այս ինքն, զի յամենայն ամ շրջանակ

տարուոյ յառաջ խաղացեալ՝ զիւ-
ղաքանչիւրսն 'ի ոմնիցն յօրէ յօր
փոխիսէ. և որ յայսմ ամի օր
ծննդեանն, 'ի միւս այլն՝ ոչ հան-
դիպի լինել օր ծննդեան, այլ յա-
ռաջ փոխի օր ըստ օրէ, և ոչ է
հնար յօր կամ 'ի ժամանակ ծնընդ-
դեանն Քրիստոսի զնոյն կատա-
րել, որպէս կարծեն ոմանք, 'ի հո-
լովման և 'ի փոփոխման ժամանա-
կիս՝ որ զամենայն ոմն յօրէ յօր
շրջեալ խաղացուցանէ. նա և զմեծ
զփրկագործն պասքա՝ ոչ միայն յօ-
րէ յօր, այլ յամսոյ յամիս։ Բայց
յորժամ հաւասար զնոյնն կատա-
րեմք, ոչ երբէք խորութեամբ
թերեհաւատեմք յիրերաց։ Ա-յա-
պէս ունէր լինել և ծննդեանն օր,
եթէ 'ի հաւասարութիւն եկեղե-
ցւոյ խոնարհէաք։ Զի՞նչ պարտ է
և զարբոցն բանս 'ի մէջ առնուլ
առաջի խմաստնոցդ՝ մեզ 'ի կշռամ-
բութիւն. զի Աստուածաբանն այլ
և այլ խորհուրդս և աւուրս նո-
ցին ցուցանէ. և սուրբն Եփրեմ,
յամենեան յորում արեգակին բարձ-

ռանոց, ասէ, զՔրիստոս ծնեալ. և Պրոկղ զՍաեփանոս ընդ արեղ-
դակոն արուսեակ ասէ ծագեալ. և այլք բազումք, որ սոցա համա-
ձայնին։

Նա և զգինի, որոց որպէս հաճոյ թուեցաւ՝ քննեցին, և ոչ այլ
ինչ զբնութիւն նորին սահմանեցին, բայց միայն Ջուր 'ի ձեռն որ-
թոյն յայլ ինն որակութիւն փոխելեալ յեղյեղմամբ անկոյն։ Իսկ
եթէ սկիզբն էութեան նորա Ջուր է՝ որպէս և ցուցաւ, նա դարձեալ
խառնելումն զինարդ գործէ 'ի նմա ապականութիւն։ Տղայոց մուաց
արդարև այս կարծիք. և զի հաստատութիւն տարերք են, որպէս
յոչ խառնելն՝ նուազութիւն։ Քանզի ամենայն նիւթ 'ի չորից տա-
ւերացս է բաղկացեալ, 'ի հողոյ, 'ի ջրոյ, 'ի յօդէ և 'ի հրոյ. և մի գո-
լով 'ի նիւթոցս գինին, հարկաւորապէս ունի զչորս տարրն ընդ ին-
քեան խառնեալ, յորոց մինն է Ջուրն։

Դարձեալ զհաց խմորեալ, ոչ

եթէ մեք իբրև զապականեալ ա-
նարգեմք, կամ զանխմորն իբրև
զմեռեալ համարիմք։ Արդ եթէ
մեք ոչ խորհեմք, Աստուած զա-
ղարտածս իւր որպէս զպիղծս ա-
նարգէ. մանաւանդ ոչ խմնաս,
թէ և խմորուն և անխմորն է ա-
պականելի՝ նիւթ գոլով զդալի։
Զի ամենայն նիւթոյ որ մարմին է՝
ապականութիւն հետևի. և երկո-
քինն են մեռեալք, ոչ ունելով հո-
գի կենդանի, այլ տարր գոլով ան-
շունչ. և չէ մին քան զմին ապա-
տուական կամ նուազ, այլ մի հաց
են և անուանին. և գիտեմք վկայ-
ութեամբ մտաց զասացեալս։ Ա-
պա ուրեմն ապականացու նիւթ՝
խմորեալն և անխմորն. սակայն ե-
գեալ 'ի նոցանէ զիւրաքանչիւրն
առաջի Աստուծոյ՝ Քրիստոսի մար-
մնոյն յիշատակ, և աղօթիւքն սրբ-
եալ, հաւատամք 'ի ձեռն ներ-
գործութեան Հոգւոյն՝ լինել ա-
պականացուին միութիւն Հոգւոյն
Աստուծոյ մեզ անապականութիւն
խորհրդոյ կենդանարար. և մեռելոյն՝

խառնմամբ սրբոյ Հոգւոյն՝ կենդանի։ Զա զի թէ իբրև զՀրեայն էաք՝ մինչև 'ի մարմին և 'ի մարմնական նշանական ևեթ հայեցողս, զոյր այսոցիկ տեղի քննութեան. ապա թէ յայնցանէ ամբարձաք, և ամենայն մարմնական մեր անշուն տարերց նշանակք Հոգւոյն կենդանեանն, զիարդ ուր Հոգի՝ մեռելութեան զոյ կարծիս կամ ապականութեան։ Ապացոյց առցուք ասացելոցս և զոր 'ի մեզ մարդս. քանզի ապականեալ յայնժամ կոչի՝ յորժամ Հոգին 'ի մարմնոյն ոչն որոշի։ Ա յսպէս և ամենայն խորհրդածութիւնք որ առ մեզ Քրիստոսի, ապականութեան ըստակից և թերի յայնժամ են, մինչ զեռ ոչ է Հոգին հաւատոցն և աղօթիւք ընդ նմա միացեալ։ Իսկ յորժամ սովաւ գրոցն մարմին նիւթն, և զՀոգին կենդանի 'ի նմա տպաւորէ, և իմացականապէս խառնէ՝ յորոց և իցէ նիւթոց, կատարեալ լինի 'ի Քրիստոս։

Ա՛ռ այս առցես ինձ և զմիւռոնն

առլոյ՝ ոչ 'ի նիւթոյն անուշահոտ-
ութեալ, այլ 'ի Հոգւոյն սրբոյ քա-
հանայական աղօթիւք խմոնալի ա-
նուշահոտութեամբն լցեալ։ Ու-
լուցին արդարանայ 'ի բանս իւր ա-
ռաքեալ, թէ Ի Քրիստոս Յիսուս
ոչ այլ ինչ, բայց միայն հաւատք
սիրով յաջողեալ։ Զի սա է՝ որ
յանկատար նիւթն զՀոգին խոնար-
հեցուցանէ. սէրն առ Աստուած,
որոյ աղօթքն է պտուղ, և հա-
ւատն է՝ որ զհինն նորին արկանէ.
թէ Աստուած մարդոյ աղաչանաց՝
խմոնալի բնութիւն խմացականին
լսէ, նոյն և զօրհնելն ընդունի։

Հաւատս թէ որ զինչ և է հաց,
յորժամ աղօթքն նուիրեցաւ՝ մարմ-
ին է Քրիստոսի, և է Աշխարհա-
պէս։ Ապա թէ ոչ հաւատաս, թէ
անխմոր լինի, և կամ իբրև զՀիւն
ապիտակ՝ չհամարիս. զի ոչ եթէ
օրհնութիւնն զտարբն յայլ էու-
թիւն փոխէ զդալն աչացդ 'ի տե-
սութի հաւատնութեան, այլ միայն
խմոնալի զօրութիւն նմին ընձե-
ռեաց. և խմոնալին հաւատով

տեսանի. և հաւատոյն կամ է և
զխոնարհն և զբաղարջն արբեալս
օրհնութեամբն՝ ընդունել մարմին
Քրիստոսի։ Ապա թէ կարող ես
զայս առնել, ընդէր դժուարիս
կամ հակառակիս. ոչ ապաքէն զի
հեռ և նախանձ առելութեամբ ու-
նիս առ եղբայրն։ Եւ ուր սոքա
բնակին՝ ամենայն իրք չար և ան-
կարգ է՝ ասէ առաքեալ։ Զի թէ
վասն զեղբայրն անպտանելոյ, և ըզ-
նորա պատարագն որ 'ի խմորեալ
հացէ, առնես զքոյդ պատարագն
բաղարջ, թերի ես 'ի հաւատոցն,
և նախանձուն ծառայ։ Իսկ ապա
թէ պահես զքոյդ աւանդութիւն
'ի փառս Աստուծոյ, և ընդունիս
զնորայն 'ի նորին փառս, մինչ
Քրիստոսի մարմին ճշմարիտ զ'ի
խմորուն օրհնեալ հացէն և զբա-
ղարջէն, այդ է գովելի կարծիք։
Եւ զայս էտ մեզ Տէրն և արբոց
իւրոց առաքելոցն՝ կատարիչ խոր-
հրդոց, զհաւատն և զսէրն, և ոչ
այլ ինչ։ Վասն այսորիկ ոչ ինչ
կարեւոր համարեցան գրել զոք 'ի

նիւթոցն ընդունելի, կամ անար-
դեալ. քանզի զի՞նչ պիտոյ էր նոցա
զկիսանան ունելով պաշտօնեայ, էու-
թեան նիւթոցն առնել ընտրու-
թիւն:

Բայց սեա առ այսոքիւք զԻս-
րայէլ, որ ոչ եհաս այս շնորհի
պաշտպանութեանն սուրբ Հոգւոյն,
այլ մինչև 'ի նիւթքն մարմնաւորք
միայն էր նշանակք խորհրդոց նո-
ցա. թէ զիարդ զամենայն նիւթոցն
ճշդրտութիւն որոշեաց նոցա Աս-
տուած օրինօքն. այլ և այլ պա-
տարագք, և այլ և այլ կերպա-
րանք յօշելով. զոմանս միայն բոլո-
րովին ողջակիզեալ, և զայլս ոչ
այնպէս. զկիսա միայն 'ի խորանն,
և զայլսն 'ի սեղանն ընկալեալ:
Բայց մեզ և ոչ մի ինչ 'ի սոցանէ,
այլ միայն հաւատ և սէր սուրբ մը-
տօք: Ինձ թուի այսպէս մեր և նո-
ցա խորհրդոցս 'ի միմեանց անջա-
տութիւն. զոր օրինակ թէ ախոր-
ժէ ոք գծագրութիւն դեղոց պատ-
կեր նկարագրել, զպէտսն է-
բանգս դեղոցն 'ի կիր ածէ. և ջա-

նայ ուշիւ խմաստիցն զնա 'ի ախտ և
'ի հասակ և 'ի ձև կենդանեաց յօ-
րինել, զի հաճելի և ցանկալի որ-
պէս զկենդանի թուեսցի տեսո-
ղացն՝ անկենդանին։ Իսկ մարդ կեն-
դանի՝ որ կրի հոգւոյ մարմինն, ոչ
այսոցիկ ճշգրտութեան երանգոց
կարօտի՝ առ'ի հրատարակել զնուրն
կենդանութիւն. այլ բաւական է
միայն հոգին ներգործող զարդ-
ժութիւն անդամոցն՝ զայս հուչակել։
Արդ զի Իսրայէլ էր անկենդան յա-
ղագուցին գծագրողն, որք 'ի մե-
ղացն Ադամոյ ախրեալք ոչ զօրե-
ցին առնուլ պաշտօնեայ քահա-
նայապետութեան իւրեանց զՀո-
գին Աստուծոյ, այլ կերակրովք և
ըմպելեաւք և պէսպէս մկրտութիւնք
մարմնոյ արդարութեամբքն ջա-
նային զճշմարտութիւնս գծագրել։
Իսկ ապա եկեալ Քրիստոս քա-
հանայապետն հանդերձելոց բա-
ղեացս՝ մեծաւն և կատարեալն
և անձեռագործ խորանաւն, այս
ինքն՝ որ ոչ էր յայսց արարածոցս,
անդր եմուտ իւրով արեամբն 'ի

սրբութիւն սրբոցն, որ է ծոցն հայրենի. և անտանօր նաւթձեաց մեզ զյաւիտենական փրկութիւնն։ Եւ փրկելոցս պաշտպան առ 'ի հօրէ և առաքեաց զՀոգին սուրբ. Ընդ մեզ, ասէ, բնակեսցէ և ընդ ձեզ եղիցի յաւիտեան։ Զոր ունելով ընդ մեզ, ոչ կարօտիմք այլ և այլ նիւթոց. այլ զոր և կնքեմք Հոգւովն, Քրիստոսի պատկեր և մարմին կերպացուցանեմք։ Եւ զի Հոգին է ընդ մեզ՝ ընդ ամենայն քրիստոնեայս, յայտ է յանուանէ խոստմանէն որ ասաց. Ընդ ձեզ բնակեսցէ մինչև յաւիտեան վախճանի աշխարհիս։

Արդ ուր Հոգին է կենդանարար, ձեռք և նիւթք մարմնական նոա առ ի՞նչ պիտոյանան. և եթէ էին կարիւորք՝ ընդէր ոչ գրեցան մեզ 'ի մերոց օրինադրացն, որպէս և հրեական ժողովրդեանն 'ի Մովսէսէ։ Այլ թէ՝ զՀոգին մի՛ շինջուցանէք, և մի՛ որոմեցուցանէք զՀոգին սուրբ Աստուծոյ։ Եւ ո՞ զնա որոմեցուցանէ. դասարկա-

բանութիւնն։ Արդ եթէ 'ի գա-
տարկաբանութենէն տրամի, քա-
նի՞օն առաւել 'ի բամբասելոյն և 'ի
նախատելոյն զՔրիստոսի խոր-
հուրդն՝ որ 'ի մէջ այլոց աղգաց
քրիստոնէից կատարի, զոր անխը-
նիր առնեմք։ Իսկ յորժամ այսու-
հետև տրամեցուցանես, և եւ յա-
ճախելով զարհամարհանն՝ շինչու-
ցանես, քեզ զի՞նչ օգուտ է ան-
կենդան նիւթոցն պատիւք կամ ընդ-
տրութիւնք։ Աւանդ տգիտութեա,
և արտասուելի մեր թշուառու-
թեանս. յաղթեցաք որդւոցն Իս-
րայէլի չարեօքս. զի՞նչ արդեօք լի-
նիցիմք, եղբարք։

Սակայն ասեն ոմանք. ահա զայս
այսպէս հաւատամք, թոյլ տացեն
մեզ 'ի մերս առանդութիւն մնալ
անխոտոր, և ինքեանք զինքեանցն
պահեսցեն։ Եւ արդարև այսպէս.
և իւրաքանչիւր ոք 'ի ձէնջ մոտց
գիտակցութեամբ ճշմարտութե-
բանիցս վկայէ։ Բայց սակայն նուա-
զեցոյց զիմաստն նախատաստու-
թիւնն. և զսէրն՝ հակառակու-

թիւնն. թշնամութեան հանդէս յարուցեալք՝ իւրաքանչիւր ոք ըղ-
յալթողն լինել ախորժէ։ Դար-
ձեալ և այլ պատճառս. զի հին-
և սկիզբն են հաւատոց քրիստո-
նէից և կարգաց, և զնոյն յառա-
քելոցն և այսր ունին անշարժ ա-
թոռով. և մեք զորս ունիմք՝ 'ի նո-
ցանէ ունիմք։ Մայր անուանեցան
խմաստութեան, և յեռ այնորիկ 'ի
Պաւղոսէ ուղղեալ ծաղկեցան.
զինք որ առ մեզ ասուածաշունչք՝
նոցա է սեպհական, և հարց նոցին
ասացեալ. նեցուկ և սիւն հաւա-
տոյ քրիստոնէից՝ զաթոռ թագա-
ւորութեան նոցա եռ Քրիստոս
ըստ վկայութեան առաքելոյ. յոր-
ժամ նոցա վախճանելի խշնամու-
թիւնն դրդուի, Քրիստոսի մշանջե-
նաւոր արքայութիւն տիրէ։ Մինչև,
ասէ, բարձցի Հռոմայեցւոց տէրու-
թիւնդ, ոչ եկեսցէ մարդն անօրէ-
նութեան, որդին կորստեան, որ 'ի
Տեառնէ Յիսուսէ Քրիստոսէ ա-
ռատկեսցի։ Տեսանեա թէ ինքան
վկայէ առաքեալ նախապատուու-

թեանն։ Զայս ասելով ոչ եթէ ըստ-
մարմնական իշխանութիւնն յարգեմ՝ի մէջ հոգևորաց, և Քրիս-
տոսի տէրութեանէն պարծելոցս,
այլ ցուցանեմ խնամոց՝ թէ և
զմարմնականն աթոռ ունին ընդ
հոգևորին՝ կամօքն Աստուծոյ։
Սակս այնորիկ և զկարգս եկեղե-
ցւոյ վայելչութեանն անխոտոր,
և զխոտորմունս՝ի միտս Աստու-
ծոյ. զի միշտ հաւանին ասացե-
լոցն, եթէ երկրորդին որ նախկի՝
յայտանեսցի, առաջինն լռեսցէ։ Իսկ
մեք թէ ուրբան անխնամս թագաւո-
րաց վիճակեցաք, կամ ուրուէս յան-
միտ իշխանաց ասպարէզան կարգք
եկեղեցւոյ, անդուստ՝ի սկզբանէ
տեղեակ էք՝ի պատմութեանցն. և
չէ ամօթ զգրեալսն առ՝ի պէտս
ուղղութեան՝ և ոչ թէ նախատա-
նօք՝ երկրորդել։ Զի զսուրբն Սա-
հակ՝ Բզնունեաց իրաւունս վարկան
ընդ ձեռամբ կարդել, և զյաւէտ
նախախնամող հովիւն այնպէս ան-
գոանեցին։ Յորոց անխնամութե-
նէ միանգամ և երկիցս գրեանք

աշխարհիս 'ի Պարսից այրեցան, եկեղեցիք քանդեցան։ Ինձ թուի ապա, եթէ նախատեղեակութիւն նոցա, և ամբոյժ անշարժութիւն՝ վկայէ աւանդութեանցն ճշմարտութեան։

Արդ յառաջի եդեալ զլնոցս՝ զոր ախորժեմք, և կարող եմք բառնալ, ընկալցուք սիրով իբր ըստ նախահարցն օրէնս, և ոչ որպէս զոտարաց. հեզութեամբ և ոչ գժուարութեամբ. 'ի փառս Աստուծոյ հաւատացեալ՝ և ոչ յանարգանս։ Ոգիք մարդարէից, լուայք՝ զի մարգարէից հնազանդին. և ոչ է Աստուած խռովութեան, այլ խաղաղութեան, ապա ուրեմն ամենայն ինչ որ զիսաղաղութիւն նիւթէ՝ է նմա հաճելի։ Ոչ է արտաքոյ բանիս և զայս ասել. յեցուցցուք զգրդռեալ եկեղեցի մեր 'ի գուարճանն երկաթի. ատացուք զօրավիգն դերութեան մերոյ զնը-պատակն աշխարհի։ Տառապանքս՝ հաւատամք զի միխիթարի 'ի շահեմարանացն արքունի, և տարբեր-

բութիւնս՝ 'ի նաւահանգիստն ան-
մատոյց։ Տեսցուք թէ հաստատ-
ծեալն 'ի մէնջ ազգ Վրաց 'ի նոսա
յեցեալ, ուրքան օր ըստ օրէ 'ի
Քրիստոս պայծառանան. արդ գո-
նեա անապան և մեք զնոյն խոկաս-
ցուք։ Ոչ ասեմ վրկանս տալ
մարմնոյ զհոգի. մի ոք զբանս այսու-
ծէքեսցէ. այլ առ ոմանց տկարու-
թիւն հայելով, Քրիստոսի աշա-
կերտս վարդապետին ջանամ նման-
ել, որ զհոգւոց բժշկութիւն ընդ
մարմնոցն խառնեաց. և ես երկո-
քուսմբք վրդովելոցս՝ երկոցունցն
խաղաղութեան հաւատամ, և ջա-
նիս լինիմ աւետարանիչ։

Ընդէր այսչափ զայրս խոտեալ՝
խորշիմք և խուսափիմք 'ի միմեանց
Քրիստոնեայքս, որ այլ ազգաց վա-
ճառեցաք կենակիցս։ Մինչև յերբ
անդամքս՝ լեզուաք զիրեարս խոցո-
տեմք՝ թունիւք իժին լցեալ զբե-
բանս. այնքան յերկար ժամանակս
անխնայ զմիմեանս հարեալք։ Քննե-
ցէք, եղբարք, և զայս. թէ այս թըշ-
նամութիւն՝ օրէնք Աստուծոյ էր,

թերևս այնքան արձանացեալ էլ հաստատուն։ Վայ ինձ, և զի՞նչ զայ-
լոց 'ի նոցանէ տեսանելիք կացեալք հաստատուն. 'ի վաղուց հետէ սկը-
սաւ որոմն մեղաց յերկրի մեր ա-
ռաքանալ, և սաղարթ օրինացն Քրիստոսի թառամել։ Սակայն այս
ոչ եթէ ընդ բարեացն նուազի,
այլ ընդ չարեացն օրըստօրէ ա-
ճեալ զարգանայ։ Ուրեմն ապա
յորմանցն է և ոչ 'ի Ճշմարիտ
սերմանցն։ Կարող է խմաստուն
և 'ի պտղոյն զարմաան Ճանաչել.
զի պտուղ սորա է կամքն սատա-
նայի, հեռն, բամբասանքն, սուտ-
լութիւնն, զանձն արդարացուցա-
նելն, և զայլս խոտել, և այլ որ
ընդ սոքօք բերին։ Զի խրատաան-
չիւր ոք 'ի մէնջ փարիսեցի եղև ա-
ստանօր։ Հայն միշտ աղաղակէ, Ա-
ստուած իմ գոհանամ զքէն՝ որ չա-
րարեր զիս Հուսմ. և Հուսմն զնոյն
բան երկրորդէ, թէ՝ որ ոչ արարեր
զիս Հայ։ Ո՛վ ամարդութեանս, և
անմիտ յանդգնութեանս. և ջանք
վկայէք լինել 'ի բարւոյ արարչէն.

և այս ոչ զնիւթ միայն, այլ զմարդ
ղոր ըստ պատկերի իւր արար։ Ան-
միտ, կամք չար ստացան ոմանք 'ի
մարդկանէ, և ոչ բնութիւն ազգին
Հայոց չար, Հռոմին կամ Հայոյն, կամ
այլոց սեռից. զի և 'ի Պարսից բա-
ղումք հաճոյացան Աստուծոյ, և
ընարին։ Արդ՝ քո այնքան կուրա-
ցեալ յատելութենէն, մինչ զի ոչ
միայն զկարծիս ազգին, այլ և
զազգն ողջոյն բամբասես. և 'ի նը-
մանէ գոհութեամբ հրաժարես։
Բայց ո՞ կարէ զայս ախտի չարու-
թիւն թողել. բանս յերկարու-
թեամբ արտաքոյ եղանէ ստհմանի,
և ախտս գեռևս 'ի սմանէ ոչ պա-
տուհանի. այլ մնան զանազան չա-
րութիւնքն անձառ 'ի ստհմանի։

Ի և այս գարձեալ՝ յարբեցե-
լոցս կարծեաց ատելութեամբն,
թէ հարքն զհերձուածողն խոտե-
ցին, յառնէ հերետիկոսէ հրաժա-
րեցուցին։ Առաքեալ ասաց. թէ
ոք ոչ հնազանդեսցի թղթիս այս-
միկ՝ նշանակեսջիք, և մի հաղորդիք
ընդ նմա, և այլ բազումս։ Ար. որս

ասացեալ , թէ զիտեմ և ես զայդ ,
լուռ լեր . մի ասերիւրեր զՃշմար-
տութիւնն , և քումդ առնուս ան-
ոի ջատագով . այլ ուղիղ տես-
ցուք , և զամօթի հարցուք : Ո՞ր-
պէս առաքեալ և տուրքն զայս
գրեցին . զի խորշելոնքն 'ի հերետի-
կոսէն ամենայն եկեղեցւոյն՝ պատ-
կառեսցի , և յայլոցն միաբանու-
թիւն եկեսցէ : Իսկ այսօր բարձաւ
պատկառանքն , և անրեաց մի-
մեանց արհամարհութիւնն . և ե-
զաք հերետիկոսք ամենեքեան , և
ոչ թէ ոմանք 'ի մէջ մեր . զի հե-
րետիկոսն հերձուածող թարգմա-
նի . և ահա տեսանեմք զամենայն
ազգս քրիստոնէից 'ի միմեանց հեր-
ձեալ և պատառեալ , և իւրաքան-
չիւր՝ եկեղեցի և ժողովարան և
աթոռ հատատեալ : Արդ այժմ
չէ օգուտ 'ի միմեանց հրաժարելն ,
կամ ընդ անհնազանդն ոչ հաղոր-
դելն . զի եթէ խորշիս , ոչ թէ ոչ
ունի այլ եկեղեցի , և 'ի քոյոյդ
արտաքս ելանելն ոմանչէ . այլ յա-
նարգելն 'ի քէն՝ գնայ յիւրն եկե-

ղեցի և յազգ. և վասն քո խոտե-
լոյն, ոչ թէ պատկառէ՝ այլ պար-
ծի։ Դարձեալ և դու տես զքեզ.
զի ոչ թէ վասն յուղղութիւն ա-
ծելոյ ոչ հալածիս սիրով և վշտակ-
ցութեամբ, այլ մեծապանծու-
թեամբ և արհամարհանօք, խրոխ-
տալովն յանձն, և զիս առ ոչինչ
դնելով. որ ոչ է բժշկութիւն,
այլ թշնամութիւն չար։ Եւ ես
չարագոյն այդ, զի ջատագով թիւր
մատցդ զուղիսն առնուս օրէնս ա-
ռաքելականս։ Խորշելով և հրա-
ժարելով թերևս 'ի քոյմ ազգէդ
և 'ի քո եկեղեցւոյդ՝ կարես զոք
յուղղութիւն ածել, կամ քեզ
հալածդ վասն ամաչեցուցանելոյն
առնուլ. իսկ զայլ ազգ՝ որ հաւա-
նեալ է թէ քան զքեզ պատուա-
կան է և ուղիղ, էրբ է հնար այլազգ
հալածդ ընդունել, բայց թէ սի-
րով և խոնարհութեամբ և Քրիս-
տոսի օրինօքն՝ հեզոյն և մարգասի-
րին։ Ցա որ արարիչ էր, զիւր ա-
ղարտաց ոչ կամեցաւ բռնութիւն և
սատիս ուղղել, զի չէր հնար. իսկ

դու այլ առաւել խնայ քան ըղ-
Քրիստոսին 'ի քեզ խառնես։ Կըշ-
տամբանօք կամիս զոք 'ի սէրն կո-
չել. սնանկնչիսն մարդ կշտամբա-
նօք նուաճի. և ոչ երբէք. այլ մա-
նաւանդ. ես հակառակի. այլ պարտ-
ուէ զնա և նուաճեա սէր և խոնարհ-
հութիւնն։

Այլ ասես, թէ հրաժարեմ՝ զի
մի պղծիցիմ 'ի նմանէ որ Հայն է,
կամ ես որ Հայս եմ՝ 'ի Հռոմէն։
Ո՛վ յանդգնութեան. ով սատա-
նայի կամացն սատարութեան.
քրիստոնեայն զքրիստոնեայն պըղ-
ծէ։ Ի հեթանոսաց ոչ խորշիմք և
ոչ պղծիմք, և միմեանց անդամքս՝
վասն մեռոյ կարծեաց՝ որպէս 'ի
պղծոց հրաժարեմք։ Եւ զի՞նչ է
նորա պղծութիւնն, կամիս քննեա-
ցուք. ոչ վարք, ոչ գործք, այլ զի
զՔրիստոս Աստուած և մարդ խոս-
տովանի. 'ի մի հաւատ կալով եր-
կուց կողմանցս, վասն բայից և բա-
ռից զմիմեանս պղծս համարիմք։
Վա՜յ մեզ՝ 'ի յանաչառն առեան ա-
չառանօք առելութեան՝ օրինաց սէ-

ոյն արհամարհոլացս։ Դարձեալ թողցուք և զկարծեօք առեն ըզ-
դարձս իրերաց. զդարձս իւր կշռեսցէ, ասէ առաքեալ, և ապա ան-
ձին իւրում տացէ պարծանս, և մի առ ընկերսն. զի իւրաքանչիւր
ոք զիւր բեռն բառնալոց է։ Արդ զբեռնդ՝ զոր ոչ ես դու բառնա-
լոց, էր վասն հոգաս և դառիս. և դառել այդպէս՝ ոչ վշտակցու-
թեամբ, այլ առելութեամբ։ Երկեղ խառնեա 'ի քեզ. մի դուցէ
որպէս նա վասն մեզացն, և դու վասն դառելոյդ պատուհասեցիս.
Որով դառասցուս, ասէ, դա-
ռնք՝ դառելոց էք։

Խորութիւն առնես կերակրոց.
և ասկս այնորիկ նախատես զԱ-
ստուծոյ մեծ եկեղեցին՝ Պաւղոսի
աշակերտդ, որ ասէ. Զայս գիտեմ
և հաստատեալ եմ 'ի Քրիստոս
Յիսուս, թէ ոչինչ է պիղծ նովաւ.
և Տէրն՝ Որ ընդ բերանն մտանէ,
ոչ պղծէ զմարդ։ Ապա յայտ է՝
թէ ոչ պղծէ զնա ծովային զե-
ռունքն, որ յորովայն երթայ՝ և

արտաքս էլանէ. այլ պղծէ զկա խորհուրդ չար բամբասանացս, որ 'ի սրտէս արտաքս գայ. և տակս այսորիկ զնա 'ի հաւատոյն որ 'ի Քրիստոս՝ տայ բամբասել որպէս Թերի: Այսպէս խօսեցարուք և այսպէս արարէք, որպէս զի ազատութեան օրինաքն դատիցէք, և մի ծառայութեամբ նախանձու: Սուրբ Հոգին խնամատուութեան 'ի Թշնամանող և 'ի հակառակող բերանոց փախչի, իսկ առ խաղաղարարն բնակէ. ըստ որում գրէ զսոյն Յակովբոս, Թէ «Նախանձ և հակառակութիւն և դառնութիւնք գոն 'ի ձեզ. մի պարծիք սուտ առնել զՃշմարտութիւնն. ոչ է խնամատուութիւնս այս ինչեալ 'ի վերուստ, այլ երկրաւոր, շնչաւոր և դիւական. զի ուր հեռ և նախանձ, անդ և անկարգութիւն և ամենայն իրք չարք»: Ահաւասիկ դերև արար զհակառակութիւն հակառակողացն. զի այսոքիկ 'ի շնչաւորէն եկին մարդոյ յառաջ և գան:

Յորմէ տեղի տաւեալ, երբարք,

և երկնախուսմբ քահանայապետա-
կան սուրբ ժողով, բացցուք զբե-
րան, և ձգեսցուք 'ի ոչս առա-
ջադրեալ ասասուածային գործոյ՝
զվերին խմասուութեանն զՀոգի, որ
է ազատ, սուրբ, խաղաղարար,
հեզ, գիւրահաւան, լի ողորմու-
թեամբ և պտղովք բարեաց. և խա-
ղաղութեամբ սերմանի այնոցիկ՝
որ առնեն զխաղաղութիւն։ Զայս
բարի սերմն, եղբարք, սերմա-
նեալ յանձինս՝ հնձեսք զպտուղ
նորա 'ի կեանսն յաւիտենից ընդ-
ամենայն սուրբս։

Արդ տեսանեմ զի ոչ միայն օ-
ծութեամբ Հոգւոյն ընտրութիւն
առնէք զանազան խմասից Հո-
գւոյն, այսինքն երկնաւորին և էր-
կրաւորիս, այլ և զպտուղ վերին
խմասութեանն սկսայք տալ այ-
սուհետև։ Զի ահա տեսանեմ ըզ-
ձեզ զուարթս գիմաք իբրև զմար-
գարէսինս՝ 'ի ձմերայնոյ կատա-
նացն զերծեալս։ Ո՛վ սքանչելեացս,
ահաւասիկ զանազան ծաղիկք սի-
րոյ յանձինս ձերս փթթեալ՝ սկսան

վաղվաղակի զհան բուրել։ Զդէմս
ձեր տեսանեմ՝ ոչ որպէս յերկին
և յեռանդն, այլ նախ քան զբար-
բառ՝ հեզութեան աւետարանիչս։
Աչք ձեր ոչ զեռացումն արտի ա-
րեանց ցուցանեն, այլ զքաղցր ար-
տասուն Ճնշեալ արտոքս բղխեն։
Ոչ ինչ անիրաւեք սուրբ հաղք.
արդարև արտասուաց արժանի ա-
ւուրքն մեր խռովութեամբ ան-
ցեալք. բայց սակայն այսօր է օր
զոր արար տէր, օր ցնծութեան և
ուրախութեան։ Ուրախացի Իս-
րայէլ յարարիչն իւր, որդիք Սիոն
նի ցնծացեն 'ի թագաւորն իւ-
րեանց։ Զի բորբոքեցաւ յերկիր
մեր Հառագայթն սիրոյ Ջահաւո-
րեալ, և եղոյծ զձմեռն նախանձու։
Եհաս ժամանակ խմաստուն եր-
կրագործացդ յառելոյ զայգի եկե-
ղեցւոյ Քրիստոսի, և արբելոյ զնա
'ի սաղարթիցն աւետարանաց։ Այսօր
Հշմարտութիւն մեր և ողորմու-
թիւնն Աստուծոյ պատահեն մի-
մեանց, յորոց համբաւի ընդ ամե-
ղերս արդարութիւն և խաղաղու-
թիւն։

Մաղթեսցուք այսուհետև, զի տացէ Տէր զքաղցրութիւն ևս առաւելապէս, և ածեցուսցէ յերկիր մեր ցօղով Հոգւոյն սրբոյ զայս սերմն. թերևս զօրութեամբ նորա և զպտուղն կարասցուք տալ, որպէս կամք այսօր՝ և յառաջի ժամանակս արդեամբք նորոգել զնաղաղութիւն եկեղեցւոյ Քրիստոսի: Զի և ընդ նմա՝ նորին շնորհիւն լեցուք խաղաղարարքս որդիք Աստուծոյ Հօր անվախճան խաղաղութեան, արժանաւորապէս փառաւորել զՀայր և զՈրդի և զսուրբ Հոգին յաւիտեանս յաւիտենից. Ամէն:

ՆՈՐԻՆ

ՆԵՐՍԵՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՑԻՈՑ

ԹՈՒՂԹ

Առ փրկիչն Աստուծոյ մեր Յիսուսի Լամբրոնացւոյ՝ Ներսէս Տարսոն արքայ Եկեղեցւոյն պաշտօնէայ։

Պատրաստ լերուք տալ պատասխանի հեզութեամբ ամենայնի՝ որ հարցանէ զքեզ զյուսոյն որ է ի քեզ, խրատ տայ մեզ զքնաւոր առաքելոյն Պետրոս. և մեք ի շնորհացն Աստուծոյ, որովք զօրացեալ եմք բանիւ՝ պատրաստ եմք պատասխանատուութեան հոգալ,

զոր 'ի մեր բարիոք ընթացս գայ-
թակղին 'ի ոգիտութենէ, և 'ի անո-
ի համբաւոց։ Իսկ զոր 'ի նա-
խանձէ զայրացեալ՝ կամաւ կու-
րացուցանեն զաչս մտաց առ Ճըշ-
մարտութեանն տեսութիւն, 'ի
Փրիստոսէ խրատիմք՝ լուութեամբ
կալ առ այնպիսին և աղօթել զու-
սաւորութիւն, զի մի տացուք
զարբութիւն շանց, կամ զմարգա-
րիտն՝ խոզից յերգիծանութիւն և 'ի
կոխութիւն։ Այլ և Պաւղոս խրա-
տէ, յառնէ հերետիկոսէ յետ միան-
գամ՝ և երկիցս խրատելոյ՝ հրա-
ժարել. գիտելով զի թիւրեալ է
այնպիսին, և մեղանչէ, ոչ գիտե-
լով զինչ խօսի, և ոչ վասն որոյ
պնդէալն է։ Յայտմանէ խրատեալ
մեր չափաւորութիւնս, զաղմը-
կեալ գրերն՝ որ 'ի Զորոյգեաց 'ի
վերայ մեր կուտեալ զզրպարտու-
թեան կոմոցս, անտես արարաք,
և ողորմեցաք նոցին անհանձարու-
թեանն. զոր ոչ թէ 'ի հոգևոր և
յանօսար գիտութենէ հեռի էին, և
անկար համեմատել զհոգևորս ընդ-

հոգևորս, այլ և 'ի մարմնական ի-
մաստութենէն բաժան ցուցանէ
զնոսին՝ նոցին գրերն. ախմաղք և
անկարգք, և յինար բանից շաղա-
կրատողք, որ և բուն ազէտքն կա-
ցող են յայս երկրաքարշութիւնս
զնոսին ճանաչել. և մեք տարաք
զչարախօսութիւնն նոցա ի բերև
զայր երկայնամիտ, և բազմապա-
տիկ խորհրդով. որք ոչ ունէաք
ընդ նոսին հարց և փորձ, և ոչ ծա-
նօթութիւն, և յանդուգն բերա-
նոցն նախատէաք. զուարճացեալ
յայն մասն երանութեան որ ասէ,
« Երանի է ձեզ, յորժամ նախա-
տիցեն զձեզ, և ասիցեն բան չար
զձէնջ սուտ վասն իմ. ցնծացէք և
ուրախ լերուք՝ զի վարձք ձեր բա-
զում են յերկինս »։

Իսկ յետ այսր չեմք և ոչ զձեր
սատուածպաշտութիւնդ ճանաչ-
ցուցեալ, և ոչ մերոյ ճշմարտու-
թեանն՝ որում ոչ ոչինչ էք ևս
յայտարարութեամբ, վրէժխնդ-
րութիւն պահանջեալ յատուած-
ծաղօր կարողութենէդ. նախ՝ զի

բազմահոգս էք, և երկրորդ՝ զի մեք առ բամբասողն ախորժեմք լսել զԿրիստոսի անյիշաչար լինել։ Երրորդ զի կարճամիտ էք զլոց բանն ուսնիցուք, զոր մեր ճըշմարտութիւնս վայելէ։ Քանզի այլ անգամ եղև այս հարկս, և խնդրեցէք 'ի մէնջ բան՝ որ առ մեզ ուղղութեանս վկայ։ առաք զլոց սրբոց վկայութեամբ, որ զամենայն հակառակողս 'ի հաւանութիւն նուաճէր 'ի սիրելի զուղղութիւնն։ և ծանր եղև ձեզ ընթեռնուլն, կամ այլոց զնոյն ցուցանել։ որպէս և ունիք հարկ յԱստուծոյ՝ ոչ վայրապար ածեալ առաւել ընդ մէջ, այլ 'ի վերժինդրութիւն այնոցիկ, որ զչարն գործեցեն։ Եթէ առաքն զձեզ առ այն քննութիւնն և վերժինդրութիւնն տարաւ, ունիմք զլուծ խոնարհութեան, և նախիմք լսութեամբ 'ի տան։ Զեմք մոռա և եղ 'ի ձեր արքունական ապարանս։ և ոչ 'ի յոյզ և 'ի խլնդիր հոգևոր ուղղութեանց, կամ մարմնական ձրից։ Ոչ պարծիմք

ձեր առհմակցութեամբն, և ոչ մեր հայրենի պայազատութեամբն, ոչ գրով և ոչ բանիւ. և ոչ քան ըզ-ջափ մեր պատուոյս ձգեցաք, և ոչ 'ի վերայ ուրուք պատուոյ յա-ղագեցաք. ոչ ձիոք և ոչ ջորեօք յօրացաք, և ոչ զքահանայու-թիւնս երկրորդ մարմնոյ աշխա-տութիւն արարաք. ոչ 'ի քաղաքս ձեր ձեռնարկց եղաք, և ոչ զգոր-ծակալս ձեր հարստահարեցաք, զրկեցաք 'ի նոցանէ, և տարաք. զգուեցաք, և համբերեցաք. և ունկն ձեր ձանձրութիւն ոչ արա-րաք: Կատարեալ խնամութեամբ զոր ունիմք յԱստուծոյ՝ առաջի ձեր երբեւ զոխմար մանուկ եմք ե-ղեալ, թեթեւութեամբ ոգւոյ և բանի. և զառաջնոգս զոր ունիմ առ ի՝ ծրարեալ կայ և թաղու-ցեալ, խրատեալ 'ի մարգարէէն որ ասէ. Ասեցին 'ի դրունս զյան-դիմանիչս, և զբանս սուրբս պիղծս արարին: Վասն այսորիկ որ խնամ-ութեան է՝ 'ի ժամանակին յայնմիկ ըստացէ, զի ժամանակն չար է:

Այս լուսթեամբս կամ գաղա-
ղեալ, և առ Աստուած խոստկցու-
թեամբ պարտեալ. որոյ կամ ա-
ռաջի մտաւոր հառաջմամբ, և ան-
մեռնչ հեծութեամբ, և միշտ ար-
տասուաց հոսմամբ, ոչ գիտելով
զերեսելիսս, այլ զանեռեոյթան. և
զվերինն խնդրեմ, ուր Քրիստոսն
նստի ընդ աջմէ Աստուծոյ, և անդ
ընալ զաղօթս իւր առ իս մտաղ-
թեմ, որ ասաց. Հայր, կամիմ զի
ուր եմն ես, և սոքա ընդ իս լի-
նիցին. զի տեսանիցեն զփառս իմ,
զոր տուեր ցիս: Այն փառացն և
ամենն վայելչութեան առիթանօքն
զբաղեալ իմ ազքատութիւնս,
թեթև ունիմ զՀոգոյդեռոյ էղ-
բարցն և վարժապետացն անար-
գանքն, և զձեր փառքն: Եւ ես
ուսաւորեալ 'ի վայելչութիւնն՝
հեղում զարտասուս առաջի Ա-
ստուծոյ Հօր՝ միջնորդաւն Յիսու-
սիս Քրիստոսիս, և զձեզ 'ի նոյն
տեսութիւնս ուսաւորել, և այ-
սու գիտութեամբս՝ երեսելեացս
արհամարհողս առնել:

Եւ մինչ էս յայս ընթացս և 'ի
զբաղմունս կամ դեգերեալ, զերա-
նելն և ընդ Գրիգորոսի լինելն լաւ
համարելով, և զկեանն 'ի մարմնի
ոչ կարևոր, որովհետև ոչ եմ յօ-
գուտ ձեր, եկն իշխողդ մեր Հե-
թում, և էրեր առ իս 'ի ձէնջ պա-
տուէր հրամանի՝ որպէս առ ոհաս
մանուկ. և յայս հանուրսուեցան
բանքն, թէ անկարդ է իմ ընթ-
ացքս և անօգուտ. և չէ ընդ շա-
ւիղս երանեալ հարց մերոց Գրի-
գորիսի Վիկայասերի, և նորին հա-
մանուանն՝ որ յԵգիպտոս, և որ
զինի նորին սատ հայրապետ Գրի-
գորիս, և նորին եղբայրն Ներ-
սէս. և էս սաստիւրեալ գնամ 'ի
նոցա շաւղաց, և դուք և այլ հայք՝
նոցին ընթացակիցք։ Եթէ ոչ էի
յայս, արժանի էի հայրապետու-
թեան և պատուոյ. սակայն այս
վերջացուցանէ զիս 'ի պատահմա-
նէն պատուոյ. և ոչ միայն զիս,
այլ և ձեզ լինիմ պատճառ նա-
խատանաց 'ի Զորոյգեատացեացն.
զոր և անէծս վայրապար խօսին 'ի

զլուխս իւրեանց, և զուք ապաչէ-
ցէք զմեզ վասն զնոցա գայթակ-
ղութիւնն չինելոյ զառնալ 'ի մո-
լորմանէս. ապա թէ ոչ՝ զրկիմք 'ի
պատուոյն, զոր մինչև ցայժմ 'ի
ձէնջ եմք ընկալեալ:

Եւ ես 'ի վերայ այսպիսի հրա-
մանի ձեր՝ զոհանամ զԱստուծոյ
անխառն կամօք, որ արժանի առ-
նէ զիս վասն իւր ճշմարտութեանն
վկայութեան յանարգութիւն կո-
չել: Թէ լինիմ արժանի և զոր-
ծով 'ի նոյն վայելել, շնորհ ու-
նիմ պարգևողին, որ ոչ միայն
ոչ միայն զ'ի նս հաւատալն,
այլ և վասն նորին նախատիլ և
չարչարիլ. և պատրաստ եմ զա-
նարգութիւնս՝ յոյսս հեռի ըն-
դունել 'ի ձէնջ, քան զոր մինչև
յայս՝ զպատիւ: Եթէ իրաւացու-
ցանէ քո արքունական առեանդ
առանց քննելոյ և դատելոյ ձգել
զիս յանպատուութիւն, ընդդիմ-
կեմ զնոյն որպէս զԲրիտոսի ա-
թոռակցութիւն. իսկ ապա եթէ
զքննելն իրաւացի համարիք, և ոչ

յայդմանէ հրաժարեմ. այլ պատ-
րաստ եմ 'ի պատասխանատուու-
թիւն և Զորոյգեառոյ բնակչացն, և
մերոյ աշխարհիս, և ամենայն հակա-
ռակորդի, որ չեմ մոլորեալ և ոչ
սուերիւրեալ 'ի սուրբ եկեղեցւոյ
ուղիղ շաւղացն, ոչ ըստ հաւա-
տոյ, և ոչ ըստ բարեկարգութեան:
Ի վերոյ այսր և ուղղութեամբս՝
չեմ իւրեանց մոլար ընթացքին
լեալ գատողաղ, որպէս զարդարև
զՀշմարտութեան ուսուցիչ. այլ
ընդունեալ եմ զինքեանս իւրեանց
անկարգութեամբն 'ի բարեկար-
գութեանս հաղորդս իբրև զեղ-
բարս. և աղօթեալ միշտ 'ի վերոյ
նոցին, որպէս ունկնդիրն աղօթից
Ամենաած վկայէ:

Իսկ այժմ զի կոչէք զիս առաջի
դատել, պատրաստ եմ 'ի պատաս-
խանել: Ո՞յք են ասոյքն, եկեղեցւոյ
յանդիման լեցին. ասացեն և լուս-
ցեն: Ապա թէ առանց քննելոյ
փոքրիկացուցանէք զիմ բարեկար-
գութիւնս, և իբր զանօգուտ իրս
ապաք արհամարհել զուզիցն, և

զՃշմարիտն իբր զանգիտան, և ըստ մեծն որպէս զփոքր, և զՃշմարիտն որպէս զսուտ, ոչ հաւանիմ. և 'ի վերայ սորին ճշմարտութեան նախատիմ և մեռանիմ. քանզի կայ Քրիստոս և ասէ առ իւր ծառայս. Որ զոք լուծցէ մի ինչ 'ի պատուիրանացս յայսցանէ 'ի փոքրունց, և ուսուցցէ այնպէս զմարդիկ, փոքր կոչեսցի յարքայութեանն երկնից. և ունգ մեծ լինել ցանկամ՝ և ոչ փոքր: Եւ նորին առաքելքն պատասխանել ուսուցին այժմու խուժանիս, որպէս նոքին Հրէիցն՝ թէ Հնազանդել պարտ է Աստուծոյ առաւել քան մարդկան: Եւ Պաւղոս ասէ Համարձակ. Եթէ մարդկան հաճոյ լինէի, ապա Քրիստոսի ծառայ ոչ էի:

Եւ արդ էիկ, բարեպաշտ իշխող, և զմեծութիւն և զփոքրկութիւն իրիս քննեցուք, զոր ասես արհամարհել 'ի պէտս հաճոյից մարդկան. թէ մերս փոքր է, թէ այն՝ վասն որոյ Քրիստոսն մեռաւ, և Յովհաննէս դլխատեցաւ, և միւս

Յոհաննէս աքսորեցաւ, և Յու-
սին բրածեծ ջարդեցաւ, և Ներ-
սէս գերզաստուածութեամբ նահատա-
կեցաւ։ Օրէնք եդ Աստուած շա-
բաթանալ ոչ յամենայն իրէ, այլ
'ի ծանր գործոցն շաբաթանալ և
հանգչել։ Հրեայքն առաւել սի-
րէին զդատարկութիւնն, և զՔրիս-
տոս վասն բժշկելոյն 'ի շաբաթն՝
օրինազանց առին։ Եւ նա զի դի-
տէր թէ ոչ է աստուածպիր օ-
րէնքս այս, բժշկէր 'ի շաբաթն։
և ոչ շահեցաւ զկամն նոցին, և
յայլ օր փոխեաց։ այլ զՃշմարտու-
թիւնն պատուեաց, և այս պատ-
ճառաւ 'ի նոցանէ խաչեցաւ՝ թէ
զշաբաթս ոչ պահեաց։ Արդ ընդէր
ոչ զերծոյց զնոսա յաստուածա-
պանութենէն, և փոխեաց զբժշկ-
կութիւնն յայլ օր։ բայց զի էր օ-
րէնք՝ զօրէնքն յիւր տեղին պահեաց։
և զառաւելն խափանեաց։ Խակ ես
ունելով զՔրիստոս վասն իմ օր
ըստ օրէ առաջի Աստուծոյ Հօր
պատարագ, խափանեմ զնորա ըն-
պատաւորելն քահանայական նը

զգեստիւք, և բացաւ զլինել, և
պաշտօնէից սպասաւորութեամբ,
զոր հրամայեաց Աստուած Մով-
սէսիւն զզգեստուցն կարգ, և Պաւ-
ղոս զբանալ զլնոյն, և տուրբ
հարքն զպաշտօնէիցն դաս. և հաղ-
նիմ գիշա որպէս Հաղբատայ և-
պիսկոպոսն, և երկու թիզ կնկուղ
վասցի սաքուլայով, և պատարա-
գեմ հաղբատեցի սև փիլոնով, և
փակիմ զդուռն 'ի վերայս. և ձը-
գեմ զվարագոյրն, և անհաղորդ առ-
նեմ զժողովուրդն յիւրեանց Աս-
տուծոյն քաւիչ մոհուանէն. զինչ
կու առնեն ամենայն վանորայքդ 'ի
վերն և 'ի վայրս, և չեն պատակա-
ռեր 'ի նոյն կնքն 'ի պատարագի
խորհրդոյն, որ երբեմն ասէ՝ թէ
ընդ սերոբէին համանձայնեսջիք.
երբեմն թէ Տուր մեզ համարձա-
կաձայն բարբառով կարդալ զքեզ
հայր: Երբեմն, թէ Դպիրք սաղ-
մոս ասացէք ձայնիւ քաղցրու-
թեամբ, և զՏէր յերկինս օրհնե-
ցէք: Հրամայէ և ոչս զքո վանո-
րայքդ, թէ կատարի այս օրէնքս

'ի մէջ խրեանց։ Արդ ինձ հրամայեա, յօրինացս՝ որպէս յանօրէնութենէ հրաժարել, և զնոսա առանց դատելոյ թողուս յանօրէնութեանն անշարժ մնալ, որ լեզուապաղծք են, և անդուռն բերանք. և քան զմիլ Հարտապիք։ Եթէ սրտութեամբն կարէն զքո պարզամտութիւնդ երկեցուցանել. և ես Հշմարտութեամբս ոչ թէ կամիմ այս իմ գլխաւորիս քարշանքն, որ զԿրիտոսի պատարագն բարեզգեստութեամբս հրապարակատեսս առնեմ, որ է ամենեցունփըրկանք, և զիւր պատարագին խրատատուութիւնն 'ի տեղի ընեմ. և զայս ես որպէս զենչին նրա ջարհամարհեմ, և ոչ յայս շաւղացս խոտորիմ. այլ յօժարութեամբ առնում վասն Կրիտոսի պատարագին բարեվայելչութեան զմահն, որպէս նա վասն 'ի շաբաթս բժշկութեանն։

Երկրորդ անկարգութիւն իմ այն է, որ ընդ ամենայն քրիստոնեայս հաղորդիմ։ Գիտելի է իմաս-

առն քինոզաց՝ որ քրիստոնէից ազգք բացատրին 'ի միմեանց իւրք իւրք։ իսկ շնորհն Աստուծոյ զօրացոյց զիս՝ զայս մեծամեծ գուրթիւնս՝ գիտութեամբ արհամարհել, և զսէրն նախապատուել։ և էինք Հայն որպէս զԱսիացին, և Ասիացին որպէս զՀելլէնացին, և Հելլէնացին որպէս զԵգիպտացին, և Եգիպտացին որպէս զԱսորին։ Արդ եթէ ես միոյ ազգի ջատագով էի, ընդ այլսն ինքս էր կար հաղորդել։ բայց ընդ իւրաքանչիւրսն որ միմեանց թշնամիք են՝ խառնիմ, և զբնաւն շահիմ ըստ Քրիստոսի առաքելոյն։ և ունիմ բան՝ որ ամենայն հարցողն կարող եմ պատասխանել թէ ուղիղ ընթանամ, և սիրուն Քրիստոսի զամենայն կրճինն քակեմ։ որով բարեհաճակիմ և 'ի Ասիացւոց եկեղեցիսն, և 'ի Հելլէնացւոց, և յԱսորւոց, և կամ 'ի Հայաստանս։ և ընդ սոսա անշարժ, և 'ի նոցին աւանդութիւնն անսխալ։

Արդ եթէ չարակիրէին, և զնա-
խանձ իւրեանց առ մերձաւորս
զայրացուցանէին, ընդէր ոչ մխի-
թարէին որ իմ հանձարս զՀայաս-
տանս՝ այս ազգացս հաճոյացոյց,
և զնոսին միշտ առ մեզ 'ի սէր ձգէ-
ցուցէս տեսանէք գուք և լսէք, որ
անուախանձ ունիք զիրսն։ Բայց
նախանձն 'ի Գրիգորոսի լուսոյն
նսեմացաւ, յինոյս չէ զարմանք
եթէ խաւարի։ Եւ յայս ոչ էմք օ-
տար 'ի հարցն մերոց շաւղաց, այլ
անասելիւր ընթացակից. զի ոչ է-
թէ 'ի Զորոյգեա, այլ առ մեզ
են սուրբ հարցն բանք Գրիգորիսի
Վիրապեցւոյ, և որ յԵդեսիոյս նո-
րին հանճարեալն, և մերոց սե-
բանցս. ունիմք գրով զնոցին հա-
ւատոց զդաշն, և ունիմք 'ի լոյս
տեսուլացն զնոցին վարուցն և ըղ-
կարդացն ցոյցս. և երբ գամք յա-
ռենի՝ կարող էմք ցուցանել, որ
մեք 'ի նոցին շաւղացն վերայ գը-
նամք, և 'ի հաւատոց և 'ի կար-
գաց, և ոչ ոչք զմեզ նախատեն։
Եւ ոչ եթէ զնոսա միայն ունիմք

առաջնորդս , այլ և զոր նախ
քան զնոսա զսուրբսն , որովք թե-
դատին զմեզ՝ ոչ լինիմք պատան-
ձեալս . այլ մեծաւ պանծանօք զնո-
սին պատանձեցուցանեմք . զի ու-
նիմք զնոցին հաւատոյ դաշն . ըզ-
սուրբ պատարագին զարդն , զա-
ղօթից կարգ , զքահանայապարծու-
թեան վոյթ , զասելոցանց բա-
ցատրութիւն , զկրօնաւորութեան
օրհնութիւն , զնոցին միաբանու-
թիւն , զմիշտ դատելոյն ուղղելն ,
զաշխարհի երկնչանց զկրաւ , զքա-
ղաքի եկեղեցւոյ պայծառութիւն ,
զսօնից վայելչութիւն , զանձին
խնդմամբ դատ , զօր ըստ
օրէ սխալմանց խոստովանութիւն ,
զերկնային լուսոյն հայեցողու-
թիւնն , զառ 'ի նոյն տեսիլսն
երևելեացս արհամարհութի , զոյ-
սու ըղձմամբ արտասուացս ա-
ռուք . յորմէ սոքա որ զմեզ դա-
տեն 'ի յոլովեցս կամ 'ի բնաւից
թերի դատին : Եւ չեմ ես յիմա-
րեալ որ լռեմն , այլ նոքա որ շա-
զակրատեն զոր ոչն գիտեն . զի

Քրիստոս հրամայեաց թէ ծառն
'ի պտղոյն ճանաչի. մեր պտուղն
այս է 'ի մեծատոհմութիւնս, և 'ի
մեր պատիւն և 'ի հայրենի ժա-
ռանգութիւնս. և զԱնեցւոյն պը-
տուղն գոք էք լսեր, և զՁորոյ-
գեմոյն, և որ անդ Տուտէորդին և
Քաբարեցին, և այլքն իւրեանց
տեսողք: Զի Տուտէորդին յանար-
գութենէ յառաջ եկեալ լեզուա-
գարելումն՝ փառս որոյ առ 'ի
մարդկանէ, և զփառս Աստուծոյ
ոչ գիտէ. ուսելով և ընդունելով ընդ
աշխարհականաց զպորոն պարա-
լէ, և զեկեղեցւոյ գուռն թէ ընդ
որ է՝ քնաւ չգիտէ: Որ առ մեզ
ձգոմ յուսուցանել, և զԹուրք եղ-
բայրն իւր ոչ կամի և կամ թէ ոչ
զօրէ՝ աշակերտել, և ոչ իւրում
տանն բարեաւք վերակացու գիտէ
լինել. որ յեկեղեցւոյ արքոյ տասն
ճան անձամբ զանձն ընծայէ, և
յառաջին բարձին ինքնահաճու-
թեամբ բաղմի: Իսկ Հաղբատա-
ցիք վարժքն՝ այնքան կուրացեալք
'ի միմեանց նախանձուէ, մինչ զի

'ի բան խօսելն միոյն և միւսոյն ունչ առնելն՝ ամենայն վանական-նացն կատականք են և ծաղր։ Ըզ-սեռան տաճարին Տեառն ոչ կոխեն կրկին զանարժանս, և զմեր սպա-սաւորելս՝ առանց Ճանաչելոյ եր-գիծանեն։ Սոցա ոչ կամեցաք ոչ խօսակից լինել գրով, և ոչ ընդու-նելութիւն ունել բանիւ. և ոչ նո-ցին կացը առ մեզ լեզուապարու-թիւն, և ոչ տուրևառուութիւն 'ի տեսան մերոյ Գրիգորի աւուրսն, յորում՝ նովին կարգաւս երևելի էաք բնաւիցն. և ևս առաւելապէս մինչև ձեր ատուածպաշտութիւդ կոչեաց զմեզ 'ի մանուկ կաթուղի-կոսին ձեռնադրելն. յետ այնր ար-տաքս հանիք յաթոռոյն, և կոչե-ցիք 'ի քննել։ Հրաժարեցաք, մի և երկիցս և երիցս և չորիցս և հին-գիցս գիր հրամանի ձեր զմեզ բրու-նագատեաց։ Եկաք, և զոր ինչ ա-րարիք յայն ժողովն՝ համաձայ-նեցաք. գիտէաք և մեք զի մարդիկ էին մեռեալ 'ի Կայն, և արծաթ էիք առեալ անտի և ոսկի. և չէաք

ակոր լեզուաւ քան զնոսա, և ոչ
էեզ 'ի նոյն խորհրդակից՝ որպէս
զոմանս. ունէաք և մարմնական
ժառանգակցութիւն 'ի նոյնն. բայց
եթէ Աստուծոյ հրամանին՝ եշխա-
նութեանդ հնազանդեցաք, և հա-
ւատացաք Աստուծոյ՝ ասել քեզ ի-
մաստ առ 'ի նոյն, գիտել զԹերու-
թիւն անձին. զոր և աղօթեցաք,
և առաք զպտուղ աղօթիցն, ըստ
որում և եղ բարեսէր։ Իսկ եթէ
այնր աւուր խաժամուժն 'ի քո եշ-
խանութենէդ զանդիտեցին, և ըզ-
մեզ նպատակ նախատանաց փոխա-
նակ քո արարին, և զամբոխեալ ո-
գին և զնեղուեան ընդ ինքեանս
շարժեցին, զու զնախատինս նա-
խատաչաց քոց յանձն առուցս ընդ
նոսին նախատես, և Ճշմարտու-
թիւնս մեր, զոր զու աչօք էս տե-
սեալ և վայելեալ, վասն նոցին զբ-
պարտելոյն երդիծանես։ Հետի ա-
ւրացեալ Աստուած 'ի քէն զՊիղա-
տոսի դատողութեն Ճանապարհ.
զի այսպէս էր նորայն՝ ոչ ունելով
զդատութիւն նախատանաց, Հրէից

անոյն ազաղակաւ խարխաշէցաւ։
և մեծ ջարեացն հաղորդեցաւ։
Այլ զքո առեանդ արասցէ Քրիս-
տոս արդարակշիռ՝ որպէս զբարե-
պաշտեցն Կոստանդիանոսի և Թէո-
դոսեանցն. զի Ճշմարտութեանն
լեցիս ջատագով, և մի շատխօսու-
թեանն։ Աւ որ ազաղակեմ, թէ
՝Նախանձեցայ զնախանձ Տեառն ա-
մենակալի, և զմարդարէն Բահա-
զու յանդիմանեցի, սակս որոյ և
խնդրեն զանձն իմ. և անէծք իւ-
րեանց, զոր կարծես առ քեզ ձրիկ-
ռեալ՝՝ի գլուխս իւրեանց դարձցի,
և՝՝ի առնս ամբարշտելոցն. և էր
այն քեզ և ոչ մեզ՝ որ քեզ հա-
ղորդիմք՝ անէծք. այլ զնոսին միշտ
ածէ յայն պատիժն, զոր ասաց
Քրիստոս, թէ Որ զՀոգին սուրբ
հայհոյէ՝ մի թողցի նմա, մի յայսմ
աշխարհի, և մի՝՝ի հանդերձելոյսն։
Զի որպէս Հրեայքն զՔրիստոս
պայծառացեալ բժշկութեամբն
բէելզեբուղաւ զրպարտեցին զի-
ւաց հալածիչ, և զայս լուան գա-
ստէճիւ, զնոցն և թանձրապարտ

Տաւանդրդին, և ժողովք չարեաց
Հաղբատացիքն ոչ քննեցին և ոչ
հաւատացեալք մեր արդար իրա-
ւամբք զմանուկն նահանջելոյ, և
չարակենելոյ իշխանութեանն, ո-
րում առընթեր էաք և տեղեակ։
Այլ 'ի բացեայ գողով և 'ի նորին
ծանօթութենէն, և 'ի մեր ճշմար-
տութենէն, կամեցան ունել մա-
նուկ հայրապետս և կալ 'ի նեղեալ
վային, որ ասէ գիրն. Վա՛յ քեզ
քաղաք որոյ թագաւոր քո մա-
նուկ է. և իշխանք քո ընդ առա-
ւօտս ուտեն, և զհետս լինին ցքոյն։
Յայս խոկացին՝ նովաւ անվրդով
կալ 'ի գինքմոլութիւնն և յորո-
վայնապարարութիւնն, և յայլ չա-
ւին, յորոց միջի ճախրեն և ընդ
կարճառէն մաղկատեալ, անտես
արարին զաստուածահաճութիւն իշ-
խողիդ գիր, և զսուրբ ժողովոյ է-
պիսկոպոսացն՝ որ ընդ քեզ, և զար-
ժանաւոր եպիսկոպոսին հրեշտա-
կութիւնն. և զմանկանն անհան-
ճարի գիր այնպիսի մանկանց պատ-
գամաւորութեամբ պատուեցին,

որք 'ի նորա քահանայապետաբ-
թիւնն իբրև զորդիսն Հեղեայ
ձեռնելոյ էին 'ի վերայ Գրիգորայի
հօրին, և ասէին. Տուր մեզ խորա-
վելոյ, զոր թէ ոչ՝ առնուցուս բրա-
նի. Տիգրանաւ՝ որ վասն իւր 'ի ծա-
ռայութենէն զերծանելոյ՝ Հայոց
ձոյնակից գոյն. և զքեզ տասուա-
ծատէր և տասուածահատուտ, և
զմեզ ընդ քեզ՝ յանդուգն բերա-
նով զոչարտուեցին հրեշտակու-
թեամբ միոյ մեռելոնի, որոյ և ա-
նունն Աստուծոյ էր անգիտելի։
Դու խրատացի առնես որ զնոցա
բանն 'ի գիր ածես, կամ զմեզ զը-
զուես. զոր՝ որոց բերանքն անե-
ծիւք և գառնութեամբ լի են, որ
զմոյնս իժից ունին 'ի նեղաբոյ շար-
թանց, որոց երակք են ոչք հեղուլ
զարիւն, որք զճանապարհ խաղա-
ղութեան ոչ ծանեան և ոչ գոյ
երկիւղ առաջի աչաց նոցա։ Զի
առանց սուրթեան է այս վկայու-
թիւն նոցին, իւրեանց գրիչն ցու-
ցանեն, որք զքեզ յոյն գասեցին՝
որ չէիր. և զմեզ նոյնպէս. ոչ թէ

ոչ գիտելով, այլ կամաւ զՀոգ-
զոգրաւութեանն զգայուելով։

Արդ եթէ քո առաւաձգաշաւ-
թիւնդ արժանացոյց զնոսա պա-
տասխանոյ, մեր խնդաւութիւնս
ոչ բնաւ. զի խրատիւք ոչ ապ-
անդգամին պատասխանի. և զի յե-
սին են նոքա որ յայս յանդգնին՝
բոլոր հարց, որք մերում Հնմար-
տութեանս Ջատագովք են, նոյն
ինքն մեր աշխարհս և տէրք լեռնս,
և որ 'ի սմա հովիւք տէրքք, և բո-
լոր գաւառն Վասպուրականի, և
որ անդ հոչակաւոր ուխտն Վա-
ղարդ, և Երևելի արքն Սահակիանս
Տիրացուն ուսուցիչն մեր, և Գէորգ
Ճգնաւորն, և Սահակիանս՝ մեր
ուսումնակից, և Գրիգորատատուր
և Տիմոթէոս Ճգնաւորք, որք ակա-
նատես լեալ են մեզ, և որ առ մեզ
Հնմարտութեանս հաւանեալ, և
Երանեն եթէ կարող էին ձայնակ-
ցել։ Բոլոր գաւառն Տարօնոյ, և
որ 'ի նմա խնամատեն եպիսկոպոսն
Նշայի, և վարժապետս Թէոդորոս,
որ զմերս բարեհոչակեն բարեկար-

գութիւն, և երանեն զհաղորդեալսն։ Գաւառն Եկեղեաց, և լեառն սրբոյն Գրիգորի, և որ 'ի նմա հայքն և եպիսկոպոսքն՝ որք գրուին խրատոց բարեհամբաւեն զմեր ճշմարտութիւնս, և աւաղեն վասն աղքատութեամբ և անօրինաց բռնութեամբ 'ի սմանէ վերջանալոյ։ Իշխանքն Խաչենոյ, և որ անդ վանորայք, որք զաշակերտն մեր զՅովսէփ, և զկարգաց մեր վարժապետ՝ որպէս զհրեշտակ պատուեն, և կաթողիկոսութեանն Աղուանից ընծայեն։ Եկեղեցիքն Լատինացւոց, որ ասա յարևելս, և որք յարևմուտս, որոց հաճոյացաւ մեր խոնարհութիւնս՝ 'ի գնալն ինքնակալին Հռովմոյ ժողովով եպիսկոպոսացն, որք տեսեալ զմեզ հմուտ կարգաց խրատոց և մերոյս լուսաւորիչ, 'ի վերայ բարեգործութեանն՝ փառաւորեցին զՀայր որ յերկինս։ Եկեղեցիքն Ընտիրքս, Լատինացւոցն և Հելլենացւոցն, որք Պաւղոսի անուամբն զմեր նուաստութիւնս բարեհամբաւեն,

և նորին ամենայն արժանապա-
տիւ լինել յաջորդ վկայեն, որոյ
գրուածքն մեզ բաց են, և ժառան-
գաւորքն աշակերտեալք։ Պատ-
ուիրեալն Աստուծոյ՝ որոյ գրեալն առ
մեզ, և բարի վկայութիւնն մեր
աղքատութեանս մեծահռչակ։ Ընդ-
ծայեալն թագաւորութեանն Կի-
պրոսի Գուենդատապլն, որ 'ի զալն
'ի կարիս ձեր օգնականութեանն
առ մեզ, հաճութեամբ և գոլու-
թեամբ ընկալաւ զմեր բարեկար-
գութիւնն։ Գուենդ Հեռի, որ Պա-
ղեստինացւոցն ընծայեալ է ար-
քայութեանն, զոր յայս ամ բե-
ռեալ ձեր 'ի Տարսոն, սկիզբն զայս
արար առ մեզ խօսելոյ, թէ ոչ
զոք գոյց այսօր բարի անուամբ
հռչակեալ առ բազումս, որպէս
զքո երկիւղածութիւնդ։ Առաջին
կաթուղիկոսն տէրն իմ Գրիգոր
որ առ Գրիգորս փոխեցաւ, 'ի
ժամ վախճանին զայս ասաց, թէ
հարատահարեալ եմ զքո ճշմար-
տասիրութիւնդ մարդահաճոյ կա-
մօք, նեղոյթեամբ թող ինձ։

Այժմու հայրապետաս որ 'ի բնաւորութենէ և յիմաստութենէ ընթացակից լեալ մեր ճշմարտութեանն, և նախատինս վասն այսր ընդունի յօժարութեամբ։ Ի վերոյ այսր արտաքին վկայից ուն նիսք և զմտաց խոց խիղճ, յոր հաստատեալ եմ թէ բարիք միտս ունիմ, և յամենայնի կամիմ բարութիւն գնացս ցուցանել։

Արդ զայս ամենայն որ 'ի հայոց և յայլոց ազգաց՝ և 'ի մտաց խղճի բարի վկայութիւն ունեմ առնեմ, և 'ի Զորոյգեան զերկուց արանց, զոր իբրև զքուն լերթս հաջին՝ ընկնեմ հաճեմ։ զոր վասն զԱնեցի արքեալն 'ի դուռանաց և յորովայնամոլութենէ յարբեցութենէ 'ի կաթուղիկոսութիւն քարշելոյ՝ զմեզ նախատեն, և նոքա վկայութիւն տան, և մեզ այպանութիւն մեք 'ի մերոյն մոլորիմք, թէպէտ և նոցա ոչ հաճոյ գտանիմք։ զի նոցա կարծեն լուսն Բարոյի կաթուղիկոսութիւնն է, և ոչ իմ 'ի ճշմարտութենէ մոլորութիւն։ Վասն

որոց աղաչեմ զքո բարեպաշտու-
թիւնդ, զիս իբրև զոպէտ ոք և զա-
նուս յայս հարկ չիոչէլ։ Եւ Աս-
տուծոյ կամօք 'ի Ճշմարիտ Ճանա-
պարհի եմ և մեծամեծ ուղղու-
թեանց՝ որք նեռմոցեալ էին՝ նո-
րոգիչ 'ի Հայս. թէ ընդունիք՝ զոր
գիտեմ, և ձեզ վարդապետեմ, և
առաջնորդեմ ձեզ ընդ Ճանա-
պարհն՝ որ առ Աստուած ածէ.
իսկ եթէ անտես առնէք, և ոչ այն-
պէս լուիք, և ասեմ առ Աստուած.
Տէր, դու գիտացեր, զի զարդարու-
թիւնս քո ոչ ծածկեցի 'ի սրտի ի-
մում. ասացի և ոչ թագուցի զնոյն
'ի ժողովրդենէ մեծէ՝ և նոքա շուրջ
պատեն զինև չարեօք, որոց ոչ գոյ
թիւ։ Եւ ամենայնին յօժարու-
թեամբ ասեմ, զի զՔրիստոս շա-
հեցայց, և գտայց 'ի նմա. և լսա
այսմ յուսոյ զնամ խնդալով յե-
ռեռաց ասենի քո վասն Քրիստոսի
անարգեալ։ Իսկ եթէ ոչ հետևիս
նոցա շատխօսութեանն և նախան-
ձուն, այլ պատուես զմեր որ յԱս-
տուծոյ պատգամաւորութիւնս,

ընուս զԲրիստոսի հրամանն՝ որ ա-
սէ. Որ ձեզ ասէ՝ ինձ ասէ, և որ զձեզ
ընդունի՝ զիս ընդունի. և որ զիս
ընդունի՝ զառաքիչն իմ ընդունի.
և ինքն Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս
զօրացուսցէ զքեզ 'ի նոյնս, զի 'ի
ձեռն մեր լուսցեսնիս. և առ չա-
բախօսան ասասցես. Դ բաց կացէք
յինէն ամենեքեան, ոչք գործէք
զանօրէնութիւն. զի ինձ քաղցր
է բանք Տեառն քան զմեղու խո-
րիսխ, և ցանկալի քան զականս պա-
տուական. զի պահելով զնոյն՝
հասուցուցուն առեալ ընդ երկրաւոր
մեծութեանս և զմեծն կոչել յար-
քայութեանն երկնից. որում ժա-
ռանգաւոր արասցէ զքեզ Քրիս-
տոս 'ի փառս անուան իւրոյ, որ
է օրհնեալ յաւիտեանս. Ամէն:

Դարձեալ և զայս աւելորդ ոչ
համարիմ յայտ առնել քում ա-
ստուածպաշտութեանդ, զի սէրն
զլուխ է ամենայն պատուիրանաց,
ասաց սուրբ առաքեալն Պաւղոս:
Եւ Տէրն նոր պատուիրան էս մեզ,
զի սիրեսցուք զմիմեանս. և ոչ 'ի

նշանաց, և ոչ 'ի բժշկութեան
սքանչելեաց եւ տարացոյց իւրոցն,
այլ թէ Յայտմ ծանիցեն ամենե-
քեան զձեզ իմ զոլ աշակերտ, ե-
թէ սիրիցէք զմիմեանս։ Այսմ օ-
րինացս զրժօղք ոչ կարեմք լինել.
և ընդ քրիստոնէից ժողովս մախա-
նոք կալ, և զՁորոյդեւոացեացն
զմիտն հաճել։ Այլ թէ և տախիք
'ի նոցանէ, ոչ առեալք զնոսա,
այլ վարիմք սիրով և զհայաստա-
նեօքս և զԱտինացւովքն, զՀել-
լենացւովքն, և զամենեսեան մի
զիտեմք 'ի Քրիստոս՝ Աբրահամու
հաւատոցն զաւակ ըստ առաքելոյ.
և կարող եմք շնորհիւ գիտութեան՝
զոր ունիմք 'ի սուրբ գիրս՝ ասիցել-
ցան առնել զՀելլենացին, թէ զՀայն
խորշեալ կարծիցէ յուղղափառու-
թէ, և զՀայն՝ թէ զայլ ազգ. և զի
աղբիւր և հիմն հաւատոցս Քրիս-
տոսի նոքա եղեն, և մեք նոցա
ծնունդք որպէս ասի յերդ մի՝ որ
առ մեզ եղանակի. Կեցո զորդի
ծառայի քոյ, զոր 'ի Հռովմայ գա-
հիցն վերապատուեցեր, ուր եղին

զվէմն հաւատոյ հիման սուրբ և
կենդանւոյ։ Արդ Հայոց վարդապետ
ախս բանքն՝ հիմն զնոսա առէ, և
զմեզ 'ի վերայ նոցին շինեալ. և 'ի
նոցին բարբառն ուղիղք բազում
բանս 'ի գիրս սուրբս՝ որք չեն շար
ջեալ 'ի հայ լեզուս. այլ 'ի պա
տիս նոցին հելլենարէն թողեալ
են, որպէս Քրիստոսն՝ որ թարգմա
նի 'ի հայս օծեալ. եկեղեցին՝ որ
թարգմանի ժողովարան. կանգու
զիկոսն՝ որ թարգմանի ընդհանրա
կան. եպիսկոպոսն՝ որ թարգմանի
այցելու. Սուրբն, Լիսոն,
Գրիգորն, պատարագն, որթն, և
այլք բիւր։ Եւ զի այս այսպէս է,
կանգուղիկէ եկեղեցւոյ սովորու
թիւն է որ 'ի մեծամեծ ասնան՝ 'ի
Կոստանդինուպօլսի եկեղեցին՝ զա
ւետարանն նախ 'ի լատին լեզու
կարդան, և ապա յիւրեանց. և 'ի
Հռովմայ եկեղեցին, և յԱնտիո
քուն և յԵրուսաղեմին՝ նախ 'ի
հելլենացի կարդան, և ապա 'ի լա
տինացին. և այսպէս զմիմեանս սի
րով պատուէն։ Տարանի կանգու

ինչէ, եկեղեցին՝ եկեղեցի է իբրև
զմի 'ի նոցանէ. և զոր թագաւոր
մեր՝ որպէս նոցայն իւրեանց. և
ժողովոյն մեծ բաժինն հելլենացիք
էին, և քահանայքն որ յոլովս-
մեան օրն՝ մեզ աղօթակցէին. և
ցուցաւ 'ի վերոյ որ չէ առ մեզ հել-
լենացի լեզուն խոտեալ, այլ պա-
տուեալ: Թէ ես հարցի թէ ըն-
թեռնուն 'ի նոցա բարբառն աւե-
տարան, և ապա մեք՝ չտեսանեմ-
ցայ. այլ զկաթուղիկէ եկեղեցւոյն
օրէնքն պատուեցի. և այն ոչ քա-
պատուոյդ փոքրիկութիւն էր, այլ
բարձրութիւն, որպէս այդ թա-
գաւորացդ, որ 'ի նախայիշատա-
կեալ եկեղեցիսդ պատահեն. և
ձեզ պարտ էր զեկեղեցւոյ օրէնքն
յին՝ որ իշխանս էի եկեղեցւոյն՝
թողուլ, և հնազանդութեամբ ըն-
դունել. և ապա բարեմիտ կամօք ըն-
պատճառն քննել: Նահանջեցիք
զնին, և ես հաւանութեամբ պա-
տուեցի զձեր հրամանն, ոչ իբրև
զարքայ, այլ իբրև զիշխանութեան
հնազանդ: Արդ այս հելլենացւոյ

ապգս ոչ թէ առ մեզ միայն ունին մուտ և էլ 'ի սուրբ եկեղեցի, այլ և 'ի ձեր ազգուն ապարանն։ Դուք ընդէր ոչ վարէք զնոսին 'ի ձեր գաւթացն՝ իբրև զանսուրբ ազգ և զօտարահաւատ, ըստ Զորոյգեատեացն կամաց. այլ ունին 'ի ձէնջ իշխանութիւն և պատիւ և ուռճիկս և սէր և անընդարձակ բար հաւատար Հայոց ընդունելութիւն։ Արդ. եթէ դուք զսիրոյն օրինս պատուէք, զմեզ յատելութիւն ընդէր ասիպէք։ Զարս 'ի մատանէն 'ի մեր եկեղեցիս՝ տեսանեմք հաւատով երկրպագող, և ըզձեռն լի ընծայիւք, և լապտերովք և խնկովք և ձիթովք, որ Աստուծով ասեմ, 'ի նոցին ընծայաբերութենէն՝ զոր տան և նուիրեն սրբութեանս Աստուածածնին պատկերին, առնու Տարոնի եկեղեցւոյն և վանիցս մեր օր ըստ օրէ պէտքն 'ի մոմեղինէ և 'ի խնկէ. և ունին այսմ ընթացակից և հաւատս և ջերմեռանդն գութ առ Աստուած, և յեկեղեցւոյ պայծա-

ուսթիւն, զորս ոչ կարեմ առել
'ի տեսանելն այսպէս. և 'ի գրոց
գիտեմք՝ զի ոչ և հաւատոյ ունին
թերութիւն:

Դարձեալ և 'ի Լատինացւոց
ազգէն՝ ոչ թէ զմեզ միայն խորշե-
ցուցանեն Զորոյգեանցիքն, այլ և
զձեզ. և չկամին նոցա սովորու-
թեամբն զվարելն, այլ Պարսից՝
յորոց միջի իւրեանք են, և ընտե-
լութեամբն նոցա կրթին: Արդ
հաւատովք մի եմք՝ և իշխանք և
Հայոց ազգս, դուք մարմնոյ և մեք
հոգւոյ: Որպէս հրամայեցէք դուք
մեզ՝ մեր առաջին հարցն շաւղաց
ընթացակից լինել, լինք և դուք
ձերոյն: Մի կայք բացագլուխ քան
Լատինացւոց իշխանացն և թագա-
ւորացն, զոր Հայք մաղասկաթացն
ասեն ձև. այլ գնք շարփուշ՝ որ-
պէս ձեր նախնիքն. ածեցուցէք
զՀերս և զմորուս, որպէս ձեր
հարքն. զգեցէք գուռայ լայն և
թաւ, և մի փիլոն և զապեալ պատ-
մուճան. հեծէք 'ի ասխտեալ է-
բինարս Ճուշանով, և ոչ յան-

սխալս լաւելս լի հլով. ապաք պա-
սիւ անուանց՝ ամիրայ և հեծեալ
և մարդպան և ապայասալար, և
այսպիսիս. և մի սիր և պրոքսի-
մաս, գունդուսատալ և մարա-
ջոխս և ձիաւոր և լեռ, որ Լա-
մինացւոց է օրէն։ Արդ փոխեցէք
զուք զայս լաւելացի ձեւս, և զա-
նուանսն 'ի Պարսկին և 'ի Հայոցն
ձեւս և անուանս, ըստ ձեր հարցն.
և բարեզարդեցէք զձեր ազգու-
նիսդ՝ առաջնոցն սովորութեամբն.
և մեք հաւանիմք Զորոյգեան-
ցեացն, և փոխեմք զմերս, և կա-
տարեմք զպատարագն ազգուա-
յոյն, և երկու կանգուն վերարով.
ծրարեմք զմեռելոյ զդեսն, և
մուտնեմք առաջի Աստուծոյ գրշ-
տով և կրօնաւորութեան աբեմով.
լինիմք խորագնացեան 'ի պատա-
րագին՝ որպէս նոքա կամին, և ոչ
քննասացեան՝ որպէս Աստուած
հրամայեաց առնել Ահարոնի և
որդւոց նորա պատմուճանս կը-
տաւեայս պնդնաւորս, զոր նոքա
ոգեաւորութեամբ յաչալեն։ Լինիմք

հրապարակաւ մնակեր և թուր-
քացն կիթղայընկեր, զինչ իւրեանք
են և իւրեանց ընտրեալն Աստեղին-
խառնեմք զանկակեաց ասղասքանով,
և հաճոյանամք հանդանակացացն՝
որպէս նոցն առնէ։

Իսկ ապա թէ իշխանութեանդ
մեր ծանր է այսօր՝ զլսաղին ազգին,
որ են Գրանիկք, անօր և բարակ
սովորութիւնն թողուլ, և 'ի հնոց
հայասանեաց թանձրութիւնն
դառնալ. և ոչ հերս ժողովեք, և
ոչ մարուս երկայնացուցանեք, և
ոչ զդեսս լայնացուցանեք, և մեզ
ևս ծանրագոյն զկատարեալ բա-
նեկարգութիւնն՝ որ 'ի նոցանէ օգ-
տեցաք 'ի փառս սուրբ եկեղեցւոյ,
արհամարհել վասն Զորոյգեաց
երկու ազուէսացն հաճութեան։
Զի դասք զհայոց եկեղեցիս ա-
ռանց քահանայական զդեստուց,
և 'ի նոցանէ օգնեալ՝ զհինն սով-
որութիւն նորոգեցաք. դասք՝ զի
զերբոյդ և զվեցերբոյդ և զիննե-
բոյդ ժամն 'ի միասին կատարէին.
և 'ի նոցանէ զօրացեալ՝ զիւրա-

քանչիւրան յիւր ժամն կատա-
րեմք, և եօթն անգամ յաւուրն
զԱստուած օրհնեմք։ Գոյք՝ զի
պակասեալ էր 'ի վանորէիցս խա-
ղաղական աղօթքն, և առ նոսա
տեսեալ հաստատեցաք, նախ ժո-
ղովել յեկեղեցին յաղօթս, և ա-
պա 'ի մահիճս հանդչել։ Գոյք՝
զի չունէին օրհնութիւն կրօնաւո-
րաց։ այլ քահանայացուցեալ՝
միայն զձեռն տային։ զոր տեսեալ
առ նոսա՝ նախ օրհնեմք կրօնա-
ւոր, և ապա սարկաւագ, և քա-
հանայ կատարեմք ըստ նոցա։ Գը-
տաք՝ զի սահմանով ունէին ողոր-
մութիւն առ աղքատս, և ոչ ըստ
պատահման միայն։ զնոյն բարուք
նախանձն բերեալ 'ի մեզ յողոր-
մութենէ ձերմէ՝ որ 'ի Տարոնի
եկեղեցին, սահմանեալ եմք յուր-
բաթի և 'ի չորեքշաբաթի էր-
կերիւր և երեք հարիւր աղքա-
տաց հաց և բակլայ բաշխել։ և
թէ եւս տայ Աստուած և ձեր բա-
րի կամքն՝ եւս ՝ամենայնեմք։
Գոյք՝ որ զկէս ամին միանգամ

յաւուրն ուտէն կրօնաւորքն, ըզ-
նոյն և մեք օրինադրեցաք։

Արդ զայս բարի սովորութիւնս՝ վասն Տաւէորդւոյն հաճութեան, արհամարհեմք, և լինիմք պինդ որպէս զինքն, որ ինքն հանդէպ, կամ ոչ՝ որպէս նայն է, որոյ խնդաան 'ի գրոյն և 'ի բանէն իւրմէ ճանաչի. որ իբր զբուն յեանոյն յիմ ձեռասուն աշակերտացս է։

Իսկ եթէ յետ այսր վասն տօնի տատուածայայանութեանն գտանել զմեզ ժպրհին բերելով 'ի Հայոց գրոց վկայս, չեմք և ոչ այսոցիկ պատասխանատուութեանն անվարժ, այլ կարի տեղեակ. բայց զձեզ ոչ կամիմ յաճախութեամբ գրոյս ձանձրացուցանել։ Այլ զոսին՝ 'ի յառնելն առարկու՝ տատուածոյին ճշմարտութեամբն ենթադրեմ 'ի նոյն գրեանցն, և 'ի հարցն բանից ոչք 'ի Հայս պատուին։ Նոյն և զերրորդ ամուսնութեան հրաման՝ որով զինքաբ առ ժամանակիս ծնողց տիրու-

թիւն, հաւանեցուցանելոյ կամ-
նական գրոյք, և Ճոգաբերելոյ՝ ի լե-
զուագարաց թուելոց։ Նոյնպէս և
զամենայն որ առ մեզ գայթակղու-
թիւն նախանձաբեկաց և ագիտաց՝
ցուցանել կարող եմք, թէ գրոց
սրբոց է ուղեկցութիւն, և ոչ ինք-
նահաճոյ Ճանապարհի գիւտ. և
զկիրս ոչ կարեմք թողուլ, և ա-
ւանդութեանց մեռուաց հետևել.
զի մի լուիցուք զկշտամբանս՝ ի
Քրիստոսէ՝ որ ասէ. թողէք զպա-
տուիրանս Աստուծոյ վասն ձերոյ
աւանդութեան, կեղծաւորք։ Այլ
զսուրբ գրոց օրէնք՝ աւանդու-
թեանց տապալիչ առնեմք, և գայ-
թակղեալոյն թոյլ տամք զՔրիստո-
սին երկրորդեալ՝ ի վերայ նոցին,
թէ կոյրք են կուրաց առաջնորդք՝
որք սխալին, և՝ ի վիհ մոլորու-
թեան մտանին. և մեք վասն Ճա-
ղոյգեանց մախացողացն լեզուա-
գարութեան՝ յոյն վիհն ոչ ընկղ-
միմք. այլ զոյս խմաստիցն մեր յոյ-
ատնակ իշխանութեն ձերոյ բարձ-
րացուցեալ՝ լոյս տամք կուրացե-

լոյն, և կոչեմք 'ի մեր ճանա-
պարհն և 'ի Քրիստոսին. և 'ի
պէտս նոցին լուսաւորութեան,
կամօք ձեր՝ յօժարութեամբ և ա-
նեղիւղ դնեմք 'ի մէջ նոցին. և
զոր յուն ձեր խօսիմք՝ քարո-
զեմք առաջի նոցա 'ի վերայ ա-
նեաց, ոչ երկուցեալ յայնցանէ,
որ սպանանեն զմարմին, և զոգի
ոչ կարեն. հաւատացեալ Աստու-
ծոյ՝ թէ կարող է 'ի քարանց յա-
րուցանել որդիս Աբրահամու. և
ահա պատրաստ եմ զայս ձեր հրա-
ման կատարել:

Ապա թէ այսմ խոսիան լեցի
ազգականացս գութ, և աշխարհին
հեռաւորութիւն, իշխանութեան
ձեր հրամանաւ՝ եկեցեն առաջի
ձեր ընդ մեզ 'ի մրցումն. զի ոչ է
այս արիութիւն զինուորի՝ յիւր
ապարանն թոյլ շաղացուցանել
և զօրս հարկանել, այլ որ 'ի հան-
դիսի առնն ինչանէ, և ընդդէմ ա-
խոյանին կայ: Նոյնպէս իմա զի չէ
ուղիղ մարտ հոգևոր՝ որ 'ի Զորոյ-
գեան նատի և զիա 'ի Կիլիկիա յա-

չաղէ. Թող դան 'ի հանդիսի առ
ղիս, ասեն վէր և առնուն. և ոչ
յաղթող լինի Քրիստոսի Ճշմար-
տութեամբն՝ զգողութիւնն ընկալ-
ցի։ Ողբա ինձ երկու երեք Թուղթ
էն գրեալ նախատինք. Էս գիրք մի
բոլանդակ եմ գրեալ զՀայոց ազ-
գիս անկարգութիւնս՝ որ յեռոյ
մոռեալ էն. Համեմատեմք իրերաց
Թէ ո՞ զօրանայ առ Ճշմարտու-
Թիւնն և 'ի գրոց ճայնակցու-
Թիւնն, թէ՝ Նոցայն։ Ապա
Թէ անդ չառաքէք, և 'ի հանդիսի
տեղս զնոսա չկոչէք, Թոյլ տուք և
մեզ՝ մեր բարեկարգութեամբս մը-
նալ առաջի Աստուծոյ, և տանիմք
զնոցա բամբասանն և զշատխօսու-
Թիւնսն՝ որպէս զմանկանց շաղակ-
րատութիւն. 'ի վերայ որոց և ա-
ղօթեմք՝ Աստուծոյ շնորհօքն գալ
յուղղութիւն։ Եւ Թէ դուք խոր-
հիք զՆիկոդիմոսին՝ զգիշերային աս-
տուածապաշտին, կամ զայն ի-
խտանացն՝ որ 'ի Քրիստոս հաւա-
տացին և ոչ յայտնեցին, զի մի 'ի
Ժողովրդենէն Եբանիցեն, սիրելով

զվառս մարդկան քան զԱստուծոյն, աղօթեմք Աստուծոյ ներողութեամբ ընդունել և տալ ձեզ ժամանակ յառաջանալոյ շնորհի, զի և առ ձեզ լուսաւորեսցի ճշմարտութիւնն, և ձեօք յամենայն եկեղեցիս սրբոց. զորս յուղղութեանն և'ի ճշմարտութեանն դասախարակելով վարձս ընկալջիք ընդ բարեպաշտ թագաւորացն Դաւթի և Յովսեայ, Կոստանդիանոսի և Տրդատայ, որ յիւրաքանչիւր ժամանակս ուղղիչք եղեն աստուածպաշտութեանն, և ժողովրդեանն՝ ոչք ընդ նոքօք՝ ուսուցիչք. զորոց գործն որ'ի գիրս սուրբս ժողովեալ են, պարապումն առեալ քո բարեպաշտութեանդ՝ ընթերցողացն ունկնդրութեամբ նախանձիս զբարի նախանձն. և հանելով զպատուականն յանարդէն՝ բերան Աստուծոյ կոչեսցիս: Զսոցա ասելով զգործն՝ խնդաս, զի ոչ եղեն աւանդապահք այլ օրինապահք՝ որպէս Յովսիա, որ զօրէն եգիտ թագուցեալ և զա-

անդութիւնն զօրացեալ. և առ զօրէնսն, պատառեաց զպատմուճանն վասն անարգութեանն, և հատատեաց զնոյն'ի մէջ Իսրայէլի, և ընդ երանելիսն յիշատակի։ Յայս զօրացուցէ Աստուած զձեզ՝ կանգնել զօրէնսն Աստուծոյ'ի մէջ պանդուխտ և նժդեհ ժողովոյ ձերոյ և ազգիս, և Աստուծոյ փութալ հաճոյ լինել, և մի մարդկանն որ և ընկալցի զձեզ հաղորդ փառաց իւրոյ ընդ ամենայն սուրբսն'ի յաւիտենական կեանսն. և նոքա փառք յաւիտեանս. Ամէն։

ՆՈՐԻՆ

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅՆ ՆԵՐՍԵՍԻ

ՏԱՐՍՈՆԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ԱՍՏԱՑԵԱԼ

Ռարբեբանոմբիան Ներբողական գովեստ Ամբարձումն Տէառն Յիսուսի Քրիստոսի յերկին։

Յնծա այսօր հարան ողջախոհ եկեղեցի հեթանոսաց՝ի պատիւ յիշատակի փեսային քո Քրիստոսի խորհրդոց։ Պարեցէք, ով մանկունք առաքեալք, այսօր ուրախութիւն, զի հաստատեցաւ սիրտ ձեր՝ի հանդէս փառաց նորա մեծութեան։ Զուարճացեալ խրախոյս ինդութեան հարէք՝ի մէջ տաճարիս, դասապետք դասուց հանդի-

սի ժողովոյս։ Քանզի ահա այսօր լրումն փափաքանաց ձերոց յեր-
կինս երկնից կառուցեալ ամրա-
ցաւ։ Ո՛վ արեամբ փրկեալ ան-
բիծ գառինն՝ սեպհական ժող-
վուրդք Քրիստոսի. զուք՝ որ ընդ
խաչեալն խաչեցայք յօժարու-
թեամբ, և ընդ թաղեալն մեռայք
անձկութեամբ, և յարութեանն
հաղորդ եղէք գաւանութեամբ,
այսօր եկայք բարձրացիք սլացեալ
ընդ նմին թեւք հաւատոց 'ի փառս
երկնաւորս, յոր մտեալ նստաւ
ընդ աջմէ Հօր, առհաւատչեայ և
Ճանապարհ ամենեցուն ձեզ։

Այլ ինձ, որ զսարսռամութիւնս
ընթացքեալ՝ պաշտպան կացի ա-
ւուրս մեծի, ով տայր հաւատա-
րել խորհրդոյս, և զամենեսեան
զձեզ սիրացուցանել՝ խնամուա-
թեամբ ոմնելոյս։ Այն զի վերջա-
ցաք 'ի սահեցմանէ իրաց կենցա-
ղոյս՝ նայել 'ի պարանչելի փառս
այսր աւուր, յոր հրեշտակք ժո-
ղովեալ հպատակեցին, և յեկեղե-
ցի՝ ուսեալք բազմապատիկ ի-

մասամբ Աստուծոյ՝ Ժողովոյս մեր
երգակցին։ Նա և առաքեալքն
սուրբք 'ի սպասաւորել խորհրդ-
դոյս՝ պշուցեալք սքանչացան. և
մարգարէքն 'ի բացուստ տեսեալ՝
հրաման եառն Ժողովոյս երգոց
օրհնութեան։ Համբարձաւ, ասէ
Դաւիթ, Աստուած օրհնութեամբ,
և Տէր մեր ձայնիւ փողով։ Ո՛վ
դուք եկեղեցւոյ մանկունք, բար-
ձեալ զձայնս քաղցր եղանակաւ՝
սաղմոս ասացէք Աստուծոյ մե-
րում, սաղմոս ասացէք Թագաւո-
րին մերոյ, սաղմոս ասացէք։

Այլ ասա՛ղ, զի հեղգութիւն
մեր ծանրացեալ 'ի զբաղմանէ
մարմնոյ՝ հաւանել հրամանիս մեր-
ջացաւ. և զճաշակ համեղ գիտու-
թեանս՝ ջանքել անձին երգոք օրհ-
նութեամբ՝ յուլացաւ։ Քանզի որ-
պէս մարմնոյ ոչ է մի՝ տեսանելն
զյաղեցուցիչ իւր համադամն՝ և
ճաշակելն, այսպէս ո՛չ է հաւա-
սար լսել զբանս Աստուծոյ, և ո՛չ
խուզողական հանճարովն որոնել.
զի այսու պարարեալ բերկրի, և

այնու երբէք ոչ միսիթարի։ Յա-
զագս այսր նախանձամոլն Ա-
ստուած որպէս մարմնոյ էա զա-
նազան որակս պտղոց և երանգս
կերակրոց, որ բաւական էր մինն
առ 'ի կեանս, զի յիւրաքանչիւ-
րոցն առանձինն ձգեսցէ հաճելու-
զութիւն երանգոյ և հոտոյ և
զուարճացի, այսպէս և հոգւոյ
էա առաւել քան զնոյն կերակուր՝
զանազան ոճս ասասուածայինս,
իւրաքանչիւրոցն խորհրդոցն ո-
րակք գոնոց՝ և անուշահոտ բուր-
մամբ առանձինն։ Զի 'ի ճանա-
չելն զնոսա՝ անյապ լցցի փափաք-
մամբ խորհրդոցն, 'ի զուարճացու-
ցանել զնոսա մտացն քոյց։
Վասն որոյ և գուք, որդիք Եդեմայ,
որոց էա Ասուած զամենայն
ծառ գեղեցիկ 'ի տեսանել, և
քաղցր 'ի կերակուր, եկայք կթես-
ցուք այսօր 'ի ծառոյն կենաց
Քրիստոսէ՝ զպտուղ գեղեցիկ նո-
րին համբարձման, և բերկրեալ
ցնծացուք 'ի վերայ գեղոյ նորա
վայելչութեան, անմահական հա-

մոյն քաղցրութեան, և հոտոյն բերկրութեան։ Որպէս զի զոք ելեւոաք ընդ նմին խոցեցաք և՝ ի գերեզման մտեալ երկնեցաք, և զնորհուրդ յարութեանն՝ ի գողութիւն համբաւեալն լուեալ վշտացաք, այսօր տեսեալ զնոյն ինքն յերկնից Ճանապարհն ինքնիշխանութեամբ ընթացեալ, հաստատեալ սրտիս պարեցաւք, և բարձրաբազուկ՝ ի վերայ թշնամեաց մեր Ճախրեցաւք։

Ո՞ւր է անզէղջդ՝ ի չարիս բանսարկու. ո՞ւր դու զպատարիչ դատախազ. էկ այժմ կամց մեզ առնթեր, ոչ իբր զսիրելի, այլ իբրև զթշնամի։ Տես և զբա՛ յանձն քոտես և յամօթ լեր՝ ի գործս քոտես. սա այն է՝ որում զնաչն մեքենայեցեր, որում զլեղին արբուցեր, զոր գողացեալ համբաւեցեր. ահա ակնարև յանդիման քեզ և ամենեցուն՝ որպէս զհզօր և զկարող յերկինս համբառնայ։ Յայնժամ մեզ էր արտմութիւն, այսօր՝ ի վերայ քո ցաւք և երբ բազմաս-

ցի։ Յայնժամ՝ 'ի Տեառն մեր մահն՝ ընդ մեզ և տարերքս սուգ զգեցան. այսօր 'ի համբառնալն նորա՝ և օդ և երկիր պայծառացեալ՝ զբաղնալ ցնծութեամբ ընդունին զնա. և պարք լուսաւորացդ խոնարհեալք տասիճանք լինին առեղծողին խրեանց, որ փոխոխեալ ըզդարշապարս անցանէ վերոյ նոցա 'ի յերկինս։ Յամօթ եղեր հրապուրող մարդկան 'ի սէր աշխարհի. զի ակնարև պշուցեալ զդրաւական մեր՝ յզարկեմք օրհնութեամբ 'ի յերկինս, և 'ի վերոյ նորա ամրանամք։ Ոչ ևս այսուհետև գերութեանս դու խչխեաղի գերեզարշն զմեզ յերկնից քաղաքն ածեալ ամրացոյց։ Տկարացար անհաւատութեան տոհամբք զմարդիկ պատրել. զի առհաւատչեայ հաւատոց մերոց 'ի ծոցն հօր Աստուծոյ եղեալ բաղմեցաւ։ Ոչ ներգործէ այլ՝ դարանակալիդ մեքենայք զյուսահատութիւն. վասն զի բարեխօսն մեր ընդ աջմէ հօր նստեալ քաւէ զմոլորեալս։ Ոչ

կարեւ 'ի չարախօսելն այլ զանազ
զկրաւորեն. զի որ զփորձն էառ
.քո հնարիցդ, է փորձեցելոցս օգ-
նական: Սորջացիր գոնէ անազան
'ի չարեացդ, .քանզի արտաքս ձգե-
ցար յիշխանութենէ աշխարհի:
Տես, մարմին և արիւն է՝ որ յեր-
կինս եղեալ բազմեցաւ. և առ իշ-
խանութիւն յերկինս և յերկրի:
Այլ գիտեմք զի ամօթոյ թաք-
չիս. գիտեմք զի մերկ խայտառակ
եղեալ յիշխանութենէդ նշաւա-
կիս. գիտեմք զի նկուն եղև լեզուդ,
որ զաքանչելիսն բէեղզեբուղաւ ա-
սել սովորէիր, և զվարդապետու-
թիւնն՝ հակառակ Աստուծոյ կար-
ծեցուցանէիր, և զյարութիւնն՝ դո-
ղութիւն հրատարակէիր: Վասն
զի այսօր այն գործոյ կատարիչ՝ ոչ
միայն յերկնից տայ նշան, այլ
ինքն ընդ երկինս թեթև ելանել,
մարմնով համբարձեալ, հրեշտա-
կաց զօրօք յղարկեալ, ընդ աջմէ
Հօր նստեալ, նշան լինի հաւատոց
և զօրութիւն՝ կոխել զքո խայ-
թոցս: Դիտեա, և զդատակնիք

պատուհասին քան հատատեան։ Թոյլ տանք և զմեքենայս քո քեզ ժողովել, թէ ախորժես՝ և խորհրդակից քո զՀրեայսն զօրավիգն կոչել։ զի՞նչ ունիք առ այս զրպարտութիւն բաշխել, յայտնեցէք։ Մարդ էր, և զի՞մարդ առանց օգնականի թեթև թռուցեալ ընդ երկինս վերացաւ։ Աստուած, և զի՞մարդ ընդ աշակերտսն կերակրոյն հաղորդեցաւ։ Տես քաջ, Աստուած մարդացաւ, և մարդն աստուածացաւ։ զոր խայտառակեցար, և հաղթք քո հրատարակեցաւ։ Իրաւամբք և արդարութեամբ դատեցար, և 'ի մարմնոյ յաղթեալ ընկնեցար։

Զայսոսիկ առ բանարկու թշնամին 'ի դէպ էր մեզ 'ի սկզբանս բարբառել, և զմախանօք յաչաղօրն 'ի ժողովոյս մեր ամօթով արտաքս վարել, և ապա զհոգևոր սեղանս բարեկամացդ սիրել և զամենեսեան կերակրել։

Եւ արդ զի մի վայրապար լիցի խորհրդոցս տեսութիւն, ժուժկա-

լեալ ապաշխեմ, և անտուառս 'ի վե-
րուստ խմանալ, թէ զինչ հարկ
Աստուծոյ ինչմանն 'ի յերկիր, կամ
այսօր՝ ուր էնն 'ի յերկինս՝ փա-
ռաց համբարձմանն. որպէս Տէրն
ինքն ասաց. Ոչ ոք եալ յերկինս, է-
թէ ոչ որ էջն յերկնից Որդին մար-
դոյ, որ էնն յերկինս: Եւ առա-
քեալն նորուն գրէ. Որ էջն նոյն
է, և որ ելն 'ի վերոյ քան զամե-
նայն երկինս, զի լցցէ զամենայն:
Բայց թէ ոչ նախ զինչանելոյն պատ-
ճառս քննեմք, անկար է մեզ զե-
լանելոյն խորհուրդն ճշմարիտ ի-
մանալ: Եւ արդ գիտեմք այսպէս.
Սուրբ Աստուածն եմք Աստուծոյ, և
պատուիրանին զոր առաք՝ եղաք
յանցաւորք. յանցեաք ոչ իբր ըզ-
պատրոյն մեր կամաւ, կամ ա-
ռանց սարկանաց. այլ զինչ. յեա
պատրանացն ապաշաւ, և յեա
խաբէութեամբ յանցուածոցն և
մահու գտառապարտութեանն՝ 'ի
վարանդի ծառայութիւն նորին
զգիմամբ ապաշխարօղք, որպէս
այն որ ասէ. Տառապեցայ և խո-

նարհեցայ, ուսամ և զարհանա-
պազ արտասուս գնացի. և բարկու-
թեան Տեառն հաճելոյ, զի մե-
զայ նոցա, մինչև հանցէ 'ի լոյս զի-
բաւունս իմ: Եւ ապա առ Ա-
ստուած. Զարթիր զզօրութիւնքդ
և եկ 'ի կեցուցանել զմեզ. արի
Տէր, օգնեա մեզ և փրկեա զմեզ
և թէ՝ Հոգի երեսաց մերոց տէր
Քրիստոս. ընդ հովանեաւ նորա
կացցուք և ապրեսցուք. և Հեթա-
նոսք որ զօրէնս ոչ ունէին՝ բնու-
թեամբ զօրինացն գործեցին: Վասն
այսորիկ տեսեալ Աստուծոյ զա-
զաղակ 'ի նեղութենէ տարակու-
սեալ բնութեանն, արդար իրա-
ւամբք կշռեաց զողորմութիւն իւր
ընդ կիրս ապաշաւանաց մարդկան
մոլորելոց. և նիւթ առեալ զբնա-
կան թախիծ մտաց նոցա, ողորմե-
ցաւ: Որպիսի օրինակաւ. ոչ եթէ
զմեղանչական բնութիւնս յայլ
էութեան տարաղ յեղաշրջեաց, և
կամ տկարացեալ զգայութեանցս
զգալի պարդևեաց զօրութիւն:
Քանզի թէ այսպէս էր, զքնութի-

երևեցուցանէր նմա վասն առաջին արարչութեանն, որում անմարթէ հետևել նախահայեաց բնութեանն. և զիարդ զոր 'ի բարի ստեղծեաց բարւոյ արարիչն՝ ուներ յայլ ինչ փոխել, բայց թէ զիանդ ախտիցն, ընդ որ յեռոց թաւալեցաւ՝ մաքրել: Եւ զի անհնար եղև այս այլ ուրեք, ասէ առաքեալն. Ասուած զորդին իւր առաքեաց 'ի նմանութիւն մարմնոյ մեղաց, և վասն մեղաց: Ա՛ռ 'ի զի՞նչ կատարել գործ. որպէս զի մարմին զգեցցի, և ըստ իւրում էութեանն՝ անմեղ զնա ցուցեալ զմեղս կոխեսցէ, և զՀայր մեղացն դատապարտեսցէ անմեղ մարմնոնն, ամենայն մարմնաւորացս մեղաց պարտական. և զակամայ գերեալքս 'ի նմանէ զերծուցեալ յառաջին հայրենիսն վերատին փոխեսցէ:

Ա՛յսպէս բարեկամքս ծանեաք զնորհուրդ Տեառն մերոյ, զեր 'ի վերոյ քան զծառայական օրինաքն վարժեալսն: Վասն այսորիկ գա-

ելին Աստուծոյ պատուիրակելն, և աշխարհի մեղաց ջնջելն. որպէս զի անպարտն զպարտականացս մա-հուպատիժն հատուցեալ, պարտա-ւորքս արբեալ առ Աստուած բարձ-բացուք: Վասն այսր և բարկու-թիւն ամենահօրն զինչաւ 'ի հաշ-տութիւն. զի 'ի մէնջ՝ խաղաղու-թեան պատարագն: Այս զինչսն աշխարհիս դատապարտեաց, և արդարութեան խրատն ոչ-տաքոյ ձգեաց. զի 'ի մարմին և ա-րիւն ըստ բնական կրկին ընթացից ոչինչ եգիտ յիւրոցն սերմանց. յա-զագս որոյ ոչ թողաւ ոգի նորա 'ի դժոխս, և ոչ մարմին նոցա զա-պականութիւն: Զի յորժամ ե-հաս 'ի դժոխս, եկն խշնան խաւա-րին, և ոչինչ եգիտ 'ի նմա յիւ-րոցն. ծանեաւ ապա՝ թէ ոչ ըստ պարտեաց, այլ ըստ կամաց հօր մեռաւ փոխանակ աշխարհի: Վասն այսորիկ զարթուցեալ զարդար դատաստանն՝ ած 'ի վերոյ պատ-րուղին զպատրեցելոցս պատիժ. մերկացոյց յինչանութենէն և 'ի

պեսութեենէն՝ նշաւակեալ զնա անձին իւրոյ անմեղութեամբ։ Եւ խորտակեալ զնիգս գժոխոցն՝ արձակեաց զկապեալսն՝ ասելով. Որ 'ի կապանս էք՝ ելէք, և որ 'ի խաւարի էք՝ յայտնեցարուք։ Արի որ ննջեաց 'ի գրի, նախահայր Ադամ, զի խափանեցաւ մահու յաղթութիւն. լուսաւորեալ լիցի քեզ Քրիստոս՝ որ յարոյցն զքնութիւն քո այսօր 'ի յանեղծն կենդանութիւն։

Արդ զայս մեծ և փրկագործ աւարառեալ 'ի մահուն իւր Քրիստոս՝ զխորհուրդ, եկն յեւ այնորիկ երեւեցաւ աշակերտացն իւրոց, և հաստատեաց զնոսա 'ի յոյս յարութեան մարմնոյն իւրով։ Եաւեւ զնոսա, և ուրախ արար զգնկրոս սիրելեացն իւրոց, ուրախութիւն՝ զոր ոչ ոք կարէ հանել 'ի նոցանէ յաւիտեան։ Յարուցեալ՝ թէ այսպէս անբմբռնելի մնայ 'ի մահուանէ նա՝ որ ոչն բմբռնի յապականութենէ մեղաց. և զգմեղս մեր ինքն եբարձ 'ի խաչափայտին։ Եկաց ընդ նոսա զաւուրս

քառասուն, և ուստից զարքայու-
թեանն Աստուծոյ անձառ գիտու-
թիւնն։ Կեր և արբ, և հաստա-
տեաց զյոյս յարութեան մարմնոյ
յեռ մահու. շշաւիեցաւ և տե-
սաւ, զի նոյն էր ճշմարիտ՝ որ 'ի
խաչին խոցեցաւ։ Եւ այն որ էջ 'ի
մեռեալս և ազատեաց զնոսա, ելին
առ կենդանիսն և վսխիթարեաց
զնոսա։

Պարտ էր զի ընծայեացէ այնու-
հետև զպատարագն՝ զոր առ 'ի
յերկրէ, այնմ՝ որ հաճեցաւ ընդ
նուիրեալն նորա։ Պարտ էր զի 'ի
ձեռան որ ստեղծ զմարդն անապա-
կան՝ դիցէ զնոյն, նորոգեալ ըստ
առաջին վայելչութեանն։ Պարտ
էր զի արքային որ առարկու ե-
լեալ թշնամեացն յաղթեաց, վի-
ճակեացի նստել ընդ աջմէ Հօր յա-
թոռ՝ քահանայապետ յաւիտե-
նից, և բարեխօս նմին քաւութեան։
Պարտ էր առհաւատչէի յուսոյն
մատնել 'ի յերկինս, որպէս զի
մարդիկ 'ի նոյն խաբսխեալ՝ 'ի նոյն
փրկութեանցին օթեւանս։ Պարտ էր

զի որոց շրջեմք 'ի մէջ օձից և կար-
ձաց, և մահացու թիւնիւքն խո-
ցեմք, լեցի արեամբն իւրով սրբ-
ութիչ, և մեծի շնորհաց հոգւոյն ըն-
ձեռիչ:

Յաղագս որոյ 'ի դէպ ժամանա-
կի առեալ ընդ իւր զգաւնգս աշա-
կերտացն, եւ 'ի լեառն ձիթենեաց:
Ի վայրն՝ ուր ուսան զճառս նորին
թշնամեաց, և ուր լուան զբանս
չարչարանացն և երկեան, ծանու-
ցեալ զփառաւոր համբարձումն
բերկրեցան: Ի լեառն՝ ուր տեսին
զնա յաղօթս տարակուսանօք, ան-
ոչ տեսին զնա ալացեալ ընդ ամպս
լուսեղէնս փառօք: Ի տեղւոջն՝ ուր
խոնարհ եդ յերկիր զաստուածայ-
ին երեան արտասուօք, անոր վեր-
համբարձաւ հրեշտակացն օրհնու-
թեամբ և փառօք: Ի պարտիզէն՝
ուր կապեցաւն նախատանօք, ան-
ոչ սաւառնեալ շքեղացեալ՝ ճանա-
պարհ առնէր ընդ ամպս դարշա-
պարօք: Ի ձորն՝ ուստի փախեան
'ի նեմնէ առաքելքն վշտօք, ան-
դանօր ժողովեալ օրհնեցան յա-

մէնօրհնեալ աչքին պանծանօք։ Ի ձիթաստանին սրտմեալ՝ ոչ կա-
րէին տանել զՃառս մահուն զար-
հուրանօք. անդ էրաց զմիտս նո-
ցա խմանալ զգիրս, զոր էլից հրա-
շալի իւր գործովք։ Ի կեդրոնեան
ձորոյն՝ ուստի տարան զնա 'ի խաչ
սուսերօք, 'ի նմանէ ամբարձաւ 'ի
կառս քրովբէից նուրբ հողմոց
թեւօք։

Մայրն՝ ուր խոցեցաւ յայնժամ
'ի նախատանացն սայրատուր սա-
քօք, այժմ տեսանէ զորդին իւր
թագաւոր պճնեալ պատկօք։ Մա-
րիամ որ ժողովեալ զամենայն
բանս՝ խնդամուտ լինէր 'ի սրտին
խորհրդովք, ետես այսօր զէլս ա-
մենայն տարակուսանաց իւրոց
հրճուանօք։ Մեծուհին՝ որում
ակն ունէր որդւոյն հաւատովք,
եղև ակնարկող այսօր զդալն իւր
աչօք։ Զթագաւորուհիսն՝ զոր
խոստացաւ նմա հրեշտակն աւե-
տեօք, նայեցաւ ճշմարիտ՝ 'ի նրա-
տել անդրանկին յաթոռ բարձրե-
լոյ Հօրն փառօք։ Վասն այսորիկ

ցնծայր, հրճուէր, և այսպիսի ինչ
'ի բարձրանալն որդւոյն զկնի բար-
բառ արձակէր. Ա յսօր սիրտ իմ
հաստատեցաւ, և բերան իմ յար-
ձակեցաւ 'ի վերայ թշնամեաց, ով
անդրանիկ իմ և Տէր, որ կապու-
ցեալ ատատանէր 'ի քո յանձառն
խոնարհութենէ: Ա յսօր բարձ-
րացուցեր զգլուխս մօր քոյ փա-
ռօք, որդի իմ և Աստուած, որ
լուութեամբ կորանայր 'ի բամբա-
սելն զկուսութիւն իմ յուսթի
բժժանօք: Ա յսօր պայծառացու-
ցեր զդէմս իմ՝ նշուլից հեռոց ո-
ստինդ ճառագայթիւք, որ 'ի ժամ
չարչարանաց քոց զգեցաւ սուգ՝
մթին ստուերօք: Ա յսօր լցեր ըզ-
կանխատաց բանս աղախնոյ քոյ
սքանչելեօք. զի ահա յայսմ հետէ
ասեն երանի ինձ ամենայն ազգք
լեռ բերանով: Ա յսօր շնորհ ու-
նիմ Գաբրիելի ողջունին՝ զոր էտ
աւետեօք. զի տեսանեմ զքեզ 'ի
հրեղէն նորա դասուցն պաշտե-
ցեալ երգով:

Զայսոսիկ մայրն Աստուծոյ

զկնի ելից որդւոյն հնչելով, դառ-
նայր ապա 'ի դասս առաքելոցն
հաղորդս կոչելով 'ի ցնծութիւն
սրտին զնոսա։ Ո՛վ Պետրէ, ընդէր
լռես. ահա հրեշտակք ակուռմբ ա-
ռեալ եղանակեն շուրջ զվարդա-
պետաւն քո զօրհնութիւնս. սու
զգուշդս քո, և խառնեա 'ի պարս
նոցա, երգակցեա, տալով օրհ-
նութիւն այնմ՝ որ օրհնեաց զեր-
կիր գալստեամբ իւրով, և պայ-
ծառացոյց զերկինս ընթացիւք իւ-
րովք։ Թագաւոր մեծ 'ի վերայ ա-
մենայն երկրի ակնարկեմք զվերա-
ցեալն 'ի յերկրէ զԱստուած. շար-
ժեցէք զլեզուս ընդ բանակս զը-
սարթնոցն զօրաց՝ սաղմոսելով
նմա գովութիւն։ Դաւիթ այժմ
զԱստուած տեսեալ համբար-
ձեալ օրհնութեամբ, և զՏէր ձեր
ձայնիւ փողոյ հրեշտակաց, խրա-
խոյս տայ ձեզ սաղմոսել նմա
քաղցրաձայն. և ահա անթոյլ ա-
րարեալ հրամանին՝ պակուցեալ
պշուցեալ ընդ գնացանն նայիք։ Օդդ
ահա արտաքոյսէ 'ի փառաց նո-

բա, և երկինք խոնարհի ընդ ո-
տիւք նորա, և բարձանք նորին
բանան զգրուհս մոխց նորա. դուք
մինչև ցո՞ր վայր պշուցեալ՝ կամիք
սեռանել զընթացս նորա։

Այլ նոքա պշուցեալ Հայէին
ընդ երկինս երթալոյ նորա, պան-
չելի լեալ հիացմամբ սասկացեալք
'ի յանձինս։ Զի թէպէտ և սե-
սողք եղեն պանչելեացն՝ խորհըր-
դակիցք յարութեանն, սակայն
սեաչութիւն կամացն ծածկեաց
զորքանութիւն փառաց իւր 'ի նո-
ցանէ, առ 'ի համարձակ ընդ իւրև
շրջել։ Քանզի այն Պետրոս՝ որ
դաւանեաց զնա որդի Աստուծոյ,
և եռեռ զՀաւատ դաւանութեանն
'ի Թաբոր, սասանեցաւ 'ի չարչա-
րանսն, և շաղփոփի բանս կար-
ծեաց զաւետիս յարութեանն. և
յորմէնէն զլոկ կատաւն մնացեալ՝
դողացեալ զյարուցեալն հաւա-
տաց, առ 'ի յոչ գիտելոյ զգրոց զ-
ղութիւն։ Այլ և յետ սեռանե-
լոյ զնա յարուցեալ, և շշաւիելոյ
ձեռամբ թուանցի, զի՞նչ. զուա

կանան առեալ՝ դարձեալ 'ի գործ որոց ձկանցն ընթացաւ. մոռացեալ զասացեալն՝ թէ այսուհետև զմարդիկ 'ի կեանս որսայցես։ Որոց առընթեր կացեալ՝ մանկուն Տէրն առձայնէր. Մանկունք, միթէ ունիք ինչ ուտելոյ. և ապա ասէաւ զաքանչելի պտուղ վասասկոյն, եկին և ճաշեցին 'ի միասին, գիտելով զի Տէրն է. և ոչ իշխէին հարցանել զի մի որպէս առ Պղէտրեանն՝ աներևութացի փարիսաքելին 'ի միջոյ։ Եւ այս որպէս. — զաւուրս քառասուն բազում նշանօք՝ որ ոչ գրեցաւ՝ դասախարսակեաց զնոսա. և առեալ 'ի Գալիլեայ ած յԵրուսաղէմ և ասաց. Այս բանք են զոր խօսեցայ ընդ ձեզ նախ քան զչարչարանն, թէ պարտ է ընուլ գրելոցն յօրէնսն Մովսէսի և 'ի մարգարէս և 'ի սաղմոսն վասն իմ, և բացեալ ըզմիտս նոցա իմանալ զգիրս։

Իսկ յայնժամ որպէս 'ի քնոյ զարթուցեալ գոսք առաքելոցն տարածեալ ունելով առաջի իմա-

նալի աչաց զբանս մարգարէից մեկն և պարզ գիտութիւն՝ աքանչա-
նալին հիացեալք յանձինս ընդ զար-
մանալի իւրեանց պատահումն։
Զի՞նդ սա՝ առ որ հայեցեալ
Մովսէս ասաց, կեանս մեր կա-
խեալ զիայտ, մեք որպէս զմահ-
կանացու մարդ համարեաք։ Ընդ-
էր ժպրհեցաք զառ 'ի յԵսայեայ
բազուկ հօր անուանեալս, և առ
մեզս մեր մատնեալ։ յԵրեմիայ՝
հոգի երեսաց պատմեալ, և փայտ
'ի հաց նորա արկեալ։ 'ի Մաղա-
քիայ՝ արեգակն արդարութեան
կոչեալ, և բժշկութիւն 'ի թեւս
բարձեալ, որպէս զընկեր մի գոյզն՝
հատարակաց կերակրոյ և ըմպե-
լոյ կցորդ ունել։ Ահա սա է,
վասն որոյ ասաց Դաւիթ։ Աթոռ
քո, Աստուած, յաւիտեանս յաւի-
տենից։ և Քո են երկինք՝ և քո է
երկիր։ և մեք կենցաղակիցք սորա
համարձակեցաք լինել և խօսակից։
Եւ այնուհետև սկսան յայլ դէմս
կերպարանաց պատիւ Տեառն և
վարդապետին առնել։ 'ի նոյնն

ընդ նա զարհուրէին, յիշելով ըզ-
թեւաքոզեալ սերովբէին։ Ի խո-
սելն պատկառէին, զմտաւ ածեալ
զպաշտօնեայ զուարթունքն։ Ընդ-
սել ընդ նմա զնաւրդ էր յայնմ
հետէ ժպրհելի, զոր 'ի ծոց հօր
նայէին յանթառ փառացն բաղ-
մեալ։ Սէրն բորբոքեցաւ 'ի սիրտ
նոցա նորոգապէս. և երկիւղն խոր-
շեցուցանէր 'ի սիրելւոյն սքանչե-
լապէս. և մինչ ակն ունէին ընդ
նմա յերկար ժամանակս լինել, և
արժանապէս հպատակութեամբն
զառաջին սխալանն բժշկել, առ-
զնոսա, և ընթանայր 'ի քաղաքէ
անտի 'ի Բեթանիա։ Նորոգ բոր-
բոքեալ սիրով և տեսութեամբ
ընդ նորոգ տեսիլ ատուածու-
թեանն, յայս կոյս յայն կոյս ըն-
թանային ամօթխածութեամբ, և
հայէին 'ի դէմս նորա անյագ փա-
փագմամբ։ Երանի մեզ այսուհե-
տև, ասեն, յաշակերտութիւնս,
և ցնծացուք 'ի նորոգ գիտու-
թիւնս։ Ահա ամենայն մարգա-
րէքն 'ի բանս իւրեանց՝ իմանամք

զի ամս ցանկային. և մեք, եղ-
բարք, 'ի փափաքանս նոցին վայե-
լեմք։ Եւ զայս խանդաղակաթ սի-
րոյն ընդ միմեանս 'ի Ճանապար-
հին, հասին մերձ 'ի Բեթանիա։

Յայնժամ համբարձեալ զձեռս
իւր օրհնեաց զնոսա, և անդէն
փութապէս մեկնեալ՝ սկսաւ վե-
րանալ յերկինս։ Իսկ նոքա սրտա-
թափ յուսակուսուր խոնարհեալ,
զերկիր համբուրեալ՝ շնորհ ունե-
լով օրհնութեանն, յարուցեալ
փութապէս և երագ պշուցեալ
նայէին ընդ երկինս 'ի յերթալն
նորա։ Եւ ձայնէին առ միմեանս.
Զի՞նչ էր պատահումն. ո՞րպէս
ընդ Ճանաչելն զՃշմարտութիւն և
անծանօթացաք. ո՞րպէս ընդ յայտ-
նելն զորպիսութիւն փառաց իւ-
րոց՝ դառաւ փափաքելին 'ի մէջ
թաքուցեալ. զի՞նրդ յորժամ
սկիզբն արարաք զդուշութեամբ
պաշտելոյ, դառաւ պաշտեցեալ
վարդապետն 'ի մէջ՝ վերացեալ։
Իբրև զմի օր համարեալ է մեզ ժա-
մանակն, յորս ոգեւորութեամբ շըր-

ջեցաք ընդ նմա. ահա էին օրն՝ յորս ցանկամք տեսանել մի յաւուրց քոց, ով որդի Աստուծոյ և մարդոյ, և ոչ տեսանեմք թշուառական աշակերտաքս։ Եւ ապա յիշեալ ումն զգեղոյն վայելչութիւն, յոգւոց էլանէր. այլ ումն զբանիցն քաղցրութիւն, և ինքն ընդ ամենայն իւրում ոգորէր. միւսն զչարչարանսն զոր կրեաց անպարտս, և 'ի յիշատակ նորին հեծեծէր. ումն ըզչուէլն ընդ երկինս աղօտ ակնարկեալ՝ ձեռամբ մատուցեալ ընկերին իւրում ցուցանէր։ Եւ որչափ նա բարձրացեալ 'ի բացեայ 'ի ստորնայնոցս լինէր՝ ոչա յակՃիռս եղեալ 'ի նկատելն՝ աղէտ սիրոյն ոչորէր։ Եւ զի ելք վիպիաքանացն ըստ մարդկային հնարս արտաքս էլանէր, միայն զանթարթափ պշնուելն աչօք իւրաքանչիւր ոք սիոսիանս անձին համարէր։ Եթէ միւսն լքանէր 'ի տեսութենէն, յորժամ ընկերն վերատին զնոյն նմա նշանակեալ ցուցանէր, որպէս յանմահութիւն՝ ուրախու-

թեամբն փոխէր։ Թէ այլ ոք ձրկ-
ուեալ կորովի բբօք զբուել նորա
նշմարէր, ամենեցուն աչք ընդ նը-
մին յուսով ուղերձէր։ Քաղցր
էր նոցա պշնուլն ընդ երկինս ընդ
երկար ժամանակ, թէ ոչ ամպն 'ի
սորև մնացեալ զդեր 'ի վերոյ ե-
լեալն ծածկէր։

Այլ զի այս եղև փութապէս,
և էր աշխատութիւն նոցա 'ի պըշ-
նուլն ընդ երկինս մեծապէս, եկին
հրեշտակքն բարեկամք՝ կրկին ե-
լեմանն յուսով սփոփել զմիտս
նոցա. և յաշխատութենէն ընդ
երկինս հայելոյն դադարեցուցա-
նել։ Ապք գալիլեացիք, այժմ զի
կայք հայեցեալ ընդ երկինս՝ ան-
ջըրպետութիւն ամպոյդ որոշեալք 'ի
միրելոյն. այս Յիսուս որ վերա-
ցաւս 'ի ձէնջ՝ սոյնպէս դարձեալ
եկեսցէ։ Արդ դարձիք սպասեցէք
սորա կրկին գալստեանն, զի հան-
դերձեալ էք վերսին տեսանել
զսա եկեալ փառաւք, որպէս և
այժմ հաստատեալ։ Պատասխա-
նեցին. Եւ զինչ լեցուք աշա-

կերպաւ յանկարծ բաժանեալք 'ի
վարդապետէն։ Եղեսէ՝ զի զգաց
կանխաւ զԵղիայի վարդապետին
իւր վերանալն, կրկին զհոգին որ 'ի
նմա՝ խնդրեալ ընկալաւ։ Մեզ զի՞նչ
տայք միսիթար, ով զուարթունք
'ի տրտմութեան և 'ի ցնծութեան
մինչի վարանեալ աշակերտացս
ցնծութիւն՝ զի տեսաք զնա յայն-
պիսի փառս Հոխացեալ, և տրտ-
մութիւն՝ զի տարև 'ի նմանէ ե-
զաք տառ մնացեալ։ Սկսան ապա
նոքա սիրել զմիտս նոցա և ա-
սել. Ելք դալիլեացիք, մի հիա-
նայք, այլ ցնծացէք, զի դայ համ-
բարձեալս 'ի յերկիր, և պատի
զամենեսեան զձեզ 'ի նորոգու-
թիւն յարութեանն հրաշապէս։
Ոչ է այս աքանչելի, զի տեսէք
զայս Յիսուս 'ի յերկինս համբար-
ձեալ, այլ յորժամ տեսանէք զնա
յերկնից յերկիր հայրական փա-
ռաք տարկիչեալ. յորում երկինք
դալարին, և երկիր տագնապի։
Հրեշտակք թափուր թողեալ զեր-
կինս՝ ընդ նմա խնամեն, և դուք 'ի

գերեզմանացն թռուցեալ ամպօք
ընդ առաջ ընթանայք։ Ապ գա-
լիլեացիք, զի՞ կայք հայեցեալ ընդ
երկինս. համբառնալս Յիսուսի
զոր տեսանէք՝ ոչ է ըստ սաստուա-
ծային փառացն, այլ ըստ մարդ-
կային խոնարհութեան։ Քանզի ահա
դուք միայն տեսօղք էլիցն նորա.
ոչ սպասաւորքն յառաջընթացք,
ոչ դոչուն փողոց կարապետ, ոչ
կառք քառադէմս, ոչ հրեղէն ա-
նիւք պատուանդան. քանզի 'ի
սեպհական հայրենիսն երթայ։
Այլ երևումն տեսանելոց էք զնո-
սա աքանչելի, յորժամ գեա հրոյ
էլանէ առաջի նորա՝ ընդ իջանելն.
յորժամ պատմեն երկինք զվայել-
չութիւն նորա, և տեսանեն ամե-
նայն ժողովուրդք զփառս նորա.
յորժամ հազարք հազարաց պաշ-
տեն զնա, և բիւրք բիւրուց կաց-
ցեն առաջի նորա. յորժամ հրն-
չումն զօրաց նորա դղրդէ զերկիր,
և ձայն փողոյ աւետեաց նորա
շարժուցանէ զմեռեալս. յորժամ
խաչ նախատանաց նորա՝ ճառա-

գայթից արեգականդ յաղթէ. և
վէրքք ձեռին նորա զհայեցող թըշ-
նամեան սուզէ։ Ահա տեսէք թէ
որպէս պատցաւ, և զօրս թեթև
ընթացիւք իւրովք սքանչելապէս
կոխեալ բարձրացաւ. և 'ի մարմ-
նակեան աչաց ձերոց սառուցեալ
թեամբ ամպոյդ ծածկեցաւ։ Արդ
այժմ բացէք զիմանալի աչս մտաց,
և յառեցէք 'ի յերկինս՝ ուսանել
խորհուրդս անպատումս։ Քանզի
ահա իշխանութիւնք հրեշտակաց
ցնծութեամբ եկին նմա ընդ ա-
ռաջ. ոմանք զդրուն աւետարա-
նեն համբառնալ, և ոմանք զթա-
գաւորէն հարցանեն ուսանել։
Ներքինքս անուանեն զնա թագա-
ւոր փառաց. և վերինքն տարա-
կուսին, թէ ո՞վ է սա թագաւոր
փառաց, որ ընդ երկինս ճանա-
պարհ 'ի յերկրէ առանց օգնա-
կանի ինքնիշխանութեամբն հոր-
դեաց։ Գաբրիէլեանքն աղաղա-
կէին. Տէր զօրութեամբ իւրով,
Տէր կարող 'ի պատերազմի. և մի-
քայէլեանքն հիանան, և Զիմրդ

կարմիր ունի հանդերձ զ'ի գոյն ա-
րեան և մարմնոյ։

Այսօր այլայլեցաւ սովորու-
թիւն կարգաց հրեշտակաց. զի վե-
րինքն ուսանին, և ստորինքս վար-
դապետեն. քանզի Աստուած 'ի
ստորնայնոցս 'ի վեր էլանէ, ձեր
փրկութեան տղագաւ խոնարհեալ։
Մեծ է առ երկնաւորս
այժմ փրկութեան ձեր ուրախու-
թիւն. զի ահա զխորհուրդն մար-
դեղութեանն Աստուծոյ, որ ծած-
կեալն էր յաւիտեանցն և յազ-
գաց, այժմ յայտնապէս տեսա-
նեն, և շուրջ զնովաւ պարս բոլո-
րեն։ Տէր ամենակալ, աղաղակէին,
մինչև յերբ ոչ ողորմիս վերինս Ե-
ղուսաղէմի, և քաղաքացն դրախ-
տին, ուստի արտաքս ձգեցեր զե-
րի զբնակիչն զԱդամ, և անտես ա-
ստարեր թողեալ ամայի այս եօթ-
նեակ դարուց եօթնից։ Եւ Լուսան
այսօր պատասխանի բանս բարեաց
և մխիթարութեան, զի ասէ. Փըր-
կեաց զնոսա բազուկ իմ, և արամը-
տութիւն իմ միայն զդէմ կալաւ։

ցնծան և հրճուին նահապետու-
թիւնք հրեշտակաց՝ յզարկաւորք
եղեալք առ 'ի ձէնջ համբարձեալ
արքային, և հնչէն առ վեհագոյն
իշխանութիւնս և պետութիւնս՝
երգել հոգել նմին ճանապարհ։
Համբարձէք զդրունս ձեր 'ի վեր։
Համբարձէք, ասելով, նահապե-
տութիւնք երկնայնոց, զի մոցէ
փառաց Թագաւորն՝ որ արար
խաղաղութիւն յերկինս և յեր-
կրի։ Համբարձէք, քրովբէք հրա-
բերանք, զհրեղէն արով դրունս
առ 'ի ձէնջ պարտեալս, զի մոցէ
Թագաւորն պատկեալ խոչի փայ-
տիւս կենաց։ Համբարձէք, քերով-
բէք վեցթեւեանք, զդրանդիս դը-
ռանց երկնից խորանաց, զի մոցէ
նոցի յաթոռն փառաց Որդին
ծոցածին արտի հօրն սիրած։ Իսկ
նոքա հարցանեն. Ո՞վ է սա Թագա-
ւոր փառաւոր դիմեալ յերկրի,
այսինքն յԵգիպտոս, շքեղ կարմրա-
զարդ յազգէ բոսորայ. անապա
պատմուճանի մարմնոյն գեղն ցո-
ւանայ, և բուռն զօրութեամբ ընդ

երկինս ընթանայ։ Եթէ յօդաւոր
բնութիւն նիւթական, զիարդ միայ-
նակ ընթանայ առաջի ձեր, և ոչ
հրեղէն կառօք և հեծելօք օգ-
նեալ։ Եւ թէ պարզ բնութիւն
անմարմին, կարմրանեարկ պատ-
մուճանաւ մարմնոյ որպէս զար-
դարեալ՝ իբր զիեսայ ընդ առա-
դաստ երկնից սկսալով ընթանայ։
Ասուցէք մեզ, ով վերակացուք
մարդկան ազգի՝ դուք հրեշտա-
կաց. ո՞վ է այս թագաւորն՝ որ
ծագեաց իբրև զառաւօտ, գեղե-
ցիկ որպէս զլուսին, ընտիր իբրև
զարեգակն, իբրև զհիացուն կար-
պեալ։ Գիտեմք և զայլս 'ի մարմ-
նաւորաց եղեալս 'ի յերկինս, բայց
ոչ այսպիսի բուռն զօրութեամբ։
Ենովք յորժամ փոխեցաւ առ
մեզ՝ դուք եղէք նմա վերբերօղք.
Եղիայի 'ի նեղքոյ զձեզ առեալք
կառս և երիվարս հրեղէնս լծեալս.
վասն զի անկար է մարմնոյ՝ ընդ
թեթեւ շաւիղս անմարմնոցս կո-
խել։ Իսկ այս թագաւորս ո՞վ է, որ
էլանէ յերկրէ զգեցեալ ծիրանիս.

պատկեալ խաչիւ, պաճուճեալ ա-
րեամբ, մարմնենիւթական՝ գեղով
վայելուչ, բուռն ընթանայ ան-
մարմնոցդ առաջի։ Մարդ է, և ա-
ռանց օգնականի չուէ. արիւն է
զգեցեալ, և զհեռս անարեանց
համարձակ ընթացիւք կոխէ. ՅԵ-
դեմայ գայ և յԵրկիր է, և բուռն
զօրութեամբ զերկինս դոպացու-
ցանէ։ Դրանց ոչ կարօտանայ բա-
նալոյ, զի ահա բանիւ զսուսս տա-
պալէ։ Սակայն թէ ո՞վ է սա՝ ու-
սուցէք մեզ, ով հրեշտակք, որոյ
և մեք միշտ զխորհուրդն Աստու-
ծոյ՝ 'ի սորին հեզեալ ցուցա-
նեմք։

Յայնժամ ակամն նոքա զայս ա-
սել. Տէր զօրութեանց և երկնից
է սա, թագաւորն՝ որոյ դուք սրով-
բէիդ աղաղակէիք, Սուրբ սուրբ
սուրբ տէր զօրութեանց, լի են եր-
կինք և երկիր փառօք քոյ։ Տէր
փառացն է սա, որում դուք քրով-
բէիդ երդէիք, Օրհնեալ են փառք
Տեառն 'ի տեղւոջէ իւրմէ։ Ար-
քայն է սա յաղթօղ, որում դուք

ջորէքդիմի ամ՝ ուքդ՝ հանգիստ փա-
ռացն լինիք։ Սա երեւեցաւ յեր-
կրի մարմնով, և արդարացաւ հո-
գւով, հաւատարիմ եղև աշխար-
հի, և դարձեալ գայ յերկինս փա-
ռօք։ և զի ոչ խոնարհեցաւ յեր-
կիր որպէս զմարդ՝ գոլով մարդ,
ոչ կարօտանայ բարձրացուցանո-
ղի ընդ երկինս՝ գոլով Աշխարհս
Աստուած։

Եւ մինչդեռ հրեշտակք և հրեշ-
տակապետք և սերովբէքն և քե-
րովբէքք սկսեալ զայսոսիկ խօսէին,
ինքն որ առաջի ընթանայր, սկսաւ
ընդ առաջ եկեալ վերնոցն գա-
սուց՝ զայս պատասխանել։ Ես եմ
որ խօսիմ զարդարութիւն, և ի-
րաւունս փրկութեան։ Ես եմ որ
երաւամբք և արդարութիւ յաղ-
թեցի, և կոխան զթշնամին հակա-
ռակամարտս արարի։ Ես եմ որ
զգերեալ ազգ մարդկան փրկեցի,
և դարձեալ զայս նոցին յերկինս
ուղղեցի։ Ես եմ որ զթշնամու-
թիւն՝ի մարմին իմ սպանի, և խա-
ղաղութիւն յերկինս և յերկրի
արարի։

Եւ զի կարմիր էն, ասէն, պատ-
մուճան քո, և հանդերձ քո իբրև
զհնձանահարի լիոյ հնձանի կոխե-
լոյ. այսինքն թէ՝ այդ գործ ոչ էր
մարմնաւոր բնութեան կարելի,
իսկ առաւուածային զօրութեան
քոյ ամենայն ինչ հնարաւոր է:
Արդ զի արարեր զայս ամենայն առ-
առուածապէս, հաւատամք. մար-
մնոյ հանդերձ արիւնոտ ընդէր ըզ-
գեցեալ էս՝ ի վերայ առառուածու-
թեանդ փառաց, և բառորատիպ
գունովդ զնոյն պաճուճեալ: Քան-
զի և մեք բաղում պատերազմունս
մղեցաք. մինս՝ ի մէջ հարիւր
ութսուն և հինգ հազար ամենի
յԱսորւոց առաքելոց, և երկուս՝
զՍոդոմայեցւոց քաղաքն հրդե-
հեաց. և զի կարելի է՝ աքանչելի
գործ յերկրի անմարմնոց զօրու-
թեանց՝ հաւատամք. բայց գու-
ահա զի տկար պատմուճանաւդ
վանեցեր զմեծամեծ մարտս՝ հիա-
նամք, և զյեղանակ բազմապատիկ
խնամոյ քոյ ուսանել ըղձա-
նամք. յայտնեա իշխանութեանց

և պէտութեանց երկնայնոց զնո-
լոց արուեստի քոյ իմնասս, Ա-
ստուած մեր և տէր։

Ոչ թէ որպէս գուք կարծէք,
ասէ, աստուածային զօրութեամբ
իմ, ոչ երկնաւորք, 'ի գլուխս ա-
ծեալ զմարդկան փրկութիւն ուղ-
ղեցի, և ոչ թէ կառք և երիվարք
հրեշտակացդ ինձ 'ի մարտս պաշտ-
պանեցին, և ոչ թէ փրկեալ ինև
հեթանոսք 'ի փրկագործութեանն
վաստակ օժանդակեցին, այլ փըր-
կեաց միայն բազուկ իմ, և սրբա-
մտութիւն արդարութեան մարմ-
նոյս իմոյ միոյնակ առանձինն կա-
ցեալ ընդդէմ՝ կոխեաց զԹշնա-
մին։ Միայն 'ի լեառնն պէտպէս
փորձութեանցն յաղթեցի, և զԱ-
դամոյ պատրօղն՝ 'ի նոյն հնարս
կոխեցի։ Միայն ընդ մաքառուրան
ճաշակեցի, և 'ի ճանապարհս վաս-
տակեալ քրտնեցի, և 'ի սուգ սի-
րելեացն լացի, և զմարմին բնա-
կան կրեաքն արդար պահեցի։
Միայն 'ի խաչին չարչարանս դիմե-
ցի, և յերկիւղէ մահուն սարսեցի,

և կամաւ զնոյն կրեցի, և զինչման աշխարհի իրաւամբք դատապարտեալ արտաքս ձգեցի։ Մինչն 'ի Պիղատոսի յատեանն կացի, և կատականացն արհամարհեալ զամօթ՝ ժուժեցի, և յերկոտասան բիւրուց ձեր՝ զոք ինձ 'ի Թիկունս չածի։ Մինչն 'ի փայտս խաչին հեղուաց, և զձիրս մարգարէիցն լցի, և զպատմուճանս իմ յարիւն իմ Թաթաւեցի, և զԹշնամին կոխան ոտից իմոց եդի։ Զէն ոչ առի 'ի ձեռս զհրեղէն ձեր սուր, այլ արկար մարմին. վասն՝ ոչ զանիւԹ ձեր բնուԹիւն, այլ արիւն Թանձրատուած. և այսպէս պատերազմեալ յաղԹեցի աշխարհի։ Վասն այսորիկ արդարուԹեամբ իմով և կամաւոր մահուամբ զմեզս ցամարդկան զմուրհակն պատառեցի. և այժմ եկանեմ նստել ընդ աջմէ Հօր, բարեխօս և քահանայ հօտին իմոյ, զոր պատուական արեամբ իմով գնեցի։

Զայս լուեալ գունդք հրեշտակացն՝ աքանչանային ընդ անհաս

խորհուրդ բազմապատիկ խնա-
տութեանն Աստուծոյ. զի մինչև
ցայժամ ոչ տկարութեամբ և
խոնարհութիւն գիտէին զնա յաղ-
թօղ, այլ կարողութեամբ և փա-
ռօք. իսկ այժմ ուսեալ ոչ միոգի-
մի զնմանաս Աստուծոյ, այլ բազ-
մապատիկ: Զի սա փոխանակ կա-
րողութեանն՝ զտկարութիւն, և
փոխանակ զօրութեանն՝ զնոնար-
հութիւն մարմնոյս, և յաղթեաց
սատանայի իրաւամբք և արդարու-
թեամբ: Սկսան ապա նոր եղա-
նակաւ զերգս նմին վերերգել, և
զմարդիկ 'ի կցորդութիւն օրհներ-
գութեանն խրեանց ժողովել:
Ծափս հարէք, ասեն, ազգք հե-
թանոսաց, համաձայն քաղցր էր-
գոցս հրեշտակաց. և ողոգակե-
ցէք ընդ մեզ փառաց թագաւորիս
'ի ձայն ցնծութեան գոչութիւն
օրհնութեան: Զի թագաւորեաց
'ի վերայ ամենայն երկրի իրաւամբք
և արդարութեամբ, և հնազանդ
արար զձեզ ընդ մեզ աւետարա-
նաւն խաղաղութեան. զի շինեաց

յերկինս զհամբառնալ իւր առ-
տուածապէս զօրութիւն, և հաս-
տատէ յերկիր զաւետիս իւր՝ առ-
հաւատչէիւ մարմնոյն վերացմամբ։
Դարձիք նոտարուք յԵրուսաղէմ
մեծաւ խնդութեամբ, և ապաստ-
ցէք զքենուէ զօրութիւն 'ի գալ
Հոգւոյն սրբոյ 'ի բարձանց։ Ահա
մոռանէ քահանայապետս առ Ա-
տուած պատարագաւն հաշտու-
թեան, և առնէ խաղաղութիւն
ընդ ձեզ Հոգւոյն սրբոյ առաք-
մամբ։ Նոտի բարեխօս ընդ աչմէ
Հօր հանապազորդ մարդկան քա-
ւութեան, և առնէ խնդրուածս
վասն ձեր փրկութեան։ Հայր, կա-
միմ զի ուր եան եմ 'ի ծայրագոյն
գահոյս վերոյ ամենայն անուան,
մայէ եկեղեցի իմ ուռանել ըզ-
վրաս զոր ասացայ՝ ընդ խաչի ջամ-
քեզ հնազանդութեան։ Հայր, կա-
միմ զի անդամք իմ որ 'ի սարին
վայրս ցնդեալ կան, բարձրացեալ
յօդեացին 'ի հատակ մարմնոյ իմ
լսման։ Հայր, զորս եռուր ինձ
գինք արեան ժողովուրդ սեփհա-

կան, սիրեցի 'ի ջամբ սիրոյ քոյ ընդ միածնիս հաճութեան, և բարեխօսեմ ածել զնոսա 'ի պատիւ փառացս իմ հաւատարութեան:

Ո՛վ մեծի շնորհիս, ո՛վ անճառ երախտեացս, ո՛վ անկշռելի երախտեացս, որում արժանի գտար, ելիցեցի, 'ի համբառնալս Քրիստոսի. զի Աստուած 'ի մեր կոյս է, և ոչ ոք է մեր հակառակ: Հայր արդարացոյց զքեզ միածնին արեամբ ձրի շնորհօք, և նովաւ հանդերձ այսօր զերկինս ամենայն երկնային փառօքն շնորհեաց քեզ: Ո՞վ դատապարտէ զքեզ, կոյս սուրբ՝ որ խօսեցար հարսն Քրիստոսի և յանդիման կացեր նմին հաւատով, յորժամ Աստուած զքեզ արդարացոյց, և ընդ նմին յարուցեալ յերկինս նստոյց: Յիսուս Քրիստոս մեռաւ վասն սիրոյ քո՝ և յարուցեալ էլ այսօր յերկինս, և նստաւ ընդ աջմէ Հօր բարեխօս վասն մեր. զի՞նչ է յերկրային հեշտութեանց՝ որ կարէ մեկնել զմեզ 'ի սիրոյ նորա: Բաց զայն քո, և

տես թագաւորին քո զփառս. և 'ի նոյն փութացեալ երագեա։ Արկ 'ի քաց զքօղ ոգեղութեան երկրաւոր սահեցման, և մուտ ընդ յոյսն քո 'ի նեղքոյ վարագուրին տարածման։ Խարիսխ քո յերկինս, դու ընդէր 'ի տորինս կորանաս։ Թագաւորն քո յաթոռն փառաց և շնորհաց, դու ընդէր մատչել առաջի նորա հեղգանաս։ Կարապետն Յիսուս՝ զերկնից դուռնն այսօր մտեալ՝ քեզ եբաց. ժողովուրդ նորա և հօտ, ընդէր ճշմարիտ ճանապարհաւն առնս հանդէպ յուլանաս։ Ասի ծն հրաւիրեցար գնալ 'ի յերկրէ յերկինս, յապականութէ յանապականութիւն, 'ի միջոյ կարճաց 'ի հրեշտակաց դասակցութիւն։ Դարձիր յունայնութեանց, և կացո զոտս քո յուղիղ պողոտայն. զի գնացեալ ընդ նոյն այժմ հաւատով, արժանի լիցուք յետ ելից աստի երկնային տանն օթեւանացն՝ հոգւով, և յաւիտենական կենացն 'ի հանդերձեալ գալուստն՝ մարմ-

նով. շնորհք և գթութիւն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ընդ որում հօր ամենակալի և կենդանարար սուրբ Հոգւոյն՝ ի միասին, ՝ի բնութիւն և յառաջաւորութիւն վայելեն պատիւ և իշխանութիւն այժմ և յաւիտեան յաւիտենից. Ամէն:

ՆՈՐԻՆ

ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ՆԵՐՍԻՍԻ

ՆԵՐԲՈՂԵԱՆ

Ասայեալ 'ի հրաշափառ գալստոյդ
Հոգւոյն սրբոյ։

Ստիպիմ 'ի սիրոյ սրտիս բազձանաց նուիրել զբանս տպագրութեանս մատս խնոց՝ առաւելս մեծի։ Հանդանակեցէք տիարուհեան ի-մոյ զպարգևս աղօթից, հանդիսացեալ ժողովուրդք։ Տուք ինձ ըստուէաղն այսօր շնորհս աշխարհի, որպէս զի անվեհեր արկից զանձն իմ 'ի խորս խմասակց գիտութեանն Աստուծոյ, և սեղանաւո-

րեցից զանազանական կերակուր հո-
գւոց պարարիչ։ Զկր առաս հե-
ղեալ այսօր յերկրի, մաղթեսցուք
նշուլից նորա ճառագայթել 'ի
հայեցուածս մտաց մերոց, և ա-
ռաջնորդել ընդ շաւիղս ստուերա-
ծայնոց բանից հեռանել։ Ո՛վ աքան-
չելեացս. զոր ցանկային ընդ աղօտ
ակնարկութեամբ նկատել հրեշ-
տակք, այսօր շնորհօք ի՞նչեալ 'ի
ստորին գաւառս սփռեցաւ։ Եւ ո՞վ
ոք ոչ յուսացի հաւատով 'ի
պարդևս նորա վայելել։ Հոգին
սուրբ, որում բերանաբաց կալով
'ի փոփոգման դասք սերովբէից և
քերովբէից՝ զոլքանութիւն նորա
ոչ կարացին նկատել, յայսմ ա-
ւուր խակատէս ի՞նչեալ յաղեցոյց
զմարդիկ 'ի գիտութիւն անճառ
խորհրդոց իւրոց։ Ընդ որս և ես
ապառեմ յառաջութէ նորա կա-
թիլս խմաստից ընդունել։

Արդարև ձգեաց 'ի փայտն կե-
նաց մարդն զձեռն իւր, որ յա-
ռաջն 'ի բաց առաքեցաւ 'ի նմա-
նէ. այս եկեր, և զյաւխանա-

կանն անձին սեպհականեաց զկենդանութիւն: Եւ ո՞ այսր շնարհի միջնորդ և մատակարար. ո՞վ այլ ոք բայց եթէ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս, կենդանի, լոյսն, Ճանապարհն, դուռն, հովիւն, քահանայապետն, յոյսն, միջնորդն, բարեխօսն և կարապետն: Որ անց ընդ երկինս երկնից ինքնիշխան զօրութիւն և եմաւ հրաշափառապէս 'ի ներքին կողմն վարագուրին. և եղ յանդիման Աստուծոյ հօր զառհաւատչեայն 'ի մարդկանէ բարեխօս վասն մեր. ուստի առեալ փոխարէն զձիր առատ տարածեաց յերկիր: Յորմէ զմայլեալ արքեցաք, և զերկուսն արտմութեան նախամօրն յաւէտ մոռացաք:

Այսօր խաւարաւ պատրանաց աշխարհի ընկղմեալքս՝ ընկալաք զլոյսն խմնալի, պայծառացուցիչ հոգւոց և առաջնորդ յերկիրն կենդանեաց: Այսօր զզգեաւ թախծութեան՝ զոր ընկալաք 'ի հօրէ մերմէ Ադամայ՝ մերկացաք. քանզի նորն Ադամ զարդարեաց

զմեզ յոսկեհուռն պաճուճեալ և
պատկեալ։ Այսօր հուրն աքանչե-
լի՝ երկնաւոր բոցաճաճանչ նշու-
լիւք արտաքոյլեալ 'ի յերկիր՝
այլայլութեամբ արծարծեալ կի-
զեաց 'ի մարդկանէ զփուշն, և ըզ-
ատամկիչ պատիժս պատուհասի
մեղացն անիծից։ Այսօր լեզուաց
հրեղինաց վիճակի գտեալ արժա-
նի ազգ՝ որ հաւատար էր անան-
նոց անմոլից, գարձեալ ստացաւ
վերատին զշնորհն բանի, պատկե-
ցակից գտեալ արարչին իւրոյ։
Այսօր հնչիւն սաստիկ հոլմոյ և
քաղցր ցօղոյ հոգւոյն որոտաց
յերկիր, և զբարբառս անիծից որ
շարժեցաւ վասն Ադամայ՝ գար-
ձեալ փոխարկեաց յօրհնութիւն։
Այսօր հոտ բուրման անուշահոտ
ինդրկի անապականութեան ծա-
ւալեալ՝ զծուխս մահու մատնչա-
պատ թանձրութեան յեղաշրջեալ
յանմահութիւն հաստատեաց։ Այ-
սօր զգալի պատարագի՝ զոր ա-
ռաքեաց զգալի աշխարհս 'ի գա-
ւառն խմանալի՝ ընկալաւ առհա-

եառչեայ փոխարինի զՀոգին խմա-
նալի, որ նորոգեաց զաւարը ա-
ղին զգալի 'ի ձև պատկերի ան-
նիւթն քաղաքի։

Ո՛վ մեծի սուրբաւորութեան շա-
հի երկնայնոցն և երկրայնոցս։ Զի
առքա եառն մարմին, և 'ի նոցա-
նէ առին զՀոգին։ Տուն Աստուծոյ
ընծայեաց զՔրիստոս, և սուն
Աստուծոյ հատոյց սուն փոխարէն
զմխիթարիչ սուրբ Հոգին։ Մար-
դիկ եառն զմարդն Աստուծոյ, և
Աստուած եա զԱստուած մարդ-
կութեանս։ Այս է սուրբաւոր-
թիւն՝ Աստուծոյ արդարութեանն
քարոզ-նախ 'ի մէջ 'ի ծառայից
պատարագ հնազանդութեան, և
ապա 'ի Տեառնէն զարդեալ խա-
զաղութեան-նախ 'ի մէջ խաղա-
ղութիւնն Քրիստոս, որ քակեալ
զմիջնորմն ցանկոյն՝ արար զերկու-
սին մի, և ապա յԱստուծոյ ա-
ւետեաց հնչումն, որ աւետարա-
նեաց խաղաղութիւն հեռաւորաց
և մերձաւորաց։ Յառաջագոյն
յՈրդւոյ նուաճեալ բնութիւնս՝

զկամս Հօրն 'ի քաղցրութիւն դըր-
դեաց, և ապա Հոգին տկարու-
թեան մերոյ հասեալ 'ի թիկունս՝
առ Հայր բարեխօսեաց։ Նախ
Քրիստոս մահու խաչի հնազան-
դեալ՝ զթշնամութիւն յանձն իւր
նահանջեաց, և ապա եկեալ Հո-
գին՝ զերկրաւորքս 'ի հանդէս երկ-
նայնոցն խառնեաց։ Խորհուրդ
լայն և ընդարձակ. առաւելութիւն
գիտութեանն Աստուծոյ տեսանի,
եղբարք. զի լերինք են արդարու-
թիւն նորա, և խրատունքն խորք
բազումք, որպէս և վկայեաց մար-
գարէն։ Պաւղոս մաղթէ, զայս ի-
մաստից Հոգի՝ աշակերտացն ըն-
դունել, որ հիացուցանէ զքնոզս,
և յաճախէ զկիզս փրփուրանաց
որ առ Աստուած։ Առ ի՞նչ մարմ-
նատնի Որդւոյ, և վասն էր ընդ
մարմնատնին ոչ եղև փրկութիւն
աշխարհի։ Ո՞չ ապաքաւ անպարտ-
ականին խաչն նախատանաց. և
ընդէր ոչ յեւ այնորիկ մարդիկ
կատարեալ։ Վասն էր ընդ Որ-
դւոյ շրջեալ և բնակեալ աշակեր-

ուացն՝ և անիմաստ մնացեալ. և
վասն ոչր պատճառի միայն ընդ ի-
ջանել Հոգւոյն այնքան շնորհիւ
զարդարեալ պատկեցան։ Ա՛ւ ի՞նչ
Քրիստոսի այնքան մեծամեծ նշա-
նաց ոչ զոք հաւանեցուցեալ, և
Պետրոսի յայտմ առուր միով բար-
բառով զԹիւ երկոց հազարացն ա-
շակերտեալ։ Զոր քննել արժան
է, և զգանձս խմաստութեանն Աս-
տուծոյ յըշտեմարանս սրտից ամ-
փոփել, առ 'ի կարող լինել նախ
սրտիւ հաւատալ յարդարութի-
և ապա բերանով խոստովանել 'ի
փրկութիւն։ Քանզի փրկագոր-
ծութեանս յեղանակ ոչ է զօրու-
թեամբ, այլ իրաւամբք և արդա-
րութեամբ։ Որպէս զի ընդ ամե-
նակարող զօրութեան Աստուծ
և ամենաբաւական ողորմութիւ
յերկինս և յերկրի հաստատեցի։

Քանզի այն որ արար զմարդն 'ի
պատկեր բարեբարութեան իւրոյ
բարի, և էառեալ զնա 'ի նախանձուն
բանսարկուին դաւաճանեալ և մե-
ռեալ, ըստ արդար իրաւանցն ոչ

կամեցաւ զպատրանսն ընդունելոյն թողուլ 'ի ձեռս որսողին։ Զայս ընդ Բանն համադրեալսն. Եթէ հաղորդեաց ընդ բնութեանն զոր ընտրեալն 'ի բարի. մի արդեօք ընտրաբէս բնութեան զծուխս չարութեանն՝ որ առաջի իմ՝ բարդի։ Զանիր, զի թէ ըստ բնական կրիցն տիարանայ առ օրէնս իմ, անմեղադրելի է 'ի պատուհասէն՝ զոր նա սահմանաւն ածէ 'ի վերայ նորին. իսկ եթէ օտար 'ի բնութենէ, և եկամուտ ունի զայն արկածք, զպատրոյն յանդիմանեալ դատապարտեա, և զնա որոշմութեամբ և զթութեամբ նորոգեա։

Զայս պատուէր առեալ 'ի Հօրէ Բանն՝ հաղորդեցաւ ընդ մարմնոյն, և մարմնոյն խառնեցաւ ընդ Աստուծոյ. խառնումն անձաւ, և յատկութիւն էութեանցս անշփոթ, որպէս զի սպառընթաց մարմնոյն՝ անձամբ անձին փորձեալ ծանիցէ։ Եկաց նովաւ զամենեսեանն, և ոչ հաղորդեցաւ օ-

տար 'ի բնութենէն 'ի ներքսրծութիւն։ Եկն 'ի Յորդանան՝ նուիրել զամենակատար մաքրութիւնն հօր, և դաւանեցաւ 'ի նմանէ հաւատարարատուիս Որդի սիրելի։ Վարեցաւ 'ի հոգւոյն առ բանտարկու թշնամւոյն 'ի մարտն հանդիսի, և ծանեաւ զմեքենայս նեռոյց օձին թունաւորի, որ պատրէր զսուտ ըստ բնութեան օրինի 'ի խառորու�մեղացն վէր։ Պահեաց 'ի կերակրոց հաւատար դաստուց արդարոցն գնդի. և թոյլ եառ մարմնոյն շարժիլ ըստ հարկաւորն իւր ըղձի։ Իսկ թշնամին առընթեր կացեալ ապատէր. և որչափ նա անձնիշխան կամօք 'ի փափաք կերակրոցն ոչ ձգտէր, և ոչ զմեքենայսն ձգել 'ի նպատակն ուժել ժպրհէր։ Եւ յորժամ շարժեցաւ, զնեռս արեալս 'ի պատկանդարանէն ձգել 'ի Տէրն յուսացաւ։ Հաց, ասէ, արա զքարինսդ զօրութեամբ քո, որ զայդչափ ժուժկալութիւն պահոց տուկացեր, և լեր արարիչ հակառակ

Աստուծոյ։ Եւ լուեալ, եմեկ բա-
նիւ Աստուծոյ կեաց մարդ առա-
ւել քան հացիւ՝ է գրեալ, զրովք
ինա հնարէր գոլանալ։

Յայնժամ ծանեաւ զՀաղբան,
խոյսառակեաց զմեքենայն, պա-
տառեաց զպարուրեալ թակարդն՝
որով սովոր էր որսալ զմարդիկ։
Մեկնեաց առաջի Հօր իւրոյ և
հրեշտակաց. և ինքնիշխանութիւն
'ի բաց վարեաց զպատրոյն, պատ-
րեալ բնութեանս օրինաք։ Մա-
նուկն Դանիել արդար դատեցաւ
դատաստան, յամօթ արար ըզ-
ծերսն չար՝ զպատրիչ մարդկու-
թեանս, որք զմեզս իւրեանց սուս
համբաւէին։ Այլ հնացեալ, ասէ,
աւուրքք չարութեան, այժմ ե-
կին հասին մեզք քո՝ զոր գործէիր
յառաջագոյն. զի դատէիր դա-
տաստան անիրաւութեան, և զան-
մեղ բնութիւն մարդկան՝ քեզ կը-
ցորդս դատապարտէիր։ Նախանձ
քո չար պատրեաց զքեզ. և ախտ
մարդատեցութեանն շրջեաց զսիրտ
քո։ Այսպէս խաբեալք զորդիս

մարդկան. և նոքա առ երկիւղի հաւատարէին կամաց ձերոց. բայց ոչ և որդի երկնաւոր Հօրն կալաւ յանձին զանօրէնութիւնս ձեր։ Զայս ասելով, և առ ոտն կոխելով զօձն ծերացեալ՝ յոյժ արար զառաջին յաղթութիւնն, և զանմեղութիւն բնութեանս առաջի Հօր խրոյ և հրեշտակաց։ Յայնժամ մատեան հրեշտակքն, և պաշտէին զնա հարկաւորքն, յորժամ յաղթեաց չարին բնաւորականքն. և արդարացեալ բնութիւնս՝ ախրեաց 'ի վերայ դիւացն հակառակորդաց՝ զօրաւորն բազկօք։

Արդ քանզի նա միայն դառաւ անփորձ 'ի չարէն և հաճոյ Աստուծոյ, վասն այսորիկ սկսաւ կոչել զմարդիկ յապաշխարութիւն կենաց՝ ապրեալք 'ի պատրանացն՝ դժուարէին հեռանել կոչողին, և ծանրանային տահեցելոյն յերկիր՝ նայել ընդ երկինս։ Եւ պատրեալքն 'ի ցանկութիւն աշխարհս՝ ոչ սխորժէին զիրաւ

վերին. և բռնութեամբ ձգել ան-
մարթ էր՝ անձնիշխան զնոսա ըն-
տեղծողին. և նշանօքն և վարդա-
պետութեամբն սակաւք եկին 'ի
հաւանութիւն: Ապա զի՞նչ առ-
նէր. ոչ պանչէլեացս. քանզի
պատժոց պարտական էին մար-
դիկ, և ապա յարդարութենէն
Աստուծոյ պրծմութեան արժա-
նի գտանել, նա՝ որ անպարտա-
կանն գտաւ առաջի հօր իւրոյ և
հրեշտակաց, 'ի գործ արկեալ ըզ-
բազմապատիկ խնամութիւն իւր՝
մեռաւ պարտականացս ամենե-
ցուն փոխանակ. և ջնջեալ պա-
տառեաց զձեռագիր մերոյ յան-
ցանաց: Էջ 'ի գժոխս՝ որում ոչ
էր հնար ընկնել 'ի մահուանէ, և
արձակեաց զմեռելսն: Եկն առ
կենդանիս նոյն ինքն՝ և հատա-
տեաց զնոսա: Եւ զորս յանցա-
նօքն Ադամայ 'ի նեղքոյ էին գա-
տապարտութեան մահու, շնոր-
հօք անմեղութեան իւրոյ վերա-
ծեաց յարդարութիւն կենաց և
յերկիրն պարգևաց: Քանզի այս-

պէս խմանամք 'ի Պաւղոսէ յայտնեալ զմեծ խորհուրդն աստուածպաշտութեան, որ երևեցաւ մարմնով, արդարացաւ հոգւով, յայտնեցաւ հրեշտակաց, քարոզեցաւ 'ի հեթանոս, հաւատարիմ եղև յաշխարհի, և համբարձաւ փառաւք։ Եւ մեռեալ 'ի նեղբին կողմն վարագուրին՝ ընծայեաց պատարագ Հօր քահանայն մեծ՝ զպատուական իւր արիւն։ Ծանոյց և զդաւաճանողին զպատրանս, և բարեխոսէր առնել զխաղաղութիւն ընդ մարդկան։ Իսկ Հայրն բարի հաճեալ ընդ գործս աքանչելի՝ Որդւոյն սիրելւոյ, և լուծեալ զինքն դատապարտութենէ Ադամայ հօրն նախնոյ, եւ 'ի նա զՀոգին, սլիսեալ 'ի վերայ արեամբ գնեալ իւր հօտին, և լուսաւորել զհայեցուածս մտաց 'ի յոյսն վերին։

Յայնժամ առեալ միածինն զմընխիթարիչն՝ ցոլեալ 'ի Սաղիմ, և ձիւնացոյց 'ի նա զդումարեալ թաղաւորն՝ ըստ նախագուշակ երգողին։ Որ եկն և բնակեցաւ 'ի

սիրոս նոցա, և լուսաւոր արար
զլայնութիւն և զերկայնութիւն
առաւելութեան սիրոյն Քրիստո-
սի։ Եւ զի շնորհ էր ձրի փոխա-
նակ մահուն Քրիստոսի, յաղագս
այնորիկ հաւատարակէս յարժա-
նաւորս և յանարժանս տարածա-
նի։ Ուստի և 'ի միոյ բարբառոյն
Պետրոսի անձինք երեք հազարք
այսօր աշակերտին։ Ապա յիրաւի
վկայեաց բանն՝ սքանչելի գոլ զշը-
նորհ աւուրս մեծի։ Զի որպէս
քան զսերմանելն՝ ժողովելն է ա-
խորժելի, նոյնպէս և ամենայն սեր-
մանց Քրիստոսի խորհրդոյն՝ 'ի
յայսմ աւուր պտուղն կիթի։ Այս
է Հոգին սուրբ, որում ինքն վկայ-
եաց՝ ուսուցանել մեզ և յիշե-
ցուցանել զամենայն առ 'ի յինքե-
նէ ասացեալսն։ Այս ցոլ քաղց-
րութեան զուարթացոյց զբոյսս
բանիցն Քրիստոսի և օրհնեալ
պտղեաց զամս անօրինական իւր
գործոցն։ Վասն որոյ աղաղակէ
եկեղեցի. Զմեռն էանց, այգինք
մեր ծաղկեցան և եռուն զհոտ

բազուկս նոցա, զայսոսիկ հանուրց սիեզերացս բաշխել։ Քանզի առ-
վաւ նոցա առլցեալ, սուրբ զՀիւանդս բժշկեցին, Թաշկինակ-
կաւ զյաւս փարատեցին, ձեռաք զմեռեալս յարուցին, զկաղս գնա-
ցուցին, զկոյրս լուսաւորեցին, ա-
ռաւել զՀոգւոց աչս քան Թէ
զմարմնոց յերկինս հրաւիրեցին.
անվախճան փառացն ժառան-
գորդս զմարդիկ արարին։ Ահա ա-
սա յայտ եղև, եԹէ ոչինչ յերկ-
րաւորացս երկնայնոց արիցն գտաւ
զուգահաւասար։ Որ ոչ միայն 'ի
բանականացս եղև ազգ սմա ըն-
դունակ, այլ և անշունչ տարերք
զեր 'ի վերոյ մարդկան գոսան ա-
վաւ զօրացեալք։ Որ և նոյն ինքն
յինչանեալն՝ նախ զառնն եղից աքան-
չելարէս, և ապա հանգեաւ 'ի նո-
սա սիրազարէս։

Քանզի ասէ. « Եւ 'ի կատարել
աւուրցն պենտեկոստէից՝ էին միա-
բան ամենեքին 'ի միասին. և եղև
յանկարծակի հնչիւն յերկնից և-
կեալ իբրև սաստիկ հողմոյ, և է-

բազուկս նոցա, զայսոսիկ հանուրց
ամենեքեանցս բաշխել։ Քանզի ա-
վաւ նոցա առլցեալ, սառուբաւ
զհիւանդս բժշկեցին, Թաշկինա-
կաւ զցաւս փարատեցին, ձեռօք
զմեռեալս յարուցին, զկաղս գնա-
ցուցին, զկոյրս լուսաւորեցին, ա-
ռաւել զհոգւոց աչս քան Թէ
զմարմնոց յերկինս հրաւիրեցին.
անվախճան փառացն ժառան-
գորդս զմարդիկ արարին։ Ահա ա-
ռա յայտ եղև, եԹէ ոչինչ յերկ-
բաւորացս երկնայնոց արիցն գտաւ
զուգահաւասար։ Որ ոչ միայն 'ի
բանականացս եղև ազգ սուտ ըն-
դունակ, այլ և անշունչ տարերք
գեր 'ի վերոյ մարդկան գտան ա-
վաւ զօրացեալք։ Որ և նոյն ինքն
յինքանէն՝ նախ զառնն եղից աքան-
չելասէս, և ապա հանգեաւ 'ի նո-
սա սիրասէս։

Քանզի ասէ. « Եւ 'ի կատարել
աւուրցն ութեանասնեկոտասնից՝ էին միա-
բան ամենեքին 'ի միասին. և եղև
յանկարծակի հնչիւն յերկնից և-
կեալ իբրև սաստիկ հողմոյ, և է-

լից զամենայն տունն յորում՝ նստ-
ուէին։ Եւ երևեցան նոցա բաժա-
նեալ լեզուք իբրև 'ի հրոյ, և նստ-
ուաւ իւրաքանչիւր 'ի վերայ նոցա։
Եւ լցան ամենեքեան Հոգւով սրբ-
բով, և սկսան խօսել յայլեւայլ
լեզուս, որպէս և Հոգին տայր
բարբառել նոցա »։ Մինչեան էին
ամենեքեան 'ի միասին, ասէ, որ-
պէս զի ցուցցէ՝ եթէ ոչ երկոտա-
սանքն միայն, այլ և Աստուածա-
ծին կոյսն ընդ նոսա, հանդերձ
կանամբքն որք պաշտէին զՅիսուս
'ի Գալիլեա, և տեսողք եղեն յա-
րութեանն։ Ընդ որս և Եսթա-
նամնիցն գունդք հանդերձ ամե-
նայն ծանօթիւք։ Արդ էին 'ի վե-
րայ նոցա Հոգին սուրբ ըստ նախ-
խոստմանն Քրիստոսի, որ ասաց։
Ահա ես առաքեմ զաւետիս Հօր
իմոյ 'ի ձեզ։ և դուք նստարուք 'ի
քաղաքիդ Երուսաղէմ, մինչև զգե-
նուցուք զօրութիւն 'ի բարձանց։
Եւ հնչիւն որոտման հողմոյ եհար,
որով ցուցանէր զառաւելութիւն
հեղմանն։ Դարձեալ զի և նոյն

հոգի էր, որ 'ի սկզբան շրջէր 'ի վերայ ջուրցն. էլից զառնն ընդ խմանալի զօրութեանն և զդալի տեսակ հրոյն 'ի աքանչացումն ամ-զայաբարոյեցն։ Եւ ապա բաժա-նեցաւ 'ի հրոյն յայնմանէ լեզուք, և հանդեաւ 'ի վերայ խրատքան-չիւր ումեք 'ի նոցանէ. որով նշա-նակէր զպարգևս շնորհի այլատա-րազ լեզուախօսութեանն։ Ոչ սահի և ընդ հանդչէն 'ի վերայ նոցա զդալի մարմնոյն՝ զդայարանացս տեսանելի լեզուքն հրեղէնք, միոք նոցա խմանալի զօրութեամբ ի-մաստնացեալք՝ սկսան յայլատա-րազ խօսս զլեզուսն շարժել։ Ըստ որում ասէ. Խօսէին յայլ և այլ լեզուս, որպէս և Հոգին տայր նո-ցա բարբառել։ Ոչ եթէ վասն զի լեզուացն շնորհ նախամեծար էր, այլ քանզի առընթեր ոչ գոյր այլ նշանակ՝ զշնորհն որով զօրացանն՝ հրատարակել։ Իսկ այլատարազս խօսելով՝ զբովանդակ ամենս քա-զաքին ած 'ի վերայ նոցա հիա-ցեալ, ըստ որում և ասէ. Եկին

միաբան ամենայն բազմութիւնն, և խունեցաւ. և աքանչանային ա-
մենեքեան զարմացեալք. և այլք վասն աքանչելի այլափոխմանն ա-
սէին, թէ արբեալք եցեն։ Արդ վասն ամենեցուն այսպէս գիտելի
լինելոյ շնորհիս, ոչ ներգործեաց 'ի նոսա Հոգին ընդ ինքանելն՝ զնոս-
տուումն Քրիստոսի, այլ զլեզուսն։ Զի նա ոչ ասաց՝ եթէ 'ի լեզուս
իսկոյթ Հոգւոյն, այլ եթէ Ու-
սուցէ ձեզ և յիշեցուսցէ ձեզ
զամենայն զոր ինչ ասացի ձեզ։
Այլ արդ եթէ զայս առեալ էին
'ի սկզբանն, ոչ այնպէս ամբո-
խեալ էին և զբազմութիւնն 'ի
նշաւակ տեսութեանն իւրեանց այ-
լասարսուռ խօսիւքն ձգեալ։ Վասն
որոյ ամենիմաստն նախ որպէս ըզ-
մանկունս 'ի խնջոյս խաղուց՝ զարմ-
մանալի փոփոխմամբ շփոթեաց
զնոսա։ Զի զոք երկիր և այսօր զոք
գալիլեացիք գոհիկք և շինականք՝
ահա ասեն՝ իբրև զիմաստուն հելլէ-
նացիս Հարուարարանեն. և այլք
'ի պարթեւական տարաշխարհիկ

բարբառս նոցա պատասխանեն։
Պետրոս որ 'ի Կոփառնաումմ ան-
նեալ, ասեմք՝ զի ընդ հռովմայե-
ցւոց լեզուն խրոխտալով արշաւէ։
Եւ Փիլիպպոս որ 'ի Բեթսայիդա
գալիլեացւոց՝ արաբացւոց բար-
բառուն զնոսա իւր յօդէ։ Յով-
հաննէս որ 'ի Նազարէթ անեալ՝
զնաբդ կիլիկեցւոց ձայնիւն զմեզ
հարցանէ։ Եւ Թովմասու ասքա
ասեն, որ յեթովպացւոց լեզուն
զբանս մարգարէից յիշեցուցանէ։
Թադէոսն այն սխմար՝ ասէ,ք որ-
քան վայելուչ մեծաց Հայոց բա-
ռիւքն զբանս իւր յօդէ։ Եւ Բար-
թուղիմէոս մանուկ՝ կրր թէ 'ի
Մարս ծնեալ՝ զնոցին խօսան հնչե-
ցուցանէ։ Ո՛վ աքանչելեացս. 'ի
զանազան գուսուս ծնաք, և աշ-
խատութեամբ 'ի բարբառս նոցին
վարժեցաք. և ահա ասքին՝ որք
ոչ տեսին զայն քաղաքս՝ անաշխատ
զնոցին ձայնս հնչեն։ Մեծ է, ա-
սեն, արուեստ աքանչելեացս. թէ
առ ի՞նչ ունի աւտրտել՝ ոչ կա-
րեմք նկատել։

Յայնժամ յարուցեալ Պետրոս հանդերձ մեռոտանիւքն համբարձ զձայն իւր, և սկսաւ տարակուսանացն լուծումն շնորհել. Արք հրէատանեայք, և ամենեքին որ բնակեալ էք յԵրուսաղէմ, այս ձեզ յայտնի լեցի, և ունկն դիք բանից իմոց: Ոչ է արբեցութիւնս այս զոր դուք կարծէք, այլ բաժակ է բերկրութեան, առհաւատչեայ անապականութեան, մարգարէիւք նախագուշակեալ, և յայսմ ապա աւուր խորհուրդն 'ի լրումն աւարտեալ: Ով օրէնաւորքդ և մարգարէից աշակերտք, այս այն է 'ի Յովելէայ ասացեալն, զոր միշտ ընթեռնուք՝ կատարեցաւ: Քանզի ահա յաւուրս յետին եղեղ Աստուած յոգւոյ իւրմէ 'ի վերայ զանազան հատակաց մարմնաւորացս, և մարգարէանամք: Այս Յիսուս նազովրեցի՝ որ երևեցաւ առ ձեզ նշանօք և արուեստիւք, և տարապարտ խաչեցաւ, էլ յերկինս՝ և նստաւ ընդ աջմէ

Աստուծոյ. և զայս պարդևս ընկալեալ Հոգւոյն սրբոյ 'ի Հօրէ, սիրեաց 'ի վերայ մեր։ Սա յորժամ համբառնայր յերկինս փառաւք՝ մեզ ուխտեաց. և մոռեալ յերկինս, Հօր և Հոգւոյն հաւասար նստեալ՝ զայս ասաց. Եա զգործսն զոր ինձ հաւատացիք՝ կատարեցի յերկրի. զանուն Հօր իմոյ փառաւորեցի առ մարդիկ. զերգեալն 'ի մախանաց ջարին զպատկերակիցս մեր՝ ընդ բնութիւն աստուածութեանս մեր խառնեալ՝ սրբեցի պանդիտպէս։ Զմահ իմ փոխանակ ողորմելի և տառապեալ ազգի մարդկան տուեալ՝ զերծուցի զնոսա յանիծեցն. և այժմ նովին մարմնով եկեալ՝ առնում զերկրորդութիւն յերկնաւորացս։ Այսուհետև քեզ եկեալ եհաս ժամանակ գործոյ, ով փառակից իմ Հոգի. պարտիս և զքոյդ մարդասիրութիւն ցուցանել 'ի յերկրի. այսուհետև քեզ ապատան առնեմ զանուն աստուածութեանս մեր յարդել առ մարդիկ։ Հայր

իմ՝ նեբեաց և եթող զպարտան՝ ա-
բով դուն խափանեցար՝ ի հեղեց
առ նոսա՝ մարմնոյ իմ պատա-
բաղաւն. սա սու զկս տահաւոտ-
չեայ՝ ի նոցանէ, և տայ նոցա զքեզ
խաղաղութիւն։ Եվ այժմիկ սիրոյ
աղբիւր սիրով առ նոսա, և մխի-
թարեա զոր՝ ի պանդխտութեան
վայրն՝ նժգեհ և անցաւոր կենաց
տառապին։ Դարձո զնոսա՝ ի նան-
բութեանցն զոր՝ ի զուր խռովե-
ցուցանէ թշնամին, նայեալ յայս
բազմապատիկ օթեւանս՝ զոր
պատրաստեցաք նոցա։ Բաշխեա
նոցա խնամութիւն առատ, զի մի
եղեռնագործն մոլորեցուցէ զնո-
սա։ Հաղորդեցայ կարեաց նոցա,
և ծանեայ փորձիւ, զի տկար և
դիւրակործան բնութեան են վի-
ճակեալ. վասն այնորիկ աղաչեմ,
անմեկնելի լեր՝ ի նոցանէ, և զօրա-
ցո զնոսա ընդդէմ ամենայն փոր-
ձանաց։ Ցահանջեա զկռուն մարմ-
նոյն, և զօրացո զկռուն մտաց։
Թեզ տամ զնոսա. քեզ յանձն
առնեմ զնոսա. զքեզ խոստացայ

նոցա, և այժմ 'ի քեզ ամբարիշտ-
կեմ զնոսա զամենեսեան, որպէս
զի մի լցցի 'ի նանիր հեղու�ա-
րեան իմոյ՝ որ վասն նոցա։ Ասա-
ացո 'ի նոսա, ոչ համարձակիցս
իմ հոգի, զչնորհս բժշկութեան,
զմարգարէութիւն, զխորհեալն զվե-
րինս, զաստեղն զնեղբինս։ Ես թէ-
պէտ և բազում անգամ խօսէի
զՀաուս արքայութեանն երկնից,
ոչ մատուցանէին զունկն սիրով
առ 'ի լսել. այլ յորժամ բժշկու-
թիւնս մարմնոյ կատարէի, մե-
ռեալս յարուցանէի, կաղս գնա-
ցուցանէի, զկուրաց աչս բանայի,
ամենեցուն սէրն առ իս աճեալ
առատանայր։ Զհաց հոգւոց ըզ-
բանս խնամատուութեան տայի, և ոչ
ոք զգատանայր. իսկ յորժամ
զհաց մարմնոցն առատապէս ե-
տուս 'ի յագու�նոցա, այնչափ
յորդորեցան 'ի սէր իմ, մինչև կա-
մէին յափշտակել և թագաւոր
զիս կացուցանել։ Այս է ճանա-
պարհ մտաց ազգի մարդկան, զոր
փորձեցի. անկարացեալ են՝ զայս

նոցա խոստացեալ վերին բարեացս
խորհել։ Ոչ են ծանօթ երկնա-
ւոր փառաւորութեանս, այլ միշտ
ընդ երկիր յածին. կարծեօք ու-
նին զայս ճշմարտութիւն, և այն է
հաճարեալ առ նոսա կեանք վայե-
լուչ։ Վասն որոյ դու զաղտցու-
թիւն մատց նոցա նախ նշանօք և
աբանչելեօք զարմացս, և զկարծիս
նոցա 'ի հաւատս հաւանութեան՝
բժշկութեան շնորհիւն ուղղեա։
Մի արդեքցես զառաւութեան քո
շնորհս, 'ի փառս և 'ի գովեստ առ-
տուածութեան մեր բաշխել։ Մեծ
է, զի որպէս երկինս, նոյնպէս և
երկիր լցցի փառաւք աստուած-
թեանս մեր. և որպէս զհրեշտակս՝
նոյնպէս զմարդիկ ստացուք ա-
նուանս մեր օրհնաբանիչս։ Ոչ է
զարմանք եթէ զմեր արարածն
մոլորեալ՝ մերով բազմապատիկ զօ-
րութեամբ առ մեզ նուաճեցուք։
Արդ էջ ապաշեմ, էջ, զի պաշա-
րեալ է տարակոյսն զնոսա։ Փոքր
ինչ 'ի տնօրէնութեան մահուն
մեկնեցայ, և երկուանք որպէս

զնենդականի պաշարեաց զեմ ա-
շակերաս, մինչ երագեալ զյա-
ղութիւնն՝ մխիթարեցի զնոսա։
Մինն 'ի մեռանելոցն ոչ էր անդ,
եւ սասանեցն վկայելոց ոչ հաւատայր
վասն յարութեանն. մինչև գար-
ձեալ յայտնեցայ նոցա, և զնո-
ցուած կողկոց՝ հաւատ նմին մը-
ատցն եռու շօշափել։ Եւ այժմ
իմ ձանապարհ արարեալ ընդ եր-
կինս, մի կարձմտութիւն նոցա
դայթակղեցի 'ի մխիթարութենէ
քո յուսոյդ։ Վասն որոյ երա-
գեալ մխիթարեա զորդեակսն իմ
և զաշակերտսն։ Գնա հանդէր 'ի
նոսա, որպէս խոստացայ նոցա, և
վարդապետեալ յիշեցո նոցա զա-
մենայն առ յինէն ասացեալսն։

Յայնժամ պատկեալ ամենակալն
զօրութիւն, փրկականն առաքու-
թի, հեղութեան ապբիւրն, մար-
դասէր շնորհն, բարութեան հո-
գին, հեղումն առատութեանն Ա-
ստուծոյ, անցանէր ահեղ որոտ-
մամբ ընդ դատակարգութիւնս ան-
մարմնականացն պարուց. և աբան-

չացեալ պակեան հիացմամբ նա-
հապետութիւնք երկնաւոր զо-
ւրացն։ Վասն զի զոր ցանկալին ընդ-
աղօտ տեսանել, նայեցան խոկա-
կան էութեամբն դիմեալ, 'ի վե-
րոյ երկրածին ազգի մարդկան
սիրեալ։ Քանզի էջ բոլորովին
անձնաւորութիւն Հոգւոյն սրբոյ
այսօր 'ի դասս առաքելոցն գնդի,
որպէս միածին 'ի յարդանդ կու-
սին։ Եւ որ էին, այլ ոչ մեկնե-
ցաւ. այլ մնաց յեկեղեցի Քրիս-
տոսի ըստ անտուտ խոստման իւրն
փեսայի, որ ասաց. Ընդ ձեզ բնա-
կեսցէ, և ընդ ձեզ եղիցի յաւի-
տեան։ Որ և զօրացոյց այսօր զա-
ռաքեալսն, և նոցա մատակարա-
րութեամբն՝ զընդհանուր սին-
զերս։ Զի և սմա առաւել քաղց-
րացաւ Ճաշակ մարդկան փրկու-
թեան, ընդ որս եկաց և բնակե-
ցաւ։ Ուստի և Պետրոս կրեալ
յինքեան զՀոգին, զառեալն Ան-
նիայի ոչ մարդկան տայր, այլ Ա-
ստուծոյ. Ընդէր, ասէ, եդեալ 'ի մտի
ստել Ասատուծոյ և փորձել զՀո-

գին Աստուծոյ, զիս կամելով պատ-
ել. ոչ մարդկան ասեցիք, այլ
Աստուծոյ։ Սորա շնարհն՝ 'ի գնելն
զձեռս առաքելոցն՝ հանդերձ 'ի
վերայ Ստեփանոսի, որ և անդէն
զօրացուս առնել նշանս և ա-
նուանս մեծամեծս։ Սա արդա-
րև որպէս թագաւոր եկեղեցւոյ՝
որոշէր զՊաւղոս և զԲառնաբաս
'ի գործ բանին իւրոյ ապաստա-
նութեանն։ Սա զոմանս ընտրեաց
յառաքելութիւն, զոմանս 'ի մար-
գարէութիւն, զայլս 'ի հովուու-
թիւն և 'ի վարդապետութիւն.
որպէս Մատաթեայ զառաքելու-
թիւնն վիճակեաց, և Ագաբեայ և
Տիմոթեայ՝ զմարգարէութիւնն, և
երկոցանցն Եփեսոսի եկեղեցւոյն՝
զհովուութիւն և զվարդապետու-
թիւն. Զդոյշ լերուք, ասէ, հօ-
ախք՝ որում՝ եդ զձեզ Հոգին սուրբ
տեսուչս և վարդապետս։ Սա ար-
ձակեալ համարձակեցոյց զլեզուս
նիւթեղէնս կոչել հայր զԱ-
ստուած, որ նստի 'ի կառս հրե-
ղէնս, և թեւաքրոքեալ պարծի 'ի

հրեղէն յանմարմնականացն. Զի առաք զՀոգին որդեգրութեան, որով աղաղակեմք աբբայ հայր. Նոյն ինքն Հոգին վկայէ հոգւոյս մերոյ եթէ եմք որդիք Աստուծոյ։ Սա ունին տայ բան խոնարհութեան, այլուսմ բան գիտութեան, միւսումն հաւատոք զնրինս փոխելոյ, և այլուսմ զօրութիւն սքանչելի գործս կատարելոյ։ Սա օծանէ զմիտս մեր՝ ըստ Յովհաննու, և առնէ քրիստոսընկալս. և յայսմ օծութենէ զօրանամք գիտել զամենայն։ Սա լուսաւոր առնէ զաչս սրտից մերոց գիտել զյոյս կոչման մերոյ, և զմեծութիւն փառաց ժառանգութեան, և զլայնութիւն և զերկայնութիւն սիրոյն Քրիստոսի։ Վասն որոյ արհամարհեցաք զերևելիս, և փափաքեմք առնեերևութիւց։ Եւ Հոգւոյն՝ Քրիստոս 'ի մեզ բնակեալ, մեռոյց զզգայարանս մարմնոյ՝ հեշտութեան մեզաց, և կենդանացոյց զբանական հոգիս՝ արդարութեան խորհրդոցն յուսալ։ Որով զօրա-

ցեալ կոխեցին մարդիկ զնեղու-
թիւն և զանձկութիւն, զհալա-
ծանս, զսուլ և զմերկութիւն, ըղ-
սուր, զոր կանս և զհանդերձեալսն,
պայծառացեալ հոգւոյն 'ի դի-
տութիւն սկզբոյն Քրիստոսի: Սա
որ քնեալ զնորս Աստուծոյ՝ քնեալ
և զսիրտս մարդկան. և սեսեալ
զսկարութիւն բնութեանս՝ 'ի թի-
կունս հասանել սկարութեան մե-
ղուաւ, և բարեխօս լինի 'ի հեծու-
թիւնս անմեռունչս վասն եկեղե-
ցւոյ առ Աստուած: Եւ լինքն
սկզբոյցն զԱստուած յամենայն
գործս բարիս գործակից լինի հա-
նապազ: Ամենեցուն կամի զփրկու-
թիւն, ամենեցուն ապաստ հաւա-
տոց, որպէս զի 'ի նուիրելն՝ զհա-
ւատոյ սերմանեսցէ 'ի նոսա շնորհս
և զօրութիւնս հոգւոյս:

Կամիս գիտել զքանի սիրոյ սո-
ցա՝ առ մարդիկ. յարեաց 'ի կատս
ներքինեաց, որպէս երբեմն Փի-
լիպպոս. տես թէ որպէս միով
հաւատով հարցմանն տուաւ հո-
գին փոխանակ. Տէր, ասէ, ապա-

չեմ զքեզ, վասն իւր ասէ մար-
գարէն զայս, թէ վասն այլոց ու-
րուք։ Դուռն եղև ուղիղ հար-
ցումն մակց Հոգւոյն յանձն ներ-
քինեւոյն, և պատրաստեաց տեղի
բանիցն Փիլիպպոսի, մինչև եկաց
ջրոյն առընթեր. և ինքեալ Հոգին
ուսուցիչ ներքինեւոյն, աւելորդ
համարեցաւ այլ աշխատ առնել
զՓիլիպպոս։ Ա յս է Հոգւոյն սրբ-
ոյ պաշտպանելն աշխարհի. այս-
քան է նորա վախճարելն զմար-
դիկ։ Ոչ զեղծողացին խարէ, ոչ
զհեթանոս անարգէ, ոչ զհրեայս
յարդէ. ամենեցուն զձիրն հաւա-
սար ընձեռէ։ Միայն զհաւատս
յօժարութեան արտի՝ նիւթ շնորհ-
ին իւրոյ 'ի մէջ տալ՝ փարեալք.
և 'ի նոյն փայլատակեալ ջահս
զանազան շնորհի՝ զեկեղեցւոյ ման-
կունս ճառագայթէ։ Եւ զրդեալ
զնոսա շնորհօք՝ առ սէր Հօրն ձգէ
'ի հեշտութենէ զբաղմանց աշխարհ-
հիս։ Զի տղայոց խաղալիկ՝ նշանքն
և լեղուախօսութիւնն 'ի Հոգւոյն
տուեալ. և կամն մանկանց՝ շնորհք

բժշկութիւնք զօրութեանց։ Իսկ կատարելոյն մատակարարէ հաստատուն կերակուր, որ է սէրն Աստուծոյ։ Որպէս աղաղակէ որ Ճաշակեացն։ Եթէ ունիցիմ մարգարէութիւն, և գիտիցեմ զամենայն գիտութիւն, և հաւատամ՝ մինչև զլերինս փոփոխելոյ, և սէր ոչ ունիցիմ, ոչինչ օգտիմ։ Զայն և աշակերտացն ըղձանաց յաստուծոյ։ Ալօթս առնեմ և ծունր դնեմ, առնուլ ձեզ՝ ոչ հոգի նշանագործութեան, այլ զհոգին ի մխիթարութիւն, որ լուսաւորէ զաչս սրտից 'ի գիտութիւն լայնութեան և երկայնութեան, բարձրութեան և խորութեան սիրոյն Քրիստոսի։ Զայն այսորիկ և նշանաց և լեզուաց ապդու

 'ի Հոգւոյն՝ երբև զանազան պարգևաց 'ի միջոց։ Իսկ Հոգին խնամատարութեան և հանճարոյ՝ միշտ ներգործէ 'ի մէջ եկեղեցւոյ։ և զսէրն Քրիստոսի պայծառացուցանէ յորդւոց որոց հոգին։ Մի՞ որ կարծեսցէ Տէր առնուանել զՅիսուս, եթէ ոչ 'ի

նմանէ նախ զաղդու�ընկալցի։
Ապա թէ ոք մատչի յառաջ՝ ա-
ռանց կոչման տրին հրամանի, իբ-
րև զկախարդն Սիմոն փորձող
առքբ Հոգւոյն՝ 'ի գաւթէ տաճա-
րին հերքեցի։ Կնիք է ամուր 'ի
վերայ խրատանչիւր անդամոց ե-
կեղեցւոյ սրբոյ Քրիստոսի, որ
պարտական պահին սովաւ յիւրա-
քանչիւր պատիւս շնորհի։ Քան-
զի որ հաստատեաց զմեզ ձեօք
հանդերձ 'ի Քրիստոս՝ Աստուած
է, որ եւ զառհաւատչեայ Հո-
գւոյն 'ի սիրտս մեր և կնքեաց
զմեզ։ Վարդապետ է, ուսուցա-
նել և յիշեցուցանել զաւ 'ի Քրիս-
տոսէ տապանական ամենայն ճշմար-
տութեամբ։ որպէս խոստացաւ,
թէ Յորժամ եկեսցէ նա Հոգին
ճշմարտութեան, առաքիչորդեսցէ
ձեզ ամենայն ճշմարտութեամբ։
Ճարտարապետ է խնամուն, որ
չինէ զտաճարս և զպանդուխտս 'ի
վերայ հիման առաքելոց և մարգա-
րէից, առ 'ի ընդ զքարն հաստա-
կի կատարմանն Քրիստոսի։ Գոհ

է յորդառատ առոգանօղ մտաց մարդկան, որ արբուցանէ զակօս խմաստից մերոց, և զուարթացուցանէ ցօղումն իւրով զպանաղան բոյսս առաքինութեան ծաղկանց, որպէս ասաց Գրիգոր, զեռք յորոյլանէ հաւատացելոց իւրոց բըղխել 'ի Հոգւոյն, ըստ որում նախատեսեաց մարգարէն։ Վերակացու է արթուն, հրահանգիչ կարգաց եկեղեցւոյ, և որոշող իւրաքանչիւր աստիճանաց և պաշտուց, որ եդ նախ զառաքեալս, երիցորդ զմարգարէս, երրորդ ըղվարդապետս, ընդ որս զզօրութիւնս և զշնորհս բժշկութեան, ազգս լեզուաց և թարգմանութիւնս լեզուաց։

Հոգիս ներգործութեան՝ յօրինէ զդասակարգութիւն աստիճանաց տաճարին 'ի համանմանութիւն երկնաւորացն պարուց, հոգեւոր երգով միշտ Աստուծոյ խօսակցելով ցնծութեամբ։ Հոգիս այս ծնանի զմանկունս եկեղեցւոյն Գրիգորոսի՝ յորդեգրութիւն Հօրն

երկնաւորի՝ յարդանդէ սրբարար աւազանին։ Հոգիս այս սուրբ զօրացուցանէ զձեռս քահանայապետից 'ի շնորհաբաշխութիւն, քահանայից 'ի նուիրագործութիւն, սարկաւագաց 'ի սպասաւորութիւն եկեղեցւոյ սրբոյ։ Սա յարուցանէ ժառանգս ամենայն եկեղեցականս պատուոյ. զմանս կարգէ 'ի պաշտօն բանի, զայլս 'ի հնչումն ձայնից, զկէսս յընթերցումն գրոց։ Ի սմանէ վկայքն զօրացան, նահատակքն զինեցան, կանայքն արիացան, արքն քաջացան։ Սորա զօրութիւնն բղխէ 'ի խաչանիշ վայոյց՝ աքսորելոք, 'ի կառուցեալ յարկաց՝ նշանօք, յոսկերաց սրբոց՝ բժշկութիւն ախտից և ցաւոց շնորհօք։ Ալի է ամենայն երկիր ողորմութեամբ սորա, և օդս մաքրեցաւ յինքանէ սորա։ Ընդ մեզ է հանապազ, և ամենայն ինչ մեր՝ սորա է շնորհաձիր պարգև։ Որոյ առաջի անկեալ 'ի վերոյ երեսաց մերոյ մաղթեսցուք։

Ո՛վ Աստուած յԱստուծոյ, և

նորոգօղ ամենայնի, սուրբ Հոգի. 'ի քո խնամս պահպանութեան՝ հոլիւն քաջ զհօտս իւր արար ա-պատուան, և սիրեաց զՃառա-գայթ քո յեկեղեցի իւր մինչև յա-ւիտեան։ Ի քէն շարժին լեզուք մեր 'ի պատարագս օրհնութեան, և անձինք մեր կարգեցան 'ի տպաս զանազան շնորհաց քոց պաշտա-ման։ Զ.քեզ ապաչեմք ամենեքին միաբան, և խոսիմք ընդ քեզ հա-մարձակ՝ որդիք երկանց արդանդի քո ծնեալք։ Մի գարշիր 'ի հօտէ քումմէ վասն հոտոյ մեղաց զազ-րութեան, և մի արհամիր վասն ան-պարկեշտ բանի բարբառմանն. այլ մնա՛ ընդ մեզ հաշտութեամբ մին-չև 'ի կէտն աւարտումն, և լեր ու-ղեկից յերկնային քո խորանդ։ Ո՛վ Տէր, և զարտաքսեալքս 'ի վայրս նժդեհութեան՝ պարտեալ պահեա 'ի թշնամեաց նեակց խո-ցոումն։ Զուն իսկ զօրութի հան-դիսանալ 'ի մարտս ճգնութեան, խնդրեմք հառաչմամբ՝ մի տար զմեզ 'ի փորձանս դարանակալին

չարութեան։ Տուր ծարաւեացս
զգինի սիրոյ քո արբեցութեան,
զմտառուակիսաքն այսօր 'ի սուրբ
վերնատան։ Զի մխիթարեցուք 'ի
խշոխս մերոյ տրամութեան, և 'ի
հանդերձեալ կենացն յոյս կալ-
ցուք ապատման։ Ո՛վ բարերար
սուրբ Հոգի, և յայս նուէրս՝ որ
'ի քոյոցս քեզ բուրումն օրհնու-
թեան, հոտառեա՛ քաղցրութեամբ,
Ընտրեա՛ զիս Հոգի հեզութեան։
Եւ քեզ օրհնութիւն 'ի մէնջ մի-
բերան, ընդ Հօր և Որդւոյ 'ի
միանձնութեան կեանսդ և անխա-
ռնեան։ Ամէն։

ՅԱՆԿ

Տեառն Գրիգորի կաթողիկոսի Տղայ կոչեցելոյ Պատարխանի Թղթոյն վարդապետութեան Գրիգորի Տուաէորդւոյն՝ 'ի մայրաքաղաքն Հաղբատայ 5
Նորին Պատարխանի վարդապետութեան Հայոց հիւսիսայինս կողմանց 53
Տեառն Ներսեսի Լամբրոնացւոյ, Տարսոնի եպիսկոպոսի, Առեղծուածութիւն . . 95
Նորին Թուղթ առ քրիստոսասէր Թագաւոր Հայոց Լեւոն. 207
Նորին ասացեալ Բարեբանութիւն նեղբոդական գովութեամբ՝ 'ի համբարձումն Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի յերկինս 249
Նորին Նեղբոդեան ասացեալ 'ի հրաշափառ գաղութս հոգւոյն սրբոյ 290

ՑԱՆԿ ԱՆՈՒԱՆՑ

Աբիաթար 85։
Աբրահամ 83։ 235։ 245։
Ագաբոս 317։
Ադամ 55։ 189։ 261։ 277։ 283։ 292-294։ 301։ 302։
Ամանաս 33։ 35։ 42։ 48։ 49։ 60։
Ահարոն 240։
Աղեքսանդր մակեդոնացի 18։
Աղեքսանդրիա 18։
Աղուանք 230։
Ամբակում 79։
Այրարատեան 88։
Անանիա այրն Սափիրայ 316։
Անանիա Շիրակացի 23։ 24։
Անդէաս 97։
Անդրէաս տօմարագէտ 23։
Անեցի։ տես Բարսեղ եպիսկոպոս Անեցի։
Անեցիք 75։
Անի 59։
Աննա քահանայապետ 21։

Անանիք 230. 236.
Ախա 120.
Ասորիք 148. 220. 231. 282.
Արամ 127. 128.
Արիանոսք 39. 40. 62.
Արիոս 41.
Արիստակէս 74.
Արիստոտէլ 28. 29.
Ասքայիա 120.
Բաբելացիք 118. 143. 173.
Բաբելոն 99. 116. 119. 123. 131. 137.
Բահաղ 226.
Բառնաբաս 317.
Բասիլիոս. ս. Բարսեղ Կեսարացի.
Բարթուղիմէոս 309.
Բարսեղ Եպիսկոպոս Անւոյ 75. 223. 232. 241.
Բարսեղ Կաթողիկոս Ա 76.
Բարսեղ Կեսարացի 31. 34. 43. 60. 67. 83.
Բեթանիա 270. 271.
Բեթսայիդա 309.
Բեսելիէլ 104.
Բերասէ 27.
Բրքիշոյ 193.
Գաբրիէլ 265.

Գալիլեա 268· 306·
Գէորգ Ճգնաւոր 229·
Գրիգոր Աստուածաբան 43· 49· 60· 63· 182·
Գրիգոր Եպիսկոպոս Եգիպտոսի 213· 221·
Գրիգոր Լուսաւորիչ 49· 59·73·121·
Գրիգոր կթ· Բ Վկայասէր 76· 213· 221·
Գրիգոր կթ· Գ Պահլաւունի 76· 213·
Գրիգոր կթ· Դ Տղայ 5· 224· 231·
Գրիգոր Նարեկացի 158·
Գրիգոր Նիւսացի 43· 60· 62·
Գրիգոր Աքանչելագործ 49·
Գրիգորի (Սրբոյն-) Լեառն 230·
Դանիէլ 79· 299·
Դաւիթ մարգարէ 27· 78· 79· 247· 251· 266· 269·
Դէնալքոս 29·
Դէոսկորոս 25· 59· 75·
Դրնեցիք 75·
Դուին 150·
Եգիպտացիք 135· 148· 220·
Եգիպտոս 106· 118· 120· 213· 221·
Եդեմ 252·

Եդոմ 278. 280.
Եզր 100. 142.
Եզր կաթողիկոս 158.
Եղեգիա 120.
Եկեղեաց գաւառ 230.
Եղիա 274. 279.
Եղեսէ 274.
Ենովք 279.
Եսայի եպիսկոպոս 229.
Եսայի մարգարէ 78. 175. 177. 179. 269.
Երեմիա մարգարէ 79. 96. 134. 146. 269.
Երինոս 48.
Երուսաղէմ 18. 22. 88. 96. 97. 99. 100. 106. 135. 140. 169. 236. 268. 277. 286. 306. 340.
Եւթքակիանք 27.
Եւթքէս 26. 32. 35. 39. 115. 130.
Եփեսոս 75. 317.
Եփրեմ 49. 182.
Զաքարիա 97. 98. 134.
Զօրաբաբէլ 97. 135. 136.
Ըռինիկուրա 106.
Թաբոր 267.
Թադէոս 309.

Թէոդոս 75։
Թէոդոսեանք 226։
Թէոդորոս վարժապետ 229։
Թովմաս Առաքեալ 24։ 267։ 509։
Թուղթք 241։
Իսմայէլացիք 86։
Իսրայէլ 98։ 105։ 109։ 125։ 141։ 146։ 188։ 189։ 191։ 204։ 248։
Լաստիացիք 220։ 250։ 255։ 239։
Լեւոն Թագաւոր 93։ 207։
Լեւոն պապ 22։ 23։ 50։
Լիբիա 120։
Լիկոդոս 12։
Լիւբիկիա 88։ 106։
Խաչէն 230։
Կայէն 124։
Կայիափա 21։
Կարմիր ծով 101։
Կարնեցիք 88։
Կախարհաւոր 509։
Կեսարիա 74։
Կեսարոս 43։
Կիլիկիա 245։
Կիպրոս 231։
Կիւրեղ ապէքարանդրացի 45։ 67։ 154։
Կայ 224։

Կղեոպեանք 268։
Կոստանդիանոս 103։ 104։ 109։ 226։ 247։
Կոստանդնուպոլիս 75։ 236։
Հաբէլ 108։
Հայաստան 5։ 50։ 51։ 58։ 88։ 218։
Հայաստանցիք 223։ 227։
Հայաստան 121։ 220։
Հայկ 127։ 128։
Հայք 5։ 25։ 53։ 57։ 68։ 74։ 87։ 127։ 148։ 153։ 170։ 171։ 196։ 197։ 200։ 213։ 220։ 233։ 235։ 236։ 238-241։ 243։ 246։ 309։
Հաշիշիք 86։
Հեթում 213։
Հելենացիք 127։ 220։ 230։ 235։ 237։ 308։
Հեղի 228։
Հեռի գուեղ 231։
Հռոմք (Հռոմայեցիք) 120։ 127։
Հռոմք (Յոյնք) 57։158։172։196։200։
Հռոմ 23։ 74։ 230։ 231։ 235։ 236։
Հրեայք 40։ 49։ 56։ 185։ 216։ 225։256։ 320։
Զրոյգեան 208։ 212։ 215։ 221։ 223։ 232։ 241։ 244։ 245։

Զորոյդեսացիք 75·213·233·238-240·
Մակեդոն 75· 115·
Մակեդոնիա 82· 120·
Մազաքիա 269·
Մանազկերտ 150·
Մասիսիա 317·
Մարիամ Աստուածածին 38· 49· 238· 264· 306·
Մարկիանոս 75·
Մարք 309·
Մովսէս մարգարէ 28· 39· 81· 104· 190· 218· 268· 269·
Յաբեթ 106·
Յակոբ 98·
Յակոբոս Առաքեալ 178· 202·
Յեսու Յոսեդեկեայ 97· 135· 139·
Յեսու Նաւէայ 101·
Յոյնք 68· 86· 89· 148·
Յովել 310·
Յովհան Ոսկեբերան 44· 60· 67·
Յովհաննէս Աւետարանիչ 40· 217· 309· 318·
Յովհաննէս Խմաստասէր 30· 76· 158·
Յովհաննէս Մկրտիչ 216·
Յոսեդեկ 97·
Յոսէփ աշակերտ Ն· Լամբրոնացւոյ 230·

Յովսէփ Արիմաթացի 62.
Յովսիա 247.
Յորդանան 298.
Յուդա 99.
Յուլիոս պապ 49.
Յուսիկ 217.
Ղաբուզոդոնոսոր 96. 115. 116. 141.
Ղաբուզարդան 97.
Ղազարէթ 309.
Ղեւտոր 27. 58. 115. 150. 152. 154.
Ղեւտրական 86. Ղեւտրիանոց 27. Ղեւտրիոց 26.
Ղերսէս Լամբրոնացի 95. 207. 290.
Ղերսէս Շնորհալի 93. 158. 213.
Ղերսէս Պարթեւ 5. 59. 74. 217.
Ղիկիա 68. 74. 103. 104.
Ղիկոդիմոս 246.
Ղեւսիա 60. 62.
Պաղեստինացիք 231.
Պանդարոս 52. 55. 41.
Պարսք 194. 197. 239. 240.
Պաւղոս 7. 20. 23. 26. 54. 56. 81. 85. 87. 88. 101. 120. 125. 128. 159. 160. 162. 166. 169. 177. 180. 192. 201. 208. 216. 218. 230. 234. 295. 302. 317.

Պետրոս Առաքեալ 20· 23· 25· 82· 88· 107· 134· 140· 207· 266· 267· 296· 303· 309· 310· 316·
Պետրոս դպիր 25· 75·
Պերֆէռիոս 62·
Պիղատոս 21· 62· 225· 284·
Պրոկլ 49· 183·
Սահակ Պարթև 59· 75·
Սաղաթիէլ 97·
Սաղիմ 108· 302·
Սանահին 58·
Սաւուղ 27·
Սէդէկ 120·
Սէղբէստրոս 74·
Սեմ 106·
Սիմոն կախարդ 322·
Սինակիր 116·
Սիոնէ 96· 97· 99· 109· 118· 126· 137· 140· 141· 169· 204·
Սիւնեցի (Ստեփանոս) 150·
Սոդոմայեցիք 282·
Սոլոմոն 18· 78· 98· 103· 104· 110· 115·
Սողոմ 12·
Սուրխացիք 86·
Սպանիա 148·
Ստեփանոս Նախաւկայ 43· 183· 317·

Սեբէոս ուսումնականը՝ Լամբրոնացւոյ 229.
Սեբէոս վարդապետ 77.
Սեբէոս Տիրացու 229.
Վահան Հայրապետ 158.
Վաղարշապատեցիք 75.
Վալենտիանոս 75.
Վասպուրական 229.
Վարազ 229.
Վարդան 57.
Վիրք 148. 195.
Տարօն 229.
Տարօնեցի (Պօղոս) 150.
Տարօնեցիք 88.
Տարսոն 93. 207. 233. 236. 238. 242. 249.
Տիգրան 228.
Տիմոթէոս 82. 169. 317.
Տիմոթէոս կուզ 59. 75.
Տիմոթէոս Ճգնաւոր 229.
Տուտէ 21.
Տուտէորդի 5. 21. 223. 227. 243.
Տրդատ 247.
Ռոպիա 120.
Փարաւան 101.
Փիլիպպոս Առաքեալ 88. 155. 309. 319. 320.

Բաղան 100· 107·
Բաղդէացիք 100· 143·
Բաղկեդոն 50· 57· 62· 75·
Բաղկիդ 28·
Բոբաբեցի (Դաւիթ) 223·
Բրնամասարուք 229·
Ցոանիք 57· 86· 241·

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0241738